



KOLEDAR 1992

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1992

Izdala Goriška Mohorjeva družba
Katoliško tiskovno društvo
Gorica 1992

KRATICE ZA KALENDARIJ:

ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist;
dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km;
kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; pr: prerok; op: opat(inja); mč: mu-
čen(ec)ka; mh: menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ca; sv: sve-
topisemski (mož, žena); sp: spokorni(k)ca; šk: škof; pšč: puščavni(k)ca;
us: ustanovitelj(ica); vd: vdova; ž: žena.

DOM

8414 / 1992



ŠOD 157.700/1991

Na platnici: Dom na Krasu - akvarel, detajl (last druž. Čotar-Korsič)

Koledar uredil dr. Jože Markuža
Platnice in koledarski del opremil Andrej Kosič

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1992

je prestopno leto in ima 366 dni, to je 52 tednov in dva dni. Začne se s sredo in konča s četrtkom.

Svetovni dan miru 1. januarja 1992 po našem — gregorijanskem — koledarju, je isti dan:

- 19. december 1991 po julijanskem koledarju
- 22. keihak 1708 po koptskem koledarju
- 25. tébeth 5752 po judovskem koledarju
- 25. djoumada-t-tania 1412 po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 9.48; začetek poletja 21. junija ob 4.14; začetek jeseni 22. septembra ob 19.43; začetek zime 21. decembra ob 15.44.

SONČNI MRKI

4.-5. januarja od 22.12 do 24.57 bo obročast mrk na Pacifiku, Japonskem, severni Avstraliji in zahodnem delu Severne Amerike.

30. junija od 12.00 do 14.21 bo popoln mrk na južnem delu Atlantskega oceana, v Južni Ameriki in južnem delu Afrike.

23. in 24. decembra od 23.21 do 3.41 bo delen mrk na vzhodnem delu Azije in severnem delu Pacifika.

LUNINA MRKA

15. junija od 3.11 do 8.43 (maksimum ob 5.57) bo delen mrk v Amerikah, zahodnem delu Evrope in Afriki.

9. in 10. decembra od 24.07 do 1.21 bo popoln mrk v Evropi, Aziji in Afriki, konec tudi v Amerikah (ob 3.31).



JANUAR

PROSINEC

31 DNI

VODNAR

LUNE: Nova luna (mlaj): 5. ob 00.10
Prvi krajec: 13. ob 3.32
Polna luna (ščip): 19. ob 22.29
Zadnji krajec: 26. ob 16.27

1 S Novo leto - Marija, sveta Mati božja
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)

2 Č Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški šk c. uč

3 P Genovefa Pariška dv

4 S Angela Fol. rd; Benedikta mč

5 N ned. po Božiču; Emilijana (Milena) dv; Simeon mč
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)

6 P Gospodovo razglasenje - Sv. Trije kralji
Z Vzhoda smo se prišli pokloniti kralju (Mt 2, 1-12)

7 T Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč

8 S Severin Noriški op; Erhard, šk

9 Č Julijan in Bazilisa mč; Hadrijan op

10 P Viljem šk; Gregor Niški šk c. uč

11 S Pavlin Oglejski šk; Teodozij op

12 N Jezusov krst: Tatjana mč; Alfred op; Ernest mč
Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16, 21-22)

13 P Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv

14 T Feliks (Srečko) Nolanski dh

15 S Pavel pšč; Maver op

16 Č Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč

17 P Anton (Zvonko) op; Marijan mč

18 S Marjeta Ogrska rd; začetek molitvene osmine

19 N 2. nav. ned.; Knut kr; Marij in drugi mč
Jezusov prvi čudež (Jn 2, 1-12)

20 P Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč

21 T Neža (Janja) dv mč; Epifanij, šk

22 S Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč

23 Č Emerencijana mč; Ildefonz šk

24 P Frančišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč

25 S Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč

26 N 3. nav. ned.; Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4; 4, 14-21)

27 P Angela Merici dv; Julijan mč

28 T Tomaž Akvinski rd c. uč; Peter Nolasco rd

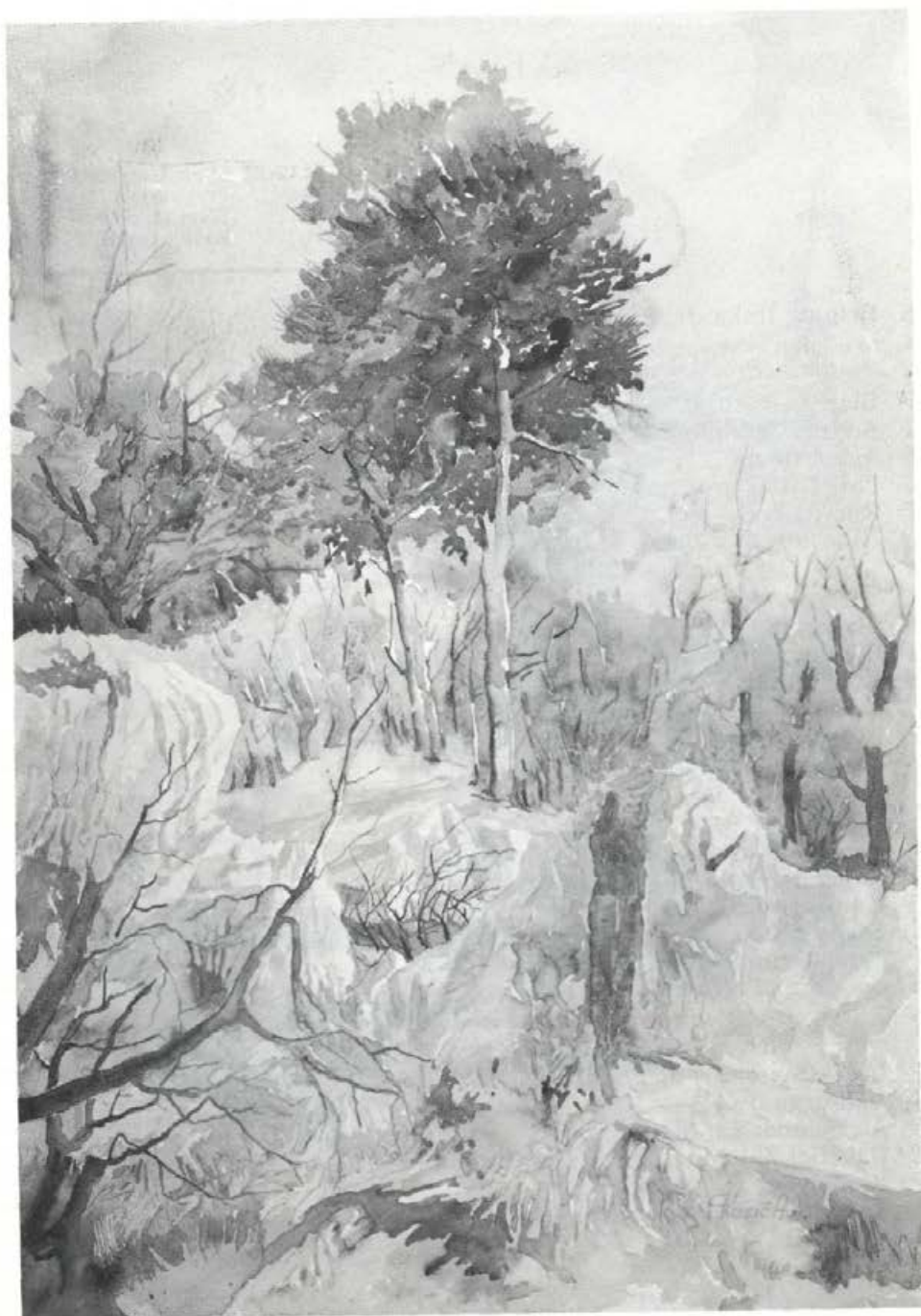
29 S Valerij šk; Julijan Ubogi sp

30 Č Martina dv mč; Hijacinta rd

31 P Janez Bosco rd us; Marcela vd



»Brez mene ne morete ničesar storiti« (Jn 15, 5)



Kraška melanholija
akvarel



RIBI

FEBRUAR

SVEČAN

28 DNI

LUNE: Mlaj: 3. ob 20.00
Prvi krajec: 11. ob 17.15
Ščip: 18. ob 9.04
Zadnji krajec: 25. ob 8.56

- 1 S Brigida Irska dv; Pionij mč
- 2 N **Svečnica - Gospodovo darovanje**
Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
- 3 P Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) šk
- 4 T Andrej Corsini šk; Janez de Britto dh
- 5 S Agata dv mč
- 6 Č Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč
- 7 P Rihard kr
- 8 S Hieronim Emiliani rd; Janez de Matha rd
- 9 N **5. nav. ned.; Apolonija dv mč; Nikefor mč**
Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
- 10 P Sholastika dv; Viljem Veliki pšč
- 11 T Lurška Mati božja; Saturnin mč
- 12 S Evlalija mč; Benedikt A. op
- 13 Č Katarina de Ricci rd; Ermelinda rd
- 14 P Ciril in Metod, slov. ap; Valentin (Zdravko) dh
- 15 S Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk
- 16 N **6. nav. ned.; Julijana mč; Onezim šk**
Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6, 17, 20-26)
- 17 P Aleš in tov. us. servitov; Silvin šk
- 18 T Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk
- 19 S Konrad sp; Barbat šk
- 20 Č Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk
- 21 P Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč
- 22 S Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp
- 23 N **7. nav. ned.; Polikarp šk mč; Romana sp**
Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6, 27-38)
- 24 P Lucij (Svitomir) mč; Sergij mč
- 25 T Valburga dv
- 26 S Aleksander šk; Matilda dv
- 27 Č Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp
- 28 P Roman op; Hilarij pp
- 29 S (Prestopni dan) Janez Kasijan mh; Osvald šk



»V ljubezni nas je vnaprej odločil« (Ef 1, 5)



Portal na Krasu
risba



OVEN

MAREC

SUŠEC

31 DNI

LUNE: Mlaj: 4. ob 14,22
Prvi krajec: 12. ob 3.36
Ščip: 18. ob 19.18
Zadnji krajec: 26. ob 3.30

- 1 N 8. nav. ned.; Albin šk; Antonina mč**
Govorjenje razodeva človekovo notranjost (Lk 6, 39-45)
- 2 P Neža Praška rd; Henrik rd
3 T Kunigunda cs; Marin mč; (Pust)
4 S *Pepelnica*; Kazimir, poljski kraljevič
5 Č Janez od Križa rd; Hadrijan mč
6 P Fridolin sp; Koleta (Nika) rd
7 S Perpetua in Felicita mč; Gavdiaz (Veselko) šk
- 8 N 1. postna ned.; Janez od Boga rd us; Beata mč**
Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1-13)
- 9 P Frančiška Rimska vd; Bruno šk; Niški šk
10 T 40 mučencev; Makarij mč
11 S Sofronij šk; Konstantin sp
12 Č Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč
13 P Teodora mč; Nikefor šk
14 S Matilda kr; Florentina op
- 15 N 2. postna ned.; Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika**
Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28 b-36)
- 16 P Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk
17 T Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv
18 S Ciril Jeruzalemski šk c. uč, Edvard mč
19 Č *Jožef, Jezusov rednik*; Sibilina dv.
20 P Klavdija in tov. mč; Martin iz Brage šk
21 S Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč
- 22 N 3. postna ned.; Lea sp; Zaharija pp**
Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)
- 23 P Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč
24 T Dionizij Palestinski mč
25 S *Gospodovo oznanjenje*; Dizma des. razbojnik
26 Č Ludgar šk; Lara Krimská mč
27 P Rupert Salzburški šk; Lidiya mč
28 S Bojan kn mč; Sikst III. pp
- 29 N 4. postna ned.; Bertold rd; Ciril dk**
Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15, 1-3, 11-32)
- 30 P Amedej Savojski kn; Janez Klimak op
31 T Modest Gosp. šk; Gvido op

»Mi verujemo in vemo, da si ti Kristus, Sin božji« (Jn 6, 69)



Znamenje na Krasu - Zagrajec
akvarel - detajl



APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

LUNE: Mlaj: 3. ob 6.01
Prvi krajec: 10. ob 11.06
Ščip: 17. ob 5.43
Zadnji krajec: 24. ob 22.40

BIK

- 1 S Hugo šk; Venancij šk mč
- 2 Č Frančišek Paolski rd us; Marija Egiptovska sp
- 3 P Sikst I. pp; Rihard šk
- 4 S Izidor Seviljski šk; Konrad op
- 5 **N 5. postna ned.; Vincenc Ferrer dh; Julijana rd**
Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jn 8, 1-11)
- 6 P Irenej Sirmijski šk; Marcelin mč
- 7 T Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd
- 8 S Tomaž Tolent. mč
- 9 Č Albert šk mč; Valter op
- 10 P Ezekijel pr; Apolonij in tov. mč
- 11 S Stanislav šk mč; Gemma Galgani rd
- 12 **N Cvetna ned.; Zeno šk**
Trpljenje N.G. Jezusa Kristusa (Lk 22, 14-71; 23, 1-56)
- 13 P Martin pp; Hermenegild mč; Ida sp
- 14 T Valerijan in tov. mč; Lidvina dv
- 15 S Milena kg; Peter Gonzales rd
- 16 Č *Veliki četrtek*; Bernardka rd; Benedikt Labre sp
- 17 P *Veliki petek*; Fortunat mč; Rudolf mč
- 18 S *Velika sobota*; Eleverij Ilirski mč; Apolonij mč
- 19 **N Velika noč; Gospodovo vstajenje; Leon IX. pp; Emar d**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 20 P Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč
- 21 T Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd
- 22 S Leonid mč; Alexander (Saša) mč
- 23 Č Jurij mč; Adalbert (Vojteh) šk mč
- 24 P Fidelis iz Sigmanringena rd
- 25 S Marko ev; Ermin šk - *Državni praznik*
- 26 **N 2. velik. ned. - Bela ned.; Mati dobrega sveta;**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 27 P Cita dv; Hozana Kotorska dv
- 28 T Peter Chanel dh mč; Vital mč
- 29 S Katarina Sienska dv c. uč; Peter Veronski mč
- 30 Č Pij V. pp; Jožef Cottolengo rd us



»Ni ga tukaj, temveč je vstal« (Lk 24, 6a)



Znamenje na Gorenjskem
risba



MAJ

VELIKI TRAVEN

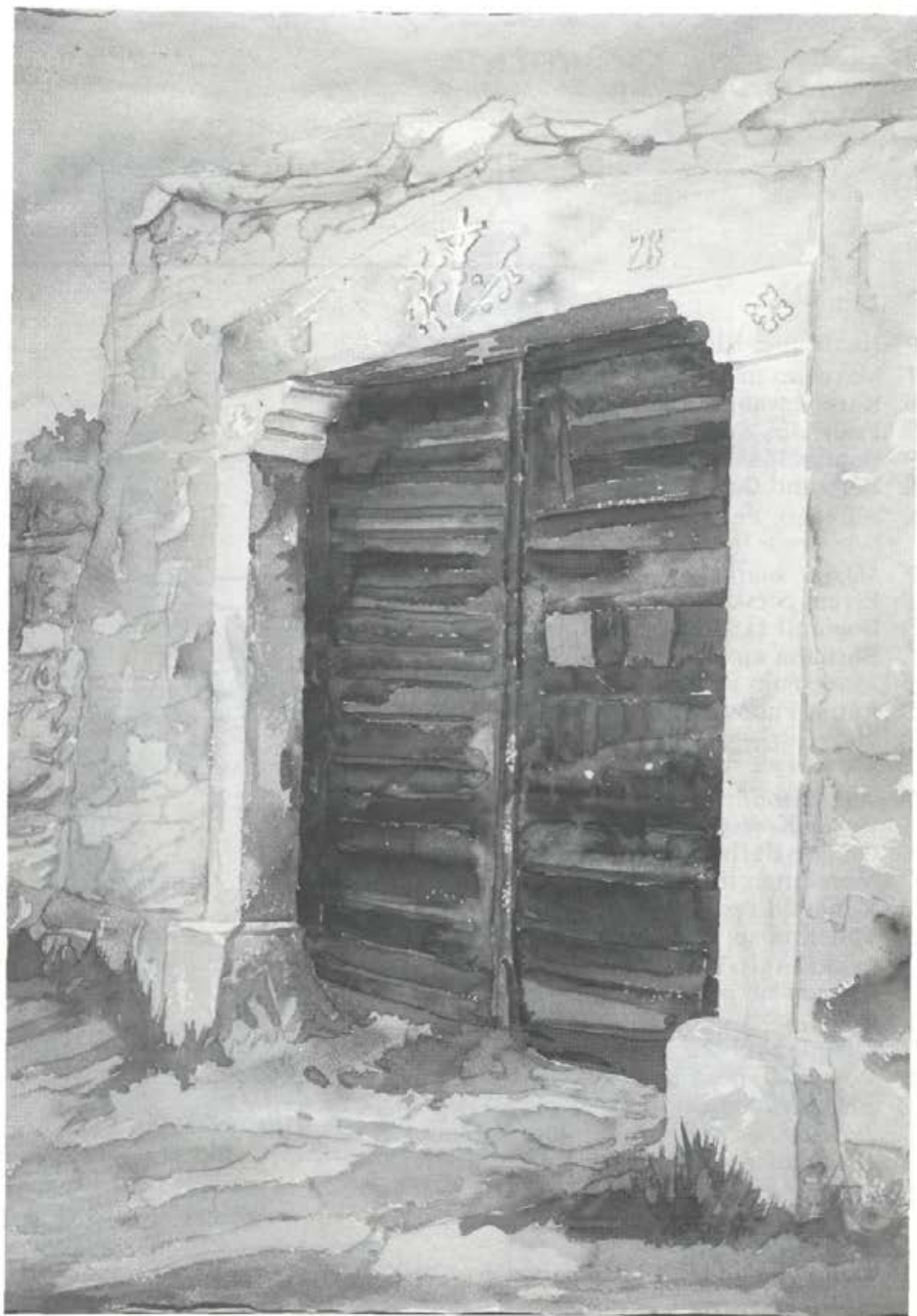
31 DNI

DVOJČKA

LUNE: Maj: 2. ob 18.44
Prvi krajec: 9. ob 16.44
Ščip: 16. ob 17.03
Zadnji krajec: 24. ob 16.53

- 1 P Jožef Delavec, mož Marije Device - *Praznik dela*
- 2 S Anastazij šk c. uč
- 3 N **3. velik. ned.; Filip (Zdenko) in Jakob ap**
Jezus da apostolom jesti (Jn 21, 1-19)
- 4 P Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč
- 5 T Gotard šk; Angel mč
- 6 S Dominik Savio, dijak
- 7 Č Gizela op; Boris Bolgarski kn
- 8 P Viktor mč; Dezider (Željko) šk
- 9 S Herma, učenec ap Pavla; Katarina iz Bologne dv
- 10 N **4. velik. ned.; Antonin šk; Trsatska Mati božja**
Dobri pastir daje večno življenje (Jn 10, 27-30)
- 11 P Mamert šk; Sigismund (Žiga) kr
- 12 T Leopold Bogdan Mandić rd
- 13 S Marija Mazzarello rd; Servacij šk
- 14 Č Matija ap; Justina mč
- 15 P Zofija (Sonja) mč; Izidor km
- 16 S Janez Nepomuk dh mč; Ubald šk; Andrej Bobola rd
- 17 N **5. velik. ned.; Pashal Baylon rd; Jošt op**
Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13, 31-33a, 34-35)
- 18 P Janez I. pp mč; Erik kr
- 19 T Peter Celestin rd; Ivo dh
- 20 S Bernardin Sienski rd
- 21 Č Krispin, rd; Teobald šk
- 22 P Rita rd; Renata sp
- 23 S Leon Rostovski šk; Evrozinija rd
- 24 N **6. velik. ned.; Marija, Pomočnica kristjanov**
Sveti Duh nas uči evangelij (Jn 14, 23-29)
- 25 P Beda Častitlivi, dh c. uč; Gregor VII. pp
- 26 T Filip Neri dh
- 27 S Avgustin Canterburyški šk; Julij mč
- 28 Č German Pariški šk
- 29 P Teodozija dv; Maksim Emonski šk
- 30 S Marija, mati in kraljica: Kancij in tov. oglej. mč
- 31 N **Vnebohod; Marijino obiskanje - Petronila dv**
Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)

»In njegova mati (Marija) je vse to ohranila v svojem srcu« (Lk 2, 51b)



Portal na Krasu - Zagrajec
akvarel - detajl



JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

RAK

LUNE: Mlaj: 1. ob 4.57 in 30. ob 13.18
Prvi krajec: 7. ob 21.47
Šcip: 15. ob 5.50
Zadnji krajec: 23. ob 9.11

- 1 P Justin mč; Klavdij op
2 T Marcelin in Peter mč
3 S Karel Lwanga in tov. mč; Klotilda kr
4 Č Frančišek Caracciolo rd us
5 P Bonifacij šk mč; Svetko mč
6 S Bertrand Oglejski šk; Norbert šk
7 **N Binkošti; Prvi mč trž. Cerkve; Robert op**
Kakor me je Oče poslal, tudi jaz vas pošljem (Jn 20, 19-23)
8 P *Marija, mati Cerkve*; Medard šk; Viljem šk
9 T Efreem Sirski dk c. uč
10 S Bogomil šk; Janez Dominici šk
11 Č Barnaba ap; Feliks in Fortunat mč
12 P Janez Fak. rd; Adela dv
13 S Anton Padovanski rd c. uč; Trifil mč
14 **N Sv. Trojica; Elizej pr; Valerij mč**
Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16, 12-15)
15 P Vid (Vitomir) mč; Prot mč
16 T Gvido Kortonski rd; Beno šk
17 S Gregor Barbarigo šk; Adolf šk
18 Č Marcelijan in Marko mč; Marina dv
19 P Romuald op; Gervazij in Protazij mč
20 S Mihelina sp; Silverij I. pp. mč
21 **N Sv. Rešnje telo in kri; Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd**
Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
22 P Ahac mč; Tomaž More in Janez Fisher mč
23 T Agripina dv mč; Jožef Cafasso dh
24 S Rojstvo Janeza Krstnika
25 Č Eleonora kr; Doroteja dv
26 P *Jezusovo srce*; Vigili (Stojan) šk; Janez in Pavel mč
27 S *Brezmadežno Marijino srce*; Ema Krška kg
28 **N 13. nav. ned.; Irenej (Hotimir) šk mč; Marcela mč**
Jezusove zahteve do učencev (Lk 9, 51-62)
29 P *Peter in Pavel ap*
30 T Prvi rimski mč; Emilijana mč



»Nebeško kraljestvo je podobno gorčičnemu zrnu« (Mt 13, 31)



Znamenje pri Žalcu
risba



JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

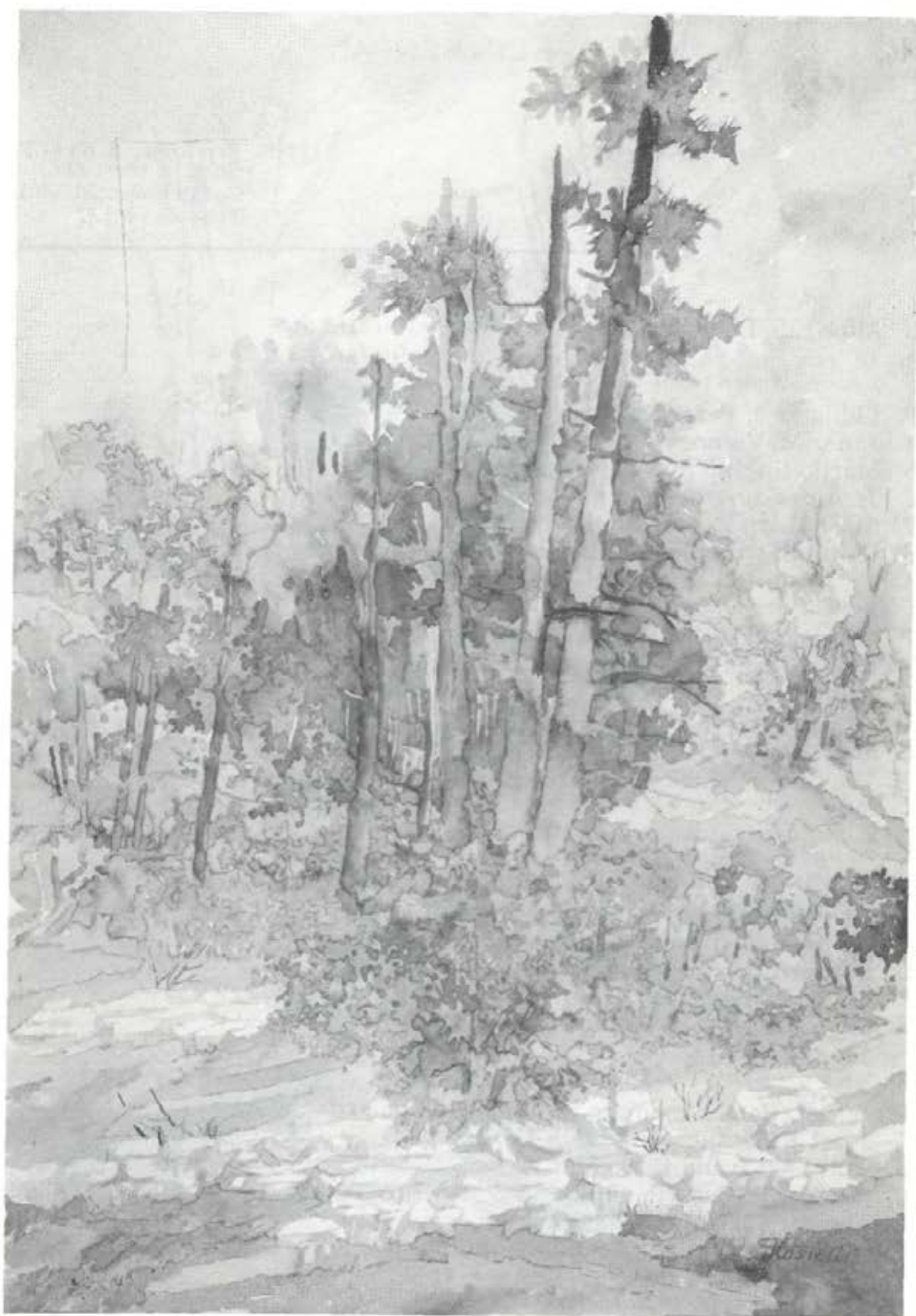
LUNE: Prvi krajec: 7. ob 3.44
Ščip: 14. ob 20.06
Zadnji krajec: 22. ob 23.12
Mlaj: 29. ob 20.35

LEV

- 1 S Teobald pšč; Estera sv ž
2 Č Oton Bamberški šk; Vital (Živko) mč
3 P Tomaž ap; Heliodor šk
4 S Urh šk; Elizabeta Portugalska kr
5 N 14. nav. ned.; Ciril in Metod ap Slovanov (v slov. škof.)
Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10, 1-12, 17-20)
6 P Marija Goretti dv mč; Bogomila sp
7 T Izaija pr; Vilibald šk
8 S Kilijan šk mč; Prokop mč
9 Č Veronika Giuliani op; Brikcij šk
10 P Amalija (Ljuba) rd; Rufina mč
11 S Benedikt op; Olga Kijevska kg; Pij I. pp mč
12 N 15. nav. ned.; Mohor šk in Fortunat dk, oglejska mč
Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)
13 P Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk
14 T Kamil de Lellis rd us
15 S Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kijev. kn
16 Č Karmelska Mati božja; Elvira op
17 P Aleš (Aleksij) sp; Marcelina dv
18 S Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk
19 N 16. nav. ned.; Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč
Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)
20 P Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr
21 T Danijel (Danilo) pr
22 S Marija Magdalena (Magda, Majda) sp
23 Č Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč
24 P Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč
25 S Jakob starejši ap; Krištof mč
26 N 17. nav. ned.; Joahim in Ana, starša Device Marije
Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)
27 P Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar
28 T Viktor I. pp; Samson (Samo) šk
29 S Marta iz Betanije sv ž; Olaf kr
30 Č Peter Krizolog šk c. uč; Abdon in Senen mč
31 P Ignacij Lojolski rd us; Helena Švedska mč



»Vemo pa, da tistim, ki Boga ljubijo, vse pripomore k dobremu« (Rim 8, 28)



Simfonija Krasa
akvarel



DEVICA

AVGUST

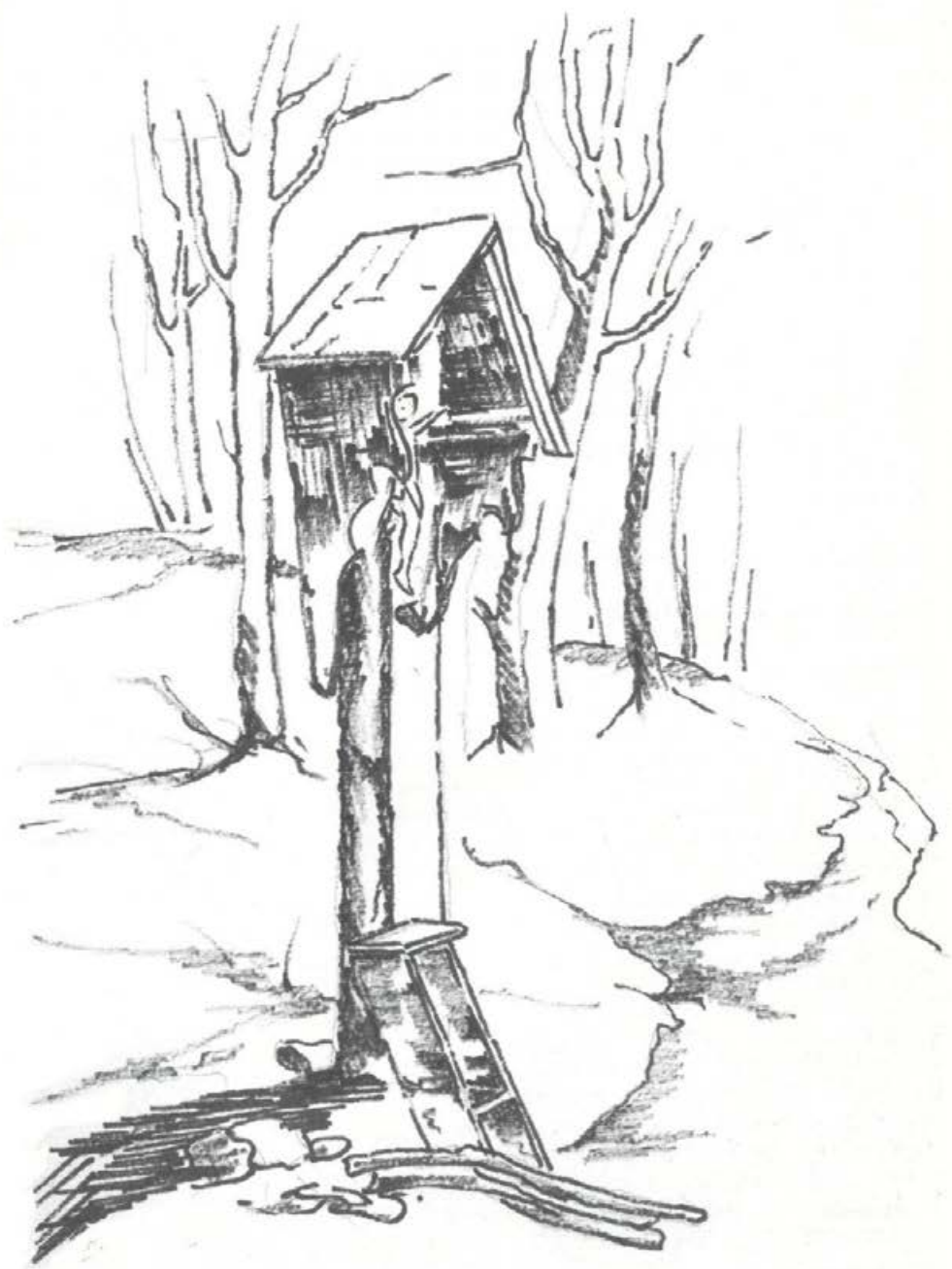
VELIKI SRPAN

31 DNI

LUNE: Prvi krajec: 5. ob 11.59
Ščip: 13. ob 11.27
Zadnji krajec: 21. ob 11.01
Mlaj: 28. ob 3.42

- 1 S Alfonz de Liguori šk c. uč; Makabejski bratje mč
- 2 N 18. nav. ned.; Evzebij iz Vercellija šk; Štefan I. pp
Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
- 3 P Lidija sv ž; Peter Eymard dh
- 4 T Janez M. Vianney dh
- 5 S Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr
- 6 Č Jezusova spremenitev na gori
- 7 P Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh
- 8 S Dominik rd us; Cirijak in tov. mč
- 9 N 19. nav. ned.; Roman mč; Peter Faber rd
Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48)
- 10 P Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč
- 11 T Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč
- 12 S Hilarija mč
- 13 Č Poncijan pp in Hipolit dh mč
- 14 P Maksimilijan Kolbe rd mč; Evzebij dh
- 15 S Marijino vnebovzetje; Tarcizij mč
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 N 20. nav. ned.; Rok sp; Štefan Ogrski kr
Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)
- 17 P Hijacint Poljski rd; Liberat (Svobodan) op mč
- 18 T Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč
- 19 S Janez Eudes rd us; Boleslav mč
- 20 Č Bernard op c. uč; Samuel (Samo) pr
- 21 P Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk
- 22 S Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago) šk
- 23 N 21. nav. ned.; Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh
Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
- 24 P Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd
- 25 T Jožef Kalasanc dh; Ludvik IX. kr
- 26 S Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us
- 27 Č Monika, ž; Cezarij, šk
- 28 P Avguštin šk c. uč; Pelagij mč
- 29 S Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč
- 30 N 22. nav. ned.; Feliks (Srečko) mč; Gaudencija mč
Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1, 7-14)
- 31 P Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk

»Kar je v Bogu nevidno, se od stvarjenja sveta po delih spoznano vidi« (Rim 5, 6)



Razpelo - pot na Sv. Višarje
risba



TEHTNICA

SEPTEMBER

30 DNI

KIMAVEC

LUNE: Prvi krajec: 3. ob 23.39
Ščip: 12. ob 3.17
Zadnji krajec: 19. ob 20.53
Mlaj: 26. ob 11.40

- 1 T Egidij (Tilen) op; Verena dv
- 2 S Maksima mč; Emerik kn
- 3 Č Gregor Veliki pp c. uč
- 4 P Rozalija (Zalka) dv; Ida sp
- 5 S Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč
- 6 N **23. nav. ned.; Petronij šk; Evelina mč**
Odpoved prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)
- 7 P Regina dv mč; Bronislava rd
- 8 T *Rojstvo Device Marije*; Hadrijan mč
- 9 S Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij mč
- 10 Č Nikolaj Tolentinski sp; Pulherija cs
- 11 P Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op
- 12 S Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč
- 13 N **24. nav. ned.; Janez Krizostom šk c. uč**
Vesetje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32)
- 14 P *Povišanje sv. Križa*; Notburga dv
- 15 T Žalostna Mati božja (Dolores)
- 16 S Kornelij pp in Ciprijan šk mč; Ljudmila kr
- 17 Č Robert Bellarmino, šk c. uč; Lambert šk
- 18 P Jožef Kupertinski dh; Irena mč
- 19 S Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk
- 20 N **25. nav. ned.; Korejski mučenci**
Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13)
- 21 P Matej (Matevž) ap ev; Jona pr
- 22 T Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč
- 23 S Lin pp; Marta Perzijska dv mč
- 24 Č Marija Devica, rešiteljica jetnikov
- 25 P Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški op
- 26 S Kozma in Damijan mč; Nil op
- 27 N **26. nav. ned.; Vincencij Pavelski dh**
V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)
- 28 P Venčeslav (Vaclav) kn mč; Lavrencij Ruiz in tov. mč
- 29 T Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli
- 30 S Hieronim dh c. uč; Zofija sp



»Hvaljen Bog in Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa« (Ef 1, 3)



V Brdih
akvarel - detajl



SKORPIJON

OKTOBER

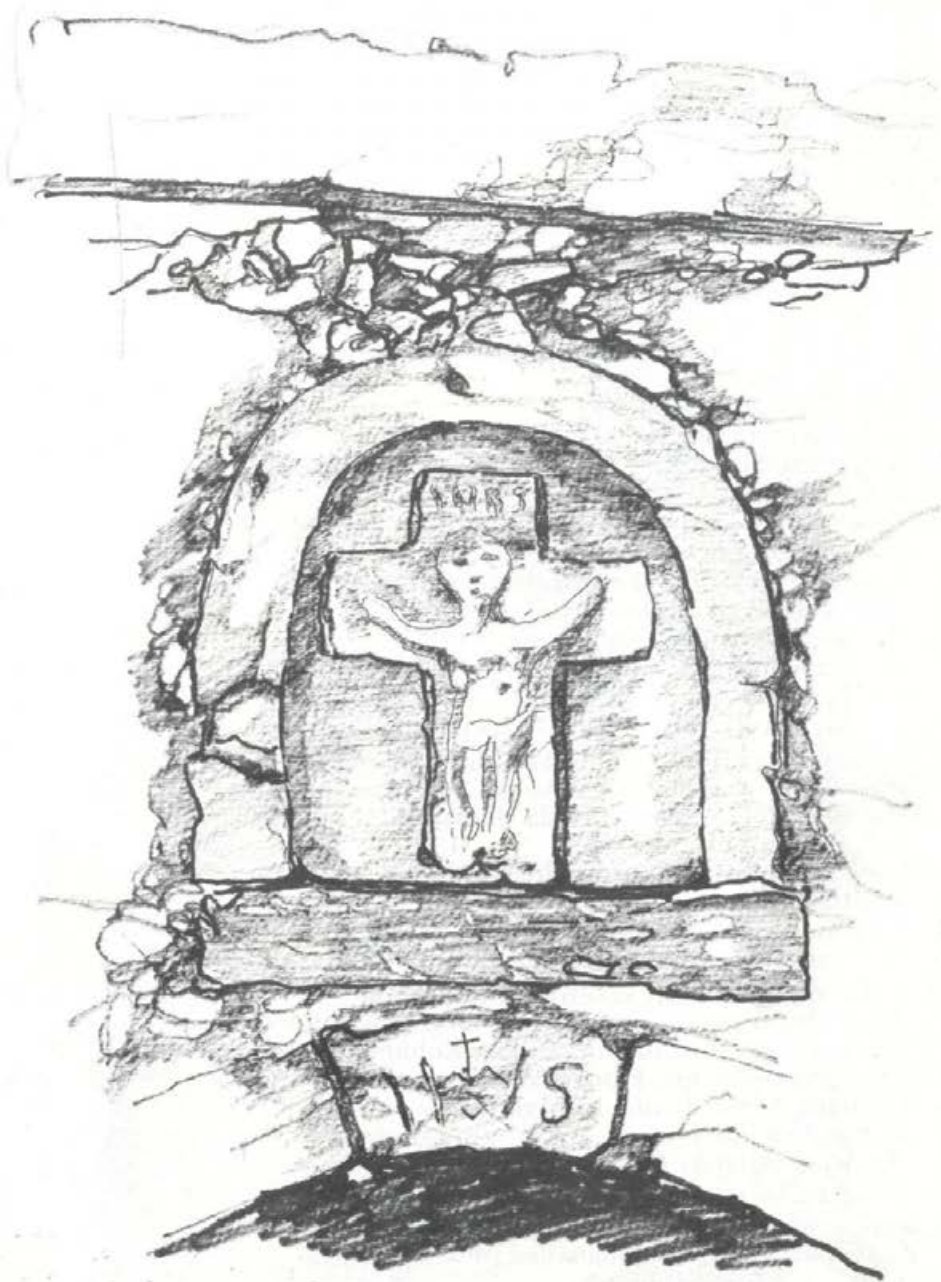
VINOTOK

31 DNI

LUNE: Prvi krajec: 3. ob 15.12
 Ščip: 11. ob 19.03
 Zadnji krajec: 19. ob 5.12
 Mlaj: 25. ob 21.34

- 1 Č Terezija D. Jezusa dv; Remigij šk
- 2 P Angeli varuhi; Teofil sp
- 3 S Kandid (Žarko) mč; Evald mč
- 4 N **27. nav. ned.; Frančišek Asiški rd us; Petronij šk**
 Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
- 5 P Marcelin šk; Flavija mč
- 6 T Bruno rd us; Renato šk
- 7 S Rožnovenska Mati božja
- 8 Č Sergij mč; Pelagija sp; Demetrij (Mitja) Sol. mč
- 9 P Janez Leonardi rd; Dioniz šk in tov. mč
- 10 S Sergij trž. mč; Frančišek Borgia rd; Hugolin mč
- 11 N **28. nav. ned.; German šk; Aleksander Sauli šk**
 Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
- 12 P Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd
- 13 T Edvard kr; Koloman pšč
- 14 S Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko)
- 15 Č Terezija Velika Avilska rd c. uč
- 16 P Hedvika rd; Marjeta Alakok dv
- 17 S Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk
- 18 N **29. nav. ned. - misijonska; Luka ev; Julijan pšč**
 Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
- 19 P Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh
- 20 T Irena (Mira) mč; Vendelin op
- 21 S Uršula mč; Celina sp
- 22 Č Marija Saloma sv ž; Bertila rd
- 23 P Janez Kapistran rd; Roman šk; Severin mč
- 24 S Anton M. Claret šk rd us; Martin op
- 25 N **30. nav. ned.; Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč**
 Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
- 26 P Lucijan mč; Florij mč
- 27 T Sabina Avilska mč; Vincenc mč
- 28 S Simon in Juda Tadej ap; Cirila dv mč
- 29 Č Mihael Rua rd; Narcis šk
- 30 P Marcel mč; Doroteja ž
- 31 S Volfang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd





Križani na »koloni« Podgorje pod Slavnikom
risba



STRELEC

NOVEMBER

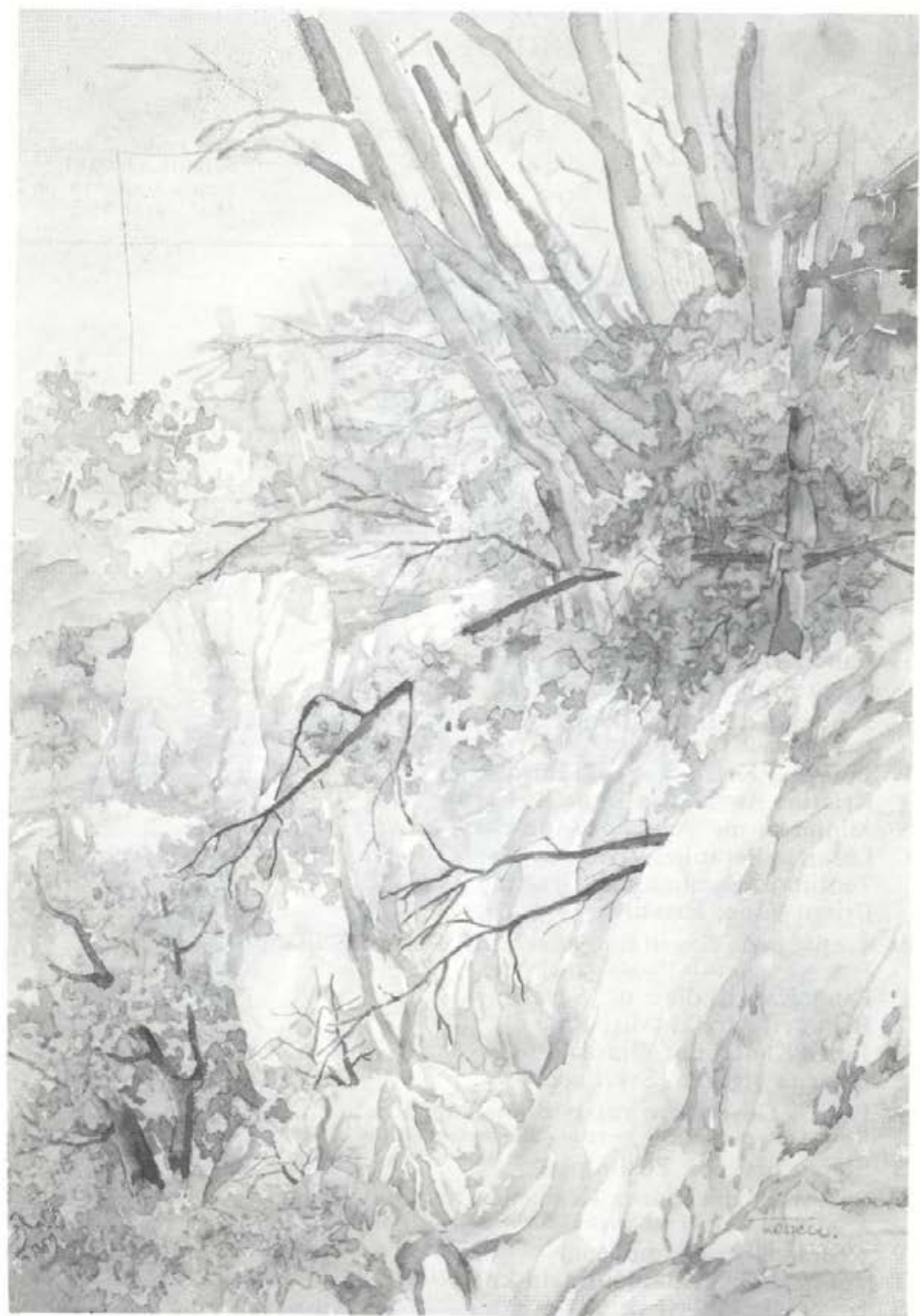
LISTOPAD

30 DNI

LUNE: Prvi krajec: 2. ob 10.11
Ščip: 10. ob 10.20
Zadnji krajec: 17. ob 12.39
Mlaj: 24. ob 10.11

- 1 N Vsi Sveti**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 P *Spomin vseh vernih rajnih*
- 3 T Just Tržaški mč
- 4 S Karel (Drago) Boromejski šk
- 5 Č Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč
- 6 P Lenart op; Sever šk
- 7 S Engelbert šk mč; Ernest mč
- 8 N 32. nav. ned.; Deodat (Bogdan) pp; Bogomir šk**
Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38)
- 9 P Posv. later. bazilike; Teodor (Božidar, Darko)
- 10 T Leon Veliki pp c; Andrej Avelinski dh
- 11 S Martin (Davorin) šk; Menas pšč
- 12 Č Jozafat Kunčevič šk mč; Emilijan (Milan) sp
- 13 P Stanislav Kostka rd; Bric šk
- 14 S Nikolaj Tavelić dh mč; Didak (Diego) rd
- 15 N 33. nav. ned.; Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn**
Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)
- 16 P Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd
- 17 T Evfemija in Tekla, trž. mč
- 18 S Posv. rim. bazilik Petra in Pavla
- 19 Č Matilda rd; Barlam mč
- 20 P Edmund kr mč; Feliks Valois rd
- 21 S Marijino darovanje (Marija od zdravja); Gelazij I. pp
- 22 N Jezus Kristus - kralj veseljstva; Cecilja mč**
Desni razbojnik prosi za sprejem v Kr. kraljestvo (Lk 23, 35-43)
- 23 P Klemen I. pp. mč (Milivoj, Milko); Kolumban op
- 24 T Krizogon Oglej. mč; Flora (Cvetka) mč
- 25 S Katarina Aleks. dv mč; Erazem mč
- 26 Č Leonard rd; Silvo op
- 27 P Valerijan Oglejski šk; Virgil šk
- 28 S Katarina Labourè dv; Eberhard šk
- 29 N 1. adv. ned; Saturnin mč; Radogost šk**
Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)
- 30 P Andrej ap; Justina dv mč

»Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite kraljestvo« (Mt 25, 34)



Simbol kraške trpkosti
akvarel



DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

KOZOROG

LUNE: Prvi krajec: 2. ob 7.17
Ščip: 10. ob 00.41
Zadnji krajec: 16. ob 20.13
Mlaj: 24. ob 1.43

- 1 T Eligij šk; Natalija (Božena) sp
- 2 S Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živa) dv mč
- 3 Č Frančišek Ksaver rd
- 4 P Barbara dv mč; Janez Damaščan dh c. uč
- 5 S Saba (Sava) op; Krispina mč
- 6 **N 2. adv. ned.; Nikolaj (Miklavž) šk; Peter Pashazij šk**
Janez Krstnik nas kliče k spreobrnitvi (Mt 3, 1-12)
- 7 P Ambrož šk. c. uč.; Agaton pp
- 8 **T Brezmadežno spočetje Device Marije (Brezmadežna)**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 S Valerija mč; Peter Fourier rd
- 10 Č Loretska Mati božja; Melkijad pp
- 11 P Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč
- 12 S Ivana Frančiška de Chantal rd; Amaliya mč
- 13 **N 3. adv. ned.; Lucija dv mč; Otilija op**
Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (Mt 11, 2-11)
- 14 P Janez od Križa dh c. uč; Dušan šk
- 15 T Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
- 16 S Albina dv mč; Adelajda (Adela) cs
- 17 Č Lazar iz Betanije; Vivina dv
- 18 P Teotim in Baziljan mč; Gracijan šk
- 19 S Urban V. pp; Favsta sp
- 20 **N 4. adv. ned.; Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op**
Jezusova mati je iz Davidovega rodu (Mt 1, 18-24)
- 21 P Peter Kanizij dh c. uč; Severin šk
- 22 T Demetrij Afriški (Mitja) mč
- 23 S Janez Kancij dh; Viktorija mč
- 24 Č Božična vigilija - Sveti večer
- 25 **P Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 S Štefan prvi mč; Zosim pp
- 27 **N Sveta Družina; Janez Evangelist ap; Fabiola sp**
Jožef po božji volji reši sveto Družino (Mt 2, 1-15, 19-23)
- 28 P Nedolžni otroci, mučenci
- 29 T Tomaž Becket šk mč; David kr
- 30 S Evgen šk; Liberij šk
- 31 Č Silvester (Silvo) pp



»Moja milost ti zadostuje« (2 Kor 12, 9)



Znamenje na Krasu
risba

CENTESIMUS ANNUS - OB STOLETNICI

SOCIALNA OKROŽNICA JANEZA PAVLA II.

Na mednarodni praznik dela in praznik sv. Jožefa delavca, 1. maja 1991 je papež Janez Pavel II. izdal svojo tretjo socialno okrožnico z naslovom CEN-
TESIMUS ANNUS — OB STOLETNICI (odslej CA).

Gre za stoletnico izida prve tovrstne okrožnice RERUM NOVARUM — O NOVIH STVAREH (odslej RN), ki jo je 15. maja 1891 izdal tedanji papež Leon XIII. Obe okrožnici sta torej tesno med seboj povezani tako po zgodovinski kot tudi vsebinski osnovi: odgovoriti na potrebe časa, ki zlasti na področju družbenega življenja doživlja danes, podobno kot je doživljal pred sto leti, velike spremembe. Seveda ne gre zgolj za ponavljanje ugotovitev, izhodišč in rešitev izpred sto let, temveč za antropološke in filozofsko-teološke iztočnice, katerih pravilnost je potrdil tudi čas.

Okrožnica RN je imela pomembno vlogo pri oblikovanju tedanjega socialnega življenja. To velja tudi za slovenske razmere, v katerih so mnogi ljudje, tako npr. Janez E. Krek, veliko storili za prenovo družbenega življenja. Podobno velja tudi za druge socialne okrožnice. Da je socialno vprašanje v mnogih evropskih deželah kolikor toliko zadovoljivo rešeno, je nedvomno tudi prispevek kristjanov, ki so se v duhu katoliškega socialnega nauka združevali in skupno reševali žgoča socialna vprašanja.

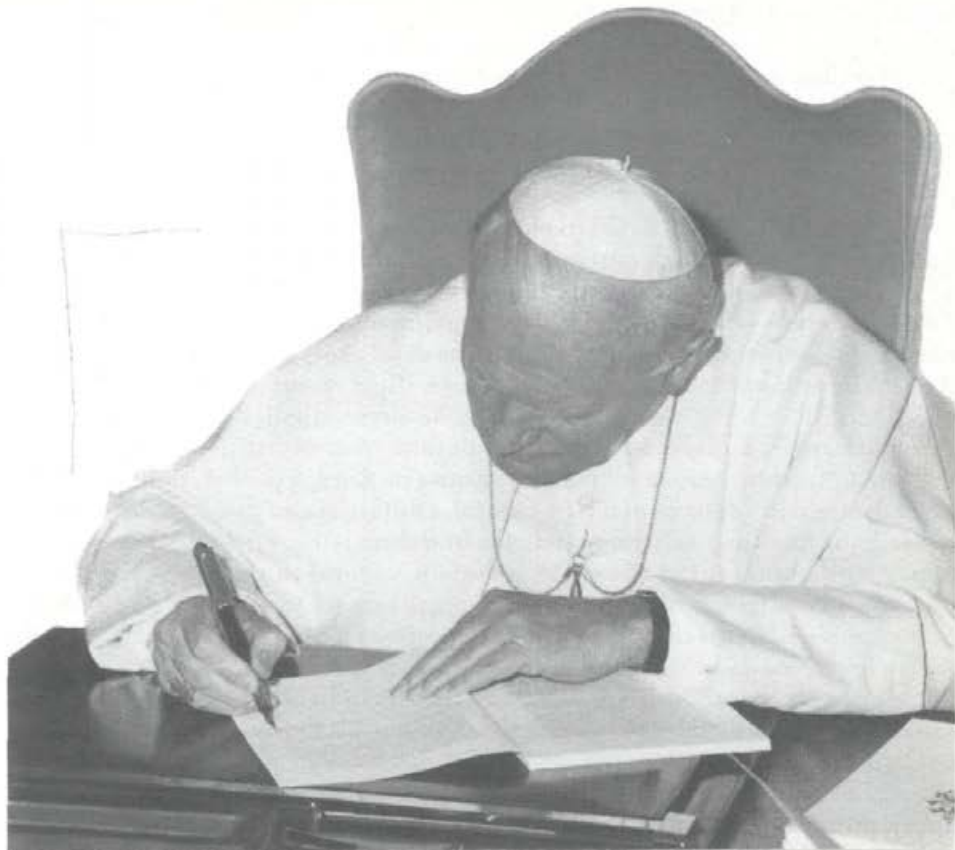
Okrožnica CA pa je v naših razmerah že doživela prve odmeve v sredstvih družbenega obveščanja. Prav gotovo bodo njena vsebina in izhodišča predmet nadaljnjih študij tako v cerkvenih kot tudi drugih strokovnih krogih.

NEKATERE ZNAČILNOSTI OKROŽNICE

Katere so značilnosti, ki jih velja pri novi okrožnici posebej poudariti?

1. Prva je kontinuiteta katoliškega socialnega nauka. Nobeno področje verskega ali moralnega cerkvenega nauka se ni v času zadnjih sto let razvijalo tako harmonično in dosledno kot ravno področje socialnega nauka. V tem času so papeži izdali kar šest socialnih okrožnic in še nekaj drugih podobnih dokumentov. S tem vprašanjem se je ukvarjal tudi zadnji koncil v Pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu. Pomembnost katoliškega socialnega nauka potrjuje dejstvo, da izid posameznih okrožnic odmeva v najrazličnejših znanstvenih in družbenih krogih. Nobenega dvoma ni, da bo okrožnica CA tako kot RN v svojem času, spobudila zanimanje in ustrezne študije.

2. Čeprav se zdi vprašanje upravičenosti katoliškega socialnega nauka že preseženo, se nekateri še vedno sprašujejo, ali ne posega Cerkev na področje, ki ni njena naloga. Nekateri celo menijo, da Cerkev ponuja tretjo pot, to je pot, ki odstopa tako od socializma kot tudi liberalnega kapitalizma. Če je v svojem času Leon XIII. trdil, da Cerkev ne more molčati o vprašanjih socialne pravičnosti, saj to globoko zadeva njen nramni nauk, predvsem



Papež Janez Pavel II. podpisuje socialno okrožnico Ob stoletnici

pravične medčloveške odnose, je danes v ospredju še drug razlog: katoliški socialni nauk je del nove evangelizacije, to je pričevanja in delovanja Cerkve. Gre za odločitev ali »optio« za uboge in male, kar je neodtujljiva zahteva evangelija. Cerkev se torej ne more in ne sme odreči temu, da ne bi na evangeliju utemeljevala svojih izhodišč za reševanje nakopičenih socialnih vprašanj našega časa. Sicer pa okrožnica CA katoliški družbeni nauk opredeljuje kot sistematičen in njej lasten nauk, s katerim »družbeno resničnost razčlenjuje, presoja in iz nastajajočih navzkrižij izdaja smernice za pravično rešitev novih težav« (5).

3. Izid okrožnice CA bi utegnil kdo razumeti le kot zgodovinski spomin na okrožnico RN. Nobenega dvoma ni, da gre danes tako kot tedaj za prelomni čas človeške zgodovine in razvoja sveta. Res so socialna vprašanja v različnih dobah različna. Analizo družbenih dogajanj sicer Cerkev sprejema od drugih ved, vendar tudi sama v duhu evangelija presoja »znamenja časov« in skuša nanje odgovoriti. Dogajanja zadnjega časa, zlasti nekaj zadnjih let, Cerkev izzivajo k razmišljanju, kako danes spolniti svoje poslanstvo.

4. Skrb za socialno vprašanje je eno izmed tistih področij, kjer Cerkev danes stopa v dialog s svetom. V ozadju vseh vprašanj je človek ter skrb za njegov celosten razvoj. V tem dialogu Cerkev sodeluje s svetom na vseh

tistih področjih, kjer je mogoče kaj storiti za človeka. Ko svetu daje svoj prispevek, se zaveda, da od njega tudi prejema, najsi gre za pobude, spoznanja, oblike sodelovanja ali zblíževanje božjega in človeškega.

VSEBINA IN GLAVNA IZHODIŠČA OKROŽNICE

Uvod, šest poglavij in sklep okrožnice imajo kljub navidezni različnosti zelo enovito vsebino ter antropološka in filozofsko-teološka izhodišča.

Ponovno branje okrožnice RN je prvo, h čemur spodbuja okrožnica CA. To je potrebno opraviti bolj z etičnega, filozofskega in evangelizacijskega kot pa zgodovinskega vidika. Ta bi nas navajal zgolj k primerjavam med tedanjim in sedanjim stanjem, ki se je močno spremenilo. Etični in filozofski vidiki ter njihove utemeljitve pa so ostali nespremenjeni. Z industrijsko družbo ob koncu 18. stoletja se je rodilo tudi tako imenovano delavsko vprašanje. Delo in lastnina, ki sta bila doslej vezana na zemljo in obrt, dobivata sedaj novo dimenzijo - delo za plačo in kapital. Oblikujeta se dve kategoriji populacije in nasprotje med njima: delavec in delodajalec. Porajajoči socializem je nasprotja hotel rešiti z razrednim bojem, razumevanjem dela kot bojem, odpravo privatne lastnine; liberalni kapitalizem pa je gledal le na lastni dobiček in mu za delavca ni bilo mar. Okrožnica RN je tedaj klicala v zavest, da je človek oseba z dostojanstvom, pravicami, osebnimi in družinskimi (socialnimi) potrebami, ki jih ni mogoče zanemariti brez hudih posledic za posameznika in za družbo. Tako Cerkev kakor tudi država sta vsaka na svoj način poklicani izpolniti svoje poslanstvo upoštevajoč načelo subsidiarnosti.

Ko okrožnica kritično analizira socializem, ugotavlja zgrešenost in nesprejemljivost njegovih izhodišč že z antropološkega vidika. Napačno je človeka razumevati zgolj kot predmet in molekulo družbenega organizma, blagor posameznika podrejeni družbenim in gospodarskim dogajanjem, člo-



Janez Pavel II. med italijanskimi delavci



Mladina z vsega sveta se je srečala 15. avg. 1991 s papežem v Czestochowi

veka ponižati na skup držbenih odnosov, osebi vzeti samostojnost nosilca moralnega odločanja.. (13). Zgrešeno je zanikati človekovo transcendentno usmeritev, kar počne ateizem, in s tem človeka oropa dostojanstva in moralne odgovornosti. Prav tako zameta razredni boj kot konstrukt nekega sistema, ki ne upošteva življenjske resničnosti: da razlike in napetosti so bile in bodo, da pa je važno, ali jih znamo reševati v polnem spoštovanju svobode, dostojanstva in poklicanosti človeške osebe. »Razredni boj v marksističnem smislu in militarizem imata skupne korenine: ateizem in zaničevanje človeške osebe, ko postavljata načelo sile nad razum in pravo« (14).

Analiza sedanjih razmer, kakor jo podaja okrožnica, je vsekakor izredno zanimiva. Za izhodišče ima leto 1989. Zakaj ravno to leto? Leto 1989 je povezano z dogajanjem v vzhodni in srednji Evropi, z demitizacijo marksistične ideologije, pa tudi s propadom totalitarnih režimov po svetu, zlasti v deželah tretjega sveta. Gre za zmago resnice in poguma nasproti laži in strahu, za zmago dialoga, argumentov in prepričevanja nasproti nasilju, orožju in revanšizmu. Toda pot do pravične ali vsaj pravičnejše družbe je dolga in naporena. Poleg ekonomske, politične in družbene je predvsem potrebna moralna prenova človeka in družbe.

Ta prenova temelji na poštenosti, delavnosti, pravičnosti, resnicoljubnosti, solidarnosti. Tega ni mogoče doseči drugače razen z osebnim in sku-

pnim etičnim prizadevanjem. Z zatonom in propadom socializma ni kapitalizem ničesar pridobil, tudi zaslug si pri tem zatonu ne more lastiti. Javljajo se namreč nove ideologije fundamentalizma, tudi religioznega, zlasti pa duh porabništva, v katerega novo suženjstvo bodo zapadli »osvobojeni narodi«, če ne bodo pravočasno spregledali novih nevarnosti. Prav na tem področju, namreč pri etičnem oblikovanju posameznika in družbe, pa lahko Cerkev prispeva svoj nenadomestljiv delež.

Okrožnica se povrne na večno novo vprašanje privatne lastnine, oziroma namenjenosti dobrin vsem ljudem. Gre za vprašanje, ki dobiva v sedanjem trenutku razvoja sveta novo podobo. Zemlja, njeni sadovi in bogastva, oplemeniteni z delom, so (bili) prvotni vir pridobivanja osebne in skupne lastnine. Pri tem ne gre za absolutno pravico do privatne lastnine, saj so zemeljske dobrine namenjene vsem ljudem. Zadnja stoletja pa so vtisnili deželam sveta industrijsko in tehnološko podobo, utemeljeno na znanstvenih dosežkih človeškega uma. O tem so zapisane zlasti v koncilski pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu besede priznaja in občudovanja, hkrati tudi klic k razumnemu, celovitemu in solidarnemu razvoju. Na pragu tretjega tisočletja človeštvo prehaja v poindustrijsko družbo, v kateri je v ospredju znanje in prenos znanja. Kdor ima znanje, ta je bogat in razvit, njegova je prihodnost. Naravna bogastva ne zadoščajo. Brez znanja je nemogoče doseči željeno razvitost. Potrebna je nova razporeditev tako gmotnih kot duhovnih dobrin, med katere spada tudi znanje. Kakor so naravna bogastva in gmotne dobrine last vsega človeštva, tako je tudi znanje »lastnina«, ki pripada vsemu človeštvu. V tej tekmi so nerazvite dežele sveta v čedalje večjem zaostanku ne zaradi pomanjkanja naravnega bogastva, marveč tako zaradi zaostajanja v tehnologiji, zaradi nerazvitosti kakor tudi zaradi nakopičenih dolgov, ki jih bremenijo, da ne morejo priti na zeleno vejo. Brez drugačnega pristopa in solidarnosti ne bo mogoče rešiti tega vprašanja. Še več: padec realsocializma ni zmaga kapitalizma kot edino uspešnega modela gospodarske in politične prenove. Pa tudi Cerkev nima in ne more imeti svojega modela. To je naloga družbe in njenih prizadevanj. Pač pa Cerkev oznanja nov stil življenja in medosebnih odnosov, utemeljen na kulturi bivanja, v kateri je predvsem pomembno »biti« in ne le »imeti«, na družini kot nosilki življenja v nasprotju z ideologijo smrti in nesmisla, na humani ekologiji, na skrbi za zdravo okolje, na kulturi imetja, rabe in razdelitve dobrin, na solidarnosti do sedanjih in prihodnjih rodov, katerim moramo zapustiti zdravo moralno in naravno dediščino. V vseh teh procesih in dejavnostih je v ospredju človek kot razumni, inovativni in zlasti etični subjekt.

Eno izmed pomembnih vprašanj, s katerim se sooča okrožnica CA, pa je klic po pravni državi. Demokracija je sen narodov tako v preteklosti kot v sedanjih razmerah. V osebnih in skupnih prizadevanjih za demokracijo je izražena antropološko-teološka zahteva po spoštovanju človeka, njegovega dostojanstva, osebne svobode in svobodnega združevanja. Demokracija je potrebna za njegov celovit razvoj kakor tudi za razvoj družbe. Razne ideologije in na njih zgrajeni totalitarni sistemi hočejo na različne načine gospodovati nad človekom, njegovim verovanjem, prepričanjem, dejavnostmi, pa tudi družini in skupinam ali celotni družbi hočejo vsiliti svoj koncept gledanja in ravnanja. Cerkev podpira pravno državo, to je družbo, ki je urejena po nespremenljivih moralnih načelih, utemeljenih na človeku in njegovi



Papež Janez Pavel II. na zadnjem misijonskem potovanju v Tanzaniji

naravi. Samo v taki družbi je možna resnična demokracija, torej tudi polna uveljavitev človeka kot osebe in kot družbenega bitja. Tedaj je tudi možna pristna kultura posameznika in naroda, vključno s kulturo miru in nenasilja.

»Človek je pot Cerkve«, je zapisal Janez Pavel že v svoji prvi okrožnici Človekov Odrešenik ob nastopu svoje službe. Rad se vrača k tej temi. V njej je izražen tisti humanizem, h kateremu kaže pot razodetje samo, da se je namreč Bog v Kristusu približal človeku in se z njim poistovetil. To je tudi najgloblji razlog, zakaj se Cerkev ukvarja z družbenimi vprašanji. Kjer človek živi in dela, trpi in upa, tam mora biti navzoča tudi Cerkev. Ko se torej Cerkev ukvarja s človekom, ko gre z njim skozi življenje, je njeno delo v službi evangelizacije. Človeku oznanja njegovo dostojanstvo in pravice ter skrbi za njegov celovit razvoj.

Sklepni del okrožnice obudi spomin in hvaležnost do Leona XIII., ki je v preroškem duhu ocenjeval dogajanja tedanjega časa. Cerkev je sledila temu duhu. Njeno izročilo in življenje, tudi njen socialni nauk, se je izkazal kot zanesljiva pot, kako je treba času primerno reševati nova vprašanja družbenega življenja. Smemo upati, da nam bo v tako pomoč danes in v naslednjih letih tudi socialna okrožnica.



PAPEŽ V SLOVENIKU

Že nekaj let smo v svoji srcih gojili željo, da bi sprejeli papeža Janeza Pavla II. v Sloveniku. Ob 25-letnici razmere še niso bile zrele. Obupali pa nismo, saj je medtem papež obiskal več drugih inštitutov. Tako sem 28. februarja 1990 ponovno opozoril odgovorne urade, da obhajamo 22. novembra 30-letnico Slovenika in to bi bila lepa priložnost za papežev obisk v zavodu, kjer ga že leta in leta pričakujemo. Papež je takoj privolil in določil, da bo obiskal svoj zavod točno na dan 30- obletnice.

Papež Janez Pavel II. je hotel obiskati svoj zavod. Vsa priprava je tekla torej na podlagi zgornjih besed, ki jasno povedo, da ne bo gost zavoda, saj je njegov, da se bo omejil na sestavne dela Slovenika in torej izključi kakršnokoli politično namigovanje.

1. PAPEŽ JE OBISKAL SVOJ ZAVOD

Slovenik je ustanovil dobri papež Janez XXIII. leta 1960, v času ko je bila slovenska Cerkev v silnih težavah. Njegov naslednik Pavel VI. ga je vključil v »papeške inštitute« in ga tako zavaroval pred mo-

rebitnimi političnimi pritiski.

Kar sta njegova prednika začela, je Janez Pavel II. utrdil in dopolnil. 18. oktobra 1979 je kronal podobo Marije Pomagaj in jo imenoval za glavno zaščitnico zavoda; nadalje je imenoval sv. brate Cirila in Metoda ter sv. Tomaža Akvinskega za drugotna zaščitnika; določil apostolskega vizitatorja, da je lahko ugotovil življenje novega inštituta.

Krona vsega pa ja bila odobritev Statuta in Pravilnika, s čimer je dobil Slovenik 24. majnika 1990, končno in veljavno ureditev, da bo mogel uresničevati apostolsko poslanstvo v službi Cerkve na Slovenskem.

Zgodovinski podatki jasno dokazujejo, da je Janez Pavel II. prišel v svoj zavod in se dosledno omejil na srečanje s sedanjimi in bivšimi študenti ter s slovenskimi škofi.

Ves potek obiska in vse vzdušje tako študentov kot svetega očeta je pokazalo, da se je papež počutil kot doma. Protokol je moral kmalu popustiti družinski sproščenosti, ki se je zaključila s pesmijo »Papeža imamo radi«.

Ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar pozdravlja sv. očeta v Sloveniku z drugimi slovenskimi škofi





Sv. oče vodi somaševanje v kapeli Slovenika

2. SREČANJE S SLOVENSKO CERKVIJO

Prisotnost škofov in duhovnikov iz vseh delov slovenskega narodnega telesa je v minjaturi predstavljala vso slovensko Cerkev, kot je omenil metropolit dr. Alojzij Šuštar:

»Z nami so povezani v tej uri vsi Slovenci v Cerkvi na Slovenskem, kakor tudi drugod po Jugoslaviji, v sosednjih deželah Italiji, Avstriji in Madžarski in po

vseh evropskih deželah, kakor tudi po drugih kontinentih... Zahvaljujem se vam za ta prvi obisk v Papeškem slovenskem zavodu, ki je kakor košček Slovenije v večnem mestu...«

»Slovenski zavod v Rimu je poleg rimskih svetišč neke vrste romarski kraj vseh Slovencev, ki prihajajo v večno mesto. Tu so na študiju naši duhovniki, sem prihajajo duhovniki na teološki tečaj, tu so znanstveni simpoziji, ki jih prireja Slovenska teološka akademija v Rimu.«

3. ZAHVALA DOBROTNIKOM

22. november 1960 je pomenil za slovensko Cerkev težko preizkušnjo. Številni duhovniki so se zapršli po svetu. Stiki med Slovenijo in Rimom so bili pretrgani.

Akcija za ustanovitev slovenskega zavoda v Rimu, ki je že dalj časa tlela, ni nalezla na splošno odobravanje. Načrti so bili preveliki, da ne bi naleteli na razna javna sumničenja, ki so našla svoj negativen odmev tudi pri vernikih, ki jih je vodstvo prosilo za pomoč.

Papežev obisk je torej javno priznanje vsem dobrotnikom, da so dobro naložili svoj delež in javna zahvala, kot je omenil rektor v naslovnem govoru:

»Vaša navzočnost v Slovenskem zavodu pomeni veliko priznanje vsem, ki so pred tridesetimi leti, kljub vsem nasprotnim izgledom zaupali in z nemajhnimi žrtvami uresničili delo, ki ga je danes blagoslovil Petrov naslednik«.

4. PROGRAM V TRETJE TISOČLETJE

Dejstvo, da je sveti oče maševal v slovensščini in je tudi pridigal v našem materinem jeziku, dokazuje njegovo posebno pozornost do naše Cerkve, kar je tudi v pridigi javno povedal in načrtal program Sloveniku.

»Trideset let ni zelo dolga doba, vendar dovolj za dokaz življenjske moči zavoda. Obletnica je lepa priložnost, da se zahvalimo Gospodu vekov, ker nam je pomagal zavod ustanoviti in ker ga je blagoslovil z bogatimi sadovi, ki so zagotovilo za bodočnost.

Po vsem, kar se je po božji Previdnosti zgodilo in kar pomeni začetek nove dobe v vzhodni in srednji Evropi ter je odločilno odmevalo tudi v Vaši deželi, nas čaka veliko in pomembno delo. Gre ne le za materialno obnovo, ampak tudi za moralno in duhovno prenavo, predvsem seveda mladega rodu - s pogledom v tretje tisočletje, ki se približuje. Z njim se približuje poslanstvo nove evangelizacije Evrope na zgodovinskih krščanskih temeljih, na katerih bosta kultura in Cer-

kev dihala »z obema polovicama pljuč«.

Vaš zavod se nahaja v neposredni bližini katakomb; lahko celo rečemo, da stoji vaša hiša na zemlji, prepojeni s krvjo mučencev, ki so slavno umrli kot zveste Kristusove priče, stebri naše vere in vere Cerkve.

Bodite vredni tega odličnega človeškega in krščanskega poklica, z Duhom rešnice in svetosti v ljubezni do Kristusa in bratov.«

Slovenski romar bo zagledal na hodniku, v dvorani in pred kapelo slike papeževega obiska. Morda se bo radovedno oziral in se skušal vživeti v tiste trenutke.

Vsem, ki smo bili deležni te milosti, pa ostane v naših srcih nepozaben spomin na čas, ko je papež Janez Pavel II. obiskal svoj zavod, se srečal s slovensko Cerkvijo, se zahvalil dobrotnikom in blagoslovil svoj zavod. Njegov obisk pa sintetično povzame spominska plošča, ki se je pridružila ustanovitveni pri vhodu v zavod:

Janez XXIII. me je priklical v življenje, Pavel VI. me je uvrstil med papeške ustanove,

Janez Pavel II. me je obiskal in blagoslovil.

STANKO JANEŽIČ

Taborni kres

Sredi taborne tišine skavti smo prižgali kres, naj razsvetli vse temine, vzplameneva do nebes.

V naših srcih luč prižigaj, ti, ki si življenja Pot, k vsemu dobremu nas dvigaj in obvaruj nas zablod.

Zdaj kot ena smo družina, bratski ogenj v nas žari, naj se širi src toplina in osreči vse ljudi.

Slomšek ponovno zaživel

Nepozabna je ostala v spominu slovesnost, s katero je Maribor in z njim vsa Slovenija, počastila A.M. Slomška ob odkritju njegovega spomenika v parku pred stolno cerkvijo v Mariboru 29. sept. 1991. S tem dejanjem je Maribor poravnal skoro stotridesetletni dolg do svojega prvega škofa, učitelja in vzgojitelja ter narodnega buditelja. Vsa slovesnost je bila ubrana ob Slomškovem duhu v odrešilne misli o svobodni, neodvisni in suvereni državi Sloveniji. Poleg izbranih besed, ki so jih povedali predstavniki cerkvenega, družbenega in političnega življenja, so najgloblje segale pesmi in petje ter somaševanje duhovnikov s slovenskimi škofi v zahvalo Bogu, ki je našemu narodu podaril škofa Slomška in za skorajšnjo njegovo poveličanje pred vesoljno Cerkvijo.

V priložnostni brošuri za Slomškovo proslavo je njegov šesti naslednik na mariborskem škofovskem sedežu dr. Franc Kramberger takole orisal Slomškovo duhovno podobo:

SLOMŠEK - DUHOVNIK IN ŠKOF

Slomšek, šolnik in pedagog, pisatelj in pesnik, življenjepisec in kritik, učitelj materinega jezika, borec za našo narodno enakopravnost, rodoljub in domoljub, govornik in pridigar, ekumenski delavec in teološki učitelj slovenskega ljudstva, duhovnik in škof, - to so poteze na liku njegove osebnosti.

Če vse to zajamemo v eno samo oznako, moremo reči: Slomšek je bil v prvi vrsti dušni pastir. To je rezultanta, ki povzema vse komponente njegove osebnosti in njegovega dela. To so videli v njem njegovi sodobniki, sodelavci in tudi poznejši poznavalci njegovega življenja. Ni čudno, če so mu preprosti verniki tudi škofu rekli »župnik«. In ko se je zadnje leto svojega življenja odpravil k papežu v Rim, je potoval kot »mestni župnik mariborski«.

SLOMŠEK - DUŠNI PASTIR

Toda Slomšek je bil dušni pastir z globoko teološko izobrazbo in zdravo versko

Spomenik
A.M. Slomšku
v parku pred
stolnico v Mariboru
(28.9.1991)



miselnostjo. Kot tak je imel vedno pred očmi človeka, in sicer slovenskega človeka z vsemi vrlinami in slabostmi, pod čisto določenimi duhovnimi, socialnimi, ekonomskimi in celo političnimi vplivi. Spričo intenzivnega osebnega duhovnega življenja in poglobljenosti v evangelij je znal intuitivno prisluhniti temu človeku, njegovim konkretnim potrebam, vplivom okolja, idejnim in ideološkim tokovom, ki so vdirali v njegovo škofijo. Do teh konkretnih razmer in potreb slovenskega človeka je Slomšek čutil v sebi živo versko - vzgojno, kulturno, narodnostno in teološko - pastoralno poslanstvo, zato je posegel v njegovo zgodovino s svojimi enkratnimi, naravnost preroškimi potezami, kakor so: pospeševanje šolstva, pisanje učbenikov, Mohorjeva družba, prenos škofijskega sedeža v Maribor, prva visoka šola v Mariboru, verska, duhovna in moralna prenova škofije...

Vse to priča, da gre pri Slomšku za resnično izvirnega duha, ki je bil ves zakoreninjen v slovenskem ljudstvu, s katerim je čutil in živel; - gre za duha, ki je ob vplivih in pobudah svojega časa in okolja nastopil z ustvarjalno samostojnostjo, bodisi v razlagi verskega nauka ali pri reševanju socialnega vprašanja ali kateremkoli drugem pogledu; - gre za osebnost, ki je bila obdarjena s karizmami za ves slovenski narod.

SLOMŠEK ZA MIR IN RED

Ob dogodkih v revolucionarnem letu 1848 je Slomšek v nekaterih očeh zaznamovan s konservativnostjo. Očitati so mu in nekateri mu še očitajo, da je bil zagovornik starega reda, zoper odpor in revolucijo. Res, Slomšek ni bil novotar, a bil je bistrega in čutečega duha, odprt novim tokovom v Cerkvi in družbenem življenju. Novih idej ni kratko malo obsojal in na slepo zavračal, marveč jih je presojal, nepristransko in odločno korigiral, kar je bilo v njih napačnega in škodljivega. Jasno je videl človekov bližnji in končni cilj. Skoraj intuitivno je gledal položaj člove-

kovega duha in njegovo borbo za resnico sredi novih idejnih tokov. In ker je že naprej gledal posledice, je mogel sebe in ljudstvo pripraviti na srečanje z njimi. Nikakor ni bil nazadnjaški, saj je bil pripravljen sprejeti vse, kar je bilo za ljudstvo dobrega, resničnega in koristnega.

Slomšek je bil po naravi miroljuben, poslušen in vzgojen v predanosti. Ni kazal prevratniškega duha. Bil je za spremembe v socialnem, političnem in gospodarskem pogledu, toda za spremembe brez prelivanja krvi, brez človeških žrtev, zastraševanja in groženj. Bil je mož treznega dialoga, prepričan, da more zmagati zdrava pamet neprištevne prevratniške strasti, ki so jih vzbujali hujškači.

ZGODOVINSKA ODLOČITEV

Zdi se, da je ravno taka umirjena (»konservativna«), hkrati pa preroška Slomškova osebnost pripomogla do tistih pomembnih duhovnih, kulturnih, versko - prenovitvenih dejanj, ki so omogočila celosten razvoj naroda, pa naj je šlo za utemeljitev naše ljudske šole z učbenikom Blaže in Nežica v nedeljski šoli, ali pa za njegovo največje delo in revolucionarni korak - predstavitev škofijskega sedeža v Maribor, s čimer je že takrat preroško vrisal na zemljevid Evrope našo severno mejo in odločal pri zgodovinski usodi nad 200.000 Slovencev. Upravičeno je zapisal dr. Fr. Kidrič v Stanojevičevi Narodni enciklopediji, da »Slomšek kot duhovnik in škof zavzema prvo mesto v slovenski zgodovini po Cirilu in Metodu«.

SLOMŠEK - SVETNIŠKA OSEBNOST

Slomškovo osebnost razodevajo na poseben način njegova leta v Mariboru. Zaradi narodnostnega in jezikovnega vprašanja so bila ta leta zanj najtežja. Bil je izpostavljen ostrim napadom, spletkam in preganjanjem od državne oblasti in domače poulične drhali. Nasprotovanje na-

ščuvanih domačinov se je kazalo v tožbah na sodišču, v zasramovanju po časopisih, v pravem sovraštvu, saj so ga naravnost črtili in zasledovali, mu prirejali demonstracije, razbijali okna škofijskega doma in podobno. Toda Slomšek je ostal miren, nepopustljiv in za ceno velikih žrtev zvest svojemu načelu: Sveta vera, bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne narodne omike!

Slomšek je bil svetniška osebnost, se pravi osebnost z globokim izkustvom vere sredi svojedobnega sveta z razumevanjem za ta svet in z ljubeznijo do njega, s široko odprtostjo za vetje Duha in s čutom za razpoznavanje znamenj takratnega časa.

Kot dušni pastir, vzgojitelj in narodni buditelj je skrbel za vse in služil vsem v pristni zavesti svojega poslanstva, v dialogu z vsem, kar je bilo takrat na pohodu, v odprtem sodelovanju za reševanje rasti vere, slovenske besede, narodne osveščenosti, duhovnih, kulturnih in moralnih vrednot. Ni kazal poti, po kateri sam ne bi hodil. Ni nalagal bremena, ki ga sam ne bi nosil. Kar je govoril, je delal. Kar je učil, je živel. Pri njem gre za harmonično osebnost s treznim presojanjem svoje sedanjosti in s preroškim uvidom v prihodnost.

Bil je svetniška osebnost z ekumenskim duhom, z globoko ljubeznijo do svoje in tuje svobode, s samostojnostjo v pokorščini in popolni predanosti Bogu, Cerkvi in človeku.

SLOMŠEK - APOSTOLSKA OSEBNOST

Bil je apostolska osebnost. Po naročilu in s pooblastilom papeža Pija IX. je prestopil meje svoje škofije in posegel v zadeve Cerkve v Evropi. Kot apostolski vizitator se je trikrat odpravil na pot in vizitiral benediktinske samostane v takratni Evropi, prenavljal življenje in delovanje redovnikov, odpravljal posledice prestrogega janzenizma, uradniško togega jožefinizma in razpuščenosti liberalizma ter vnašal zdravega verskega in



Spominsko obeležje A.M. Slomšku v mariborski stolnici

moralnega duha v nekdanja središča in žarišča verskega in kulturnega življenja Evrope. Še več: z bratovščino sv. Cirila in Metoda je v ekumenskem duhu posegel v zadeve vesoljne Cerkve, saj je kot apostol edinosti vabil Vzhod in Zahod k uresničevanju Kristusovega naročila: Naj bodo vsi eno!

Vse to izpričuje Slomškovo izredno notranjo moč, ki je ni mogoče drugače razložiti, kakor s posebnim božjim posegom v njegovo življenje in z njegovo osebno svetostjo. To potrjuje prepričanje sloven-

skega ljudstva od Slomškove smrti pa do danes.

SKLEPNA MISEL

Narod, ki poraja svetnike, dokazuje, da je v korenini zdrav, saj se prav v svetnikih razodevajo vrline in duhovna moč vsega naroda. To nas obvezuje, da ob spominu na Slomška delamo z vsemi močmi za lastno versko, kulturno in narodnostno spopolnitev. Samo tako bomo duhovno dediščino prednikov večali, bogatili in dokazali, da smo njihovi vredni nasledniki.

L. BRATUŽ

Krekov simpozij v Rimu

V dneh od 17. do 20. sept. 1991 je v rimskem papeškem zavodu Sloveniku potekal vsakoletni simpozij, letos posvečen Janezu Evangelistu Kreku (1865-1917), začetniku katoliškega socialnega gibanja na Slovenskem. Simpozije že vrsto leto prireja Slovenska teološka akademija. Doslej so se zvrstili Slomškov, Ivanocyjev, Trinkov, Sedejev, Missiev, Gnidovčev, Mahničev in Jegličev simpozij.

Rektor Slovenika in glavni organizator simpozijev dr. Maksimilijan Jezernik je pozdravil predavatelje in udeležence ter poudaril pomen osebnosti, ki je bila izbrana za temo simpozija. O Kreku, ki so ga imenovali slovenskega Mojzesa, je dejal: »Organiziral je ljudstvo, upal, da bo stopil v obljubljeni deželo svobodne Slovenije, a je ostal le na gori, od koder je mogel ugotoviti, da smo bili še desetletja in desetletja na poti v samostojno Slovenijo«. Izrazil je tudi željo, da bi bil znanstveni simpozij o J.Ev. Kreku, ki je sledil načelom Leonove enciklike *Rerum novarum*, naš slovenski donos k slavjem ob njeni stoletnici.

Zgodovinarji in drugi strokovnjaki so Kreka, pomen njegovega dela in njegovo dobo osvetlili z najrazličnejših vidikov. Za boljši in celotno tematiko nava-

jamo naslove vseh referatov: Biografski in bibliografski pregled (W. Lukan), pomen Kreka za slovensko zgodovino (V. Melik), Katoliška socialna doktrina od Leona XIII. do danes (I. Štuhec), Govornik Krek-ljudski tribun (V. Potočnik), Krekova tradicija o slovenskem javnem življenju od njegove smrti 1917 do danes (J. Prunk), Začetki Krekovega delovanja med dijaki (M. Benedik), Krek in žensko vprašanje (T. Mlinar), Krščansko-socialno gibanje v Avstriji (Ernst in Iena Bruckmüller), Katoliško gibanje v Italiji (p. Vincent S.J.), Krek in slovensko katoliško gibanje (J. Pirc), Krekovo združništvo: teorija in praksa (A. Vidovič Miklavčič), Predstavitev delovanja posojilnice (S. Granda), Delovanje krščanske socialne zveze za Štajersko med prvo svetovno vojno (V. Rajšp), Krek in krščansko socialno gibanje na Primorskem (B. Marušič), Krekov odnos do socialne demokracije (F. Rozman), Krek in liberalizem (J. Perovšek), Krek in slovenska ideja (I. Gantar Godina), Krek in izseljenišvo (B. Kolar), Krek pedagog in prosvetni delavec (F. Oražem), Krekovo literarno delo (J. Zadravec), Je bil Krek modernist? (J. Sraka).

Referate treh odsotnih avtorjev so prebrali drugi: Krekova osebnost (J. Juhant),



Janez Ev. Krek

Krekova pisava (A. Trstenjak), Vrline in napake velikih ljudi (V. Brumen). Poleg omenjenih je bilo odsotnih še pet predavateljev, med njimi dr. A. Bozanič s Krka, ki ni mogel priti zaradi dramatičnih razmer na Hrvaškem. Večina predavateljev je prišla iz Slovenije. Dr. Walter Lukan z Instituta za vzh. Evropo na Dunaju je bil kot strokovnjak za Kreka in njegovo dobo med organizatorji simpozija. Med slednjimi je bil tudi dr. Edo Škulj iz Ljubljane.

Zanimivi prispevki vseh predavateljev na Krekovem simpoziju so sproti ustvarjali dovolj jasno podobo velike osebnosti. Dopolnjevala jih je tudi živahna in plodna debata.

Tri dni je delu simpozija sledil njegov pokrovitelj, ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar. Dne 18. septembra je vodil somaševanje na grobu sv. Cirila pri sv. Klementu in se v homiliji z globokomi mislimi dotaknil dogodkov v domovini in pri sosednih narodih. Jutranja mašna daritev z molitvijo in petjem je prisotne duhovno povezala z našimi ljudmi doma in po svetu.

Nadškof Šuštar se je nato z vso skupi-

no udeležil splošne papeške avdiience v veliki dvorani Pavla VI., kjer se množice iz vsega sveta sredo za sredo srečujejo s sv. očetom. Papež je posameznim skupinam spregovoril v njihovih jezikih, tudi v nekaterih slovanskih. Njegov slovenski pozdrav udeležencem Krekovega simpozija je bil:

Spoštovani udeleženci Krekovega simpozija, ki ga organizira Slovenska teološka akademija pod pokroviteljstvom ljubljanskega metropolita dr. Alojzija Šuštarja. Vaše znanstveno srečanje lepo soupada s stoletnico socialne enciklike papeža Leona XIII. »Rerum novarum«. Duhovnik Janez Evangelist Krek je iz tega papeškega dokumenta in iz tomističnih principov »Aeterni Patris« črpal notranjo svoj in socialno-organizacijska načela. S svojim delom je hotel zagotoviti vsakemu človeku božje dostojanstvo, mu dosledno dati v družbi ustvarjalno mesto ter tako svoje ljudstvo pripeljati do državno tvorne zrelosti. Nebeška Mati naj Vas spremlja. Očetovsko blagosloviljam Vaše delo in Vaše zaključke.

Krekov simpozij se zaradi široke tematike in njene strokovne obravnave uvršča med pomembne kulturne dogodke tega leta, zlasti glede na stoletnico socialne enciklike Rerum novarum. Kot nov član v vrsti rimskih simpozijev potrjuje, da je bila pobuda Slovenske teološke akademije pred skoraj desetimi leti posrečena, saj se je že doslej uresničilo lepo število tehtno zasnovanih študijskih srečanj.

STANKO JANEŽIČ

Jutro

Na Gori zvon zvoni
sredi jutranje tišine,
v meni radost budi
in pesem miline:

raste iz čistega srca,
vodi do samega Boga
in nebeške žarine,
nikoli več ne premine.

SLOVENCİ PO SVETU IN DELO IZSELJENSKIH DUHOVNIKOV

Najbrž ste že slišali govoriti o treh Slovenijah: prva je matična domovina, ki šteje nekaj manj kot 2 milijona prebivalcev; ozemlje ob meji s sosednjo Avstrijo (Koroška) in Italijo (Goriška, Tržaška in Benečija), bolj ali manj strnjeno naseljeno s Slovenci, je druga Slovenija; tretjo Slovenijo pa predstavljajo naši rojaki, razkropljeni po vsem svetu. Sodijo, da živi zunaj meja matične domovine 700.000 Slovencev - več kot tretjina našega naroda.

Ob koncu junija 1991 je bilo v Ljubljani prvo zasedanje Svetovnega slovenskega kongresa (SSK), na katerem so sodelovali odposlanci, ki predstavljajo vse te tri Slovenije. Glavni cilji SSK so: ohranjanje slovenstva zunaj izvirne domovine, spodbujanje kulturnih, znanstvenih in drugih vezi med Slovenci doma in v svetu, narodna sprava, internacionalizacija slovenskega vprašanja ter ustanovitve samostojne in suverene države slovenskega naroda. SSK je nekakšen vse-slovenski parlament, nadstrankarskega značaja, katerega člani so lahko posamezniki ali razne organizacije. Kot kolektivni član je k njemu pristopila tudi slovenska katoliška Cerkev in sicer, kakor je rečeno v izjavi Slovenske škofovske konference z dne 25. aprila 1991, »z namenom, da glede na svoje naloge in vlogo v slovenskem narodu sodeluje v SSK in da hkrati spodbudi člane Cerkve, naj individualno pristopijo k ustanovi, ki bo gradila svetovno slovenstvo«.

Vlogo graditeljice »svetovnega slovenstva« je doslej, posebej v treh »ledenih« desetletjih po vojni, po svojih močeh in možnostih izvrševala pravzaprav le Cerkev po svojih izseljenskih duhovnikih. Njihovo neprecenljivo delo, ki ga dosedanj

vladajoči režim ne le ni priznal, temveč ga je na vse načine oviral, bomo predstavili v sestavku. Najprej bomo povedali nekaj o začetkih izseljevanja Slovencev in o takojšnjem odzivu duhovnikov, ki so šli za njimi; potem bomo dali besedo sedanjem prvemu pastirju Cerkve na Slovenskem - ljubljanskemu nadškofu in metropolitu Alojziju Šuštarju, ki bo iz lastnih izkušenj povedal nekaj o delovanju slovenskih izseljenskih duhovnikov. Nato pa bomo bežno obiskali slovenske izseljence na vseh koncih sveta; začeli bomo v daljni Avstraliji, od tam pa prek Južne in Severne Amerike potovali po Zahodni Evropi. Kamenčke za ta nepopolni mozaik smo pobrali iz raznih poročil, objavljenih zadnje čase v našem verskem tisku, izluščili iz pogovorov z izseljenskimi duhovniki in s tistimi, ki so na obisku pri slovenskih izseljencih.

Slovenci gredo po svetu in duhovniki jih spremljajo

Ob začetku našega stoletja je v Sloveniji, ki je bila tedaj del avstro-ogrske monarhije, zavladala gospodarska kriza, ki je številne Slovence primorala, da so šli po svetu 's trebuchom za kruhom'. Največ se jih je odpravilo 'čez veliko lužo' - v 'obljubljeno deželo' Ameriko (ZDA). Kmalu so prišli za njimi tudi nekateri slovenski duhovniki, da bi zanje skrbeli v dušnopastirskih potrebah. Storili pa so še več: v 'novem svetu' so rojakom na tujem nudili košček 'starega doma'. Zanje so ustanavljali narodne župnije, zidali cerkve in župnišča, cerkvene domove in šole ter organizirali slovenska katoliška društva. Poskrbeli so tudi za verski in katoliški tisk, ki je imel namen ohranjati vero,

nravnost in narodno zavest med slovenskimi izseljenci ter gojiti med njimi zdravo družabno in kulturno življenje. Delu med slovenskimi izseljenci v ZDA, ki so bili v tem prvem valu najštevilnejši, so se posvetili predvsem slovenski frančiškani iz svojega središča v Lemontu (Illinois) in s svojim verskim mesečnikom »Ave Maria«, ki izhaja še danes. Drugod po Ameriki, kjer so bili slovenski izseljenci, zaposleni zlasti v rudnikih (največ jih je bilo v Clevelandu, ki je bilo nekaj časa največje slovensko mesto na svetu - pred Ljubljano), so med njimi delovali škofij-ski duhovniki iz domovine.

Drugi val slovenskih izseljencev pred prvo svetovno vojno je pljusnil na Vestfalsko (to omenja Oton Župančič v svoji pesnitvi Duma), kjer so na novo odprti rudniki vabili močne roke. Tam je zrasla vrsta slovenskih rudarskih naselbin. Slovenski duhovniki so šli za našimi ljudmi in dušno pastirstvo zanje se je organiziralo ob prijazni naklonjenosti nemške duhovščine pa tudi na pobudo slovenskih rudarjev samih, ki so povsod ustanavljali društva sv. Barbare, svoje zavetnice, in bratovščine rožnega venca. Pred prvo svetovno vojno so se s problematiko sloven-

skih izseljencev ukvarjali tudi katoliški shodi v Ljubljani. Med obema vojnama, ko so se Slovenci naseljevali v rudarskih in industrijskih področjih Francije, Belgije in Nizozemske (Primorci so iz svoje domovine, ki je trpela pod fašizmom, bežali v Argentino in v druge dežele Južne Amerike), je slovenska Cerkev brž poskrbela tudi zanje kot je za prve izseljence. Skušala jim je stati ob strani s pošiljanjem duhovnikov, učiteljev in dobrih knjig. Nekatera večja središča izseljencev so občasno obiskali tudi škofje (Jeglič, Rožman, Tomažič).

Po drugi svetovni vojni je z begom iz domovine, kjer je zavladalo zadušljivo ozračje ideološkega pritiska, iskala rešitev množica mladih ljudi. Nov dom so našli povečini v Kanadi in v Avstraliji. Tudi tam so bili deležni materinske skrbi slovenske Cerkve.

Izseljenski duhovniki in Slovenska izseljenska matica

Ljubljanski nadškof in slovenski metropolit Alojzij Šuštar je za Slovenski Kalendar 1991 (namenjen izseljencem) napisal sestavek Nekaj o delovanju slovenskih



Škof Stanislav Lenič
birmuje slovenske
otroke na Dunaju.
Umrli je 4. jan. 1991
v Ljubljani

duhovnikov po svetu, v katerem ne more zamolčati očitkov na račun nekdanjih slovenskih oblasti, odgovornih za to področje življenja našega naroda. Veliko slovenskih beguncev je takoj po koncu druge svetovne vojne srečeval v Rimu, kjer je študiral, nekaj let kasneje pa v Švici, kjer je deloval 27 let. »V času svojega bivanja v Švici sem se veliko srečeval z duhovniki, ki so bili v dušnem pastirstvu med našimi izseljenci po evropskih deželah. Sprva so bili oni edini, ki so se zavzeli za naše ljudi in jim na vse načine pomagali... Sčasoma se je razvijalo vse bolj urejeno dušno pastirstvo, predvsem v Nemčiji. Na različnih krajih so dobili stalne dušne pastirje v dogovoru z nemško škofovsko konferenco, prav tako v Avstriji, Franciji in Angliji. Dušni pastirji so se večkrat na leto zbirali na svojih sestankih, da so se pogovorili o skupnih nalogah, izmenjali izkušnje in se dogovorili o medsebojni pomoči. Ko je (1978) prevzel odgovornost za dušno pastirstvo med izseljenci takratni pomožni škof ljubljanske nadškofije dr. Stanislav Lenič, je velikokrat obiskal naše izseljence ob raznih cerkvenih slovesnostih, posebno ob birmah, in se skoraj redno udeleževal sestankov izseljenskih duhovnikov.«

Izseljenski duhovniki so našim izseljencem pomagali reševati tudi njihove socialne in družinske zadeve. Cerkvene ustanove so jim pri tem šle bolj na roko kot državne. Slovenci na tujem so bili na dobrem glasu kot pošteni ljudje in pridni delavci. Nekaj tega ugleda so izgubili zaradi delavcev iz drugih jugoslovanskih republik, med katerimi je prihajalo do nacionalističnih obračunavanj. »Naši izseljenci in duhovniki s konzulati in poslaništvu niso imeli skoraj nobenga stika. Nasprotno. Izogibali so se stiku z njimi in tudi državna zastopništva so jih bolj zasledovala kakor pa spremljala in jim pomagala, pač zaradi ideološke obremenjenosti. Veliko izseljencev je imelo težave, ko so prišli na obisk v domovino, bodisi na meji ali pa v zasliševanju doma«. V sedanji vladi je minister dr.



Nadškof A. Šuštar s slovenskimi duhovniki

Janez Dular s posebno nalogo, da vzdržuje stike z vsemi našimi izseljenci. »Večkrat smo se tudi že pogovarjali, da bi ne govoril več o izseljencih, zdomcih ali celo o politični emigraciji, ampak da bi kratko malo govorili o Slovencih po svetu, naj so šli iz domovine iz tega ali onega razloga. Pričakujemo, da bo odpravljena vsaka diskriminacija in da se bo vsak brez večjih težav vrnil v domovino in bodo tudi vse naše slovenske publikacije v zdomstvu in po svetu lahko nemoteno prihajale v domovino«.

Ko so slovenski izseljenski duhovniki po Evropi organizirali delo z našimi izseljenci so poskrbeli za slovenske šole, za slovenske kulturne in družbene prireditve, je začela s svojim delovanjem tudi Slovenska izseljenska matica. »Ne bom ji očital, da je imela slabe namene, a bila je ideološko tako obremenjena, da je prihajalo od vsega začetka do velikih težav in nasprotovanj... Prvi učinek tega delovanja je bil, da je prišlo v slovenskih skupnostih do razkola. Nekateri so se iz teh ali onih razlogov pridružili delovanju Slovenske izseljenske matice, drugi pa so se temu odločno uprli. Duhovniki so imeli veliko nezaupanje do delovanja SIM. Doživljali so veliko težav; ravno takrat, ko so slovenski duhovniki organizirali svoje prireditve, so nekatera društva prirejala svoja srečanja in vabila in pritiskala



Nov slovenski dom v Merlebachu (Francija)

na ljudi, da se jih udeležijo. Najbolj pa je naše duhovnike bolelo, da je bilo v vseh uradnih poročilih SIM in njenih publikacij, ki so šle v svet, delovanje duhovnikov popolnoma zamolčano. Sčasoma so pri Slovenski izseljenski matici spoznali, da je tako delovanje škodljivo in so iskali več stikov tudi s Cerkvijo..., vendar se nezaupanje še ni razčistilo.«

Izseljensko dušno pastirstvo danes

Za naše izseljence se je pred drugo svetovno vojno zavzemala Rafaelova družba, imenovana po nadangelu Rafaelu, ki je - kot beremo v Stari zavezi - spremljal na tuje mladega Tobija in ga varno pripeljal nazaj. Vodili so jo frančiškani in za naše izseljence je skrbela v dušnopastirskem, kulturnem in narodnem oziru. Z vojno je Rafaelova družba prenehala delovati. Po petdesetih letih prevzema njeno poslanstvo Katoliško središče Slovencev po svetu, ki ga je 13. marca 1990 ustanovila Slovenska škofovska konferenca. Svoj sedež ima v Ljubljani, vodi ga Janez Rihar, župnik mlade župnije Fužine. Katoliško središče Slovencev po svetu hoče sodelovati z vsemi, ki delajo za ohranitev in edinstvo slovenstva kot prispevek slovenske Cerkve k evropski in svetovni družini narodov. »Našim rojakom, vsem brez razlike, po vsem svetu, bi radi nudili pomoč, ko pridejo na obisk v domovino, in jim po-

vedali, kaj doživljamo v Cerkvi na Slovenskem in v slovenskem narodu. Pomagali bi jim radi, da bi našli stike in obiskali kraje, ki jih želijo obiskati,« je orisal nekatere naloge Središča nadškof Šuštar.

Po drugi svetovni vojni je bilo vprašanje dušnopastirske oskrbe beguncev in izseljencev zelo pereče, zato je papež Pij XII. leta 1952 izdal apostolsko konstitucijo z naslovom 'Exul Familia' (Pregnana Družina - mišljena je nazareška sv. Družina), ki je vse opozorila na to vprašanje. Pod papežem Pavlom VI. pa je z datumom 15. avgusta 1969 izšel motuproprij 'Pastoralis migratorum cura' (Pastoralna skrb za izseljence), ki je za vso katoliško Cerkve uredil dušno pastirstvo beguncev in izseljencev. Urejeno je bilo dušnopastirstvo med slovenskimi izseljenci. Prvi vrhovni dušni pastir slovenskih izseljencev je bil Ignacij Kunstelj. Ko se je zaradi bolezni tej službi odpovedal, ga je nasledil (1977) tedanji ljubljanski pomožni škof dr. Stanislav Lenič, ki je to zahtevno službo opravljal z velikim veseljem vse do leta 1988, ko jo je zaradi bolezni predal koprskemu škofu Metodu Pirihu. V tej dolžnosti je poleti 1989 obiskal naše rojake v ZDA, v adventu istega leta je bil med Slovenci v Kanadi, preteklo poletje pa je šest tednov preživel med av-



Slovenski dom v Chatillonu pri Parizu

stralskimi Slovenci. Naše rojake po svetu obiskujejo tudi drugi slovenski škofje in vsak tak obisk jim vlije novega poguma, da vztrajajo v zvestobi svoji veri in slovenstvu.

Od daljne Avstralije do »sosednje« Švice

Pojdimo še mi na obisk k Slovincem po svetu! Najprej se ustavimo pri najbolj oddaljenih - v **Avstraliji**. Tamkajšnja slovenska skupnost šteje okrog 30.000 ljudi. Dušnopastirsko skrb zanje opravlja pet slovenskih frančiškanov, ki imajo bogoslužna srečanja na več krajih te prostrane celine. Glavne postojanke so: Sydney, Melbourne, Adelaide. 'Veteran' p. Bazilij Valentin pripoveduje: »Naše priseljevanje v Avstralijo se je pričelo po vojni s političnimi begunci, ki so se jim kasneje pridružili še ekonomisti. Med vojnami je bilo tu zelo malo Slovencev, pa še ti so bili raztreseni po vsej celinii. Leta 1951 sta na prošnjo škofa Rožmana prišla v Avstralijo prva dva frančiškana iz Lemonta, ameriških Brezij. Opravila sta pionirsko delo prav do ustanovitve verskih središč, čeprav avstralska Cerkev teh središč ne prizna za nacionalne župnije, kar je npr. v Ameriki nekaj povsem običajnega.« Onadva sta takoj ustanovila revijo Misli, verski in kulturni mesečnik, ki izhaja neprekinjeno 40 let. V Sydneyu je versko in



Slovenska cerkev sv. Cirila in Metoda v
Melbournu

kulturno središče, ki ga varuje sv. Rafael, zavetnik izseljencev. Njemu je posvečena cerkev, ki so jo zgradili sami (posvetil jo je 1973 škof Lenič); ob cerkvi je dom redovnic frančiškank Brezmadežne, ki se posvečajo verskemu, vzgojenemu in kulturnemu delu. V Melbourne je cerkev sv. Cirila in Metoda, ki jo je leta 1968 posvetil koprski škof Jenko. Avstralska slovenska skupnost je najbolj ogrožena, ker nima dotoka 'mlade krvi'.

V Južni Ameriki

je najmočnejše in tudi najbolj živo slovensko občestvo v **Argentini**. Računajo, da živi v tej deželi 25-30.000 Slovencev, deloma



Slovenske redovnice že 25 let delujejo v
Melbournu: (z leve) predstojnica s. Julija
Gombotz, s. Hilarija, s. Pavla, s. Monika
in s. Avrelija Pavel (provincijalka)

so 'staroselci', povečini Primorci, ki so prišli v Argentino po prvi svetovni vojni, drugi pa so pribežali po drugi svetovni vojni in z njimi je prišlo veliko izobražencev, zlasti duhovnikov. O življenju argentinskih Slovencev je obširno poročal naš glavni urednik Franc Bole, ki je maja 1987 na popotovanju po Argentini spremljal škofa Jenka (Slovenija v Argentini - šest nadaljevanj). Direktor dušnega pastirstva med Slovenci v Argentini prelat dr. Alojzij Starc je dopisniku Družine Zvonetu Žigonu decembra 1990 povedal, da v tekočem šolskem letu obiskuje slovenske osnovne šole (vseh je 12) 431 otrok, v srednješolski dopolnilni tečaj pa je vpisanih okrog 150 dijakov. Slovenskih duhovnikov je v Argentini 64, v slovenskem dušnem pastirstvu jih sodeluje 12. Vsako nedeljo je slovenska maša na devetih krajih v Argentini, mesečno še na drugih devetih, v sedmih krajih pa občasno. Še vedno imajo nekaj duhovnih poklicev: trenutno študira bogoslovje 7 argentinskih Slovencev, od teh 5 v Ljubljani. Živahna je tudi knjižna dejavnost (v Argentini je izšlo okoli 130 knjig, povečini leposlovnih). Od verskega tiska je treba omeniti mesečno revijo Duhovno življenje z otroško prilogo Božje stezice, mladi izdajajo svoj list Mladinska vez. Vsi argentinski Slovenci govorijo čudovito lepo slovenščino. Lani je gostoval po Sloveniji mešani slovenski pevski zbor 'Gallus' iz Buenos Airesa.

Okoli 1.000 Slovencev živi v **Venezueli**, deželi na severu Južne Amerike. Dušno-pastirsko oskrbo jim nudi izseljenski duhovnik Janez Grilc, ki deluje v glavnem mestu Caracasu, kamor je prišel iz Argentine. Približno enako je število naših rojakov v **Braziliji**. Večina jih živi v vlemestu Sao Paulo, kjer se enkrat na mesec srečujejo pri slovenski maši v cerkvi, ki jo je sezidal še živeči slovenski duhovnik Alojzij Ilc. Tam deluje izseljenski duhovnik Ludvik Ceglar, tudi pisatelj in pesnik.

Severna Amerika

točneje ZDA, je bila 'obljubljena dežela' prvih slovenskih izseljencev, ki so zapuščali domovino ob začetku tega stoletja. Kmalu za prvimi izseljenci so odšli 'čez veliko lužo' slovenski frančiškani. »Za delo med njimi se je zavzel p. Kazimir Zakrajšek in leta 1910 je bil ustanovljen misijonski superiorat za izseljence, komisarjat pa dve leti pozneje, »je povedal provincial slovenskih frančiškanov p. dr. Miha Vovk. « Zdaj je središče v Lemontu (imenujejo ga tudi 'ameriške Brezje'), župnijo imamo tudi v Chicagu, do nedavnega smo imeli še enega patra v župniji sv. Jurija v Južnem delu Chicaga. V Milwaukeeju, 150 km severno od Chigaga, je župnija sv. Janeza, blizu Lemonta je Jolliet, kjer je tudi slovenska župnija. med Chigagom in New Yorkom je taka župnija še v mestu Johnstown, v samem New Yorku pa imamo cerkev sv. Cirila in Metoda.« Kustodija sv. Križa v ZDA s 7 samostani in 23 patri spada v Slovensko frančiškansko provinco sv. Križa. Naše rojake oskrbujejo tudi številni škofijski duhovniki v okviru slovenskih in mešanih župnij. Pred dvajsetimi leti (Letopis Cerkev na Slovenskem 1971) je bilo v ZDA 29 slovenskih in 12 mešanih župnij, slovenskih duhovnikov (vsaj slovenskega rodu) pa nad 200! Ob popisu prebivalstva leta 1981 je 110.000 Američanov izjavilo, da upo-



Chicago 1989: škof za Slovence po svetu msgr. Pirih in p. Blaž Chemažar - kustos slov. frančiškanov v ZDA

rabljajo slovenščino kot pogovorni jezik v družini. Ameriški Slovenci so imeli nekdanj zelo bogato izdajateljsko dejavnost. Od verskega lista zdaj redno izhaja le mesečnik Ave Maria, medtem ko Baragov koledar ne izide več vsako leto.

V sosednji **Kanadi** živi danes 25-30.000 Slovencev. Prvi so prišli v to deželo ob začetku tega stoletja, v večjem številu pa šele po prvi svetovni vojni. Središče kanadski Slovencev je Toronto, kjer jih je blizu 10.000. Tam sta dve slovenski župniji, ki ju vodijo lazaristi: župnija Brezmadežne s čudodelno svetinjo in župnija Marije Pomagaj. Lazaristi imajo župniji za Slovence še v Winnipegu (zvezna država Manitoba) in v Montrealu. Slovenski salezijanci pa vodijo župnijo v Hamiltonu in obiskujejo še nekaj slovenskih občeštev, ki jim občasno nudijo duhovno oskrbo. Na te slovenske župnije je vezan pretežni del družabnega življenja in kulturne dejavnosti naših rojakov. V Torontu izhaja verski mesečnik Božja beseda. Lazaristom pri njihovem apostolskem delu pomagajo slovenske redovnice Marijine sestre.

Ta 'mimohod' zaključimo pri slovenskih izseljencih v raznih državah **Zahodne Evrope**, kamor so prišli že pred prvo svetovno vojno, v času med obema vojnama in največ (predvsem v Nemčiji) desetletja po drugi svetovni vojni kot 'začasni delavci', od katerih pa so mnogi pognali tam korenine.

Razmeroma majhna je slovenska skupnost v **Angliji**: rod, ki se že stara, je naseljen v rudarskem Walesu. Že dolgo časa imajo Slovenci v Angliji svoj dom v jugozahodnem delu Londona. Dušno pastirstvo med njimi opravlja Stanislav Cikanek. Lansko leto je to občestvo doživelo lepo slavo nove maše Petra Kravosa, prvega slovenskega duhovnika, rojenega v Angliji. V **Avstriji** so dušnopastirske postojanke za naše izseljence (Korošci so zamejci!) v Gradcu (minoriti), v Haidu pri Linzu, na Dunaju, kjer je slovenski socialni urad; tamkajšnji izseljen-

ski duhovnik Anton Štekl je delegat izseljenjskih dušnih pastirjev za Avstrijo, v Feldkirchu (Vorarlberg) in v Spittalu ob Dravi, ki jo oskrbujejo salezijanci iz Celovca. V **Belgiji** šteje slovenska skupnost blizu 2.000 ljudi. Dušnopastirsko središče v mestu Eisden v Limburgu že zelo dolgo vodi Vinko Žakelj, v Chatelineauju pa Kazimir Gaberc. Belgijski Slovenci so povečini potomci nekdanjih rudarjev, prav tako kot tisti na **Nizozemskem**. Računajo, da jih je tam okoli 500, za njihove duhovne potrebe skrbi Vinko Žakelj iz belgijskega Eisdena. V **Franciji** delujeta večji organizirani slovenski skupnosti: slovensko občestvo v Merlebachu se zbira okrog mladega izseljenjskega duhovnika Jožeta Kamina; druga pa je v Loreni z dušnopastirskim središčem v Aumentzu (Anton Dejak). Delegat slovenskih izseljenjskih dušnih pastirjev za Francijo je prelat Nace Čretnik, ki deluje v Parizu. V Chatillonu pri Parizu je Slovenski dom, kjer se zbirajo pariški Slovenci. V Mericourtju na severu Francije deluje Stanislav Kavalarič, na jugu, v Nici, pa Franc Pavalec. Sodijo, da je vseh Slovencev na Francoskem okoli 5.000. Delegat izseljenjskih dušnih pastirjev med Slovenci v **Nemčiji** vseh je nad 30.000 je dr. Janez Zdešar v Münchnu. Za naše rojake v tej deželi je več dušnopastirskih postaj (katoških misij): v Berlinu, Oberhausnu, Kölnu, Frankfurtu, Manneheimu, Ingolstadt, Stuttgartu, Reutlingenu, Augsburgu, Ulmu in Münchnu. V bavarski prestolnici je tudi uredništvo Naše Luči, mesečnika za Slovence na tujem, ki je namenjen predvsem slovenskimi izseljencem in zdomcem v Zahodni Evropi. Tiska ga Mohorjeva tiskarna v Celovcu, zdaj sme prihajati tudi v Slovenijo. Od skandinavskih držav je največ naših ljudi pritegnila **Švedska** kjer jih je okoli 6.000 in so raztreseni po vsej deželi. Slovensko dušnopastirsko središče je v Göteborgu in že od leta 1977 ga vodi Jože Drolc, ki od tam obiskuje naše rojake po drugih predelih Švedske. Vsi se zberejo na vsakoletnem

binkoštnem srečanju v Vadsteni ob grobu sv. Brigite, švedske svetnice. Blizu 4.000 Slovencev živi v **Švici**, kjer zanje skrbita kot izseljenska duhovnika kapucina p. Robert Podgoršek s sedežem v Zürichu in p. Damjan Frlan v Solothurnu. Največje srečanje Slovencev v **Švici** je vsakoletno slovensko romanje v Eisiedeln, največje božjepotno Marijino svetišče v Švici. Duhovniki in njihovi sodelavci, ki skrbijo za Slovence v Zahodni Evropi, imajo svojo Zvezo slovenskih izseljenskih duhovnikov, diakonov in pastoralnih

sodelavcev v Evropi. Vodi jo Jože Drolc. Spomladi in jeseni pripravijo večdnevni sestanek (ponavadi kje v Nemčiji), na katerem se pogovarjajo o svojem delu in kujejo načrte, navadno povabijo tudi kakšnega gosta iz domovine. Na lanskem pomladanskem srečanju v Hübingenu pri Koblenzu je bil poleg 'izseljenskega' škofa Metoda Piriha tudi minister za Slovence po svetu dr. Janez Dular, ki se je zbranim duhovnikom iskreno zahvalil za njihovo garaško delo, ki ga opravljajo iz vere v Boga in iz ljubezni do naroda.

FRANC RUPNIK

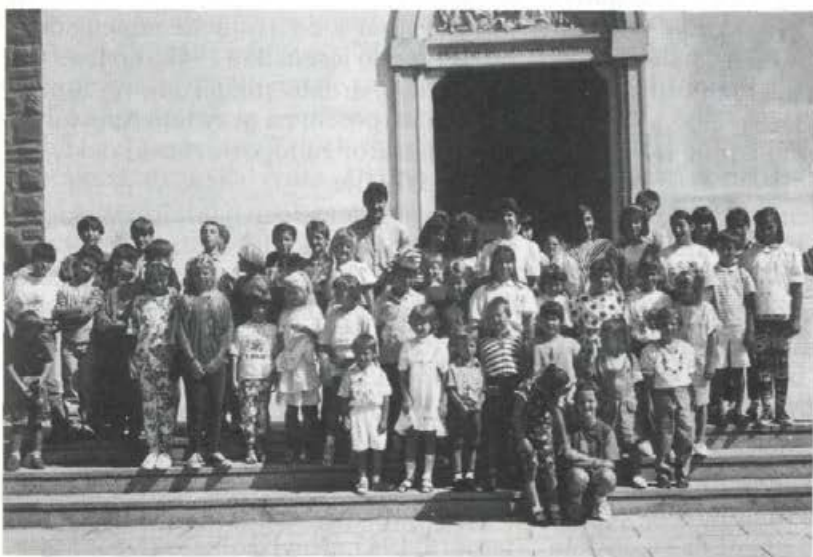
Opravičilo dr. Francu Močniku

Po lanskoletnih presenetljivih spravah z mrtvimi v Kočevskem Rogu, na Teharjih, v Crngrobu, na Krimu in še druge, prihaja v Sloveniji počasi tudi do sprave med še živimi, kar je precej težja zadeva. Eno prvih takih dejanj se je zgodilo v Novi Gorici, 13. februarja 1991, slučajno na zelo pomenljiv dan, na samo pepelnico.

Pobudo za to dejanje so dali krščanski demokrati, posebno po predsedniku g. Pe-

tru Stresu. Predlog pa je spraval v dejanje novogoriški župan Sergij Pelhan, ki je že nekaj let poznan tudi po originalni zamisli in prizadevanju za združenje obeh Goric.

Da bi to izredno dejanje ne dajalo povoda za negodovanje drugim političnim strankam, ki se s tem niso strinjale, ga je župan spraval v okvir vsakoletnega srečanja z duhovniki goriškega področja. Va-



Otroci - udeleženci
romanja na Barbano
z g. M. Markežičem
(9.9.1991)

bilo je to pot raztegnil še na duhovnike iz italijanske Gorice.

Tako sta se tega srečanja udeležila: koprski škof Metod Pirih in njegov generalni vikar Renato Podberšič, goriški nadškof Antonio Vitale Bommarco s škofovimi vikarjem Oskarjem Simčičem in idrijskim rojakom, dekanom Antonom Lazarjem iz Števerjana ter drugi številni duhovniki z Goriškega. Prvi je povzel besedo župan Pelhan, ki je po pozdravu vsem navzočim takoj javno in odkrito priznal dr. Francu Močniku velike zasluge, ki jih ima za Goriško in ves slovenski narod kot dolgoletni dušni pastir, profesor, vzgojitelj. S to izjavo je vsekakor preklical vse tiste povojne krivične obtožbe protinarodnega delovanja, ki mu ga je Slovenska ljudska oblast pripisovala vsa leta po osvoboditvi. Nato je župan še posebej prosil oprostjenja za dvokratni krivični in surovi izgon iz Slovenije v Italijo kmalu po prevzemu njegove službe v Solkanu. Primerjal ga je celo Kaplanu Čedermacu in Hlapcu Jerneju.

Dr. Franc Močnik je opravičilo sprejel z vidnim zadoščenjem in veseljem in povedal, da je on sam, sestra Pavla, ki je trpela zaradi njega in g. Kretič, ki so ga pokopali prav isto dopoldne v Gorici, krivico, ki jim je bila storjena, že davno odpustili iz srca. Le iz spomina ti dogodki ne gredo, ker spadajo v področje volje: pa naj ostanejo v spominu v svarilo in prošnjo, da bi se kaj takega nikdar in z nikomer ne zgodilo več.

Koprski škof Metod Pirih je izrazil veselje nad tem dogodkom, ki kaže našo skupno voljo do življenja, do skupnega sodelovanja naroda, Cerkve in nove oblasti za napredek in svobodo, da pa je tudi prav, da se bodo počasi razčiščevali še drugi podobni dogodki naše preteklosti, »ker le resnica nas bo osvobodila«.

Goriški nadškof Bommarco je povedal podobno, da je tega dne vesel, ker je tako dr. Franc Močnik, župnik in kanonik, ta še zmeraj silno delavni duhovnik v Gorici, vendarle dobil priznanje za svoje delo

tudi na tej strani meje, o kateri pa želi, da bi nas čimmanj ločevala. Izrazil je celo željo, da bi odslej skupno praznovali god svetih goriških patronov Hilarija in Tacijana, saj že itak nekaj let skupaj sodelujemo pri romanju na Sveto goro.

S tem govorom bi se bil lahko ta dan »sprave« tudi zaključil. Toda bilo je na programu še kratko pričevanje nekoga, ki je tiste prve dni nove Jugoslavije doživeljal čisto od blizu dramo dr. Močnika. Njega sicer dobro pozna in ceni vsa primorska duhovščina. Mnogim je pomagal na poti do oltarja in jih spremlja še zdaj. Morda pa le ni med temi nobenega, ki bi bil že od prvega leta njegovega delovanja kot duhovnika, pa do tragičnih dogodkov tistih jesenskih dni leta 1947. navzoč pri obeh izgonih in še pri aretaciji njegove sestre Pavle, kot je to Franc Rupnik, zdaj župnik in dekan v Kobaridu.

Dr. Močnik ga je spoznal že kot 10 letnega dečka v Črnem vrhu, njegovi prvi župniji in ga ob selitvi v Vrtojbo povabil k sebi, da bi se od tam v bližnji Gorici pripravil za sprejem v malo semenišče. Štiri leta sta se po tem srečevala pri urah matematike: naslednja tri leta, ko je bil že stolni vikar, vsi gimnazijci iz Gorice pa v Vidmu, je bil zelo dobrodošel na vmesni postaji z gostoljubnostjo in pametnimi nasveti. Še bolj blizu mu je bil potem kot spiritual v centralnem semenišču v Gorici vse do jeseni leta 1947., ko je tu postal diakon, dr. Močnik pa najprej župnik v Solkanu, potem pa prav tam Apostolski administrator za jugoslovanski del Goriške nadškofije.

Kako je potem doživeljal žalostne dogodke izгона dr. Močnik, je Rupnik na tem srečanju v Novi Gorici povedal takole: »Kakor v začetku mojega šolanja, tako me je na koncu bogoslovnega študija dr. Močnik povabil k sebi, da bi mu pomagal pri njegovem delu in privatno študiral zadnji letnik bogoslovija. Priselil sem se k njemu v obnovljeno župnišče (blizu novega mostu v Brda) v Solkanu dne 19. septembra 1947. Novi solkanski župnik g.

Msgr. dr. Franc Močnik govori na srečanju na občini v Novi Gorici



Ivan Kretič in dr. Močnik sta se zvečer kar kmalu spravila k počitku, drugi pa smo še ostali v kuhinji ob prijetnem kramljanju. Tedaj pa smo nenadoma zaslišali neko nerazložno poulično kričanje. Kmalu smo zaznali, da se tisto vpitje približuje župnišču, in že smo razložili grozilne vzklike: »Dol z njim, ven z njim, nočemo Margottijevega hlapca, smrt fašizmu, svoboda narodu« in podobno. Začeli so razbijati po glavnih vratih in kričali: »Odprite, odprite«... Skrbna in pogumna sestra Pavla nas je takoj spodila ven na vrt in hitela odpirat vrata. Toda ni bilo več potrebno. Pridrli so že v župnišče skozi stranska vrata. Očitno so bili med njimi fantje, ki so bili v župnišču domači, saj je kdo od njih malo prej hodil k dr. Močniku po instrukcije iz matematike. Ucvrli so jo naravnost po stopnicah v prvo nadstropje. Tam so pomotoma zavili na levo v spalnico župnika Kretiča. Zahtevali so, naj se hitro napravi in gre z njimi. Ko so zvedeli, da ni »ta pravi«, so ponovili ukaz na desni, v spalnico dr. Močnika. Ta je hitro vstal in šel z njimi, ne da bi vzel s seboj vsaj najnujnejše.

Sestra Pavla je hotela z njim, a jo je pro-

sil, naj bi ostala v Solkanu, da bi lahko skrbela za starše v Idriji.

Zunaj na ulici ga je sprejela nahujskana množica fantov z zmerjanjem; dva od njih sta ga zgrabila pod pazduho in začeli so teči proti solkanskemu bloku pri svetogorski postaji. Dr. Močnik je med tekom vendar prišel kdaj do sape in je vprašal fante, kaj jim je naredil, kam ga peljejo. Dobil je odgovor, naj bo raje tiho, saj oni s takim prebrisanim doktorjem niti govoriti nočejo. Ker je v teku zaostajal, mu je poleg psovka marsikdaj priletela kaka klofuta. Ko so končno le pritekli do meje, so dvignili bodečo žico in ga skozi odprtino brcnili onstran v slovo, češ: tam bodi, Margottijev hlapec!

Dr. Močnik pa tega izгона ni sprejel kar tako. Prepričan je bil, da mu je bila storjena krivica in zato je šel iskat pravico naravnost v Ljubljano na pristojno ministrstvo. Tam so mu odgovorili, da za ta neljubi dogodek ničesar ne vedo in da se lahko vrne v Solkan na lastno odgovornost. Odgovor je bil malo sumljiv, vendar je šel in se vrnil v Solkan že tretji dan, 21. septembra, na tisto nedeljo popoldne, ko bi morali slovesno prenesti sliko Sveto-

gorske Matere božje iz Gorice nazaj na Sveto goro, pa so jo ukradli iz stolnice v Gorici in je izginila v neznano. Slovesnost je seveda izpadla tudi zaradi njegovega izgonu. Vendar je dr. Močnik spet pogumno poprijel za svoje prejšnje delo povezovanja duhovnikov v prepotrebni poveljni prenovi.

In spet sem prišel k njemu v Solkan na nedeljo 12. oktobra, da bi mu pomagal pri delu. A čim mi je prestrašena sestra odprla vrata, že se je vsulo iz nje: »O, ti nesrečni Francelj, le zakaj si spet prišel! Ravno kar so spet iskali brata in odpeljali g. Kretiča čez mejo. Zdaj so šli še po brata na Sveto goro. Bojim se, da ga bodo ubili, tako so bili divji. Najbolje bo, da se vrneš domov in v Ljubljano v lemenat«...

A sem le ostal, da bi ji na kakšen način pomagal. Kmalu se je pred župniščem ustavil avto. Iz njega je stopil dr. Močnik. Ni imel časa, da bi se prišel posloviti. Že so se začeli zbirati ljudje, tokrat še več ko prvič. In kričanje, divjanje mladih po solkanskih ulicah, se je ob belem dnevu zdelo še hujše kot prvič. Na meji je bil postopek z dr. Močnikom prav tako surov in nečloveški kot prvič.

In tokrat je dr. Močnik videl, da proti nasilju ne more odgovoriti z nasiljem. Ostal je v Gorici in se posvetil prejšnjemu delu profesorja matematike in fizike na državni gimnaziji, bil je predstojnik v Alojzijevišču, urednik Katoliškega glasa, tajnik Mohorjeve družbe, pozneje župnik slovenske župnije v Gorici pri Sv. Ivanu in potem kanonik v stolni cerkvi v Gorici. Na svoje bivše ovčice v Slovenskem Primorju pa le ni mogel pozabiti. Tja ni mogel niti pogledati več, ker ni dobil več let potnega lista. Obračal se je na konzulate in ministrstva. Celo maršalu Titu je pisal, da je protestiral, ker so ga kaznovali tako brez vsake sodbe, da bi zvedel vsaj česa ga dolžijo.

A do danes ni dobil drugega odgovora, kakor splošni odgovor, ki ničesar ne pove: »... ker niste bili po našem okusu!«

Po izgonu dr. Močnika pa je prišlo še do zaplembe vsega njegovega premoženja, tudi to brez vsake sodbe. V župnišče v Solkanu so začeli prihajati ljudje, ženske, ki so si brezobzirno jemale karkoli jim je prišlo prav, pa čeprav je bila last sestre Pavle. Pobrli so precej posteljnine, prtov, zaves in celo pisalno mizo, za katero je Pavla imela potrdilo, da je njena last, so vzeli, »ker je brat na njej pisal«! Nekaj malega ji je vendarle ostalo in peljala domov v Idrijo, da bi vsaj tam pri starših živela v miru.

Bil sem zraven, ko smo to robo spravljali po strmeh klancu v rojstno hišo za sv. Trojico in ujela me je noč. Prenočil sem kar med stvarmi v kuhinji. Vsaj tako sem mislil. Opolnoči pa so nas zbudili močni udarci po vratih in oknu. Sestra Pavla je takoj odprla. Bila sta dva oznovca, ki sta ji pokazala nalog za hišno preiskavo. Sledilo je brskanje po papirjih, med katerimi sta našla diplomu iz matematike in se ponorčevala z nje, in nekaj drugih spisov, ki sta jih vzela s seboj, sestri Pavli pa izročila nalog za aretacijo. Morala je z njima sredi noči. Tudi jaz sem jim bil sumljiv. Šef ozne mi je vzel izkaznico in mi naročil, naj pridem ponjo v Idrijo na Lenštat (njihov sedež). Dobil sem jo nazaj šele potem, ko sem podpisal izjavo, da ne bom nikdar nikomur govoril o tem, kar sva govorila. Zdaj je čas, da javno povem, da me je dolgo časa prigovarjal zlepa in zgrda, naj bi poročal iz lemenata vse, kar bi videl in slišal protidržavnega, češ, da je to moja sveta dolžnost. Odnehal je šele, ko je videl, da sem bil trmast.

Sestro Pavlo pa so odpeljali v Solkan in jo zaprli v vlažen kletni prostor, kjer je imela vlažno ležišče kar na tleh brez odeje in kjer 14 dni ni videla sonca, pa tudi hrane in še vode ne. Zasliševanja pa si so sledila vse noči in ob teh večkrat tudi grožnja s smrtjo (da jo bodo vrgli v jamo), če ne bi priznala zločinov brata Franca. Ko le niso mogli iz nje izsiliti kar so hoteli, so jo odpustili iz zapora. Domov v

Idrijo se je privlekla le napol živa, da je ljudje niso več poznali. Pa še potem ni imela miru pred ozno vse do leta 1962. in brat dr. Močnik ni smel domov niti na materin pogreb.

Po izgonu dr. Močnika smo Primorci dobili novega Apostolskega administratorja, dr. Mihaela Toroša, profesorja cerkvenega prava, ki pa prav zaradi njegove dolgoletne službe ni mogel imeti smisla za dušnopastirstvo. Povrhu se je še najprej nastanil v Poreču in potem v samostanu na Kostanjevici. Oblast mu je dala celo avto na razpolago in osebnega šoferja. Ker je bil pravnik, je slepo verjel tudi v zakonitost in pravno ureditev naše nove države, ki jo je kot velik narodnjak tudi spoštoval. Na Tolminskem duhovniškem procesu leta 1951 je bil navzoč in je molčal!

Šele, ko je spoznal, da je bilo v naši državi na papirju eno, dejansko pa čisto nekaj drugega, je izstopil iz CMD, ki ga

je prej priporočal, hodil v Ljubljano na vojno ministrstvo zagovarjat svoje duhovnike-vojake, ki so jih javno sramotili, pa tudi sicer odločno nastopal v obrambi pravic Cerkve in tako uspel ustanoviti malo semenišče v Vipavi in tednik Družino, ki še izhaja.

Po izgonu dr. Močnika smo bili duhovniki na Primorskem deležni indirektnega preganjanja na vse mogoče načine vse do 1962. Tako da skoraj ni duhovnika tistih let, ki ne bi bil nikdar pred sodnikom za prekrške ali v zaporu. Najbolj masovni pa je bil pri nas pogrom na kobariške duhovnike. Najprej je drežniški župnik dobil 12 let zavora, potem je bil Jožko Kragelj obsojen na smrt in končno še 6 duhovnikov, en bogoslovec in en organist skupaj na 80 let zavora.

Kakor je bil izgon dr. Močnika začetek teh krivic, tako naj bi bila današnja »sprava« začetek popravljanja premnogh hudih stvari, ki so jih morali v naši svobodi



Žalno slavlje Primorske za žrtve nasilja na Lajšah (Cerkljanski vrh) je bilo 19. maja 1991. Somaševanje je vodil koprski škof M. Pirih. Župnik Ljubo Marc napoveduje prošnje za vse med zadnjo vojno in po njej pobite primorske duhovnike in bogoslovce, posebej še za 14 cerkljanskih žrtev, med katerimi sta bila duhovnika L. Piščanc in L. Sluga. (f. Slavko Bratina)

trpeti duhovniki in vsi tisti, ki se niso strinjali z ateizacijo našega naroda.

Vsakomur je jasno, da tu ne gre za nobeno »praskanje po spominu«, ne za maščevalnost, še manj za razpihovanje še večje mrznje med našim narodom, marveč samo za pravično priznanje in moralno popravo teh napak zato, da pride vendarle na dan in v našo zgodovino čista resnica, kajti samo ta je poleg ljubezni edini pogoj za spravo in mir«. Tako je Franc Rupnik zaključil svoje pričevanje.

Sledili so še samo simboli tega dejanja s poklonom župana dr. Močniku lepe knjige, in majolike ter z nazdravljanjem s čašo vina. In tako bi moralo biti za vedno zaključeno to žalostno poglavje naše polpretekle zgodovine. A ni bilo tako. Vse naše krajevno časopisje se je o tem razpisalo na dolgo in na široko. Tako Delo, Primorske novice, posebno v prilogi Erazem, Voce Isontina in beneški Dom. Če preberemo samo naslove: Srečanje z dejanjem sprave, Opuščanje na hudo doživetje, Solkanska sramota je bila zrežirana, »Slovenska sprava« (med navednicami), se zdi, da je šlo pri tem dejanju zares samo za takomenovano spravo. Zdi se, da je vsak pričakoval kaj več. Če že ni bilo mogoče, da bi se dr. Močniku opravičil kdo od tistih (še živčih), ki so dali ukaz za ta izgon, bi pričakovali vsaj kakšno razlago, kako in zakaj je do tistega prišlo, vsaj kakšen izgovor za tisto dejanje. Da se mu opraviči samo nekdo, ki je še član teiste organizacije, ki se je danes skrila pod drugo vse dobro obetajočo stvarnost-prenovo, in ne prizna krivice, ki jo je prav ta storila, ne daje lepega vtisa čistih računov.

Prav na to pomankljivost sta našo javnost opozorila solkanska rojaka brata dr. Branko in Tomaž Marušič, ki sta o tej zadevi tako jasno in dokumentirano spregovorila, oz. zapisala, da iz tega zdaj lahko naredimo čisto jasno sledeče zaključke:

1. Dr. Močnika ni izgnalo primorsko ljudstvo, niti neodgovorni elementi, niti Solkanci sami, niti »politični provokator-

ji, ki so bili v službi sovražnikov Jugoslavije«, pač obakrat pa točen ukaz partije, oz. Okrajnega Komiteja Komunistične partije Slovenije v Novi Gorici, po navdihu iz Ljubljane (Franc Kimovec), ukaz, ki je našel pravega človeka v osebi »nepopustljivega« tajnika OKKPS Nova Gorica Albina Dujca, zobotehnika iz Divače, ki je bil na drugem tržaškem procesu obsojen na 30 let zapor, pa je prosil zase smrtno obsodbo v slučaju, da bodo obsodili Pincka Tomažiča!

2. Solkanci so dr. Močnika zares spoštovali in ljubili, kakor je sam rekel: »vživiljal sem se v novi svet in smo se kar radi imeli«... Že po prvem izgonu so protestirali z manifestacijo in protestom, ki je bil za tiste čase zelo pogumen: »...zahtevamo, da ga sodi ljudsko sodišče... naj se mu krivda dokaže in potem kaznuje,... prej so nas stiskali fašisti, zdaj pa Kranjci-slovenski komunisti«... Po drugem izgonu pa s protestiranjem žensk: »Kakor Kristusa ste ga peljali«... In še sami so (hinavsko) zapisali: »G. župnik se je vrnil že v nedeljo popoldne na svoje službeno mesto, kajti predobro ve, da tako ljudstvo, kakor oblast nimata nič skupnega s provokatorji«... Dr. Močnik se je zanesel na pošteno ljudstvo in upal, da bo res to ukazovalo v »ljudski« oblasti.

3. Dr. Močniku so pri obeh izgonih očitali z zmerjanjem, da je sodelavec fašističnega škofa Margottija, torej tudi sam protinarodni človek. Istočasno pa so v dokumentih zapisali: »... ker ni bil dr. Močnik skompromitiran zaradi delovanja proti nam od prej, je borba proti njemu težja, ker ima vendarle nekaj pristašev«... in še: »pri primorskih duhovnikih moramo upoštevati to, da so se vedno borili za nacionalnost«... Morda so le zvedeli likim internirancem v Gonarsu in Trevisu je pomagal s paketi?...

4. Pri izgonu dr. Močnika partija le še ni upala s čistimi kartami na dan, da so ga izgnali zaradi njegovega dela utrjevanja vere v ljudstvu, ki so ga takoj opazili,

kot se v dokumentih izdajajo. Zato so si izmislili izgovor, da vero zlorablja za to, da odvrča ljudi od dela, od gradnje Nove Gorice: »pod krinko zgolj pobožnosti, molitev, dela proti interesom naše obnove«... Ta obtožba se je potem ponavljala zelo pogostoma pri obsodbah drugih duhovnikov na Primorskem: zloraba vere v politične namene!

5. Še najbolj je pri vsem tem podobno pravi spravi to, kar je odkrito zapisal od g. Dimica sprovočen odvetnik Tomaž Marušič, ki sicer obžaluje, da ni imel časti, da bi bil povabljen, da se osebno opraviči dr. Močniku, pa hkrati misli, da bi bilo tudi dr. Močniku odveč, češ, saj je dr. Močnik dobro vedel, kdo je »stal za tistimi petnajstletniki« (med katerimi je bil tudi on). Pa je le prav, da je to vsaj zdaj iskreno zapisal, njegov brat dr. Branko pa to potrdil s citiranjem dokumentov. Prav zato je Tomaž Marušič mnenja da se je župan Sergij Pelhan premalo in preskromno opravičil in da je hotel potegniti le zase kapital. Moral bi povedati to, kar je sedaj on priznal, da je izgon dr. Močnika natančno organizirala partija, oz. OKKPS Nova Gorica, ki pa je naredila pri tem še to podlo dejanje, da je naščuvala mlade fante k dejanjem, o katerih so mislili, da

»s tem vršijo samo svojo domovinsko dolžnost« in jih pod tako vzvišenim idealom »zavedla k tem nevrednim dejanjem, kar je še toliko bolj obsojanja vredno, ker so pahnili v ta dejanja mladostnike, zlorablajoč njihovo nezrelost in takratno euforijo ob priključitvi«... Lepše izpovedi in opravičila najbrž ne moremo pričakovati!

6. Ob spominu na ubitega istrskega duhovnika Mirka Bulešiča in zaprtega administratorja za tržaško, dr. Jakoba Ukmarja prav tiste dni jeseni 1947. danes končno dr. Močnik hvali Boga, da se je, kljub hudemu trpljenju, ki sta ga prestala s sestro, vse tako srečno izteklo. Ob drugem izgonu iz Solkana mu je eden od mladih spremljevalcev pokazal nazaj proti Sveti gori in rekel: »Glej tisto gnezdo tam gori... tudi tisto bomo podrli«...

Sveta gora pa le še stoji in cveti. Ob 44. letnici vrnitve milostne podobe na Sveto goro je 7. aprila 1991 prav dr. Franc Močnik namesto 21. septembra 1947 — zdaj pri še dobrem zdravju v 84. letu življenja — v prepolni cerkvi poveljeval Devico Marijo in z njo Boga, »ki dela čudovite reči... ki je mogočne vrgel s prestola in po višal nizke,... bogate odpustil prazne, lačne (resnice, pravice) pa napolnil z dobrotami«... Taka so pač božja pota.



Mladinski zbor iz
Doberdoba na Mali
Ceciljanki v Gorici

140 let celovške Mohorjeve družbe

Dandanes, ko mnogo podjetij že po nekaj letih najde žalosten konec, ko gospodarsko niso sposobna razširiti svoje mreže, je celovška Mohorjeva, ki praznuje že 140-letnico, med njimi prava redkost.

Kateri Slovenec, doma ali v zamejstvu, ne pozna sredi Celovca ustanove, ki se je posebno zadnja leta gospodarsko in idejno zelo razširila in je danes najstarejša slovenska in najstarejša koroška založba? Število »udov« se je sicer (kot povsod, saj so ljudje na splošno manj pismeni kot včasih) zmanjšalo (na približno 7000), zato pa ima Družba okrog 100 nastavljenih sodelavcev, pod svojim okriljem pa široko paleto dejavnosti: poleg založbe in trgovine tudi dijaške domove in osnovno šolo. Pa tudi sicer pod »skupno streho« združuje vrsto organizacij slovenske skupnosti na Koroškem: Narodni svet, Dušnopastirski urad, Krščansko kulturno zvezo, otroški vrtec, Klub slov. občinskih odbornikov itd.

Sredi leta 1851 je bilo v Celovcu ustanovljeno Društvo, ki naj bi poskrbelo za širjenje in bogatenje slovenskega knjižnega jezika (podpisana sta bila učitelj Anton Janežič in kaplan Andrej Enspieler). Leto dni kasneje je Društvo sv. Mohora zaživelo in dobilo svoj odbor, v katerem je bil med drugimi tudi goriški stolni vikar Matevž Pirc. Ker je ustanova že po nekaj letih začela pešati in se je število podpornikov močno zmanjšalo, so leta 1860 iz Društva ustanovili Družbo oz. Bratovščino, ki je imela cerkveno zaslombo. Za vodjo družbenega premoženja je bil izvoljen A. Enspieler, saj je njegovo ime (skupaj z Janežičevim in Slomškovichim) neločljivo povezano z Družbo sv. Mohora (njegov kip stoji v današnji Mohorjevi hiši, krasi pa tudi Goršetov vrt v Svečah). Če bi zasluge teh treh mož razdelili, potem bi lahko rekli: da je Slom-

škova bila ideja, uresničil jo je Enspieler, Janežič pa duhovno oblikoval. Pokrovitelj Družbe je bil (in je še) škof, potrdil pa jo je papež Pij IX. (1860).

V začetku so bili pri tiskanju slovenskih knjig odvisni od nemških tiskarn, že konec leta 1871 pa so začeli delati tudi z lastnimi stroji — čeprav v tujih prostorih. Po sedmih letih so se preselili v lastne prostore, ki pa so hitro postali pretesni. Zato je odbor kupil staro hišo (kjer še danes stoji Mohorjev dom), začel s pregradnjo in leta 1894 so bili prostori gotovi in blagoslovljeni. V njih so ostali do leta 1919 (število udov se je takrat povzpelo kar na dobrih 90.000), ko jih je vlada pregnala in je prostore zasedla vojska.

Zatočišče so našli na Prevaljah, kjer so v nekdanji šoli ostali do leta 1927. Zaradi razdelitve na tri dežele — Jugoslavijo, Italijo in Avstrijo — je število udov zelo padlo. Takrat so v Gorici (1923) ustanovili lastno Mohorjevo družbo, ki je nadaljevala delo celovške Mohorjeve družbe — nekaj let so celo imeli skupen koledar.

Leta 1926 je Družba zaprosila za tiskarsko koncesijo v Celju, kjer je kupila hišo. Vendar so 10 let kasneje tiskarno morali spremeniti v Družbo z omejeno zavezo. Če je bil prej pokrovitelj samo krški škof, sta bila zdaj zraven tudi lavantinski in ljubljanski. Kljub selitvi je sedež Mohorjeve ostal v Celovcu, vendar sta zdaj Družbi (celjska in celovška) sprejeli skupna pravila in se dogovorili o delitvi premoženja. Ker pa celovškega premoženja niso hoteli vrniti, je krška škofija leta 1940 vse nepremičnine sprejela pod svoje okrilje — kar pa ni nič pomagalo. Avstrijska policija je namreč lastnino zaplenila, črta na pa je bila tudi tiskarska koncesija, ki so jo dobili šele sedem let kasneje. To je bila zasluga prelata Podgorca, ki je za

Sedež Mohorjeve družbe
v Celovcu



prvi knjižni dar po hudih letih izdal 2 knjigi, ki sta ju pripravila dr. Janez Hornböck in dr. Joško Tischler.

Trda so bila tista leta po vojni za celovško Mohorjevo — saj so bili mnogi proti (tudi celjska Mohorjeva) — in do središča, kot ga ima danes, sploh ne bi prišlo, če ne bi pok. prelata Podgorca in Hornböck zagnano in brezplačno ter z lastnimi sredstvi podprla obnovo. Krški škof Köstner je za predsednika Družbe imenoval dekan Aleša Zechnerja, za namestnika pa žpk. Hornböcka, medtem ko se je prelat Podgorca kot predsednik nadzornega odbora z zlatimi črkami vpisal v zgodovino Mohorjeve.

Število Mohorjanov je takoj po vojni znašalo: na Koroškem 5.000, na Goriškem 2.000 in v Ameriki 1.000. Leto 1951 je bilo zgodovinsko, saj je, čeprav skromno, začela delovati lastna tiskarna, leto potem pa še knjigarna in papirnica. Ko se je leta 1953 takratni tajnik g. Hornböck iz Mohorjevega stanovanja preselil na faro v Podgorje, so se v njegovo stanovanje naselile šolske sestre in z 8 dekleti odprle Dom, ki se je v kasnejših letih močno razširil in s tem omogočil tudi uresničitve Državne gimnazije za Slovence.

Po smrti prelata Podgorca (1956) in moderniziranju tiskarne, so v nekdanjem hotelu Trabesinger (znanem po imenu Hajmlinger) salezijanci prevzeli vzgojo fantov, ki so obiskovali slovensko gimnazijo. Ker pa je bilo domovanje v njem zelo primitivno — posebno glede ogrevanja oz. vode — so se v letu 1973/74 preselili v Malo semenišče — Marijanišče, kjer so ostali do leta 1984, ko so dobili nov, moderen dom, imenovan po škofu Modestu in za katerega imata največ zaslug pok. škof Köstner (ki je pomagal pri nakupu zemljišča) in prelat dr. Hornböck. Sicer pa je 10 let prej škof blagoslovil tudi nov dekliški dom — Slomškov, v katerem je kapela za slovenske vernike in tretje leto že deluje privatna osnovna šola.

Mohorjeva nikoli ni imela prekrizanih rok: ko so zgradili ali preuredili en objekt, so se lotili drugega. Poskrbeli so tudi za dunajske študente in podprli dom »Korotan«. Že šest let deluje tudi izvozno-uvozno podjetje z istim imenom, ki dobro deluje med tremi slovenskimi deželami — Koroško, Italijo in Slovenijo.

Vedno so skušali tudi zajeti čim večje število bralcev v matični domovini. Pri tem jim je dolgo pomagal ljubljanski Adit. Z demokratizacijo pa so v Ljubljani — na

Gruberjevem nabrežju — pred letom dni odprli svoje predstavništvo oz. podružnico, ki dobro deluje.

Ob 140-letnici je pri vzgojni dejavnosti prišlo do sprememb. Ker število dijakov (ki se poslužujejo domskih storitev) iz leta v leto pada, vzdrževanje obeh domov (Slomškovega in Modestovega) pa že tako ne bi bilo mogoče brez podpore iz Amerike, je v šolskem letu 1991/92 prišlo do prelomnice, ki jo sicer nekateri skeptično gledajo, vodstvo pa vseeno upa na uspeh. Dekleta in fantje bodo namreč odslej (v ločenih traktih) skupaj prebivali v

Modestovem domu, katerega vodstvo je prevzel laik — diakon g. Kelih. Šolske sestre in salezijanci so po desetletjih vzgojnega dela odpovedali sodelovanje, ker so bolj potrebni drugje.

Za visoki jubilej je Družba pripravila nekaj slovesnosti, vse pa so bile namenjene zahvali zvestim sodelavcem in pogledu naprej.

Idej pri uresničevanju širjenja slovenske zavesti ne manjka, zato lahko le upamo, da bo Družba, ki je bila dolga leta mnogim »trn v peti«, še dolgo delovala v prid vseh Slovencev.



V Braniški dolini so postavili križ v spomin na nedolžne žrtve Brecljeve družine iz Zapuž na Vipavskem, ki so jih pobili 12. jul. 1944. Ob križu Brecljevi sorodniki

Proglasitev slovenske neodvisnosti in blagoslovitev lipe svobode

V torek, 25. junija 1991, je skupščina Republike Slovenije sprejela akte, s katerimi je proglasila slovensko neodvisnost. V sredo, 26. junija zvečer, je bila pred slovensko skupščino slovesna razglasitev neodvisnosti. Na visokem drogu je vihrala dotedanja slovenska zastava z rdečo zvezdo, v ozadju prizorišča pa so visele še druge zastave: najprej evropska, nato zastave treh sosednjih držav Italije, Avstrije in Madžarske ter zastave vseh drugih republik, ki so dotedaj sestavljale Jugoslavijo Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije, Črne gore in Makedonije.

Predsednik predsedstva RS Milan Kučan je pregledal častno četo Teritorialne obrambe RS. To pot je prvič nastopil kot poglavar nove države. Bil je v spremstvu poveljnika TO Janeza Slaparja, ki je bil pozneje povišan v — edinega — generala. Častna četa, ki je kot taka prvič nastopila, je imela tri vode: prvi vod je bil pehotni častni vod iz Učnega centra Pek-

re pri Mariboru, drugi je bil planinski vod iz Učnega centra Ig pri Ljubljani, tretji pa posebni vod, v katerem so bili izvidniki, protidiverzanti in padalci. Poveljnik častne čete je bil polkovnik Anton Krkovič, ki se je v poznejših bojih posebej izkazal. Slovenski častniki so prvič nosili novo slavnostno uniformo, polkovnik Krkovič pa je predsednika Kučana pozdravil s sabljo, ki je bila posebej izdelana v Celju v podjetju Aurea po vzorcu sablje generala Maistra iz leta 1920. Predsednika Kučana je na čelu častne čete pozdravil prvič tudi prapor, ki bo v samostojni slovenski državi odslej pozdravljaj državne slavnosti in tuje goste.

Med zvoki slovenske himne, Prešernove in Premrllove Zdravljice, je nato zdrse-la z droga dotedanja zastava z zvezdo in se nanj prvič povzpela nova slovenska zastava stara tribarvnica z novim grbom. Predsednik Kučan je imel kratek, toda značilen govor, sledila je blagoslovitev li-

Predsednik slovenske vlade prof. Lojze Peterle v slovenskem parlamentu ob razglasitvi samostojnosti države Slovenije (25. jun. 1991) (f. Križmančič)



Čudež rojstva

Slovenija 25. junija 1991

Zdaj tu je noč, noč praznika in vriska, iz svetlih upov in solzà rojena.

Pozdravil, srečen, jo je ves naš rod — odslej Slovenec bo sam svoj gospod. Ne bo ga s silo strla moč nobena, od zdavnaj vaje groma je in bliska.

Prestolnica, od lúči vsa blesteča, v ta čudež rojstva komajda verjame. Pa se, kot še nikoli, veseli. S triglavskih sten odmev se oglasi, med ognji dvig zastave vse prevzame. Takrat se zbor gorá z Zdravljico sreča.

To noč, ta hip *so dovoljene sanje...* zasliši se pred množico nemirno, ki tod se zbrala je od vseh strani. Pred Bogom izpričuje in ljudmi zvestobo rodu in ljubezen verno. Kako njen glas v trenutku tem svečan je!

Obljuba dana večna je zaveza, in narod ve, da mora jo spolniti: le sam si dni svetlejšje bo koval. Življenja Gospodar mu moč bo dal, da mogel bo do končne zmage priti. V njem upanje kot morje se razteza.

pe, katero so zasadili na tem prostoru. Blagoslovitev sta opravila ljubljanski nadškof in metropolit, dr. Alojzij Šuštar ter evangeličanski senior Ludvik Novak. Godba milice je skrbela za glasbeno spremljavo. Po blagoslovitvi lipe so se na prizorišču razlegli najprej veličastni zvočki Beethovnov Ode radosti iz 9. sinfonije, nato pa skladbe slovenskih avtorjev. Od tujih gostov, ki so se udeležili slovesnosti, naj omenim štiri deželne glavarje iz sosednje Avstrije z Dunaja, z Gornje Avstrije, s Koroške in s Štajerske. Cerkve-

no zvonjenje in ognjemet sta na zunaj povečala ta dogodek.

Kljub slavnostnemu razpoloženju pa sta že dva dogodka napovedovala zaplete, ki so se že naslednji dan razvili v krvavo vojno. Ljubljansko letališče je bilo že ta dan zaprto, zato se slovesnosti niso mogli udeležiti povabljeni gostje iz drugih republik, tudi slovenski funkcionarji v zveznih organih ne. Ob uri, za katero je bila prvotna napovedana ta slovesnost, so mesto Ljubljano in prireditveni prostor zlovešče preletavala vojaška letala.

V vseh večjih krajih Slovenije so se istega dne odvijale enake slovesnosti kot v glavnem mestu. Na drog so dvignili novo slovensko zastavo, spregovorili so domači funkcionarji in zasadili so spominsko lipo, katero je povsod blagoslovil domači dušni pastir. Tukaj objavljamo molitev, ki jo je ob tej priliki v Laškem (v mariborski škofiji) opravil domači nadžupnik in dekan, g. Jože Horvat:

Vsemogočni Bog, slovenski narod si vzdih skozi stoletja in mu pošiljal zaslužne moč in žene, ki so svojemu ljudstvu utirali pot v samostojno državo. Po tvoji previdnosti se je končalo tisočletno slovensko pričakovanje. Hrepenenje naših prednikov se je uresničilo. Prizadevanja vsega naroda so izpolnjena. V svoji samostojni državi se ti najprej zahvaljujemo, da smo s tvojo pomočjo zaživel v polni svobodi. Prosimo te, blagoslovi to lipo, znamenje življenja in rasti, mogočnosti in dostojanstva našega naroda. Naj korenine naše državnosti poženejo tako globoko, da jih ne bo mogel nihče izrjaviti; naj naša državnost raztegne svoje veje do vseh meja slovenske zemlje, da bomo pod njeno krošnjo imeli vsi bratje in sestre slovenske krvi svoj dom in mirno sožitje z drugimi prebivalci. To te prosimo po Kristusu, našem Gospodu. Amen.

Naj bo ta lipa — znamenje slovenske državnosti — blagoslovljena v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen.

KARANTANIJA

in Irski misijon

V splošnem slovenskem, in celo v našem cerkvenem zgodovinopisju, je pokristjanjenje Slovencev dokaj zanemarjeno poglavje. Obdelano je, predvsem, po zaslugi prof. Fr. Grivca, dokaj zgledno samo delovanje sv. bratov Cirila in Metoda v Panoniji. Delovanje irskih menihov v Karantaniji, kakih sto let poprej, na čelu s sv. Modestom, pa je slovenski javnosti samo površno predstavljeno, in še to s pripombami, da smo prišli Slovenci takrat zaradi pokristjanjenja pod nemški vpliv.

Prav te pripombe, ki niso resnične, odkrivajo dejanski vzrok za takšno enostransko razlaganje. Ideologi panslavizma in južnoslovanskega unitarizma si namreč s proslavljanjem ciril-metodijskega obdobja prizadevajo prikazati neko »pravo«¹ narodno krščanstvo, ki da je prihajalo le z Vzhoda, v primeri z latinsko-germanskim krščanstvom na Zahodu.

Takšno idejno vodilo zasledimo že na pragu tega stoletja v liberalnih listih in njihovih polemikah, ki jih je preko čeških bank financiral Rusija. Že takrat so liberalni listi nenehno prikazovali izmaličeno podobo pokristjanjenja Karantanije, ter naredili iz sv. Cirila in Metoda narodni in slovenski idol, nekakšen zgodovinski pomnik krivde, za zahodno krščanstvo oz. katolištvo, ki da ni razumelo Slovanov.

Šlo je za očiten političen račun v prid panslavizma in pravoslavja (vzhodnega krščanstva), ki si je bilo privzelo ciril-metodijsko krščansko prosveto. Le-te pa Slovenci, nasledniki Karantancev, skorajda nismo bili deležni. In tako smo s sprejemanjem razlag o zaslužnjevni podobi zahodnega latinskega krščanstva, katerega smo bili sprejeli, prevzeli tudi pojmovanje, da nam je bilo s pokristjanjenjem vsiljeno podložništvo; da smo izgubili svobodo in samostojnost ipd.

Tako nam je dopovedoval liberalni panslavizem in po njem tudi komunizem z avtoriteto »znanstvenosti«² in vodil naše mišljenje v resnično podložništvo Moskvi in Belgradu. Po kulturnih, moralnih in gospodarskih razvalinah, ki so nam jih zapustile te vzhodnjaške ideologije se danes znova postavljamo v vrsto čakajočih revežev, ki trkajo na vrata Evrope. Tiste Evrope, ki smo ji pripadali vso zgodovino.

Iz zgodovinskega dogajanja v času pokristjanjenja Karantancev izhaja, da je krščanstvo pomenilo preobrat v političnem, kulturnem in državnem življenju Karantancev oziroma Slovencev. Da je prav pokristjanjenje postavilo temelje za narodno in politično preživetje slovenskega naroda, podobno kot pri drugih narodih v Evropi. Spoznanje, ki je pomembno tudi za današnji čas.

Pričujoči spis, ki kaže povsem drugačno podobo slovenskega pokristjanjenja in zgodovine, je povzet iz gradiva, ki ga je v svoji disertaciji na univerzi v Cambridgeu (1949) objavil A. Kuhar. Disertant je takrat, ker drugačnih spoznanj ni bilo, še vedno izhajal iz suženjskih predstav, kakršne je nakopičilo uradno slovensko zgodovinopisje o Karantancih, brez vsakršne predstave o državni samostojnosti. Na narod gleda zgolj kot na jezikovno tvorbo (etnijo) ne pa tudi v smislu naroda-države (nacije), z ustrezno družbeno organizaci-

jo. Prav slednja, ki nam jo odkriva (nenapisana) politična zgodovina Slovencev, je dolga stoletja nositelj slovenstva. Narod kot jezikovna skupnost se uveljavi šele v prejšnjem stoletju.

Upoštevanje teh dejstev nam odkriva nedvomno povsem drugačno podobo slovenske zgodovine, še zlasti pokristjanjenja Slovencev, kakor pa so ga doslej prikazovali ideološki pisci. Mogoče bo ta spis vsaj nekoliko prispeval k temu, da naša javnost spozna pokristjanjenje v drugačni luči, kot pa so ji ga prikazovali doslej (op pisca).

PRVI IRSKI MISIJON

Delovanje irskih misijonarjev na območju Alp se že okoli leta 600 začne na Bavarskem, in sega s svojimi poskusi tudi v Karantanijo. Irski misijonarji so bili prvi, ki so po propadu Rima prinesli v naše kraje poslanstvo Kristusa, in postavili temelje Cerkvi ter njeni organizaciji. Ta organizacija se je v svojih prvotnih osnovah ohranila do danes.

Iz virov izhaja, da sta med številnimi irskimi misijonarji na območju Alp poskušala najti stik s Karantanci le dva, in sicer sv. Kolumban in sv. Amad, katerih poskusi, da bi začela s pokristjanjenjem, pa v tem prvem obdobju irskega misijona niso imeli nikakršnega uspeha.

Sv. Kolumban - Ta irski misijonar in svetnik je ustanovitelj znamenite opatije Luxeuil v Burgundiji in znan kot apostol Švabov (Alemanov) in kot eden najbolj vidnih predstavnikov irskega menišтва ter njegovega načina življenja.

Njegov življenjepis »Vita s. Columbani« poroča, da se je okoli leta 612 nahajal v Bregenzu ob Bodenskem jezeru, in da se je namenil med Venete ali Slovane, **Venetii qui et Sclavi dicuntur**, zato da bi jim pridigal Evangelij. Toda v sanjah da se mu je prikazal »Angelus Domini«. sporočivši mu, da to ljudstvo še ni zrelo za Evangelij. Zato se je namenil v severno Italijo, in tam med Apenini ustanovil samostan Bobbio (južno od Piacenze).

Raziskovalci sodijo, da so sv. Kolumbana odvrnili od njegove poti v Karantanijo takratni boji blizu izvira Drave, v katerih so Karantanci hudo porazili Bavarce (611). Glasovi o tem so dosegli tudi irske misijonarje, vsled česar se je njihova meniška »familia« odločila, da ne začne z misijonom med Karantanci.

Sv. Amand - Ta vneti misijonar je bil romanskega porekla, vendar je deloval v irskem misijonstvu, in je postal apostol Belgijcev.

Tudi on je bil slišal o Karantancih, kot nam poroča »Vita s. Amandi«, ki da živijo v popolni zmoti, in v želji po mučeniški kroni jih je hotel spreobrniti. Na poti k njim se je prepeljal čez Donavo, nam poroča vir. Vendar videč, da pri svojem delu nima uspeha, je odnehal in se vrnil nazaj k svoji čredi. Zgodovinarji sodijo, da je sv. Amand prešel Donavo v bavarski prestolnici, ki je bila takrat v Lorchu (Laureacum) blizu Linza (Gornja Avstrija). Prišel je torej med Slovence ob Travni in Aniži (Enns). Toda kot vsi misijonarji je moral za svoje delo imeti tudi privoljenje vladarja. Takrat, okoli 630, pa je v teh predelih vladal znameniti Samo, ki so ga zavezniški slovanski narodi izbrali za kralja, ker se je bil izkazal v bojih proti Frankom.

Za svoje delovanje je moral sv. Amand imeti dovoljenje od kralja Sama, in če je prešel čez Donavo na južno stran, potem je imel Samo svoj glavni

stan v Karantaniji, ki je bila kot gorata dežela najbolj zavarovana, in že od vedno svobodna, nikoli podložna Obrom.

Očitno zaradi takratnih bojov Slovanov s Franki, od katerih je prihajal, sv. Amand s pokristjanjenjem ni imel uspeha. Leta 631 je Samova vojska zadala strašen poraz frankovski vojski pri Wogastisburgu v Turingiji, katero je vodil sam frankovski kralj Dagobert I. iz rodu Merovingov.

Tako je bilo prvo misijonsko obdobje med Karantanci končano. Iz tega obdobja so kot misijonarji poznani tudi drugi irski menihi in svetniki: sv. Agil, sv. Marin, sv. Ananijan, sv. Agrestij, ki bi bili lahko prav tako povezani s karantanskim misijonom, vendar nam viri o tem ne poročajo.

DRUGI IRSKI MISIJON

Leta 639 približno je umrl Dagobert, tiranski frankovski kralj, ki je s svojo trdo roko podpiral irske menihe pri pokristjanjevanju podrejenih narodov. Politična napetost je z njegovo smrtjo popustila in tedaj so tudi Bavarci padli nazaj v poganstvo. Temelji cerkvene organizacije, ki so jih postavili irski menihi, so propadli.

Okoli leta 700 pa so Obri in Karantanci hudo pritisnili na Bavarce med Vzhodnimi Alpami in Donavo, razrušili njih prestolnico Lorch, tako da so se morali umakniti na zahod, kjer so ustanovili novo prestolnico v Regensburgu.

Bavarci so takrat zaprosili za pomoč Franke, ki so jim jo res dali, toda pod enim pogojem: sprejeti morajo krščansko vero ter misijonarje: Korbinijana, Emerana in Ruperta.

Tako se je res zgodilo. Omenjeni misijonarji so prišli na Bavarsko in ustanovili nove škofije; sv. Korbinijan je ustanovitelj škofije v Freisingu, sv. Emeran one v Regensburgu in sv. Rupert škofije v Solnogradu.

Škofija v Regensburgu ni imela večjega vpliva na Slovence oz. Karantance, škofija Freisingu je postala tudi za slovensko kulturo pomembna v



Freska na stropu cerkve v Althofen pri Lungau-u iz leta 1744 prikazuje sv. Modesta, ki pridiga poganskim Karantancem. Povečane črke v podnapisu dajo letnico 754 - leto posvetitve cerkve

poznejših stoletjih. Odločilnega pomena pa je bila za Karantance, njihovo dokočno pokristjanjenje in cerkveno kulturo škofija v Solnogradu.

Žal nam jugoslavenarsko zgodovinopisje prikazuje delovanje te škofije, ki je segalo tudi v Karantanijo, v povsem lažni podobi, češ da je nad Slovenci izvajala ponemčevanje. Le to je imelo v resnici povsem drugačne vzroke, o katerih sploh še ni bila opravljena resna študija, upoštevajoč npr. redko naselitev dokaj obsežnih predelov, gospodarsko stanje, nastanek mest z bavorskimi obrtniki. Slovenci so kot samostojen poklic poznali predvsem kovača in trgovca, žnidarji, šoštarji in tišlerji so bavarskega izvora, saj je kmečka srenja take izdelke poprej in še dolgo potem izdelovala doma.

Skratka, še mnogo študijskega dela bo potrebno, da se razčistijo neke ideološke obtožbe proti solnograškemu misijonstvu. Pa tudi za spoznanje, da širjenje nemškega jezika v Karantaniji ni pomenilo rušenja karantanske oz. slovenske države, kakor nam ideologi skušajo prikazovati. (Podobno kot širjenje nemščine na češkem ozemlju v poznejših stoletjih ni pomenilo rušenja češkega kraljestva, ipd.).

Lahko pa bi se res zgodilo, da bi pokristjanjenje Karantancev pomenilo tudi izgubo njih jezika, če bi tudi na njihovo ozemlje segla nova metoda pokristjanjevanja, ki jo je ob podpori novih frankovskih vladarjev Karolingov uveljavljal sv. Bonifacij. Ta je po vseh nemških deželah ustanavljal samostane benediktincev, katerih geslo je bilo 'moli in delaj'. Benediktinci so pospeševali tudi obdelovanje zemlje, naseljevanje novih površin, z novimi naselbinami.

Njihov prodor v Karantanijo bi nedvomno prinesel močno naseljevanje bavarskega življa, in, čeprav brez ponemčevalnih namenov bi najbrž že kmalu prevladal nemški jezik. Karantanci oz. Slovenci bi bili potem narod brez lastnega jezika, kot jih je mnogo po svetu (Irci sami, pa Američani, narodi Južne Amerike, itd.).

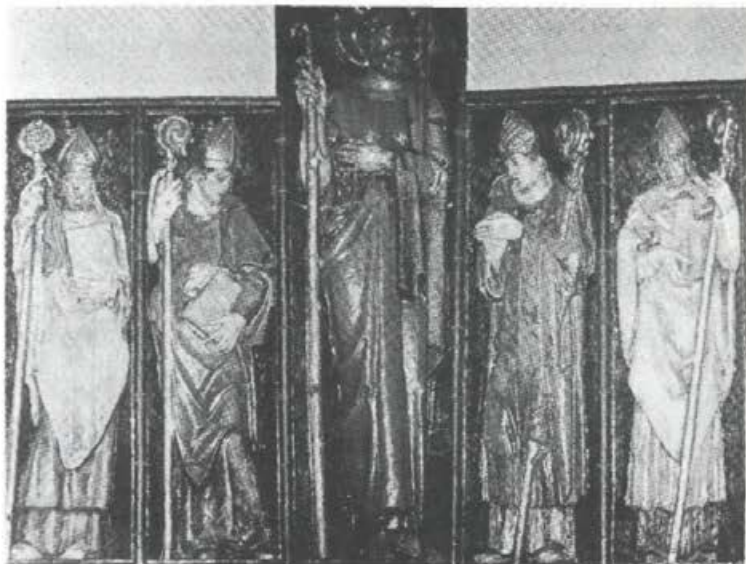
Tako pa je naključje, ali pa sama božja Previdnost hotela, da so v času pokristjanjevanja Slovencev ostali na čelu sosednjih bavarskih škofij irski menihi s svojo metodo mirnega pokristjanjenja, zgledom in pridigo ter dobrodelnostjo, kar je tudi pritegnilo široke karantanske množice, tako da se je njih pokristjanjenje izvršilo v nekaj desetletjih, medtem ko je pri drugih narodih trajalo cela stoletja. Zaradi svojih metod in organizacije so bili irski menihi v bolj ali manj v odkritem sporu s sv. Bonifacijem in njegovo skupnostjo, pred katero so se morali končno tudi umakniti.

Sv. Rupert - Ustanovil je škofijo Solnograd (Salzburg) in sicer najprej irski samostan (696) na temeljih rimskega mesta Juvantum. Ta samostan je bil jedro poznejše škofije.

Njegovo življenje »Vita primigenia« poroča, da se je pozneje večkrat vračal »domov« (na Irsko) in pripeljal nove misijonarje, vsega skupaj dvanajst, ki so bili zvesti irskemu kolumbanskemu izročilu.

Njegovo delovanje je nedvomno seglo tudi v Karantanijo in v obrobne predele Panonije, dasi nam o tem poročajo le legende. Tako nam »Vita primigenia« poroča o njegovem potovanju v Panonijo; neka legenda pa pravi, da je prehodil Ture in obiskal Karantanijo, kjer je blizu starega mesta Flavia Solva (pri Lipnici) pridigal Evangelij. Njegova »Vita s. Ruperti« pa nava-

Oltar »koroških« svetnikov
v cerkvi Kristusa Kralja v
Celovcu: (od leve) sv. Virgil,
sv. Modest, Kristus, sv.
Rupert, sv. Albuin



ja, da je okoli leta 700 prekoračil Alpe, prišel do karantanskega kralja, **ad Carentanorum regem pervenit**, in na njegovo prošnjo spreobrnil njegovo kraljestvo.

Teh legend zgodovinarji ne sprejemajo kot zanesljive, vendar jih je veliko od njih mnenja, da je sv. Rupert vendarle pridigoval tudi v Karantaniji.

Karantanci, kot se kaže, niso nasprotovali posameznim misijonarjem, niso pa dovolili ustanavljanja samostanov na njihovem ozemlju ali v bližini njihove meje. Tako so npr. razrušili meniško celico, ki jo je sv. Rupert ustanovil blizu današnjega kraja Bischofshofen v solnograškem okrožju Pongau, kot nam poročajo »Breves Notitiae«. Ta celica je bila preblizu karantanske meje. Menihe so pegnali.

Po smrti sv. Ruperta so na solnograški stolici sledili drugi škofije, katerih imena prinaša tamkajšnja matica mrtvih, imenovana »Liber Confraternitatum Vetustior«. Na tem seznamu je na predzadnjem mestu ime »Johannes ep. et abb.», to je: Janez škof in opat, ki ga je leta 739 postavil sv. Bonifacij in je bil anglo-saškega porekla. Na stolici je ostal do svoje smrti leta 748.

Kot nam poroča drugi vir, to je znana »Conversio Bagoariorum et Carentanorum« (Spreobrnjenje Bavarcev in Karantancev, napisano okoli 873), je v tem času papež Zaharija dodelil Karantanijo kot misijonsko pokrajino v upravo škofiji Solnograd, nekako med 743 in 752.

VOJVODA BORUT

V tem času je v Karantaniji vladal vojvoda Borut, politično izredno sposoben mož, ki je šel Bavarcem na pomoč, ko se je tamkajšnji vojvoda Odilo hotel otresti nadvlade Frankov. To je bilo leta 743. Toda Bavarci in njih zavezniki so bili hudo poraženi ob reki Lech. Odilo pa se je vendarle smel vrniti in prevzeti vojvodstvo, potem ko je Frankom obljubil poslušnost.

Kmalu zatem, okoli 745, so od vzhoda pritisnili na Karantance Obri. Voj-

voda Borut se je obrnil za pomoč na Bavarce, ki so res prišli in odločilno pripomogli k porazu Obrov. Toda bavarski vojvoda Odilo je dal vojaško pomoč le pod enim pogojem: Karantanci morajo sprejeti krščanstvo in priznati nadoblast frankovskega kralja.

Zgodilo se je torej nekaj podobnega kakor že poprej z Bavarci. Priznanje frankovske nadoblasti je pomenilo sprejem frankovskega pokroviteljstva nad pokristjanjenjem. In v resnici so prokroviteljstvo nad krščansko Evropo priznavali frankovskim vladarjem tudi papeži. Karantanci so s pokristjanjenjem vstopili v krščansko Evropo in bili deležni tudi zaščite frankovskega kralja. Vse nekaj drugega od »izgube samostojnosti«, kakor pa nam tolmači panslavistično in jugoslovenarsko zgodovino pisje.

Vojvoda Borut, ki je sicer ostal še naprej zvest poganski veri, je na pokristjanjenje pristal ne samo zaradi političnega računa, temveč očitno tudi iz prepričanja, da je prihodnost Karantanije zagotovljena le s sprejemom krščanstva. Njegova ocena je bila modra in daljnovidna. Tisti narodi, ki so se zoperstavili pokristjanjenju, kakor so bili npr. mogočni Polabci, so izgini- li iz zgodovine. Pokristjanjenje nedvomno ni pomenilo neke podložnosti ali zasužnjenja nasproti neki narodni svobodi v poganstvu, kakor nam prikazuje uradno zgodovino pisje, izhajajoč iz smernic liberalizma, panslavizma in jugoslovenarstva. Pomenilo je vstop v Evropo, podobno kakor bi danes hoteli vstopiti v isto Evropo iz mračnega obdobja komunizma.

V smislu dogovora o pokristjanjenju je vojvoda Borut poslal na Bavarsko tudi talce, med njimi svojega sina Gorazda in nečaka Hotimira (v virih Carast, Cheitmar), in izrekel željo, da bi postala kristjana. Tako nam navaja spis *Conversio*. Princa sta bila poslana v šolo na otoku Awa v Chiemskem jezeru na Bavarskem. Zelo verjetno je, da ju je krstil sam solnograški škof Janez, potem ko sta bila poučena v krščanski veri.

Sv. Virgil - Po smrti škofa Janeza okoli 748 je postal opat in škof v Solnogradu menih Virgil, sprva še ni imel škofovskega posvečenja, tako da je škofovske verske obrede opravljal njegov pomožni škof. V Karantanijo, ki je spadala v njegovo pristojnost, verjetno nikoli ni prišel, vendar ima kljub temu odločilne zasluge za pokristjanjenje Karantancev.

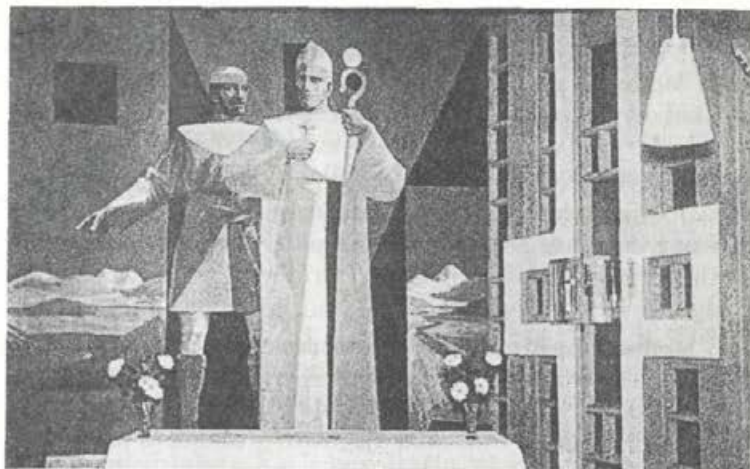
Conversio poroča, da so Bavarci po naročilu Frankov, po smrti vojvode Boruta 748, poslali Karantancem njegovega sina Gorazda, za katerega so zaprosili, da so ga potem naredili za vojvodo (**eum ducem fecerunt**).

Vojvoda Gorazd je umrl že po treh letih, zato so Karantanci leta 751 znova zaprosili za Hotimira, ki jim je bil poslan z dovoljenjem frankovskega kralja Pipina, da so mu potem izročili vojvodstvo (**ducatum illi dederunt**). Tako nam poroča *Conversio*, latinski spis, in navedene besede so po prevladujočem mnenju prva posredna omemba ustoličenja.

Ko se je Hotimir vrnil v Karantanijo, ga je spremljal duhovnik po imenu Majoran, ki je bil sorodnik Lupusa, opata na otoku Awa. Hotimir ga je želel imeti pri sebi zaradi njegovega poznavanja krščanske vere.

Krščanstvo se je bilo že pod Gorazdom dokaj razširilo po Karantaniji, zakaj Hotimir, kakor navaja zgodovinski vir, se je vsako leto podal k škofu v Solnograd in mu nesel dajatve (servitum). Vojvoda je tudi povabil škofa Virgila, naj bi prišel v Karantanijo. Vendar škof ni utegnil. Zato pa je leta 753 poslal kornega škofa Modesta in štiri duhovnike z imeni: Watton, Regin-

Škof Modest in knez
Hotimir na oltarni
sliki v kapeli sv. Modesta
v domu Korotan
na Dunaju (1966)



bert, Cozharius, Latinus ter diakona po imenu Ekhard, pa še več klerikov, ki so ustanovili popolno družino irskih menihov (familia).

Sv. Modest. Naslov kornega škofa, ki ga je imel misijonar sv. Modest, je pomenil pokrajinskega škofa z delokrogom, ki mu ga je bil poveril redni škof, njegov predstojnik.

Sv. Modest je bil poslan v Karantanijo, zato da bi na njenem ozemlju ustanavljal fare in postavil cerkveno organizacijo. Ta misijonar je postal apostol Karantancev oz. Slovencev v pravem pomenu besede, kakor izhaja iz poročila v *Conversio*. Sv. Modest je na ozemlju Karantanije ustanovil tri misijonska središča in še druge cerkve.

Najbolj pomembna med temi je bila stolnica, imenovana v viru **Ecclesia Sanctae Mariae in Solio**, to je Gospa Sveta, nemško Maria Saal severno od Celovca, nasproti krnskega gradu. Posvečena je bila Mariji Vnebovzeti, kar kaže na oglejsko izročilo. Marija Vnebovzeta ja namreč zavetnica Ogleja, ki je bil v rimskem času metropolija za vse območje Norika, kasnejše Karantanije, ter drugih pokrajin na zahodu in na vzhodu.

Naziv »Maria in Solio« (Marija na prestolu) pa je stara podoba Marije v slavi, prihajajoča iz Bizanca, pod katerega je spadal Oglej. Ta podoba oz. Marijin simbol je izšel iz cerkvenega zbora v Efezu (431) kot Presveta Zmagovita (Panaghia Nicopoia), imenovana tudi pogosto Kyriotissa (Kraljica nebes in zemlje). Podoba nam kaže Marijo, ki nam z obema rokama drži naproti Jezusa. Marija na prestolu je postala zavetnica Karantanije.

Drugo središče je bilo »in Liburnia civitate«, to je na mestu nekdanjega rimskega mesta Teurnia blizu današnjega Špitala, danes z imenom Sv. Peter v Lesju (St. Peter in Holz). Do danes ohranjeno ime zavetnika kaže vpliv irskega samostana v Solnogradu, posvečenega istemu zavetniku.

Tretje središče »ad Undrimas« se je nahajalo v dolini Mure, ob potoku z današnjim imenom Ingering. Najverjetneje je bila to današnja pokopališka cerkev sv. Janeza pri mestu Knittelfeld.

Ob času Modestovega delovanja pa je gotovo že obstajala tudi dvorna kapela na Krnskem gradu, ustanovljena že po duhovniku Majoranu. Danes je to farna cerkev sv. Petra in Pavla.

Med Modestove cerkve spada nedvomno tudi sv. Lovrenc v kraju Altho-

fen (Stari dvor), v današnjem predelu Lungau. Ta cerkev je bila prenovljena v letih 1743-44. Njeno izročilo je ohranjeno v freski, ki prikazuje pridigajočega Modesta, pod njo pa se nahaja tudi latinski napis, da jo je Bogu posvetil škof od Gospe Svete, in sicer: A Soliensi Antistite Deo Consacrata. Pri tem so poudarjene določene črke, tako da dajo tudi rimsko število LIIIDCC, v pravem zaporedju DCCLIII (754).

Dokaj mogoče je, da so Modestove ustanove tudi starodavne koroške fare kot Sv. Peter na Peravi pri Beljaku, Sv. Štefan v Anrasu blizu Lienza, Št. Andraž v Labotski dolini, pa Sv. Odrešenik in Vsi Sveti v Milštatu, in še mnoge druge cerkve.

Najbolj verjetno leto Modestove smrti je 767. Njegov grob se nahaja pri Gospe sveti. Od leta 1953 počiva v rimskem sarkofagu, ki ga je darovala družina Trau. Sarkofag je rimski in ni povezan z Modestovim časom. Pač pa izhaja najbrž oltarna miza nad njegovim grobom, ki je karolinška, še iz prvotne, od njega ustanovljene cerkve. Isto starost kaže tudi okrogla kostnica, očitno nekdanja krstilnica, ki jo ljudstvo še danes imenuje »poganski tempelj«.

Značilno je, da sv. Modesta ne vodijo na seznamu svetnikov v Rimu, saj je bil očitno razglašen **per viam cultus** (po splošnem češčenju). Rim si je privzel pristojnost razglašanja šele 1171, poprej pa so razglašali svetnike krajevni škofje. Ob velikem češčenju in uslišanjih je dal škof grob svetniškega pokojnika svečano odpreti (**elevatio**), ga prenesti v cerkev (**translatio**) in na častnem mestu pokopati (**depositio**). To je v primeru razglasitve Modesta po vsej verjetnosti opravil korni škof Osvald okoli 860.

Razglasitve za svetnika po krajevnem škofu je bil prav tako deležen tudi sv. Domicijan (Tujtian), o katerem pripoveduje legenda, da je v Milštatu zgradil prvo cerkev na mestu poganskega templja, čigar »mille statue« je bil vrzel v jezero. Bil je prvi med pokrajinskimi knezi, ki se je bil spreobrnil po zaobljubi, ki jo je dal, če bi njegova težko bolna žena ozdravela. Za časa opata Martina (1240-42) so v Milštatu spet našli kosti pokojnika, njegove žene in otroka ter jih pokopali na vidnem mestu. Na grobu se še danes nahaja napis v latinščini, ki pravi: Tukaj počiva blaženi vojvoda Domicijan, ustanovitelj te cerkve, ki je spreobrnil tukajšnje ljudstvo iz nevere v krščanstvo.

Že takoj po Modestovi smrti je v Karantaniji izbruhnil upor, ki ga je vodila poganska stranka. Po sodbi zgodovinarjev so bili to karantanski veljaki, ki so s širjenjem krščanstva izgubljali svoje predprave. Misijonarji so bili pregnani.

Upor je bil uperjen predvsem proti vladajoči dinastiji. Toda vojvoda Hotimir je upornike porazil. Škof Virgil je nato iz Solnograda poslal v Karantanijo duhovnika Latina. Toda že 768 je izbruhnil nov upor in Latin, ki je imel nedvomno tudi več sodelovalcev, je bil znova pregnan. Vojvoda Hotimir je tudi ta upor zatrl. Škof Virgil je poslal novega duhovnika po imenu Madalhoh, in potem leta 770 še drugega, po imenu Warmann.

Tega leta pa je umrl tudi vojvoda Hotimir, in tedaj je znova nastal upor, ki ga njegov naslednik vojvoda Valhun ni zmozel zatreti. Poganska stranka je bila tokrat zmagovita, vsi tuji misijonarji so bili pregnani.

Mnogi zgodovinarji sodijo, da so se tedaj kristjani v Karantaniji obrnili na Bavarce za pomoč. Vendar nam letopis za 772 poroča samo to: bavarski

vojvoda Tassilo III. je premagal Karantance. Nedvomno pa je, da je vojvoda Valhun znova prevzel vlado z bavarsko pomočjo, in znova začel s pokristjanjevanjem.

FRANKOVSKA CERKEV

Za kasnejše obdobje nam viri ne poročajo več o kakih razprtijah ali o kakem uporu (**carmula**). Pokristjanjenje je očitno dokaj hitro napredovalo, in bilo tudi uspešno zaključeno, po zaslugi irskih menihov in njihove prizadevnosti.

Obdobje irskega misijona v Karantaniji je bilo končano s smrtjo sv. Virgila v Solnogradu leta 784. Nasledil ga je škof Arno (785).

Novi solnograški škof **Arno** (od 789 nadškof) ni pripadal redu irskih kolumbanskih menihov, ki so bili nositelji pokristjanjenja pod Merovingi, temveč frankovski Cerkvi, ki jo je že od nastopa Karolingov naprej (po 700) uvajal sv. Bonifacij s svojimi benediktinci. Ko je karolinški majordom Pipin odstavil zadnjega Merovinga in postal kralj s pristankom papeža, je bonifacijeva frankovska Cerkev postala državna. Škofje in opati so bili kraljevi vazali, to je, državni knezi in fevdalci.

Torej povsem nekaj drugega je zgolj naključje, ali prst božji, da so v Solnogradu še nadalje ostali irski menihi s sv. Virgilom, ki so v Karantaniji izvedli mirno pokristjanjenje.

Drugod ni bilo tako. Ko je Karel Veliki leta 775 porazil Sase, katerih vel-



Gallusovo zvočno bogastvo - koncert ob 400-letnici Gallusove smrti v stolnici sv. Justa v Trstu, pri koncertu je sodelovalo okrog 150 pevcev številnih tržaških zborov (17.5.91)

jaki so v veliki večini pristali na pokristjanjenje, je bilo le-to le prisiljeno izvedeno. Sasi so se nenehno upirali in ohranjali svoje poganske navade. Omenjajo se tudi primeri kanibalizma. Zato je Karel Veliki leta 782 izdal izredno oster zakon nasproti Sasom, imenovan »Capitulatio in partibus Saxoniae«, ki uvaja nezaslišano ostrino, tako da ga je obsodil celo njegov osebni svetovalec Alcuin.

Sinoda »ad ripas Danubii« - Leta 796 po zmagi nad Obri se je v taboru poveljnika Pipina ob Donavi sestala sinoda, na kateri so škofje razpravljali o pokristjanjenju osvojenih vzhodnih pokrajin, kjer so živeli Obri in Slovenci, to je, predvsem v Panoniji in Slavoniji. Najvidnejši udeleženci so bili škofje mejnih škofij: škof Arno (785 - 821) iz Solnograda, kateremu je pripadalo misijonsko območje Panonije in Karantanije do Drave na jugu, nadalje škof Waltrich (774 - 804), ki je imel pristojnost za nekdanji Obrežni Norik med Donavo in Alpami, kjer je bilo prav tako mnogo Slovencev, in patriarh Pavlin (787 - 802) iz Ogleja, pristojen na ozemlju južno od Drave.

Na tej sinodi so se dogovorili, videč porazno stanje pokristjanjevanja Sasov, kjer je bolj prednjačilo osvajanje posesti po načelu »zagradi in drži« kot pa krščanski duh, za ustrezne metode, ki bi pokristjanjenju zagotovaljale trajen uspeh. Poročilo o tem prinaša zapisnik, ki ga je izdelal oglejski patriarh Pavlin, tajnik sinode. Sklepi pa so omenjeni tudi v pismih, ki jih je učeni Alcuin, ki je očitno dal zanje smernice, poslal kasneje Karlu Velikemu, patriarhu Pavlinu in kar tri tudi nadškofu Arnu.

V teh pismih so podani napotki za misijonstvo, in sicer na osnovi razprave »De Catechisandis rudibus«. V njih je prikazan tudi kratek obred sv. krsta. Njih bistvo pa je naslednje: a.) kandidat za krst mora biti poučen o neumrljivosti duše, o večnem plačilu za dobro in večni kazni za hudobijo; b.) poučen mora biti tudi o pravi naravi greha in o pomenu dobrih del; c.) poučen o sv. Trojici, o učlovečenju Kristusa, njegovem trpljenju, vstajenju, vnebohodu ter o poslednji sodbi, kakor tudi o našem vstajenju in večni kazni za hudo.

V pismih, poslanih nadškofu Arnu, učeni in pobožni Alcuin pogosto povprašuje, kako napreduje misijonstvo, in želi o tem poročil.

V zvezi z imenovanjem za nadškofa leta 798 pa mu je Karel Veliki poslal tudi posebno naročilo. Na poti iz Rima, kjer mu je papež Leon III. podelil palij, ga je v Padovi pričakal kraljev sel, in mu ukazal, naj gre med Slovence. Arno je odgovoril, da mora še prej h kralju, kateremu mora osebno izročiti pomembno sporočilo. Pozneje, po sprejemu pri kralju, je znova prejel isto naročilo: iti med Slovence in pregledati tamkajšnjo deželo (kako poteka misijon) ter pridigati božjo besedo (**predicare ibi verbum Dei**).

Še isto leto, ali pa takoj v začetku naslednjega, je nadškof Arno odšel v Karantanijo in opravil naročeno mu kanonično vizitacijo. Tu je pridigal ljudstvu, posvetil nove cerkve in duhovnike. Naslednje leto je o tem poročal Karlu Velikemu in mu tudi predlagal imenovanje novega kornega škofa za Karantanijo in za Panonijo. Kralj se je s tem strinjal. Nadškof Arno je zatem posvetil novega škofa za Karantanijo, po imenu Teodorika, katerega je skupaj z vojaškim poveljnikom grofom Geroldom spremljal »v Slovenijo« (**in Sclaviniam**) ter ga priporočil tamkajšnjim knezom.

SAMOSTOJNOST KARANTANIJE

Iz prikazanih zgodovinskih dogodkov je razvidno, da Karantancev oz. Slovencev ni mogoče prištevati med tiste slovanske narode, ki so bili pokristjanjeni s silo. Panslavistično in jugoslavenarsko zgodovinopisje vsled tega preprosto izpušča te dogodke in namesto njih navaja postopanje frankovske fevdalne Cerkve proti slovanskim Polabcem, ki je bilo res nasilno. Toda tega primera ni mogoče posplošiti na vse slovanske narode, še najmanj na Karantance, kakor se dejansko dela.

Sprejem krščanstva za Karantance ni pomenil nikakega podložništva in podrejanja. Še več, Karantanija je tudi v okviru krščanske Evrope, ki jo je tedaj predstavljalo frankovsko kraljestvo, ohranila svojo samostojnost (suverenost).

To je razvidno iz mnogih takratnih dogodkov, najbolj iz okoliščine, da Karantanci na svojem ozemlju niso dovolili ustanavljanja samostanov.

Razrušili so že prvo naselbino irskih menihov blizu njihove meje, ki jo je okoli 725 postavil sv. Rupert na današnjem kraju Bischofshofen, južno od Solnograda. Pozneje pa je naravnost presenetljivo, da je bavarski vojvoda Tassilo, potem ko je bil porazil poganske Karantance, postavil dva samostana, da bi iz njih irski menihi vodili misijon, toda še vedno le ob karantanski meji na bavarskem ozemlju. Dejstvo, ki postavlja na laž vse tiste, ki hočejo za ta čas za vsako ceno prikazovati podložnost Karantanije bavarskemu vojvodi.

Prvega izmed teh samostanov je vojvoda Tassilo III. ustanovil že leta 769 v kraju Intiha (Innichen) ob izviru Drave, da bi tamkajšnji menihi »pripeljali neverne rodove Slovencev na pot resnice«.

Drugi samostan pa je bil ustanovljen v Kremsmünstru v današnji Gornji Avstriji. Njegova ustanovna listina je eden najbolj dragocenih dokumentov, ki nam kaže takratne družbene razmere pri Slovencih. V njej je namreč naveden tudi slovenski župan (**jopan**) po imenu Physso, pa dva slovenska upravitelja (**predictos Sclauos**) po imenu Taliup in Sparuna, kakor tudi slovenska županija (**decania Sclauorom**), katere meje so določili po stari navadi z objezdo oz. z obhodom (**conduxit per gyrum**).

Pomenljivo je, da je bil prvi samostan na ozemlju Karantanije ustanovljen šele okoli leta 1010, in ustanovila ga je ugledna plemkinja Vihburga po slovenskem pravu (**institutio Sclavenica**), kateremu je očitno pripadala. Po germanskem pravu ženskam ni bilo omogočeno opravljanje takšnih dejanj.

Pokristjanjenje, ki so ga opravljali potujoči irski menihi, je bilo odločilnega pomena za Slovence, ki s tem niso izgubili samostojnosti. Iz virov je mogoče dognati, da so Irci opravljali apostolat z veliko gorečnostjo, s pridiganjem, dobrim zgledom in dobrimi deli. Pridigali so evangelij, preučevali sv. pismo, in ga imeli za temelj njihove življenjske poti. Njihovo delo je imelo tako velik misijonski uspeh, kot ga še ni videl svet. Ti »Kristusovi popotniki« so v resnici postavili temelje tudi za spreobrnjenje preostale takrat še barbarske Evrope. Njim sta pripadala tudi sv. Virgil in sv. Modest. Slednjemu pripada čast apostola Karantancev oziroma Slovencev.

Pa tudi potem, ko je z nastopom škofa in nadškofa Arna v Solnogradu, tudi v Karantaniji povsem prevladala frankovska državna Cerkev, ki je dokončala pokristjanjenje, ni bilo še nobene kolonizacije. Šele leta 824 daruje

cesar Ludvik Pobožni oglejski cerkvi kmetji ob spodnji Zili, leta 831 pa kralj Ludvik Germanski solnograški cerkvi okolico pri Mostiču (Brückl), in vojvoda Arnulf po 876 tudi Otok ob Vrbskem jezeru cerkvi v Freisingu. Pod Karolingi so cerkvene posesti po Karantaniji še vedno skromne. Prav tako tudi v obdobju Otonov, v naslednjem stoletju. Šele zatem se začne širiti cerkvena posest, potem ko v 11. stol. v Karantaniji prevladajo fevdalna gospodstva in z njimi fevdalni red, v katerega se zlije domača karantanska družbena ureditev.

Pokristjanjenje Karantanije in Slovencev, ki ga je izvršila zahodna Cerkev, v resnici ni obremenjeno s kakim nasiljem ali ponemčevanjem, kakor ga prikazuje ideološko zgodovinopisje.

Ostaja pa še naloga, da neobremenjeni zgodovinarji raziščejo vlogo zahodnega latinskega krščanstva in latinske kulture v duhovnem in tvarnem razvoju slovenskega naroda v poznejših stoletjih, kar je bilo doslej povsem zanemarjeno.

Slovstvo - A. L. Kuhar: *The Conversion of the Slovenes and the German-Slav Ethnic Boundary in the Eastern Alps*, Studia Slovenica, New York 1967.

- A. L. Kuhar: *Slovene Medieval History, Selected Studies*, Studia Slovenica, New York - Washington 1962.

- E. Körner: *St. Modestus, Glas Korotana ob desetletnici*, Dunaj 1978

- Fr. Kos: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, prva knjiga (501 - 800), Ljubljana 1902.

- Draga Gelt: *The Slovenians from the Earliest Times*, Melbourne 1985.

V delih Kuharja in Körnerja najdemo obsežen seznam nadaljnega gradiva, zlasti še od nemških raziskovalcev, ki doslej večinoma ni bilo upoštevano v slovenskem zgodovinopisju.

KAREL CEGLAR

Slovenska župnija Sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu

Po širni Kanadi živi raztresenih približno 25 tisoč slovenskih rojakov. Kanada je velika za blizu petsto Slovenij tako, da bi vsak Slovenec v Kanadi lahko imel 150 kvadratnih milj. Kanada je še zelo redko naseljena, saj ima komaj toliko prebivalcev kot bivša Jugoslavija. Slovenski rojaki pa živijo v več ali manj strnjenih skupinah.

Najmočnejše skupine imajo svoje župnije. Tako je ena župnija v Montrealu, dve v Toronto, ena v Winnipegu in ena v Hamiltonu. Vse te župnije so že obhajale svoj srebrni jubilej. Najmlajša je župnija v Hamiltonu. Vseh pet župnij oskrbujejo redovniki in sicer prve štiri lazaristi, v

Hamiltonu pa so salezijanski duhovniki. Tej hamiltonski župniji so namenjene letos naslednje vrstice.

Župnija ima svojo predzgodovino. Kajti že leta 1934 je p. Bernard Ambrožič, frančiskan, obiskoval rojake, ki so se naseljevali na posestvih med Hamiltonom in niagarskimi slapovi. Prihajali so od severnega Ontario, kjer so bili zaposleni nekaj let v rudnikih, pa so šli rajši delat na kmetije, kjer raste vsakovrstno sadje in grozdje. Pater Bernard jih je zbiral tista začetna leta v Vinelandu in prihajal priložnostno tudi v Hamilton, kjer celo ustanovil društvo sv. Jožefa, ki je že obhajalo svoj zlati jubilej.

Nova cerkev
Sv. Gregorija
Velikega v
Hamiltonu (Kanada)



V letih po 1950 se je zanimal za naše rojake hrvaški duhovnik Fr. Šprajc, pa tudi očetje lazaristi so prihajali iz Toronta zlasti za božič in veliko noč.

Prvi duhovnik, ki je prišel leta 1960 za stalno v Hamilton, je bil dr. Alojzij Tomc. Nekaj let je bival pri župnijski cerkvi sv. Ane, za slovenske rojake pa je imel nedeljsko božjo službo v prostorih Holy Rosary School. Leta 1963 se je začelo s sobotno slovensko šolo. Takrat je kupil zemljišče ob Centennial Parkway in leta 1964 začel graditi dom, kjer je bila v spodnji dvorani naslednjih 18 let začasna kapela, za odrom pa njegovo stanovanje. Prva leta ima duhovnik narodnostne župnije veliko več dela kot pa župnik, ki gradi cerkev za farane, ki so že naseljeni na določem teritoriju. Alojzij Tomc pa je moral misliti na dom in zbirati raztresene rojake in jih nagovarjati, naj se pridružijo slovenski skupnosti. Njegova požrtvovalnost je bila kmalu poplačana. Leta 1965 so se preselili od sv. Ane v novi dom in tedanji škof Jožef Ryan je dovolil ustanovitev slovenske župnije s sv. Gregorijem Velikim kot farnim zavetnikom. Sv. Gregor je bil izbran za zavetnika župnije v spomin na begunskega škofa Gregorija Rožmana. Cerkev in dom

slovenskih izseljencev v Hamiltonu naj bila njegov spomenik na ameriški celini.

Ustanovljen je bil pevski zbor, številno otrok za šolo se je večalo iz leta v leto. Leta 1969 je bil ustanovljen cerkveni odbor. V septembru istega leta je obiskal župnijo prvi slovenski škof dr. Stanislav Lenič.

Po desetih letih je dr. Tomc prepustil župnijo salezijancem. Nadomestil ga je Ivan Dobršek, kateremu je bil dodeljen v pomoč dr. Stanko Ceglar. Medtem ko je bil ta odgovoren za gospodarske in finančne zadeve, je pa Ivan Dobršek z vso vnemo utrjeval versko in kulturno delo. Leta 1975 se jima je pridružil Karel Ceglar, ki je z letom 1978 prevzel župnikovanje in kmalu začel pripravljati in nagovarjati farane, da bi, po nasvetu škofa Readinga, postavili najprej duhovnikom župnišče, nato bi si pa zgradili cerkev, brez katere župnija ne more prav delovali. Faranom pa se je zdelo bolj primerno, da se zgradi oboje istočasno. Ustanovljen je bil gradbeni odsek s finančnim pododsekom. Škofu je bilo treba dokazati, da so farani resno odločeni izvesti načrte, in ko je župnija zbrala tristo tisoč dolarjev, ni bilo problema z dovoljenjem.

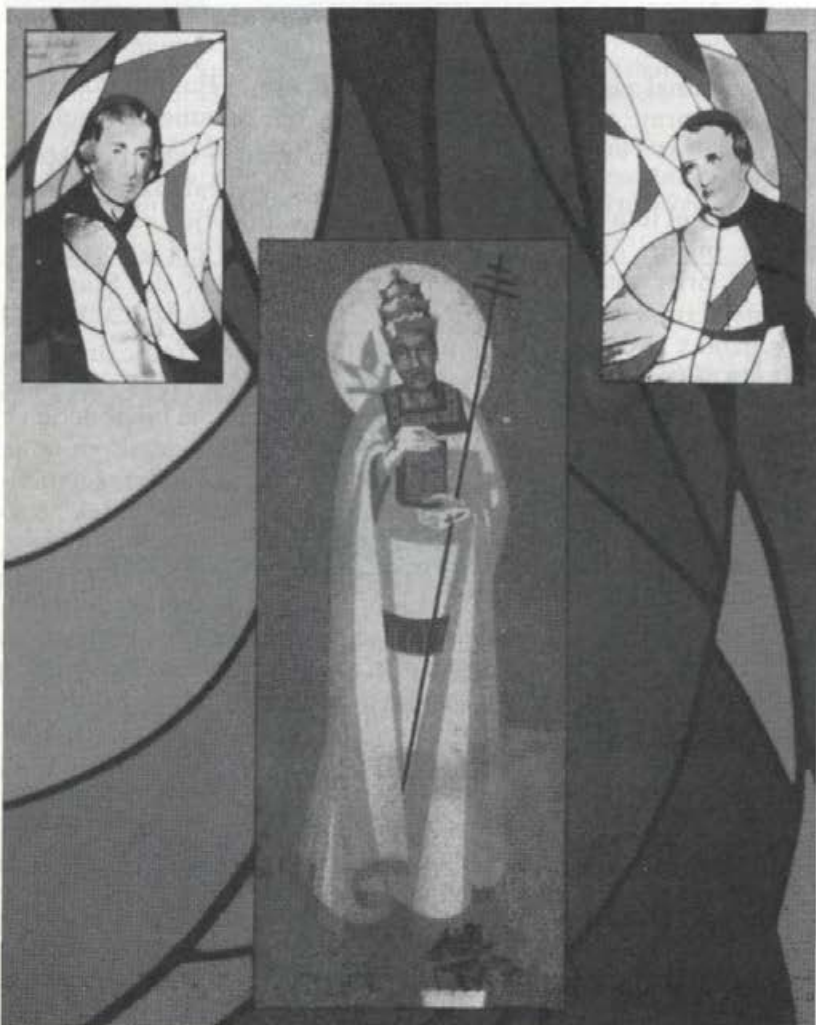
S prvim januarjem 1981 se je pridru-

žil duhovnikom salezijanec Franc Slobodnik, kar je še bolj navdušilo farane in razgibalo njihovo dejavnost. Dne 29. avgusta 1981 je ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar blagoslovil vogelni kamen, ki je naslednje mesece počival na stranskem oltarju začasne kapele in opominjal farane, da bo kmalu napočil dan, ko bo vogelni kamen tudi vzdignjen v novo cerkev. V maju 1982 je škof Reading zasadi lopato in blagoslovil zemljišče, kjer naj bi stala cerkev. Dne 28. avgusta je torontski škof Alojzij Ambrožič vzdignil vogelni kamen in škof Reading je dne 5. decembra 1962, ob veliki množici faranov in drugih rojakov ter prijateljev župnije slovesno blagoslo-

vil novo cerkev. To je bilo njegovo poslednje cerkveno opravilo te vrste, ker je ob letu odšel po zasluženo plačilo k Stvarniku.

Naslednje leto je obiskal župnijo mariborski škof dr. Franc Kramberger. Leta 1984 si je župnija izbrala na novem pokopališču Gate of Heaven (Nebeška vrata) prostor za 350 grobov. Ob robu gozda na gričku je bila zgrajena čedna kapelica. Tam se zbirajo farani v novembru na vernih duš dan in molijo za pokojne. Vsako leto pa se doda nekaj nagrobnih spomenikov. Taka je pač stvarnost življenja.

Tega leta sta obiskala župnijo tudi kardinal Franc Kuharič iz Zagreba in



Sv. Gregor Veliki v slovenski cerkvi v Hamiltonu (Kanada)

škof Janez Jenko iz Kopra. Pomembnejši dogodek tega leta je bil tudi Slovenian Heritage Festival. Na žegnanjski dan, dne 8. septembra, je Karel Ceglar predal župnikovanje Francu Slobodniku, ki je tako postal četrti župnik pri sv. Gregoriju.

V decembru leta 1984, računajoč na možnost, da se kdaj pozneje na njem zgradi še starostni dom, je bilo dokupljeno zemljišče, dovolj veliko za nabijanje žoge. Leta 1988 je bil pri župniji Slomškov simpozij. Organizirala ga je župnija na predlog dr. Maksimilijana Jezernika.

Domala vsako leto se številni farani udeležujejo Baragovih dni. Tako so bili že v Clevelandu, Chicagu, Marquetteu in leta 1991 v Washingtonu, kjer so obhajali istočasno tudi 20 letnico slovenske kapele v največjem ameriškem Marijinem svetišču.

Leto 1991 je bilo pomembno tudi zato, ker se je začelo z gradnjo starostnega doma, v katerem bo trideset sob, torej prostora za 60 oseb. S tem domom, ki ga bodo imenovali Slovenski dom sv. Jožefa, bo župnija sv. Gregorija imela vse, kar je koristno za njeno delovanje, rast in napredek.

Letos, 1992, pa mineva že prvih deset let, kar je bila posvečena cerkev. To obletnico bo župnija proslavila letos na tretjo nedeljo septembra, ko bo obhajala vsakoletno žegnanjsko nedeljo.

Naj bo omenjeno še to, da ima župnija sv. Gregorija tri podružnice. Ena je v Kitcheneru (hamiltonska škofija), druga v Londonu (londonska škofija) in tretja v St. Catharines (St. Catharines škofija). Vseh rojakov z župnijo in podružnicami vred je okoli tisoč družin.

R.B.

Slovenci na Koroškem

Koroško ne imenujemo zastonj »zibelko slovenstva« — lepa in privlačna je kot svet na oni strani Karavank; žal se je le njena struktura malo spremenila: v zibelki »joka« vedno manj slovenskih otrok. Saj so ljudje tu taki kot doma v Sloveniji ali kje drugje po svetu — veliki in močni so posebno takrat, ko se jim zgodi krivica ali jih doleti nesreča. Takrat so kot eno: povezani med seboj ne glede na versko ali politično prepričanje. Drugače pa raje zahtevajo kot kaj doprinesejo in še tisto malo, kar jih je ostalo se deli na »levo« in »desno« ali še na kakšno drugo stran. Namesto da bi držali skupaj in bi se jim ne bilo treba sramovati domačega jezika in navad.

Koroški Slovenci štejejo k najstarejšim naseljencem Avstrije, kot potomci starega slovanskega rodu. Tu so se naselili že

med leti 590 in 750, okrog leta 800 pa so prvič omenjeni kot Karantanci. Sicer pa so bili razpršeni na vse strani: do Furlanije in Kranja, v zgornjo dravsko dolino in vzhodno Tirolsko. V 15. stoletju so šteli samo eno tretjino prebivalcev, prav tako razmerje pa je bilo tudi leta 1846 pri štetju: 30% slovensko govorečih in 70% nemško. Velikega pomena tudi za Koroško je bila prva Trubarjeva slovenska knjiga, sicer pa so tukaj prinesli pisno besedo med ljudi pravzaprav »bukovniki«, med katerimi je še danes najbolj znan in priznan Andrej Drabosnjak (Pasijon).

Da bi se slovenski jezik širil po Koroški, so leta 1851 v Celovcu ustanovili Mohorjevo družbo, ki je (in še danes) veliko doprinesla k širjenju in ohranitvi materinega jezika. Vseeno so se Slovenci na tej strani Karavank pri plebiscitu leta 1920 odločili za Avstrijo in ne za Jugoslavijo — morda bi bilo danes drugače... Ali pa tudi ne. Saj veliko število slovensko govorečih udeležencev na raznih prireditvah in manifestacijah občasno daje občutek množične zavesti, ko pa govorijo med seboj, velikokrat lahko slišiš le nemško be-



Mešani pevski
zbor Štandrež
na Koroški poje
v Celovcu. Zbor
vodi Valentina
Pavio

sedo. Kot bi se sramovali slovenske pripadnosti oz. znanja dveh jezikov. Sicer je tako marsikje po svetu, tudi pri drugih manjšinah, razveseljivo pa le ni, če npr. v Sloveniji (zaradi vedno večjega dotoka »južnih bratov«) včasih pravijo, da bo na Koroškem kmalu več Slovencev kot v Sloveniji sami. A to je zdaj najbrž preteklost, saj upamo, da bodo novi časi naredili nove Slovence. Zavedne in močne.

Tisti, ki se že vrsto let posebno zavzemajo za ohranitev slovenščine na Koroškem, so v prvi vrsti — pa če tudi ta trditev marsikomu ne bo ugajala — duhovniki. Po vojni jih je veliko število (kar je bilo in je še mnogo trn v peti) pribežalo na Koroško zaradi vojnih in političnih razmer. In skoraj vsi (če niso šli naprej v svet) so ostali do danes. Kaj bi sicer bilo s Slovenci na Koroškem danes?

Da se v mnogih »težkih« farah danes še sliši slovenska pridiga in slovensko petje, gre zadnja leta zahvala tudi mlajši generaciji minoritskih in salezijanskih patrov iz Slovenije, ki so prišli pomagat osirotelim župnijam, ki jih je vedno več.

Pri omenjanju ohranitve slovenskega jezika na tem koščku zemlje pa ne moremo in ne smemo mimo desetine organi-

zacij in društev, ki povezujejo med seboj narod treh dolin (Roža, Podjune in Zilje). Sredi Celovca poleg Mohorjeve družbe delujejo Narodni svet koroških Slovencev, Zveza slovenskih organizacij, Dušnopastirski urad in druge organizacije, ki skrbijo za slovenske prireditve in izdajajo časopise in razne publikacije (Naš tednik, Slovenski vestnik, Nedelja...) Posebno nalogo ima Krščanska kulturna zveza, ki organizira kulturne prireditve, izlete (tudi študijske), letovanja otrok in nastope tujih igralskih in pevskih skupin. Vsaj v tem pogledu je Koroška zelo delavna, saj včasih človek ne ve, na katero slavnost ali kam bi šel.

Duhovnega pomena in posebne vrste doživetja so ure in dnevi v tinjskem domu Sodalitas, kjer predavajo znani politični, kulturni in verski delavci, za dušno hrano in obnovo pa skrbijo duhovniki od vsepovsod.

»Levji« delež pri ohranitvi in utrjevanju slovenstva ima danes tudi slovenska gimnazija, ki jo je zapustilo že čez 1000 dijakov in je zaradi širokega učnega programa znana daleč naokrog, dala pa je tudi že veliko priznanih Korošcev. Vsa pričakovanja je preseгла tudi mlada osnovna šola v Mohorjevi hiši, za katero

je veliko zanimanja — tudi med nemško govorečimi družinami. Zato tudi velika gneča v dvojezičnem otroškem vrtcu, naj

si bo v Celovcu ali kje na deželi. In to je tisto, kar še daje upanje, da slovenski jezik na koroški zemlji ne bo izginil.

S. ČUK

Goriški muzej v Novi Gorici

Če potuješ skozi prijazno Vipavsko dolino proti Novi Gorici, pri Ajševici, kakšne 4 km pred mestom zaviješ na novo obvoznico in na desni strani, pod pobočjem Škabrijela in Sv. Danijela, zagledaš mogočno stavbo, ki se prenovljena sveti med drevjem. To je grad Kromberk, h kateremu smo namenjeni. V njem se je namreč leta 1954 nastanil Goriški muzej, ustanovljen dve leti poprej. Že grad sam je vreden ogleda in prav je, da ga na kratko opišemo.

V začetku 13. stol. so ta kraj, ki se je tačas imenoval Stran, od goriških grofov dobili v fevd vitezi Dornberški, ki so si tu postavili grad, o katerem pa nimamo zgodovinskih poročil. Štiristo let kasneje je posest in gradič od njih kupil Ivan Filip Coronini, potomec plemiške rodbine, ki je prišla v Gorico iz okolice Bergama. Vas

Stran je poimenoval v Crannberg (od tod Kromberk), ker da se je tako glasilo njihovo rodbinsko ime v nemščini. Poizdal je tudi nov grad - Neu Cronberg v enaki podobi, kakršno ima še zdaj. Kasneje, ko so Coronini postali baroni in grofje, so prebivali v Gorici, Kromberk jim je služil za poletno rezidenco. Grajska stavba je v zasnovi in po zunanji podobi še renesančna. Tloris je povsem simetričen: osrednji kvadrat obdajajo na vogalih štiri kvadratni stolpi, za pol nadstropja višji od srednje stavbe.

Temu ustrezno so z enako skrbnostjo oblikovana vsa štiri pročelja, ki se ujemajo po številu razporeditve oken. Od vseh štirih pročelij je prvotno podobo še najbolj ohranilo severno. Grad je namreč v tem stoletju — med prvo in drugo svetovno vojno — dvakrat pogorel, oba severna

Barokiziran park
pred gradom
Kromberk z
obnovljenim
vodnjakom z leta
1774



tolpa sta bila porušena, pročelja so predelevali.

Grof Viljem Coronini-Cronberg, zadnji svojega rodu (umrl je pred nekaj meseci) je tik pred drugo svetovno vojno na južno pročelje dal vzdati portal iz nekdanjega jezuitskega kolegija na Travniku v Gorici, na vzhodno pročelje pa je prišel portal in zunanje stopnišče goriške uršulinske cerkve, porušene med prvo svetovno vojno. V 18. stol. so na severni strani gradu uredili park, ki je bil leta 1988 obnovljen (ni še dokončan). Severozahodni stolp so pozidali leta 1965, severovzhodnega pa leta 1978. Ko je v gradu dobil svoje prostore Goriški muzej (1954) so ga začeli preurejati, da bi ustrezal novemu namenu. Nekatere spodnje prostore so spremenili v delavnice, kabinete in pisarne, vzhodno polovico pritličja (z nekdanjo grajsko kapelo) pa v restavracijo. Večino sob v obeh nadstropjih so spremenili v razstavne prostore po načrtih arh.



Grb goriške plemiške družine Werdenberg, vzdani nad stopniščem gradu Kromberk

Vlasta Kopača (1963) in arh. Janeza Suhadolca (1969). Oba sta znala lepo povezati novo s starim, da skladna celota diši »po starem«.

Stalna muzejska zbirka na gradu Kromberk se začneja z lapidarijem, ki nastaja na prostem - na travniku zahodno od gradu, kjer lahko vidimo nekatere kamnite spomenike preteklosti. Manjši lapidarij je tudi v veži pritličja: na desni takoj za vhodom je kamniti grb rodbine Coronini. V prvem nadstropju levo je v dveh sobah postavljena razstava starejše umetnosti, kjer so na ogled likovna dela od srednjega veka do baroka (več gotskih kipov, kopije fresk, slike iz 17. in 18. stol.). Na stenah veže prvega nadstropja in stopnišča, ki vodi v drugo nadstropje, visijo stare zemljepisne karte. Na desni strani v prvem nadstropju je v treh sobah nameščen kulturnozgodovinski oddelek, opremljen s slikami in pohištvo, pretežno iz 19. stol. Dela goriških slikarjev Franca Kavčiča (1755 - 1828) in Jožefa Tominca (1790 - 1866) lahko občudujemo zlasti v poročni sobi (tam imajo civilne poroke). V istem prostoru je tudi velika slika mladega cesarja Franca Jožefa I. V sosednji stolpni sobi je nekaj krajinskih slik Antona Karingerja (1829 - 1870). V tej kulturnozgodovinski zbirki je ob slikah postavljenih več dragocenih kosov izvirnega stilnega pohištva. V glavno dvorano v prvem nadstropju vodi s hodnika visok portal. Prostor je namenjen stalni razstavi del primorskih likovnih umetnikov 20. stoletja.

Iz veže v drugem nadstropju pridemo v prostore, kjer so tri zbirke: na levi etnološka, naravnost zgodovinska (zdaj razstava razglednic), na desni pa arheološka zbirka. Etnološki oddelek ima dva prostora, v katerih se vrstijo tematske etnološke razstave z raznih koncev Primorske (ovčereja v zgornjem Posočju, etnološke posebnosti Gore - zaselkov nad Ajdovščino, solkansko mizarstvo... zdaj je domiselno postavljena razstava o pretekli

podobi Brd). S temi razstavami skušajo ohranjati spomin na bogato ljudsko kulturo na tem ozemlju, kulturo, ki v povojnih letih naglo izginja. Arheološka zbirka je šele v nastajanju, saj so marsikje še v teku izkopavanja, ki prinašajo 'na dan' najdbe ne le iz rimskih časov, ampak tudi iz železne dobe (prazgodovinske najdbe pri Sv. Luciji, na Tolminskem). V večji podolžni dvorani naravnost je bila do nedavna razstava NOB na Primorskem. Zdaj jo bodo, v duhu bolj uravnotežene vrednotenja slovenske polpreteklosti, postavili v vili de Bartolomei v Solkanu in sicer pod naslovom Primorska v boju za svobodo; zajeto bo obdobje od 1918-1947, od razpada Avstroogrske do priključitve Primorske Jugoslaviji. Poudarjeno bo tudi delo primorskih duhovnikov, ki so v času fašizma ohranjali materin jezik in narodno zavest pri pri-

morskih ljudeh. Goriški muzej hrani tudi bogato zbirko primorskega tiska v času med obema vojnama.

Poleg zbirke na gradu Kromberku skrbi Goriški muzej še za vrsto drugih zbirk: leta 1989 je bila v spodnjih prostorih restavracije na Sveti Gori odprta zbirka Soška fronta, v Kanalu je galerija slik Rika Debenjaka, v Mostu na Soči je arheološki park, v tolminskem gradu zgodovinska zbirka, na Vrsnem rojstna hiša Simona Gregorčiča, v Medani rojstna hiša Alojza Gradnika, v Trenti (na Logu) je trentarska muzejska zbirka, v gradu Dobrovo v Brdih je galerija slikarja Zorana Mušiča, v Štanjelu Kraška hiša in galerija slikarja Lojzeta Spacala. Brez dela leži na ramah kakšnih dvajsetih strokovno usposobljenih muzejskih delavcev: arheologov, umetnostih zgodovinarjev, etnologov.

POLDE VERBOVŠEK

Imena pričajo

Danski raziskovalec Möller je že leta 1907, po tridesetih letih raziskav, objavil obsežno študijo iz glasoslovja v nemščini, z naslovom »Semitisch und Indogermanisch« (Semitško in Indoevropsko), leta 1911 pa še »Indogermanisch-Semitisches Wörterbuch (Indoevropsko-Semitško slovar).

V teh delih najdemo številne vzporedne besede v romanskih, germanskih in slovanskih (indoevropskih) ter semitskih, včasih tudi hamitskih jezikih. Semitske jezike govorijo v Severni Afriki in na Bližnjem vzhodu.

Delo danskega raziskovalca, ki se mu je pozneje pridružil s svojimi študijami tudi francoski jezikoslovec A. Cuny (prim. *Etudes prégrammaticales*, Paris 1924), je ostalo prezrto, ker ga preprosto ni bilo mogoče vključiti v nacionalni okvir posameznih znanosti, ki so utemeljevale do-

mneve ali resnične temelje raznih narodov. V tem primeru gre za jezikovno dediščino predzgodovinske afroevojske kulture (pred 2000 pr. Kr.), ki je le prevelika, da bi opravičevala sklepanje o obstoju nekih Indoevropcev kot naroda v predzgodovini, iz katerih so izšle posamezne veje Germanov, Romanov in Slovanov ter drugih.

V obdobju predzgodovinske Evrope potemtakem tudi v jezikih ni tako ostrih ločnic, s pomočjo katerih bi utemeljevali čisti germanski, pa slovanski jezik in druge prananode. Kot posledica tega spoznanja se izkaže za dokaj prenačljeno in tudi nebogljen čiščenje slovenskega izrazja, zlasti v kmečkem izročilu, ki ima tudi vzporedja v neslovanskih jezikih.

Veliko tega starega izrazja pa se nam je ohranilo v imenoslovju, ki ga je treba začeti ponovno raziskovati. Pri tem se

nam že ob prvih poskusih odkrije povsem drugačno gledanje na našo preteklost, kakor je razvidno iz naslednjih primerov.

Devin

Z bdenjem nad varnostjo dežele je povezan tudi Devin, ki ga jeziki balkanskih Slovanov ne poznajo. Beseda ni mlajša od varde. Imajo jo Čehi, mi Slovenci pa samo v zahodnem delu. Uradni jezikoslovci se pri razlagi niso upali privleči na dan morebitnega romanskega izvora iz *divus*, *divinus*; samo Italijani so privlekli na dan razlago s kanalizacijo: ...in *tubis*. Čehom je divadlo kraj, kjer se gleda, tj. gledališče. Na Češkem je več krajev z imenom Devin.

Naš Devin blizu izvirov Timave je bil znan že v času Rimljanov, saj so v Rimu izredno cenili vino *Pucinum*, ki so ga pridelovali naši predniki po okoliških kraških pečinah. Toda pri nas imamo še Devin, Devinsčino in Devinski hrib.

V italijanskih Alpah pa je na višini 1772 m južno od *Campitello di Fassa*, kjer živijo nam najbližji sorodniki *Ladini*, selo *Duin*.

Na to ime naletimo tudi še drugod, na dokaj širokem območju Srednje in Južne Evrope in na Bližnjem vzhodu.

Ob spodnjem toku reke *Ron* v Švici se nahaja *Tour de Duin*. Na Češkem, kot že omenjeno, se dviga grič *Dèvin*, na Slovaškem pa znameniti Devin (nemško *Theben*) nad *Donavo* zahodno od *Bratislave*.

V Nemčiji se je pomembno mesto *Magdeburg* imenovalo prvotno *Dèvin*, in so ga šele kasneje ponesrečeno prevedli, misleč da gre za »devo« (die *Magd*). Razna nemška »deviška« imena, kot *Jungfrau* — ali *Jungfern* — so večinoma takšni neustrezni prevodi.

Verjetno spada med razne oblike tega imena tudi ime nemškega mesta *Duisburg*, kakor tudi *Devil's Bridge* v *Wale-su* (Velika Britanija).

Mnogo mlajšega izvora je ime *Straža*. Nanj naletimo izključno le na venetskih območjih na Slovenskem in v raznih nem-

ško govorečih deželah. Pomeni stražno postojanko. Naše ozemlje, ki je bilo od pradavnine pomembno za prehod, takih Straž ni nič manj kot 19, potem *Stražarjev vrh*, *Stražbenica*, kombinacija le-te z nemškim *berg* = breg kot *Stražberki*, 2 *Stražbenici*, 1 *Straže*, 4 *Stražerice*, 3 *Stražišča* in *Stražni hrib*. Na to deblo se navezuje vrsta avstrijskih in nemških toponimov v obliki *Strass*, kot npr. *Strasbourg*. V nemščini to deblo ostaja brez pomena. Stražo in stražnike imajo tudi *Lužičani*.

Slovenci in *Lužiški Sorbi* pa imamo tudi *Grnado*. Pri njih pomeni tudi hrib in kres. Kot kaže, je pri nas ponovno prišla v rabo za časa balkansko-turških roparskih pohodov.

Soča

Pomensko osnovo za to ime gre iskati zagotovo že v skupnem prajeziku, saj najdemo že v sanskrtu, *Cuč*, *Coč* v pomenu sijati, blesteti, odsevati. Tudi v pradavnini so jo namreč videli kot blesteč, odsevajoč srebrn trak, kadar so jo občudovali z vrhov nad strmimi bregovi. Bila je sontja — blesteča. Rimljani so prevzeli to ime, le prilagodili so ga latinščini s pisanjem soglasnika *n* in dodajanjem pripone — us za moški spol (*fluvius* - reka). Pri *Venetih* namreč nobena reka ni mogla biti izražena drugače kot v ženskem spolu, kar je *Latince* motilo. Slovenci smo nosno izgovorjavo (kakršno so ohranili le *Francozi*) izgubili šele po zapisu *Brižinskih spomenikov*. Soglasniška skupina *tj* je večinoma kmalu prešla v *c* ali *č*. Rimljanski viri pa izkazujejo obliko *Sontius* in *Pons Sontii* kot naziv poštne postaje pri 15. milji od *Ogleja*. Šele vulgarno latinski tj. romanski viri in govorica so imenu dodajali prostetični, začetni *i*: *Isoncius*, *Isoncio*, *Isonzo*. Takšen prostetični glas najdemo pri imenih *Eslavo* in *Estevano* (*Sp.*) ter *Ištvan* (*madž.*).

Soča pa je dolgo časa bila poznana tudi pod imenom *Bela voda*, *Bela reka*, kot

pravi S. Rutar, vsaj v srednjem veku. Enako jo imenuje grof Nikolaj Salm v pismu koroškemu glavarju Welzerju. V zgornjo soško dolino naseljeni Nemci so po svojih fevdalnih gospodarjih, ki so se izražali na podlagi latinskih dokumentov, prevzeli Isontius in obliko prilagodili svoji govorici kot Isnitz. Nova inačica se je pojavila nato kot Iznica (S. Rutar). Poslovenjeno trentarsko prebivalstvo je delu Soče od izvira do pritoka Zadnjice reklo Snita »Iznica«.

Iz istega debela izhajata zelo verjetno tudi imeni Sondrio in Sondalo, v katerih je nekdanji t med dvema zvenečima soglasnikoma sam postal zvenec. Nad isto dolino, ki se imenuje Valtellina, je zaselek z imenom Baite Sonza.

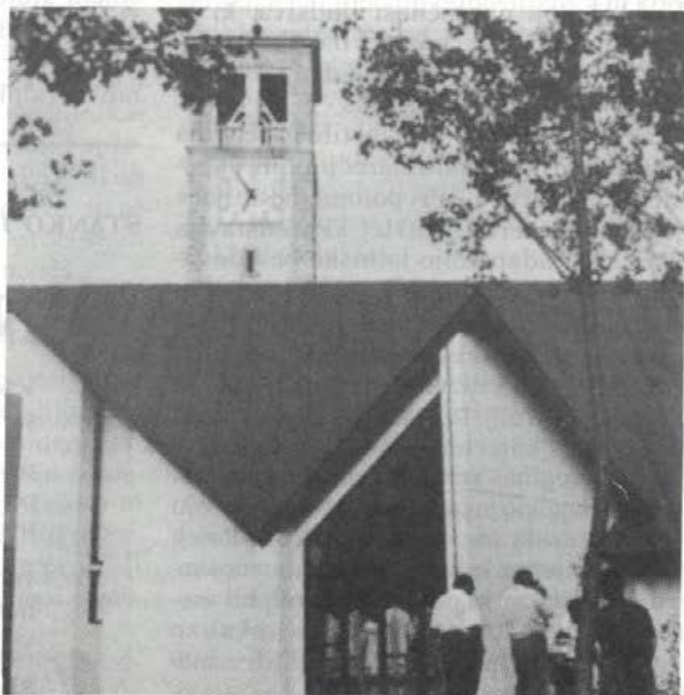
Rhein - Ren

Obe veji reke Ren, to sta Prednji in Zadnji Ren, izvirata na območju, kjer kar mrgoli retijsko-venetskih toponimov. Ime te reke se je pojavilo relativno kasno. Zagotovo pa vemo, da so ga Latinci prekr-

stili v Renus. Pri tem ne smemo pozabiti na pravilo, da so bila imena rek pri vseh Venetih (ne pa splošno pri vseh Slovanih) brez izjeme ženskega spola, pri Rimljanih, ki so sicer prilagajali izgovorjavo svoji govorici, ne da bi imena kdo ve koliko spreminjali, pa so vselej dobila moško obliko. Tako smemo upravičeno sklepati, da je bila predlatinska oblika Rena, iz katere so Rimljani po svojih pravilih izpeljali Renus. Znano pa je vsakomur, ki se je latinskega jezika vsaj malo učil, da ta nima takšnega debela; poznajo pa ga vsi slovenski jeziki.

Naša *reka* izhaja iz besede z obliko renka (z nosnim n). Pojav izgubitve nosnika se je pri naših »Noričanih« in »Karnih« končal šele po nastanku Brižinskih spomenikov, pri drugih bolj zahodnih Venetih pa že dosti prej. Proces denazalizacije se je ohranil ponekod na Koroškem. Če ta ugotovitev drži, potem je to pravi jezikovni fosil.

Ob prihodu Rimljanov v Retijo se je ime najverjetneje glasilo Rejna. Izvor mu



Novo cerkev v Bardu v Terski dolini je posvetil videmski nadškof A. Battisti 6. jul. 1991.

je treba poiskati v obliki Renkina, ki pa je bila izgubila izpad nosnika, nam ostane za obravnavanje oblika Rekina. Slovenski nasledniki imamo glas k med dvema samoglasnikoma, od katerih je drugi i, omehčan v kj, in odtod v č oz. slovenski č: Rečina, Rečica, Rečan. Naša beneška Raklanica oz. Reklanska dolina (Rečanska dolina) ohranja prastari k, ker mu ni sledil glas i. Ime reke Ren pa je sledilo zakonu fonetike, ki je obveljal na tistem jezikovnem območju, ki je bilo romanizirano. Soglasnik k med dvema samoglasnikoma se je sonoriziral, tj. prešel v glas g. Na Beneškem (Veneto) teče reka, ki ji še dandanes pravijo Reghena. Bavarsko mesto Regensburg ob sotočju reke Regen, bi se po naše imenovalo Grad nad Rečino; Rimljani so tam zgradili utrjeno postojanko z imenom Castrum Reginae. Pojasnjevanje z nemško besedo Regen = dež, odpade, saj takrat še ni bilo germanške naselitve, z latinsko Regina = kraljica pa ni nič manjša neumnost, saj Rimljani kraljic niso imeli. Sklepati smemo torej, da sta se tako bavarska kot beneška reka imenovali enako, t.j. Regena, kar kaže na navzočnost ljudstva, ki je »slóvilo« isti jezik, namreč na (Slo)ventje.

Vzporedno je potekal še drug fonetični razvoj. Intervokalni glas -g- se je izzvenel v -h- (kar se je pripetilo in še traja v zahodnoslovenskih narečjih), in naposled zmehčal v -j-. Pri potomcih Retijcev je za naše jezero slišati lej, ki predstavlja »keltsko« adaptacijo latinske besede lacus: toskanščina ima lago. Pod vplivom istega venetskega (in ne keltskega) zakona se je iz latinske besede regem (kralja) preko rei in roi razvila sedanja francoska oblika roi (kralj). Uporabimo to pravilo na primeru, s katerim smo začeli: renkina -rekina -regina -rehina -rejina -rejna. Latincem izgovarjava glasovne skupine -ejn- ni ustrezala pa so -j- izpuščali. Poleg tega so bile zanje reke brez izjeme moškega spola in ker bi pri tujih imenih bil vselej potreben dodatek »fluvius« (reka), so ženski sufiks -a vselej nadomestili z moškim -us: torej Renus.

Germani (Nemcev še dolgo ni bilo), ki so tiste dežele zasedli po skoraj zaključeni romanizaciji, so mogli prevzeti izključno le besedo, ki ni bila zapisana, marveč jo je izgovarjalo domače prebivalstvo: Rejna. Nemščina jo je ohranila (prilagojena svoji fonetiki) v obliki Rhein. Pravilna slovenska oblika bi se morala glasiti Rejna ali vsaj Rena, nikakor pa ne Ren, kot ne Timav namesto Timave! Samo tuje reke so za nas lahko moškega spola.

Slovenski izvor mesta Regensburg nam potrjuje Wesser, Welte Kirchen Lexikon, Band IX, leto 1852: Kralj Ludvik Nemški (Koenig Ludwig der Teutsche) je podaril cerkvi sv. Petra in sv. Emmerama pri Regensburgu leta 830.: »locum, ubi antiquitus castrum fuit quod dicitur Herilungoburch... cum Sclavis ibidem commanentibus« (kraj, kjer je nekoč bil grad, imenovan H., skupaj s Sloveni, ki so tam bivali).

Preko imen se torej vprašanje izvora Slovencev, kakor so ga izven panslavističnih modelov iskali že D. Trstenjak v prejšnjem stoletju, pa H. Tuma na začetku našega, in še po drugi svetovni vojni St. Dimnik, Fr. Jeza, A. Berlot in še kdo, ponovno odpira z vso svojo zahtevnostjo.

STANKO JANEŽIČ

Nerazodetje

Vsedit
se razodevaš,

po stvarih,
po človeku
in po Pismu,

vendar ostajaš
nerazodetje,
velika, vsevečna

Skrivnost.

Procesije v Sv. Križu pri Trstu od 1894 do 1958

Za Mohorjev koledar sem se namenil napisati nekaj besed o procesijah v naši župniji. Mislim, da je malo župnij, ki bi imele v svoji zgodovini toliko in tako slovesne procesije, kot jih je imela naša.

Procesije so javni bogočastni obhodi, pri katerih gredo verniki pod vodstvom duhovščine navadno od enega svetega kraja do drugega. Po rimskem obredniku imajo procesije trojen namen: duhovniki in verniki se zbirajo v bogočastnih obhodih, da s tem očitno izpovedo svojo vero in požive pobožnost, da se spominjajo prejetih dobrot in zanje Boga hvalijo ali pa da v sili prosijo pomoči. Bogočastni sprevedi so bili vedno in pri vseh narodih v navadi. To nam izpričuje, da so procesije izmed onih bogočastnih oblik, ki so občečloveške, naravne. V katoliški Cerkvi so se procesije udomačile brž, ko so se kristjani mogli svobodno in javno gibati. V Jeruzalemu n. pr. so bili proti koncu 4. stoletja javni cerkveni obhodi splošen običaj. Sv. Ambrož nam pripoveduje, kako so v Milanu slovesno prenašali v sprevodu svete ostanke mučencev. Pa tudi ob hudih nesrečah, ki so trle ljudstvo, so se kristjani že od neka zbirali v procesijah in skupno prosili pomoči iz nebes.

SLOVESNE PROCESIJE

V naši župniji so se vršile procesije redno vsako leto na velikonočno vigilijo, med križevim tednom, na praznik najdenja sv. križa, ker je župnija temu najdenju posvečena, na praznik Sv. Rešnjega Telesa in Krvi in na praznik farnih zavetnikov sv. Petra in Pavla. Poleg teh rednih procesij pa je bilo še veliko drugih, zlasti Marijanskih.

Omembe vredne so še posebej procesije ob blagoslovitvi prenovljene cerkve sv.

Roka 1894, ob 50-letnici proglasitve Brezmadežnega Spočetja Device Marije 1904, ob 50-letnici prikazovanja Lurške Matere božje 1908, ob 20-letnici blagoslovitve cerkve sv. Roka 1914, ob 60-letnici prikazovanja Lurške Matere božje 1918, ob izredni evharistični slavnosti 1922, ob 1600-letnici najdenja sv. križa 1926, na praznik najdenja sv. križa 1927, ob 70-letnici prikazovanja Lurške Matere božje 1928, na praznik sv. Petra in Pavla 1934, 1937, 1940, 1942, 1943 in ob zaključku majniške pobožnosti 1958.

PRED STO LETI

Prenovljeno cerkev sv. Roka in kip Lurške Matere božje je blagoslovil tržaški kanonik msgr. Giovanni Buttignoni 5.8.1894 ob asistenci mnogih duhovnikov. Ob koncu blagoslovitve pa se je vršila po vasi med slovesnim pritrkovanjem zvonov mogočna procesija s pravkar blagoslovljenim kipom. Te procesije se je poleg domačinov udeležilo 10.000 vernikov iz okoliških vasi in iz tržaškega predmestja. Za to slovesnost je bilo postavljenih v vasi 12 slavolokov.

Naslednje leto so procesijo ponovili in fotografirali. Fotografijo je kupila skoraj vsaka hiša.

Pri procesiji ob 50-letnici prikazovanja Lurške Matere božje leta 1908 so nosili Marijin kip možje, ker se dekleta niso hotele zdržati od plesa niti en mesec pred procesijo. Procesijo je vodil dekan msgr. Ivan Slavec. V sprevodu pred njim so možje nesli bandera, »duplirje« in »fogarje«. Slovesno sv. mašo pa je daroval župnik Novega sv. Antona iz Trsta g. Trifon Pederzolli, poznejši škof v Poreču. Te procesije se je poleg domačinov udeležilo 500

članice tržaške dekleške in ženske Marijane družbe pod vodstvom g. Franceta Guština. Pevski zbor družbe je vodil g. Matija Škabar, katehet Ciril Metodove šole v Trstu in naš poznejši organist ter povodja.

Za 20-letnico blagoslovitve cerkve sv. Roka 1914 je bila na sporedu veličastna Marijanska procesija, pa je zaradi začetka prve svetovne vojne morala odpasti.

PRED SEDEMEDESETI LETI

Ob 60-letnici prikazovanja Lurške Matere božje, ki je sovpadala s koncem prve svetovne vojne, se je na Veliki Šmaren 1918 vršila po vasi veličastna Marijanska procesija, s katero so se Križani po Materi božji zahvalili Bogu, ker jim ni bilo treba popolnoma zapustiti doma in bežati v tujino. Obenem pa so prosili Kraljico miru za trajen mir.

Procesije ob izredni evharistični slavnosti leta 1922 se je udeležilo manj tujcev kot druga leta. To pa zaradi nekega neumestnega članka v »Edinosti«, ki je vzbujal strah pred fašisti. S križem na čelu so prišli samo Šempolajci, z dvema banderama pa Prosečani. Po procesiji je bila sv. maša na prostem pred župnijsko cerkvijo. Domači cerkveni mešani zbor, ki je bil sestavljen iz 18 moških in 16 deklet in mladih žena, je krasno prepeval najlepše evharistične pesmi. Petje je vodil g. Matija Škabar. Po sv. maši je vse ljudstvo ob spremljavi godbe zapelo pesem Jezus vse tolažbe vir.

Leta 1926 ob 1600-letnici najdenja sv. križa se je med ubranim pritrkavanjem zvonov razvila procesija z relikvijo sv. križa iz cerkve sv. Roka v župnijsko cerkev. Hiše ob poti so bile vse okrašene in razsvetljene. Udeleženci so nosili v rokah prižgane sveče. Poleg domačega cerkvenega zbora sta sodelovali tudi dve godbi, ki sta imeli po procesiji koncert pred župniščem. Po koncertu pa je bil ognjemet.

K procesiji najdenja sv. križa leta 1927 so prišli msgr. Ivan Slavec, barkovljanski župnik g. Alojzij Salvadori, kurat tržaške

bolnice g. Romano Lovisato, in župnik nabrežinski g. Vodopivec. Med procesijo je pršilo. V cerkvi sta govorila msgr. Ivan Slavec slovensko, g. Romano Lovisato pa italijansko.

POMEMBNE OBLETNICE

Procesija ob 70-letnici prikazovanja Lurške Matere božje 1928 je zaradi vzornega reda in pobožnosti prekosila vse prejšnje. K uspehu so največ pripomogla vaška dekleta pod vodstvom gđc. Josipine Sedmak (po domače Pepke Beleketove), pozneje župnijske gospodinje. Za to procesijo so pripravili in okrasili novo pot, ki so jo imenovali »Lurško pot«. Na njej so postavili 7 slavlolokov. Največji je bil razsvetljen. Župnijska in podružna cerkev sv. Roka, iz katere se je razvila procesija, sta bili okrašeni z venci. Ceste so bile vse posute z žajbljem, ki so ga nabrale mlade žene in dekleta pod vasjo in je prijetno dišal v zraku. Olepševalne rastline je posodil g. Sigmund. Slavloloke in procesijo je fotografiral g. Schelhaus. Pri tej večerni procesiji je sodelovalo 12 duhovnikov in 2 bogoslovca. Glavni govor je imel msgr. Ivan Slavec. Poleg domačega cerkvenega zbora sta sodelovala tudi sve-toivanski in proseški cerkveni zbor ter obe domači godbi. Kip Mater božje je nosilo 8 deklet v narodnih nošah. Drugih žena in deklet v narodnih nošah je bilo 100. Prav toliko tudi drugih deklet in deklic v belih oblekah. Možje in fantje so nosili velika in težka bandera Matere božje, sv. Družine, sv. Petra in Pavla, Srca Jezusovega in sv. Elizabete, ki so predstavljala posamezne stanove in seveda »duplirje« in »fogarje«, ki niso manjkali pri nobeni procesiji. Vseh udeležencev je bilo okoli 5.000. Vsi so nosili v rokah goreče sveče. Slavnost se je končala v župnijski cerkvi z zahvalno pesmijo in evharističnim blagoslovom med slovenskim pritrkovanjem zvonov.

Slavnost ob prazniku sv. Petra in Pavla 1928 je zelo lepo uspela. Procesijo je vodil kanonik msgr. Ivan Slavec ob asistenci 6 duhovnikov in mnogih strežnikov. Po-

poldne se je pripeljal z avtom na obisk g. Josip Macarol, župnik v Škednju in je vse duhovnike peljal v Tomaj, kjer so tudi obhajali praznik sv. Petra in Pavla.

Slavnost sv. Petra in Pavla 1930 se je izvršila v najlepšem vremenu in redu. Udeležba mož in mladeničev je bila izredno velika. Procesijo je vodil škedenjski župnik g. Josip Macarol ob asistenci proseškega župnika g. Jožefa Križmana in domačega župnika. Udeležba tujcev je bila majhna zaradi cerkvenih slovesnoti na Kontovelu, v Mavhinjah in pri Sv. Ivanu v Trstu.

Ob zaključku praznovanja 1500-letnice efeškega koncila, ki je proglasil Marijino božje materinstvo, je bila izredna procesija s kipom Matere božje z Jezuškom, ki je bil blagoslovljen leta 1866 in je še sedaj v župnijski cerkvi. Procesijo je vodil g. Ivan Urdič, duhovnik na Kontovelu. Vseh duhovnikov je bilo 8. Kip so nosila belo oblečena dekleta.

Leta 1933 je bila slavnost najdenja sv. križa izredna in to zaradi prisotnosti škofa Alojzija Fogarja, ki je maševal, pridigal in vodil procesijo. Udeležba je bila izredno velika, tudi iz okoliških vasi in iz tržaškega predmestja. V zvoniku, v katerem so zvonovi pritrkavali, se je svetil velik križ.

V nedeljo 9. julija 1933 ob 5.00 popoldne je bila izredno veličastna in nepozabna procesija s kipom Srca Jezusovega. Vodil jo je med ubranim pritrkovanjem, ob asistenci 9 duhovnikov in lepim številu strežnikov škof Alojzij Fogar. Na občinskem vodnjaku med pokopališčem in cerkvijo je imel navdušen govor. Vaščani so mu za to priliko pripravili nov in lep govorniški oder in ga tudi lepo okrasili. Toda ker se je zdel g. škofu nekoliko prenizek, je raje stopil na višji vodnjak, da bi ga vsi lepše videli in slišali. Poseben vtis je na g. škofa in na vse navzoče napravil nastop fantov in mladih mož s palmami v rokah. Zaradi krasnega vremena je bila udeležba ob vsepovsod ogromna. Oltar na prostem je bil postavljen pred pokopališčem in ves prostor pred gostilno pri Bernardi in pri Splacnih je bil nabito poln. Tisti popoldan je bilo v vasi okoli 4.000 okoličanov in Tržačanov. Za to slovesnost je bilo postavljenih 7 slavalokov, ki so bili različni drug od drugega. Najlepši je stal pred pokopališkimi vrati. Drugi je bil pri župnišču s hodnikom. Na tem so belooblečene deklice krasno prepevale v čast Srcu Jezusovemu. Tretji je bil pri Devanarjevih. Četrti v obliki tunela pri Danijelovih. Peti pri Guštinčičevih s hodnikom, na katerem so



Ena izmed telovskih procesij na Petrovo v Sv. Križu pri Trstu

otroci stali in molili. Šesti v obliki portala s 3 stolpiči. Sedmi pa pri Krajčevih in Kovačevih. S tega so belooblačena deklice še posebej sipale cvetje na kip Srca Jezusovega, ki so ga fantje nosili v procesiji. Poleg teh 7 slavlodkov je bilo še nekaj manjših. Vsa pot, po kateri se je vila procesija, je bila okrašena z mlaji, cvetlicami in preprogami. Sam g. škof je izjavil, da ni še nikjer videl tako sijanega cerkvenega spreveda.

Leta 1934 je hotel domači župnik msgr. Andrej Furlan vpeljati telovsko procesijo na Petrovo popoldne, pa so bili moške temu njegovemu predlogu nasprotni, češ da morajo imeti popoldne prosto za zabavo. Župnik se je vdal, vendar pod pogojem, da bo sam vodil procesijo, ker so drugi duhovniki na ta praznik dopoldne zaposleni v svojih župnijah.

Prav tisto leto pa je župnik zbolel in je vodil procesijo proseški župnik g. Jožef Križman ob asistenci svojega bogoslovca Jožefa Miliča. Po drugem evangeliju se je vlila velika ploha in razpršila procesijo. Celebrant z Najsvetejšim in nekaj vernikov se je zateklo pod Beleketov obok. Tam je bil tretji evangelij. Ko pa je ponehalo deževati, se je precej okrnjena procesija vrnila v župnijsko cerkev.

Na Petrovo 1937 je prišel k nam zgoni-

ški župni upravitelj g. Srečko Rejec. Pel je sv. mašo, delal red med procesijo, pel 4 evangelije in imel popoldne govor o sv. Petru in Pavlu z ozirom na 1900-letnico spreobrnjenja sv. Pavla.

PRED PETDESETIMI LETI

Leta 1940 se je telovska procesija na praznik sv. Petra in Pavla, zaradi slabega vremena, vršila v omejenem obsegu in brez asistence okoli Pirčevih in s 4 evangeliji v cerkvi. Te procesije se je udeležil tudi tržaški župan dr. Ruzzier, ki je po končani slavnosti potožil župniku, da je njegov jezik v tej župniji preveč zastavljen.

Na Petrovo 1942 je bila iz previdnosti zaradi vojnega stanja tudi samo kratka procesija okoli Pirčevih. Slovesno sv. mašo z asistenco je imel svetoivanski novomašnik g. Marijan Živic. Asistiral mu je kot diakon domači župnik, kot subdiakon pa novoposvečeni subdiakon g. Franc Švara iz Nabrežine. Ceremoniral je bogoslovec iz Boršta g. Angel Kosmač. Župljani so se polnoštevilno udeležili jutranje in popoldanske slovesnosti.

Na sv. Peter 1943 je imel peto sv. mašo novomašnik g. Franc Švara. Procesijo pa je vodil sam domači župnik msgr. Andrej Furlan ob asistenci novomašnika in do-



Hvaležnica pri Sv. Justu v Trstu (nov. 1990), maševal je mariborski škof dr. Franc Kramberger. (fotomladika)

mačega bogoslovca g. Rudija Bogatca.

V nedeljo 1. julija 1958 se je vršila med prazničnim zvonjenjem slovesna procesija s kipom Lurške Matere božje. Bila je res krasna. Vreme je bilo lepo in sončno. Ljudje so nanesli in celo iz mesta poslali veliko cvetja. Veliko je bilo narodnih noš in tujcev. Procesijo je vodil g. dekan Natal Silvani ob spremstvu več duhovnikov. Zaključna slovesnost je bila pred cerkvi-jo sv. Roka. Govorila sta g. Silvani in g. Vidmar. Ob koncu so se vsi prisotni posvetili Materi božji. Zelo lepo je igrala godba iz Trebč.

SKLEPNA MISEL

To je bil le medel opis velikih slavnosti in procesij, ki so bile v preteklosti v naši župniji. Vendar si je mogoče tudi iz tega opisa in iz teh skromnih podatkov predstavljati, kako mogoče in izredne so

morale biti. Danes ne bi mogli spraviti skupaj toliko in takih sodelavcev in toliko udeležencev.

Pobudniki zgoraj naštetih slavnosti in procesij so bili župniki: g. Ferdinando Jonke, msgr. Andrej Furlan in dr. Jožef Gracar, lazarist. G. Jonke je vodil to župnijo 4 leta, od 1902 do 1906, msgr. Furlan 37 let, od 1906 do 1943 in dr. Gracar 17 let, od 1943 do 1960. Vsi trije so bili zelo resni, delavni in goreči dušni pastirji. Kdo bi mogel povedati ali opisati, kaj vse so naredili za to, da bi bil Bog v naši župniji vedno češčen in da bi naši ljudje, ki so jih in jih še vedno skrbijo in vznemirjajo mnoge stvari, spoznali, da nam je le eno potrebno. In kakor da niso za to dovolj naredili tukaj na zemlji, prosijo še sedaj Boga v nebesih, da bi razsvetlil oči našega srca, da bi spoznali, kakšno je upanje, v katero nas je poklical.

S. ČUK

MARIJINA BOŽJA POT NA TRSATU

700 - letnica »hrvaškega Nazareta«

Slovenska škofovska konferenca je januarja 1991 sklenila, da bo 25. maja 1991 slovensko romanje na Trsat nad Reko ob 700 - letnici tamkajšnjega svetišča Matere božje. Obenem bo to zahvala, da je Trsat pred petdesetimi leti dalj časa nudil zavetje milostni podobi Marije Pomagaj z Brezij, Kraljice Slovencev, ko se je kot begunka umaknila pred Nemci. Romanja so se udeležili tudi slovenski škofje, ki so s svojo odločitvijo hoteli obnoviti in okrepiti stoletne vezi med vernimi slovenskimi ljudmi in tem romarskim svetiščem. Na Trsatu je bilo vedno toliko slovenskih romarjev, da so bile skoraj vse pobožnosti dvojezične - hrvaške in slovenske, ko France Prešeren v svojem znanem sonetu našteva glavne kraje, kamor so romali Slovenci, ob Rimu, Komposteli, Pa-

dovi, Svetih Višarjah, Maria Zell navaja tudi Trsat. »Mars'k'teri romar gre v Rim, v Kompostêlje, / Al'tje, kjer svet'Anton Jezusa var'je, / TRSAT obišče al' svete Lušarje / Enkrat v življenju al' Marij'no Cêlje.« Božjo pot na Trsat oskrbujejo frančiškani, ki imajo tam od leta 1453 samostan. Ta je v minulih stoletjih večkrat spadal pod Ljubljano (kranjsko provinco) in so bili njegovi predstojniki slovenski patri. Od leta 1900 spada Trsat pod hrvaško provinco sv. Cirila in Metoda, za katere ustanovitev ima velike zasluge slovenski frančiškan p. Vendelin Vošnjak (1861 - 1933), doma iz Velenja, naš svetniški kandidat. Slovenskim frančiškanom je bila zaupana priprava jubilejnega romanja na Trsat ter tudi oblikovanje samega romarskega slavlja zadnjo soboto Marijinega meseca maja.

Izročilo o nastanku božje poti na Trsatu

Trsat je 135 metrov visok grič nad Reko, največjim jugoslovanskim pristaniščem (175.000 prebivalcev). Za časa Rimljanov je tam stalo naselje Tarsatica, ki je bilo ob preseljevanju narodov porušeno. Ohranili so se samo ostanki trdnjave na griču, ki je prevzela ime nekdanjega naselja. Po propadu rimske države se Trsat prvič omenja leta 799, ko je bil tukaj ubit furlanski mejni grof Erik. Tam, kjer je v rimskem času bilo naselje Tarsatica, so novi naseljenci Hrvati zgradili mesto Reka ali mesto Svetega Vida, trdnjavo nad mestom pa so imenovali Trsat. Lastniki te trdnjave so postali leta 1288 grofje Frankopani, ki so jo predelali, da so lahko v njej stanovali. Pod trdnjavo so dali zgraditi župnijsko cerkev sv. Jurija, ki še danes stoji na istem mestu. Frankopani so bili lastniki Trsata skoro tristo let; nekaj časa je bil v rokah celjskih grofov, ker ga je za doto dobila Elizabeta Frankopanska, ki se je 1405 poročila s celjskim grofom Friderikom. Po smrti zadnjega Celjana Ulrika II. (1456) je Trsat spet prišel v roke Frankopanov. S to plemiško rodbino je povezan začetek božje poti na Trsat, po kateri je ta hrib zaslovel.

Starodavno pobožno izročilo o tem pripoveduje takole. 10. maja 1291 - bila je sobota - se je nekaj Trsatčanov napotilo na hrib, da si naberejo drv in dračja. Na Ravnici, nedaleč od grajskega poslopja, v katerem je občasno bival tedanji gospodar, krški knez Nikolaj Frankopan, je bil vrt vdove Agate. Tu so drvarji vsi presnečeni zagledali cerkvico, ki je prej nikoli nihče ni videl, saj niti hiše ni bilo tam! Zdaj pa je bila tam cerkvica-stara hišica, ki je stala kar na travi brez vsakega temelja. Drvarji se pobožno pokrižajo in stopijo v to revno hišico-cerkvico. V njej zagledajo lesen križ in ljubeznivo podobo Matere božje. Možje pokleknejo in začnejo pobožno moliti, potem pa hitijo domov in vsem pripovedujejo, kaj so videli. Kmalu se je na Ravnici zbrala velika množica.

Ljudje se niso mogli načuditi, odkod ta hišica. Šli so k svojemu župniku Aleksandru Žorževiču, pobožnemu in svetemu možu, ki je bil hudo bolan in priklenjen na posteljo. Ko so mu začeli pripovedovati, kaj so videli na Ravnici, jih je ustavil in jim povedal, da vse to že ve, ker mu je bilo v sanjah razodeto. Začel jim je razglati o Marijini hišici, ki je prišla na trsatsko Ravnico naravnost iz Nazareta. Ljudje so se spogledovali, misleč, da se mu meša, on pa jim je rekel, naj jutri pridejo v cerkev, kjer jim bo vse razložil. Naslednji dan - bila je nedelja - so verniki, ki so do zadnjega kotička napolnili cerkev, debelo gledali, ko je njihov ljubljeni župnik, ki so ga dotlej k oltarju morali prinesiti, zdaj živahno stopal po stopnicah na prižnico. V svojem govoru je ljudem razložil, da je tisto, kar so včeraj našli na Ravnici, Marijina hišica iz Nazareta, katero so apostoli po njenem vnebovzetju posvetili v kapelo, zdaj pa so jo sami angeli prinesli na Trsat. To vse mu je povedala Marija sama. Dokaz te prikazni je to, da stoji pred njimi, svojimi verniki popolnoma zdrav. Njegove besede, potrjene s čudežnim ozdravljenjem, so ljudi prevzele. K nazareški hišici na Ravnici so začele prihajati trume romarjev od blizu in daleč, da tukaj molijo in se priporočajo Mariji.

Razumljivo je, da je to hitro zvedel krški knez Nikolaj Frankopan, lastnik zemljišča, kjer je stala ta hišica. Kot pobožen človek se je Bogu in Mariji zahvalil za to odlikovanje. Kot trezen mož pa je odredil, naj gre posebno poslanstvo v Sveto deželo in preveri, ali je ta hišica resnično iz Nazareta. Vodja tega odposlanstva je bil trsatski župnik Aleksander Žorževič. Poslanci so prišli v Nazaret in tam so jim povedali, da je Marijina hišica kar na lepem izginila. Natančno so premerili temelje in se prepričali, da vse povsem odgovarja meram, ki so jih bili vzeli doma na Trsat. Tudi čas, kdaj je hišica iz Nazareta izginila in kdaj se je pojavila na Trsat, se je ujemal. O vsem tem

je poslanstvo po štirih mesecih, ko se je vrnilo na Trsat, poročalo knezu Nikolaju Frankopanu in vsem ljudstvu. O tem so naredili zapisnik in ga sodno overovali, župnik Žoržević je sestavil natančen popis, toda oboje je bilo uničeno ob požaru samostana leta 1629. Nazareška hišica je ostala na Trsatu tri leta in sedem mesecev: 10. decembra 1294 naj bi jo po izročilu, ki so ga opisali frančiškanski zgodovinarji p. Franjo Glavinič (*Historia Tersattana*, Benetke 1678), p. Klarus Pasconi in p. Petar Francetič, angeli spet dvignili ter jo prenesli na italijansko obalo Jadranskega morja - v Loreto, kjer so nad 'nazareško hišico' sezidali veliko baziliko.

Trsat - hrvaški Nazaret

Začetki božje poti na Trsat so, kot smo videli, povezani z 'nazareško hišico', ki je stala na tem svetem kraju tam, kjer je danes trsatska milostna kapela, ki ima mere 'nazareške hišice': dolga je okoli 10 metrov, široka 4,05 metra in visoka 5,75 metra.

Prava nazareška hišica, kjer je domovala sveta družina in je v njej Jezus, božji in Marijin Sin, živel do svojega tridesetega leta, je že v prvih letih krščanstva postala eden od 'svetih krajev', ki so spominjali na Jezusovo življenje in delovanje. V 3. stol. je bila spremenjena v cerkev. Sredi 7. stol. so Sveto deželo zasedili muslimanski Arabci, ki do krščanskih svetih krajev niso imeli nobenega spoštovanja, zato so jih vitezi tedanje krščanske Evrope hoteli osvoboditi. Ta namen je imelo sedem križarskih pohodov proti Palestini, ki pa so bili v glavnem neuspešni. Leta 1291 so kristjani izgubili tam vse posesti in krščanski vitezi naj bi tedaj 'sveto hišico' iz Nazareta dvignili, jo spravili do morja in jo prepeljali v Evropo. Izročilo, ki ga poznamo, govori o angelih, ki so hišico prenesli po zračni poti: najbrž so srednjeveški ljudje tako imenovali zasluzne viteze. Zgodovina tega izročila ne spodbija in gotovo je v njem jedro resni-



Sedanja zunanja podoba svetišča na Trsatu (1824)

ce: ko so križarji morali zapustiti Sveto deželo, so odnesli s seboj nekaj kamnov Marijine hiše oziroma cerkve nad njo. Končna postaja teh 'relikvij' je Loreto, nekaj časa pa so bile shranjene na Trsatu. Ti sveti kraji romarje spominjajo na Nazaret, na dom svete družine, ki je po besedah papeža Pavla VI. 'šola molka, družinskega življenja in dela'. To poslanstvo Trsata so v svoji poslanici ob njegovi 700 - letnici pudarili škofje reške metropolije. Zagrebški nadškof kardinal Kuharić je o Trsatu dejal, da se v njegovem svetišču počuti «resnično kot v hiši svoje mame, s katero se lahko pogovarja brez velikih besed... Razen tega me Trsat spominja na Nazaret! Povezanost Trsata in Nazareta je eden od razlogov, da v tem svetišču prikazujejo Marijo kot zgled družinskega življenja v duhu Nazareta...

Danes je družina v veliki krizi. Iz nje vedno bolj izginja tisti nazareški duh

požrtvovalnosti, ponižnega služenja, zvestobe, ljubezni in zbranosti v Bogu... Bolj ko v družini zavlada sebičnost, tem revnejša in nesrečnejša postaja. Zato bi morala biti vsa naša svetišča žarišča obnove družinskega življenja.

Cerkev in frančiškanski samostan na Trsatu

Ko je, po pričevanju izročila, 10. decembra 1294 s trsaskega griča izginila 'naza-reška hišica', so verni ljudje zelo žalovali. Knez Nikolaj Frankopan jim je v tolažbo dal postaviti cerkvico na kraju, kjer je stala Marijina hiša. Ljudje so radi prihajali gor, čeprav so trumoma romali v Loreto, da so hrvaški romarji pred loretsko Marijo v svojem jeziku tožeče klicali: »Vrati nam se, Marijo, vrati!« in temu pravi 'jok Hrvatov'.

Loreto je oddaljen in romanje tja je bilo drago, zato je vse več romarjev prihajalo na Trsat. Prvotna cerkvica je bila premajhna in knez Martin Frankopan se je leta 1431 odločil, da sezida večjo romarsko cerkev Matere božje in ob njej samostan za sinove sv. Frančiška, ki bodo skrbeli za duhovne potrebe romarjev. Svoj sklep je uresničil leta 1453, ko je na Trsatu zrasla nova cerkev, polovico manj-

ša od sedanje in brez stranske ladje (na levi). Tudi samostan je bil veliko manjši od sedanjega: obsegal je le četverkotno stavbo z vodnjakom v sredini dvorišča (to dvorišče je dostopno vsem romarjem). Knez Martin je na Trsat poklical frančiškane bosenskega vikariata. Cerkev in samostan je obdaril z zemljiščem za njuno vzdrževanje. Ko je leta 1479 umrl, je našel zadnje počivališče pod tlakom nove cerkve, kjer so pokopani tudi nekateri drugi člani frankopanske rodovine.

Cerkev Matere božje lavretanske na Trsatu je današnje obliko dobivala postopoma. Leta 1531 je dal Petar Kružić, gospodar Lupoglava v Istri, na Trsat sezidati kapelo v čast svojemu krstnemu zavetniku in v njej družinsko grobnico. To pravico si je zaslužil, ker je poskrbel za znamenite stopnice, ki vodijo od podnožja trsatskega griča do svetišča. Sprva jih je bilo 118 in so stale samo na najbolj strmih delih tega vzpona. Leta 1726 je dal Kružićeve stopnice popraviti in dopolniti plemič Gabriel Aichelburg - vseh je bilo 425, leta 1920 pa je mestna občina na Sušaku dodala še nove, tako da je trsatskih stopnic zdaj 561 in Trsat slovi kot 'Marijino svetišče z največ stopnicami po svetu'. Stopnice, po katerih se povzpne do svetišča večina romarjev, čeprav je do cerkve mogoče priti z avtobusom, se pričenjajo z vstopno kapelo, nekaj kapel je tudi na samih stopnicah, ki nosijo ime po prvem graditelju Kružiću. Leta 1624 je poleg kapele sv. Petra dal reški kapetan baron Stefano Rovere postaviti kapelo sv. Ane z družinsko grobnico. Ko so v letih 1644-1652 cerkev povečali in razširili, sta bili obe kapeli vključeni v stransko ladjo.

Leta 1824 sta bili podaljšani obe ladji, postavljen je bil tudi zvonik, ki je od daleč videti kot morski svetilnik. Zvonik je visok 37,92 metra. Tedaj je nastalo tudi sedanje pročelje cerkve, ki ima trojna vrata: srednja vodijo v glavno ladjo, leva v stransko, desna pa nas pripeljejo na samostansko porto in križni hodnik, kjer 'preberemo' zgodbo Marijinega življenja



Pogled na urejeno samostansko dvorišče

od napovedi rojstva Odrešenika po prvem grehu v raju do njenega povečanja, kakor ga je v 32 polkrožnih freskah upodobil frančiškanski brat Sefarin Schön, najbrž švicarskega rodu, v letih 1631-1642. Pročelje cerkve z zvonikom vred je bilo temeljito obnovljeno leta 1924, zdaj so ga nanovo olepšali. Pročelje je široko nekaj nad 20 metrov, visoko pa je ob straneh 8,25, ob zvoniku pa 12,60 metra. Glavna ladja cerkve, ki je z dragoceno kovano mrežo ločena od Marijine 'hišice' - prezbiterija, je dolga 31,70 metra, široka 7,83 metra in visoka 8,25 metra (skupna dolžina s prezbiterijem znaša 41,75 metra); stranska ladja je dolga 29,53 metra (s kapelo sv. Anotna Padovanskega, ki predstavlja njeno apsido, 34,55 metra), široka pa 7,18 metra.

Tudi samostan je bil grajen v različnih obdobjih. Prvotna stavba je bila skoraj do tal uničena ob požaru, ki je izbruhnil v noči na 5. marec 1629. Takrat je zgorela tudi dragocena samostanska knjižnica, ena najbogatejših v deželi. Ko so samo-

stan obnavljali, so proti vzhodu sezidali še eno krilo, kasneje pa dodali še dve krili in tako je dobil današnjo obliko. Graditelj obnovljenega samostana je bil zgodovinar p. Franjo Glavinič, dolgoletni trsatski gvardijan. Pri zidanju samostana si je pridobil velike zasluge slovenski frančiškan p. Mihael Kumer, doma z Goriškega. Samostan se ponaša s čudovito poslikano obednico, za romarje je odprt križni hodnik prvotnega samostana, po katerem se na desno pride v veliko kapelo zaobljubljenih darov, kjer so po stenah obešene zahvalne podobe romarjev z vseh koncev, na oltarju pa je kip Gospe Slunjske, ki so ga prinesli na Trsat iz Slunja na Kordunu (1583).

Milostna podoba naše ljube Gospe trsatske

Na glavnem oltarju trsatskega svetišča, umetnini iz pisanega marmorja, ki ga je cerkvi podaril Rečan Ivan Uzzolini (1692), kraljuje milostna podoba Matere božje. Podoba je skoraj dva metra široka in pol-meter visoka. To je debela deska iz cedrovega lesa. Slika ob njej kaže Marijo z Detetom Jezusom v naročju, ki ga doji. Podoba ima tri dele ali tri polja: na Marijini desni strani je zgoraj prizor Oznanjenja, spodaj pa apostol Jernej z dvema diakonoma, na levi pa je zgoraj Jezus na križu in pod križem Marija z apostolom Janezom, spodaj pa apostol Pavel z dvema diakonoma.

Podoba je očitno nastala na Vzhodu. Na Trsat naj bi prišla takole: leta 1367 je papež Urban V. sklenil, da se vrne iz 'sužnosti' v Avignonu v Rim in spotoma se je ustavil v Loretu. Ravno tedaj je bila v Loretu velika skupina romarjev iz našega Primorja. Papeža je ganila njihova otroška pobožnost in nagradil jih je s tem, da jim je poslal to podobo, ki je bila v Rimu zelo češčena. Na Trsatski podobi imata Marija in Jezus na glavi krono. Obe je daroval iz vatikanske zakladnice njen upravitelj knez Alessandro Sforza. Podobo 'Matere milosti', kakor so jo romarji ime-



Večina romarjev pride na Trsat po stopnicah, teh je 561 - začenjajo se s kapelico



Milostno podobo Gospe trsatske je podaril papež Urban V. (1367)

novali, je slovesno okronal 8. septembra 1715, na praznik Marijinega rojstva, na-slovni škof Francesco Marotti, prošt no-vomeškega kapitlja. K temu slavu se je zbralo nad 30.000 romarjev. Na predve-čer kronanja je bila slovenska pobožnost (pete litanje, slavnostna pridiga), ki jo je vodil opat Janez Švenk iz Loža na No-tranjskem, veliki prijatelj in dobrotnik Trsata. Kronanje so opravili na velikem trgu pred cerkvijo. Tisočglava množica je navdušeno prepevala himno trsatskega svetišča 'Oskrunjena Majko mila'. Enoglasno melodijo, značilno za Hrvaško Pri-morje in Istro, je v prejšnjem stoletju predelal in harmoniziral slovenski cerk-veni skladatelj Gregor Rihar po napevu 'Počesčena, sveta Ana'.

Romanja na Trsat nekdanj in danes

Ko smo pregledali zgodovino božje po-ti na Trsat, smo videli, da so na ta grič že od vsega začetka prihajali številni ro-marji, najprej ob blizu, potem pa tudi od daleč. Naraščajoče število romarjev je na-rekovalo gradnjo svetišča in samostana. V začetku 18. stol. je trsatski kronist za-pisal: »Romarji prihajajo na Trsat iz Nemčije, Avstrije, Ogrske in drugih dežel, posamič in v skupinah, ter prejemajo zak-ramente in svetišču puščajo svoje daro-ve in dragocenosti.«

Večina Marijinih božjih poti je najbolj obiskana ob praznikih Matere božje, zla-sti njenega vnebovzetja (15. avgusta) in rojstva (8. septembra). Tako je bilo in je tudi na Trsat, ko se je zbrala množica romarjev iz Primorja ter iz hrvaškega in slovenskega zaledja (okolica Ilirske Bi-strice). Že od nekdaj pa je obstajal nekak-šen 'koledar romanj': dnevi, ko so na Trsat redno vsako leto (ali vsako drugo, tretje) prihajali romarji iz določenih žu-pnij v procesiji. Omejili se bomo na slo-venska romanja, ki so se vrstila takole: vsako drugo leto okoli binkošti so prišli romarji iz Slavine pri Postojni, da si iz-prosijo pomoč in varstvo Matere božje; dan pred praznikom Svete Trojice je bilo zaobljubeno romanje župnije Vreme; vsa-ko drugo leto pred praznikom Rojstva Ja-neza Krstnika (23. junija) so prihajali romarji iz Hrušice v Brkinih, da si izpro-sijo srečo pri delu; na dan pred malim šmarnom (7. septembra) so prihajale na Trsat zaobljubljene procesije iz župnij Trnovo in Jelšane, vsako drugo leto se jim je (iz zaobljube) pridružila župnija Koša-na; vsako tretje leto so na praznik Mari-jinega imena (12. septembra) romali na Trsat verniki iz Starega trga pri Ložu v zahvalo za prejete darove.

Poleg rednih romanj in procesij so pri-hajale na Trsat tudi izredne: ob raznih boleznih, ob suši in drugih naravnih

nesrečah, ob raznih nevarnostih. Te procesije so bile v navadi vse do prve svetovne vojne, po kateri so se spremenile državne meje. Tudi potem niso presahnila. Eno največjih romanj je bilo leta 1931, ko je bil na Trsatu škofijski evharistični kongres in tedaj je bilo trsatsko svetišče povzdignjeno v baziliko.

Danes se romanja na Trsat uradno začnajo 10. maja, ko je praznik trsatske Gospe. Romanja seveda niso več tako naporena in spokorna kot v preteklosti, vsem, ki se jih udeležujejo s pravim srcem, pomenijo, kot je zapisal papež Janez Pavel II., 'obisk materinega doma, postanek in počitek na dolgi poti, ki pelje h Kristusu'.

V prvi polovici junija prihajajo na Trsat nekatere župnije iz Slovenije; zadnja leta so pogosta romanja v avgustu in v zgodnji jeseni.

Glavni romarski shod na Trsat je 15. avgusta, na praznik Marijinega vnebovzetja, ki poleg množice domačih romarjev privabi tudi številne turiste. Uradni zaključek romanj pa je na praznik Kristusa Kralja, običajno na zadnjo nedeljo v novembru.

V svetišču je knjiga, v katero lahko romarji vpisujejo svoje prošnje, zahvale in vtise; nekatere od teh potem objavijo v li-

stu Marijin Trsat, ki izhaja (ponavadi vsak drug mesec) že 23 let. Večje skupine romarjev gredo v cerkev v procesiji; na cerkvenih vratih jih sprejme in blagoslovi varuh trsatskega svetišča, ki je navadno gvardijan (predstojnik) tamkajšnjega samostana. Ko se zbere veliko romarjev, je glavna maša na samostanskem vrtu, kjer je na vznožju griča (od 1967) postavljen oltar. Romarji lahko opravijo tudi križev pot po poti, ki pelje na vrh samostanskega griča, od koder se ob lepem vremenu odpira prekrasen razgled na Reko in Kvarnerski zaliv.

Slovensko jubilejno slavlje

V poletnih mesecih je bilo več romanj; na glavna romarska shoda, 15. avgusta in 8. septembra, so bogoslužje vodili škofje. 20. oktobra so na Trsat romali mladi iz reške metropolije. Vsa jubilejna slavlja hočejo biti priprava na bližajoče se leto 2000, jubilej našega odrešenja.

»Dragi slovenski romarji! Želim vam, da bi se s Trsata vrnili notranje obogateni, srečni in veseli, ker smo na tem kraju milosti doživeli posebno potrditev božje ljubezni. Naj vas spremlja božji blagoslov na vseh vaših potih. Naj bodo vsa vaša pota božja pota, romanja skupaj z Marijo v veri, zaupanju in ljubezni.«

Te želje je v soboto, 25. maja 1991, ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar ob koncu romarske maše na Trsat izrekel več kot 3000 Slovencem, ki so se tega dne zbrali na Trsat ob 700-letnici trsatskega Marijinega svetišča. Ljudje so mu pritrdili z navdušenim ploskanjem. Somaševanje 40 duhovnikov in treh škofov - poleg nadškofa Šuštarja sta se romanja udeležila tudi koprski škof Metod Pirih in ljubljanski pomožni škof Jožef Kvas, na za to prirejenem samostanskem vrtu, blizina starodavne Marijine cerkve, ob oltarju sliki brezjanske Marije Pomagaj in trsatske milostne Marijine podobe, prijazno gostoljubje hrvaških frančiškanov, vse to je seglo do srca.

Slovenski romarji so se na Trsat za-



Slovenski frančiškan p. Vendelin Vošnjak (1861-1933) je bil trikrat predstojnik (gvardijan) na Trsatu

Slovenski frančiškan p. Vendelin Vošnjak (1861-1933) je bil trikrat predstojnik na Trsatu in je umrl v sluhu svetosti

čeli zbirati že v zgodnjih dopoldanskih urah. Iz vseh koncev Slovenije je prišlo 50 avtobusov in posebni vlak iz Novega mesta in Ljubljane s 450 potniki. Iz bližnjih župnji koprške škofje so ljudje prišli tudi z osebnimi avtomobili. Med romarje pa so se pomešali tudi Slovenci, ki živijo na Reki in v okolici.

Poleg 700-letnice trsatskega svetišča je bilo tokratno slovensko romanje povezano še z enim spominom. Med zadnjo voj-

no so frančiškani brezjansko milostno podobo Marije Pomagaj odnesli na Trsat, kjer je bila bolj na varnem kot na Brezjah. Frančiškanski brat Krišpin Motočič, ki je ves čas čuval brezjansko sliko, še živi. Posebej ga je pozdravil tudi nadškof Šuštar in se mu zahvalil za njegovo skrb. V spomin na ta dogodek so romarji, ki so prišli na Trsat z vlakom, s seboj pripeljali tudi podobo Marije Pomagaj z Brezij. Ob njej so molili in pepevali že na vlaku,



Moderne jaslice
v nabrežinski cerkvi

enako pa tudi v procesiji na poti z železniške postaje na Trsat. Spremljala jih je pihalna godba iz Novega mesta.

Trsat je hrvaški Nazaret. Iz njega prihajajo vsa tista sporočila, ki jih kristjani z vernim srcem zaznamo v Marijinem Nazaretu. Razložek je v tem, da jih tu slišimo, bi lahko rekli, v svojem jeziku, se jih dotikamo s svojimi rokami, čutimo v svojih srcih. Tako so ob 700-letnici trsatskega svetišča zapisali škofje reške metropolije.

Podobno bi lahko dejali tudi za Slovence, saj že dolga stoletja radi romate v to Marijino svetišče. To je ob pozdravu slovenskih romarjev poudaril tudi p. dr. Mirko Mataušić, provincial hrvaške frančiškanske province iz Zagreba, ko jih je na začetku romarske maše nagovoril v slovenskem jeziku. »Slovenski verniki so vedno imeli zaupanje v trsatsko svetišče. Posebno pa so nam, frančiškanom s Trsata, zaupali pred 50 leti, ko so nam izročili v varstvo sliko Marije Pomagaj z Brezij. Za milostno podobo je skrbel in jo varoval še živeči brat Krišpin Motočić, ki je star 94 let. Vesel sem, da je brezjanska Marija danes spet pri nas, « je končal provincial.

Slovenske romarje, škofo in duhovnike je v slovenščini pozdravil tudi reški nadškof Antun Tamarut in jim zaželel dobrodošlico. »Z današnjim romanjem se uvrščate v dolgo verigo svojih prednikov, ki so radi prihajali v to svetišče in skupaj s hrvaškimi brati prosili Boga in Marijo za pomoč v njihovem življenju. Tu so prejeli tolažbo in mir. Prosimo tudi danes Marijo«, je zbrane povabil za mir in razumevanje med narodi pri nas in drugod po svetu.

Tudi nadškof Šuštar je v nagovoru med mašo posebej poudaril molitev za mir. »Na romanju smo za našo domovino, ki doživlja tako izredne zgodovinske čase v težkih razmerah in skrbah, kaj nam bo prinesla prihodnost...Zato na tem romanju molimo za mir z Bogom, v svojih srcih in z vsemi ljudmi, molimo za pravičnost

v urejanju medsebojnih odnosov, za dobrohotnost in ljubezen med nami.«

Po maši so romarji napolnili cerkev, molili in prepevali pred čudodelno podobo trsatske Marije. Popoldne ob treh je bila v cerkvi še posebna akademija, recital duhovnih misli o Mariji, petje Marijinih pesmi in na koncu še litanije. Lepo slovensko petje je prišlo prav do izraza šele v nabito polni cerkvi. Razodevalo je živo vero in veliko ljubezen do Boga in Marije.

Pozno popoldne so proti domu odhite li še zadnji romarji. Prijazni in gostoljubni patri pa so svetišče, samostan in okolico začeli pripravljati za nedeljsko hrvaško romanje. V nedeljo, 26. maja, se je na Trsat zbralo okoli 5000 ljudi. Somaševanje škofov in duhovnikov je vodil zagrebški nadškof, kardinal Franjo Kuharić.

STANKO JANEŽIČ

Hvalnica Svobodi

Hvalnico pojem Svobodi.

Po kapljicah je dotekala
od prvih stoletij v zavest
k zemlji priraslega ljudstva,
le tu in tam v tihotnem curku,
dokler ni izvirek usahnil.

Prebujeni od novih zarij
odpiramo veke
in se zaziramo v dalj
in prisluškujemo skrivnim šepetom
in nežnim stopinjam.

Pridi, neznana, ljubljena!
V pušči in dežju smo hrepeneli po tebi,
dolge noči smo te klicali,
onemogli, polmrtni
smo upali in verovali.

Po trpkih izkušnjah
zablod in zatiranj
je tudi v deželi hlapcev
dozorel čas
za tvojo besedo, Svoboda.

Sevka

Na Primorskem je sevka ena izmed najbolj gojenih vrst jabolk. V opisih po zadnji vojni jo imenujejo tudi »goriška sevka«, ker je bila razširjena zlasti v hribovskih predelih Goriške, dokler so še živele naše vasi. Gojili so jo v velikem številu še zlasti na Cerkljanskem, po Tolminskem, Kanalskem in Krambreškem, pa tudi bolj proti vzhodu, po Brnikih in v Vremski dolini.

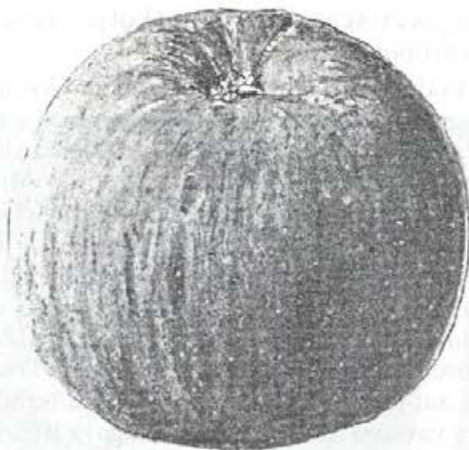
Po svojem poreklu pa ta vrsta jabolk sploh ni goriška, temveč prihaja iz Beneške Slovenije, ali bolj določeno, iz sela Sevce nad Klodiči.

Leta 1948 nam Fr. Mavrič iz Gorice, ki je dolgo iskal njen izvor, poroča v listu »Sadjar in vrtnar«, da je to samosevka, samorasla v senožeti Ravne nad omenjenim selom nekako pred 80 leti. Senožet je imel Valentin Vogrič, po domače Štengar. Ker je mladika bujno rasla in kazala znake žlahnosti, je gospodar ni precepil. Ni se motil, zakaj čez kako leto je mlado drevo obrodilo lepe sadove, ki so pritegnili pozornost tudi drugih selanov. Začeli so jo na široko gojiti, in ji sprva dali ime »štengarca«. Ko pa se je razširila tudi drugod, je dobila ime »sevka«, po domačem selu Sevce.

Že kmalu se je uveljavila tudi na sadnem trgu v Čedadu, kjer so ji prisodili tudi furlansko obliko »seukis«. Privabila je zatem tudi furlanske sadjarje, ki so začeli hoditi po cepike v Klodiče in drevo tudi večkrat slikali.

Sevka uspeva v vsakem podnebjju in legi. Posebno priporočljiva je za gorate predele. V visokih legah, kjer druge sorte jabolk odpovedo, uspeva sevka še kar dobro. Toda v dobri zemlji sicer bujno rase, njen sadež pa ni kaj posebno okusen. Na senčni strani ostane zelenkast, na sončni pa ni več živo pisan.

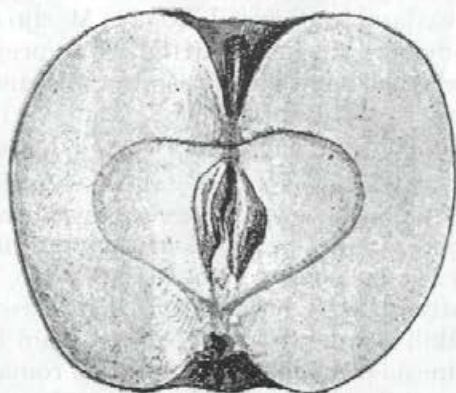
Najlepše sadeže obrodi tisto sevkino drevo, ki rase v sončni legi, v bolj pusti zemlji ali na opoki. Drevo ima zdrav les, ki ni podvržen boleznim, kakor so pogosto druge žlahtne sorte.



Sevka

V omenjenem listu opiše sevko isto leto tudi Fr. Magajna iz Gornjih Vrem. On jo je najbolj uvajal po Vremski dolini. O njej navaja nekaj značilnosti.

V najboljšem svetu po ravnini, pravi, sevka slabo uspeva, rodi sadeže brez prave barve, ki so kakor repa. Vse kaj drugega pa so zanjo bregovi, da je le svet



Sevka v prerezu

dovolj vlažen in zemlja nekoliko ilovnata. Na takem svetu rodi najboljša jabolka, kot si jih moremo zamišljati.

Vendar pa ne smemo misliti, da je ni treba negovati in hraniti. Če ji ne pognojimo, rodi sicer še vedno, vendar le kako leto, potem se izčrpa in začne hitro hirati.

Količina vlage zelo vpliva na barvo sevinjine sadeža. Zaradi prevelike vlage so sadeži svetli, manj vlage pa jim daje temnejšo, to je, zaželeno barvo. Količina vlage tudi zelo vpliva na sestavo plodov: na razmerje staničnine, sladkorja, kisline in pektinov, kar je tudi odločilnega pomena za njeno čvrstost in okus. Že sorazmerno majhna količina v kemični sestavi hitro spremeni odtenke njenega okusa in dišavnosti in splošno kakovost.

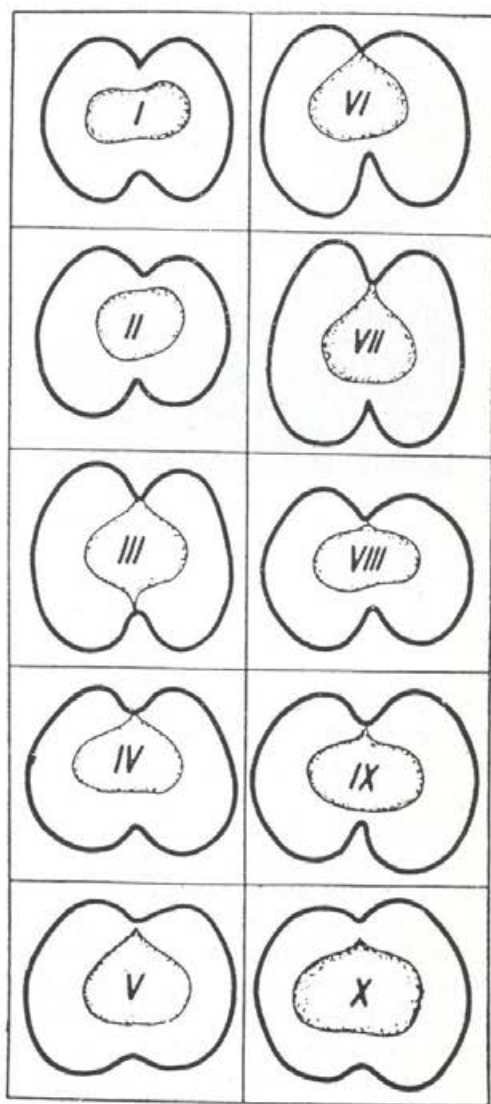
Na podlagi zbranih poročil so sevko na sadjarskem zboru v Mariboru leta 1953 sprejeli v sadni izbor za severno Goriško in za Brkine ter Vremsko dolino kot glavno sorto. Upoštevali so tudi njeno posebno lastnost, da je izredno primerna za prevažanje, ker ima dokaj debel olupek. Pogosto jo prevažajo kar v žakljih, kakor krompir.

Dozorevanje sadežev sevke traja približno 135 dni, cvete dokaj pozno. Primeren za uživanje postane meseca januarja, sočna pa ostane do maja.

V zadnjih letih so jo spet začeli gojiti v Slovenski Benečiji ob podpori pokrajinskih kmetijskih ustanov. Za pospeševanje njega trženja in gojenja je bila ustanovljena posebna družba z imenom Seuka. Ta družba je v sodelovanju z deželno ustanovo za pospeševanje kmetijstva oz. z njenim odsekom za sadjarstvo oskrbela okoli 5000 cepik sevke in jih porazdelila po nadiških dolinah. Poleg sevke pa so razširili tudi domačo sorto hruške, imenovano »kor«.

Že pred leti pa se je v Beneški Sloveniji odločil za široko gojenje sadja, zlasti še sevke, Guido Batajino, ki je zasadil okoli 1100 mladih dreves na treh hektarjih. Na-

sad leži pod hribom Karkoš ob sotočju Kosce in Arbeča. Leta 1983 je pridelal okoli 70 ton sadja in ga prodal na tržnicah v Čedadu in Vidmu.



Prerezi raznih vrst sevke

Mogoče je prav sevka ena izmed tistih sort, ki bi lahko odločilno pripomogle k večji tržni usmeritvi tistih kmečkih predelov, ki ležijo bolj odmaknjeno, in kjer so razmere za izboljšanje kmetovanja manj ugodne.

Ob stoletnici rojstva Filipa Terčelja



Filip Terčelj

Na Svečnico 1992 se bomo spomnili stoletnice rojstva duhovnika Filipa Terčelja. Rodil se je v Grivčah pri Šturjah na Vipavskem. Čas in okoliščine njegove smrti so zabrisali spomin po tem izrednem človeku, ki mu življenjske razmere niso dopustile, da bi v celoti razvil svoje sposobnosti. V duhovnika je bil posvečen 8. januarja 1917 v Ljubljani. Nato je štiri leta služboval v Škofij Loki. Ker je bil posebno nadarjen, so mu predstojniki svetovali nadaljnji študij. Študiral je v Kölnu na sociopedagoški fakulteti in se udeležil študijskih tečajev v Porenju (München - Gladbach), kjer se je pri Kolpingovih ljudsko prosvetnih ustanovah seznanjal z načini prosvetnega dela in spoznaval novejšje idejne tokove. Že med študijem je organiziral slovenske rudarje na Vestfalskem in ustanovil prvo zasebno šolo v Hambornu. V Gorico je prišel pripravljen in začel delovati kot veroučitelj, voditelj dijaške mladine in organizator. Že pred prvo svetovno vojno je bilo na Goriškem več prosvetnih društev, včlanjenih v Slovenski krščansko socialni zvezi. Terčelj je začel graditi na tem temelju. Izbral je organizaciji novo ime Prosvetna zveza in na

občnem zboru, oktobra 1922, postal njen tajnik. Organizacijo je utrjeval in širil; ustanavljal društva tudi v najbolj odročnih krajih in bil v stalnih stikih z njimi kot predavatelj in svetovalec.

Leta 1925 je na Goriškem delovalo že 162 društev z dvanajst tisoč člani. Terčelj je bil spreten organizator in človek družbe. Kakor pravi dr. Kacin, da so mu bili ljudje in delo zanje potrebni kot zrak za dihanje. Znan je bil tudi kot odličen pridigar. Kadar je šel glas, da bo pridigal Terčelj, je bila cerkev nabito polna. Ker so mesečnik Mladiko premestili v Slovenijo in ni bilo v Gorici primerne lista za obvestila iz društvenega življenja, je marca 1923 ustanovil mesečnik Naš čolnič, ki je izhajal do konca 1928. Vse letnike je uredil sam, nekaj jih je tudi sam napisal. V prvih letnikih so pomembne drobne poljudno napisane sociološke razprave, ki jih je strnil v vzgojno čitanko Za domačim ognjiščem (1927). Pisal je tudi črtice iz ljudskega življenja, od katerih je osem objavil v mesečniku Družina (1929-30), druge je združil pod naslovom Ogorki (1935). Ta drobna literatura se lepo bere, ker je vzeta iz vsakdanjega življenja in je prepletena s smešnimi prizori. Njegova humoristična žilica se razživi predvsem v zbirki Kopica veselih (1930) za Socialno čitanko Janka Kralja je 1926 prispeval razpravo Cerkev, kjer piše o krščanskem in materialističnem naziranju o družbi. Z ukinitvijo mesečnika Naš čolnič leta 1928 je Terčelj izgubil svoj življenjski element, a delal je, kakor smo videli, naprej. Poleg omenjenih je že 1928 napisal šmarnice Marija, naše življenje in leta 1930 knjigo Mati uči otroka moliti, ki je nekak priročnik za pouk krščanskega nauka v družini. Knjigo so uporabljali tudi duhovniki na Primorskem, ko so po zakristijah učili otroke krščanski nauk in brati po slovensko.

Leta 1940 je izšla njegova povest *Vozniki*, katere dejanje se odvija v polpretekli dobi v Vipavski dolini. Povest je bila prevedena v tuje jezike in jo je oddajala tudi tržaška radijska postaja. Baje je napisal tudi daljši tekst o življenju v umobolnici v Ljubljani, kjer je bil hišni duhovnik, ki pa se je v tedanjih neurejenih razmerah izgubil. Terčelj je pisal tudi pesmi. Z lahkoto je obvladal ritem in rimo in znal zadeti pravi ljudski ton. Zanimivo je, da je napisal več kot tretjino besedil za skladbe v treh znamenitih pesmaricah, ki jih je v letih 1928, 1930 in 1933 izdala GMD:

Božji spevi, Gospodov dan in Zdrava Marija. Napisal je tudi besedilo za Slovensko mašo, ki jo je uglasbila Breda Šček (Loče, 1936). Sodeloval je pri ureditvi mladinskih knjig: P.P. (Polde Paljk), Kolački (1926); F. Kleinmayr, Prvi koraki (1926); zbirka narodnih pesmi Barčica (1933) in pri že omenjenih Mohorjevih pesmaricah, katerim je napisal tudi liturgične uvode.

6. septembra 1931 na obletnico ustrelitve bazoviških junakov, so v Brdih zaplapolale slovenske zastave. Zaprli so nekaj Bricev, a so jih izpustili. 30. decembra so aretirali Terčelja, Bratuža in nekaj fantov, češ da so organizirali teroristično tolpo. Terčelj je prestal mučna zaslišanja v goriških zaporih in zlasti v koprski temnici. Živčno strtega so po pet mesecih obsodili na pet let konfinacije v Campobasso. Na posredovanje visokih cerkvenih krogov so ga po enem letu skrajne revščine in stalnih ponižanj izpustili. Vrnil se je domov v Grivče pri Šturjah, kjer je dve leti zaman čakal na zaposlitev. Ponujena mu je bila Borjana, a prefektura mu je prepovedala prevzeti župnijo. Tudi ni smel nadomeščati bolnega ajdovskega župnika Josipa Fona. Apostolski administrator msgr. Sirotti mu je izprosil zaposlitev v Benetkah, a je odklonil kakor tudi nasvet, da zaprosi za potni list in se izseli v Jugoslavijo. Ni maral zapustiti svojih ljudi. Živel je v večnem strahu in se skrival. Ko pa je zvedel, da

ga nameravajo spet aretirati, je pobegnil v Jugoslavijo.

V letih 1934-45 je bil prof. verouka na Drugi državni gimnaziji v Ljubljani in kurat v prisilni delavnici, ki so jo spreminili v umobolnico. Zbiral je dijaško mladino in prirejal glasbene in gledališke predstave, za katere je včasih napisal tudi tekst in glasbo. Njegovo stanovanje je bilo vedno vsem odprto; pomagal je in dal na razpolago vse, kar je imel. A ni se počutil dobro. Zadel je na okolje z drugačno miselnostjo, ki ga je odklanjalo. Čutil se je odveč in tujca. So mu tudi manjkali dom in ljudje, iz katerih je izšel in na katere je bil srčno vezan. Leta 1945 je zmagovita vojska tudi njega zaprla. Ko so ga po treh mesecih izpustili, je bil brez službe in strehe. Odšel je naposled k prijatelju Francu Krašni, župniku v Sorici, ki je oskrboval tudi Davčo, in mu pogamal pri delu. A trajalo je malo. 7. januarja 1946 je spremljal prijatelja na poti v Ljubljano, kamor je šel posredovat, da bi se vrnili na svoje domove kmetje, ki so bili razlaščeni, češ da so nemškega izvora. Ko sta hodila proti Železnikom, kjer bi dobila avtobus za Ljubljano, sta ju v gozdu pod Sorico prestregla terenca člana KP, odpeljala sta ju proti Podbrdu in v Štalcovi grapi izročila knojevcem, ki so stražili mejo. Ti so ju ustrelili in zagreblili. Razširili so glas, da sta hotela bežati čez mejo. Ko je od OLO Kranj 1947 prišel ukaz, naj prekopljejo vse neznane mrličke, so ju Davčani, ki so ves čas vedeli za grob, izkopali in prenesli na pokopališče v Davči. Na marmornati plošči pod zvonikom, kamor je župnik Franc Gačnik dal vklesati ime na duhovnikov, ki so službovali v Davči, sta tudi imeni F. Krašne in F. Terčelja s pripisom: »Oba zahrbtno umorjena«.

To je bila življenjska pot duhovnika Filipa Terčelja, izrednega govornika, genialnega organizatorja, ljudskega človeka in pisatelja, ki je bil eden od strebrov povojne kulture na Goriškem, kateremu je zla usoda branila, da bi izrabil svoje bogate talente.

Italijanska slovenistika

O odnosih in stikih med Slovenci in Italijani je bilo doslej veliko napisanega. (1).

Avtorji raznih del so se lotevali najrazličnejših problemov: menda je bilo največ napisanega o kulturnih odnosih, sledijo stiki na verskem področju, saj so Slovenci, če so hoteli poglobiti svoje teološke študije ali razna vprašanja na verskem področju, nujno morali v Rim. Veliko študentov iz slovenskih dežel je obiskovalo tudi italijanske univerze. Manj obdelano je področje gospodarskih stikov, razen v poslednjih letih, ko se je izmenjava dobrin močno povečala, saj se gospodarstvu obeh držav, posebno v obmejnih krajih, v nekaterih panogah kar dopolnjujeta. Zelo malo ali skorajda ni komparativnih študij ne na literarnem ne na drugih področjih. V Italiji je komparativistika šele v razvoju in tudi na področju stikov z drugimi evropskimi književnostmi je le malo tehtnih znanstvenih obdelav, morda zaradi samozadostnosti ali celo podcenjevanja vsega, kar je tujega. Tehtnejših razprav doslej ni mnogo, posebno ne z italijanske strani, saj se je celo znanstveni študiji slavistike (v pravem pomenu besede) začel pred dobrimi sedemdesetimi leti, ko je *Giovanni Maver* po rodu iz Dalmacije (Korčula 1891 - 1970 Rim) kot prvi poverjeni prof. na novo ustanovljeni stolici za študij slovanskih jezikov in književnosti na univerzi v Padovi začel (leta 1920) s predavanji iz slovanske filologije, istočasno pa poučeval srbohrvaščino tudi v Trstu na Višji šoli za ekonomske in trgovske vede. Leta 1926 pa je postal v Padovi prvi redni prof. slavistike v Italiji. Odslej se je ves posvetil »slovanskim književnostim«: poljski, češki, ruski, bolgarski in slovenski, ker je »spoznal, da je samo jezikoslovje preozko; zato ga je razširil na literature in na skupno bistvo slovanskega sveta, na jezikoslovno področje, duhovno religioznost, socialne smeri in drugo.

S tem je ustvaril italijansko slavistiko in svojo *Maverjevo šolo* (2).

Leta 1922 pa so ustanovili na rimski univerzi prvo stolico za poljski jezik in književnost, na katero so leta 1930 imenovali za rednega profesorja G. Maverja, ki je tu poučeval tudi slovansko filologijo.

Po zgledu Padove in Rima so se kmalu zganile tudi druge italijanske univerze (Bologna, Firenze, Neapelj, Benetke) in inštituti (Turin, Trst) in začeli ustanavljati redne ali izredne stolice, poverjena mesta in lektorate za poučevanje slovanskih jezikov in slovstev.

Slovanski svet je bil v Italiji seveda poznan že prej. K širjenju vedenja o Slovanih so v največji meri pripomogli prevodi književnih del, časopisna in revialna poročila, gospodarski in kulturni stiki, v največji meri pa odpiranje predstavništev, konzulatov in veleposlaništev v na novo nastalih državnih tvorbah na ozemlju nekdanje habsburške monarhije. Za »slovanski jug«, posebno za Slovence in vse narode, ki dotlej niso imeli svoje lastne države, pa je bilo zanimanje skromno ali pa ga sploh ni bilo, razen na obmejnih področjih, kar je že samo po sebi razumljivo, pa zaradi nuje, da vsaj deloma spoznaš sosedo in tiste, ki si jih kot »zmagovalce« vključil v lastne meje, in tiste, ki jih povsem podjarmiti nisi mogel.

Predvsem si je bilo treba razčistiti pojme že zaradi predsodkov in marsikatero nejasnosti o Slovanih sploh, o njih izvoru, o njih »jeziku«, o njihovih težnjah po samostojnosti, da ne govorimo o njih omiki, o veri, o civilizaciji, pa o »demonu«, ki jih je po letu 1917 skušal podjarmiti in zasužnjiti - danes smemo zapisati - za celih 74 let.

Pa kaj bi s svojim razmotrivanjem segali v zgodovino; skušali se bomo omejiti le na to, kar so v Italiji v zadnjih sedem desetletjih postorili za spoznavanje slo-

vanskega in slovenskega sveta še posebej poleg že omenjega G. Maverja tudi drugi italijanski slavisti *očetje ustanovitelji italijanske slavistike* (3), to so: E. Damiani, L. Salvini, B. Calvi, W. Giusti, U. Urbani, A. Cronia in B. Meriggi.

Vsakdo izmed njih se je uveljavil na svojem specifičnem področju, se poglobil v enega ali več slovanskih jezikov in slovstev, se ukvarjal s slovansko filologijo, preučeval nastanek, razvoj in svojstvene posebnosti slovanskih jezikov in tudi zgodovino posameznih slovanskih narodov, z njihovimi navadami, šegami in običaji; marsikdo se je loteval tudi prevajanja iz »slovanskih slovstev«; najbolj razgledani pa so se lotili vzgajanja nove generacije slavistov, ki so se uveljavili po II. svetovni vojni in ki so danes v Italiji strokovnjaki na področju poznavanja in preučevanja jezikov in književnosti vseh slovanskih narodov, njih nastanka in razvoja od najstarejših starocerkvenoslovanskih tekstov do najnovejših jezikoslovnih posebnosti, njih zgodovine in značilnosti.

Enrico Damiani (Rim 1892 - 1953 p. tam), je bil pretežno rusist, prevajalec iz ruščine, češčine, bolgarščine in slovenščine. Zanimal se je predvsem za južne Slovence, njihov sloves in jezik, v glavnem je preučeval bolgarsko književnost. Bolj kot znanstvenik pa je želel biti kulturni po-

srednik in seznanjati Italijo s slovanskim svetom. Njegovi prevodi iz slovenščine pričajo bolj o »dobrem razumevanju teksta in o pesniškem podoživljanju, drže pa se bolj duha in celotnega razpoloženja pesmi kot izraza originala«.

Luigi Salvini (Milan 1911 - 1957 Rim), jezikoslovec, literarni zgodovinar in prevajalec, najprej profesor slovanske filologije, kasneje pa je poučeval bolgarski jezik s književnostjo na rimski univerzi; bil je tudi na prosvetnem ministrstvu na oddelku za kulturne izmenjave in obmejne pasove, toda na tem mestu se je zavoljo pravičnosti in objektivnosti zameril oblastnikom, zato so ga porinili »na stranski tir v neki nepomembni urad«. Prevajal je iz ruske, ukrajinske, češke, poljske književnosti in iz južnoslovanskih literatur. Njegovi poznavalci pravijo, da je imel najrajši Slovence, in sicer zaradi njih usode in »čudne« zgodovine: Slovenci so v tej stari Evropi čudež, ki so ga zgodovini in etnografiji narekovali skrivnostni zakoni zaradi narodnega značaja (zimzelen in rožmarin, stara pravda in čustvenost, ki je po njegovem *etična*, v nasprotju s čutno sentimentalnostjo), zaradi sorodnosti univerzalnih teženj in kulturnih idealov. Leta 1951 je izdal obširno antologijo slovenske poezije (*Sempreverde e rosmarino*) in v izčrpnem



Proslava 200-letnice
slovenske šole na Katinari
(16.6.1991)

uvodu prikazal italijanskemu bralcu slovensko politično, kulturno in literarno zgodovino od ljudskih pesmi in Brižinskih spomenikov do sobobnih ustvarjalcev, dokazal globoko poznanje slovenskih problemov in toplo ljubezen do slovenskega naroda. Prevajalec in publicist Božidar Borko je v osmrtnici zapisal, da ni še nihče v Italiji pisal o nas tako pristržno. Po zadnji vojni je Salvini prišel v tesen stik s slovensko šolo v naših krajih. Oktobra 1947 sta odšla v Rim prof. A. Kacin in dr. A. Sfiligoj, ker ju je namesto predsednika De Gasperija sprejel tajnik, kateremu sta izročila spomenico Slovenske demokratke zveze. Dr. Sfiligoj je o tem napisal: »Spremljal naju je znani slavist prof. Luigi Slavini. Ko sva bila ravno v Rimu, naju je dosegla vest, da goriški CLN napsrotuje slovenskim šolam z izgovorom, da niso uzakonjene. Tedaj sva se podala na pristojno ministrstvo, kjer naju je sprejel ravnatelj oddelka za kulturne izmenjave..., kateremu so bile naše šole podrejene. Dober tolmač naše zadeve in zahteve je bil zopet prof. Salvini. In tako sva dosegla, da se mora pouk na vseh slovenskih šolah nadaljevati«.

Bartolomeo Calvi (Pavia 1886 - 1961 Turin), filolog in prevajalec, lektor za slov. jezik na univerzi v Turinu. Raziskovalec slovenskega jezika, ki se ga je naučil med službovanjem v Tolminu (1924); prevajal je zlasti Cankarja in svojim prevodom dodajal podrobne spremne študije.

Wol Giusti (Firence 1901 - Rim 1981), po materi je bil lužiškosrbskega rodu, zato se je že zelo zgodaj seznanil s tem slovanskim jezikom, a že leta 1930 je v Rimu opravil izpit za poučevanje češkega in slovaškega jezika s književnostjo na univerzah, 1946 je postal prof. za ruski jezik na tržaškem vseučilišču, kjer je poučeval tudi slovansko jezikoslovje in slovenščino; iz slovenščine je tudi veliko prevajal. Ukvarjal se je zlasti z zgodovino Vzhodne Evrope, v glavnem pa se posvetil ruski literaturi in o njej mnogo pisal.

Umberto Urbani, prvotno Urbanaz (Koper 1888 - 1967 Trst), slavist in prevajalec iz slovenščine in srbohrvaščine v italijanščino, pod Avstrijo preganjan zaradi domoljubja, pod fašizmom je zagovarjal režimske težnje, po padcu črne diktature pa se je prelevil in po letu 1945 sodeloval v Jugoslaviji naklonjenih časnikov in se trudil za italijansko-slovensko zблиžanje, o tem pisal in govoril, delal odkrito in zavzeto za novo stvarnost. Od 1931 do 1958 je bil poverjeni profesor za srbski in hrvatski jezik na Trgovski višji šoli v Trstu, od 1943-47 pa še za slovenščino na Leposlovni fakulteti tržaške univerze. Po radiu Trst je skoraj vsa povojna leta seznanjal poslušalce z aktualnimi kulturnimi vprašanji s slovenskega in srbohrvaškega jezikovnega območja; italijanskim bralcem je navdušeno razkrival lepote hrvatske in srbske književnosti, marsikateri biser našega slovstva pa mostrsko prelil v Dantejev jezik, si s tem pridobil vrsto slovenskih prijateljev, ki so mu priskočili na pomoč, ko mu je celo tržaška univerza odklonila pokojnino.

Arturo Cronia (Zadar 1896 - 1967 Padova), študiral v Gradcu in Pragi, kjer se je izpopolnjeval v jezikih južnih Slovanov in tu med svetovnimi vojnami poučeval italijanski jezik s književnostjo. 1937 se je preselil v Padovo, kjer so prav zanj kakor leto kasneje »(per chiara fama)« ustanovili stolico za srbohrvatski jezik in literaturo - prvo v Italiji - in tu je ostal do smrti. Dobro je poznal skoraj vse slovanske jezike in književnosti in o njih suvereno pisal in razpravljaj. Razprave o tem (nad 200 enot) so ga uvrstile med največje italijanske slaviste. V Padovi je občasno predaval tudi o slovenskem jeziku in literaturi in prav pri njem je diplomiralo mnogo Slovencev s Primorske (nad 30 diplomskih del z različnih področij našega slovstva). Po njegovi zaslugi so leta 1963 ustanovili prvo stolico za slovenski jezik in književnost na univerzi v Padovi in v Italiji sploh.

Bruno Meriggi (Orvieto 1927 - 1970 Mi-

lan) spada med »mlajše« slaviiste in v že tako imenovano povojno generacijo. Bil je profesor češčine in ruščine na univerzi v Firencah, nato v Pisi in v Milanu, kjer je leta 1960 postal redni prof. za slovansko jezikoslovje. Bil je zelo izobražen (poznal je vse slovanske jezike) in je hodil po stopinjah »očetov« italijanske slavistike. Vendar je utiral nova pota: v italijanski kulturni svet je hotel prenesti izkušnje Slovanov, kakor so se ohranile v starih besedilih in v zgodovinskih in verskih razlagah. Raziskoval je »skupno slovansko kulturo«, npr.: predstavo Boga v verovanju slovanskih narodov, poganške molitve, izraze za sorodstvene vezi idr. Njegova *Storia della letteratura slovena* (Milan 1961, 408 str.) je bila nekaj mejnik »italijanske slovenistike«, saj je bil dotlej študij tega predmeta, če smemo poznavanje slovenskega jezika in slovstva v Italiji sploh tako imenovati, le domena polislavistov, to je tistih ljubiteljev slovenskega jezika in književnosti, ki so v področje svojih raziskovanj vključevali poleg študija drugih slovanskih jezikov in literatur tudi *slovenistiko*. Pravih slovenistov do začetkov šestdesetih let skorodani.

Lahko bi zatrдили, da se z B. Meriggijem nekako zaključuje prvo obdobje italijanske slovenistike. V zadnjih tridesetih letih pa začno delovati tako imenovani »čisti« slovenisti slovenskega rodu, in teh ni malo, vendar pa se ti - razen redkih izjem - ne udeležujejo v vsedržavnem merilu, marveč le na obrobju, na obmejnih področjih; med tako imenovanimi »splošnimi« italijanskimi slavisti pa ni skorajda nikogar, ki bi se specifično ukvarjal s slovenistiko in o problemih slovenskega jezika in slovstva suvereno pisal. Strokovne orise slovenske književnosti v italijanščini so v zadnjem času prispevali v glavnem Slovenci, ki se poklicno ukvarjajo s slovenskim jezikom in slovstvom na univerzah v Trstu, Vidmu, Padovi, Rimu in Neaplju, kjer so danes stolice, poverjena mesta ali lektorati za slovenski jezik in književnost, in tisti slovenski zamejski

strokovnjaki in raziskovalci, in tudi teh ni prav zanemarljivo število, ki jim še prav posebej pri srcu slovenska tiskana beseda in jo želijo skrbno posredovati tudi sodržavljanom drugega jezika.

Opombe:

1) Prim.: A. Cronia, *La conoscenza del mondo slavo in Italia*, Padova 1958;

R. Petaros, *Bibliografia di Martin Jevnikar*, Esteuropa I, Udine 1984;

M. Breclj, *Bibliografia delle traduzioni slovene di opere italiane dal 1945 al 1961*, Studi goriziani 31, 1962;

J. Jež, *Italijansko-slovenski kulturni stiki skozi stoletja*, Pdk 14.1.1968;

M. Pirjevec, *Saggi sulla letteratura slovena dal XVIII al XX secolo*, Trieste 1983;

R. Petaros, *Prevodi slovenskih leposlovnih del v italijanščino*, Izvestje za š.l. 1976/79, Trst 1980.

2) Podatki o posameznih »slovenistih« v *Primorskem slovenskem biografskem leksikonu*, ki jih je zbral M. Jevnikar, in v posameznih snopičih revije *Ricerche slavistiche*.

3) Niso pa čisti slovenisti, kakor jih napačno označujejo v IV. zvezku Enciklopedije Slovenije, str. 204, Ljubljana 1990.

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

Navadni psalm

V tihoti
zbiram
svoje misli
in jih posvečam
Tebi, večnemu Viru.

Iz globine duše
dvigam svoj klic
v molitvi in prošnji
za brate in sestre
novih svetlih dni.

Razlij svojo milost,
svoj sveti blagoslov
na njive, griče in polja,
na domače in gozdne živali,
na človeka in njegov dom.

Ivana Sorman - Zorman

Življenje v službi zapuščenim



Ivana Sorman - Zorman

Na tržaški Istrski cesti, ki pelje od Sv. Jakoba mimo salezijancev proti pokopališču, je na številki 61 napisano: »Casa del fanciullo, Orfanotrofio »San Giuseppe« e Scuola materna«; na številki 71 pa: »Istituto Teresiano e Casa di Nazaret«. Obe močnejši ustanovi vodijo redovnice: prvo Sestre sv. Križa (ki imajo svoj glavni sedež v Švici), drugo pa Sestre dobrega Pastirja (z glavnim sedežem v Rimu). Prva je bila uradno ustanovljena leta 1905, druga pa leta 1908.

Kateri Tržačan ve, da je za njuno začetno življenje in ustanovitev žrtvovala vse svoje moči dobra in skromna Slovenka, doma iz župnije Slavina na Pivki? Bila je to Ivana Zorman (ali Sorman), rojena 6. junija 1836 v vasi Žeje (župnija Slavina). Kot preprosto kmečko dekle je pri-

šla služiti v Trst. Kmalu po svojem prihodu v Trst je spoznala, da je v mestu poleg velikega bogastva tudi veliko uboštva in pomanjkanja. To jo je bolelo in skušala je pomagati.

Dobila je v posest primerno »kampanijo« na Istrski cesti. Tam je s pomočjo dobrotnikov, zlasti kapucinskih patrov, pripravila in vedno razširjevala Sirotišnico za mlade deklice. Izročila jo je v varstvo sv. Jožefa, ki se je zato imenovala sirotišnica sv. Jožefa. Tukaj je bila sama gospodinja, ravnateljica, učiteljica in odgojiteljica malim, le za šoloobvezne deklice je morala poiskati primernih učiteljic. Dne 13. decembra 1877 je prišla v hišo prva gojenka. Leta 1905 je »dobra gospa« Ivana izročila svojo sirotišnico sestram sv. Križa. A ni mirovala. V bližini je kupila sosednjo »kampanijo« s hišo, ki se še danes imenuje »Casa di Nazareth«.

Tu je umrla 22. februarja 1922. Počiva na tržaškem pokopališču med redovnicami v grobu, ki je vedno lepo oskrbovan. Na grobnem spomeniku, kakor tudi na spomeniški plošči ob vhodu v Sirotišnico sv. Jožefa, so poudarjene zasluge »ubo-ge in ponižne matere zapuščenih sirot«.

Ivana Zorman ima še druge zasluge. Tri svoje nečake je usmerila v misijone in h kapucinom. Zdi se, da je tudi dve nečakinji usmerila k redovnicam.

Prvi, Luka Abram (z redovniškim imenom Leo) se je rodil v Selcu (žup. Slavina) 28. avg. 1863. Prišel je k teti v Trst in pomagal v njeni sirotišnici. Ker je kazal izredno veselje za duhovniški stan, ga je teta poslala h kapucinom. Ti so poslali leta 1884 v Plovdiv v Bolgarijo, kjer je dovršil gimnazijo. Bogoslovje in noviciat je opravil v Budnji pri Smirni v Mali Aziji. Tu je bil tudi posvečen v duhovnika leta

1892. V teh krajih je skrbno opravljajl misijonsko delo do leta 1897, ko je bil premeščen k Svetemu Štefanu v Carigrad, kjer je prevzel službo magistra novincev, ki jo je opravljajl 12 let. Leta 1909 je zaradi bolezni skušajl prevzeti kakšno drugo službo, a je šlo le s težavo. Umrj je 7. aprila 1931 v Carigradu. Bil je izredno delaven mož, priljubljen dušni pastir in sposoben pomočnik in svetovalec.

Drugi, Janez Zorman (z redovniškim imenom Leopold) se je rodil v Žejah (žup. Slavina) 31. avg. 1885. H kapucinom je stopil 13. jun. 1903. Študiral je v Carigradu (Sv. Štefan), v Budnji pri Smirni in v Benetkah. V duhovnika je bil posvečen v Padovi 31. jan. 1909. Prvotno je misijonaril v Smirni in na otokih. Nato so ga poslali v Bolgarijo, kjer je v Sofiji ostal 25 let. Tu je bil župnik in redovniški superior. Bil je tudi spovednik bolgarske kraljice Ivane, ki je bila hči italijanskega kralja Viktorja Emanula III. Bil je zelo izobražen redovnik in široko razgledan, plemenit in blag. Umrj je 12. nov. 1939 v Sofiji, pokopan je v Plovdivu.

Tretji, Janez Abram (z redovniškim

imenom Venceslav) se je rodil v Slavini 26. jan. 1897. H kapucinom je stopil 30. dec. 1916. Študiral je najprej v Oriental-skem inštitutu v Palermu; noviciat in filozofijo je opravil na Bavarskem v Nemčiji, teologijo v Rimu; v mašnika je bil posvečen 29. jan. 1923.

Po mašniškem posvečenju je ostal še v Rimu, kjer je nadaljeval študije. Leta 1925 so ga poslali v Bolgarijo, v Sofijo, kjer je ostal do leta 1932. V Bolgariji je misijonaril in urejal list Istina. Leta 1932 so ga poklical v Rim za podtajnika za misijone pri generalni kuriji kapucinskega reda. Ko je bil v Rimu, mu je Kongregacija za obrede (kakor je sam povedal v Slavini) poslala v pregled slovensko izdajo rimskega obrednika, ki so ga potrdili 23. nov. 1932. A še isto leto se je vrnil v svojo redovniško provinco v Briksen (Bressanone). Tu je uspešno deloval kot dušni pastir v raznih krajih kot Vipiteno, Chiusa, Silandro. V dijaškem malem semenišču v Varni je prevzel profesorsko službo. Še mladega ga je po kratki bolezni pobrala smrt 16. dec. 1938. Pokopan je v Varni pri Briksenu.

ANDREJ BRATUŽ

Evropa in Slovenci

»Danes ni več Francozov, Nemcev, Spancev, celo Angležev, naj se še tako govorijo; vsi so samo Evropejci.« Te besede je sredi 18. stoletja zapisal Jean-Jacques Rousseau, eden od očetov moderne politične demokracije in civilne družbe. Besede, ki tudi danes najdejo svoj odmev v času dejanskega procesa evropske integracije in pred vstopom v novo politično unijo naše celine pred letom 1993. Politična dialektika med zahodnimi evropskimi državami na pragu tretjega tisočletja je seveda še zelo živahna in tudi polemična. Egoizmi posameznih zlasti velikih držav članic Evropske gospodarske sku-

pnosti (EGS) še v marsičem preprečujejo pravo človeško in notranjo integracijo, posebej med narodi posameznih držav, ki to veliko skupnost danes sestavljajo.

Vse to ima letos in prav v času pisanja teh vrstic še svojo poseben pomen in prizvok. Posebej za nas Slovence, saj so komaj prenehali topovski streli in z vojsko organiziran hinavski in zahrbtni napad na mlado slovensko državnost. Prav sedaj odhaja iz Jugoslavije evropska ministrska trojka (že na tretjem-četrttem obisku dobre volje), z ugotovitvijo, da so propadli poskusi za mirno rešitev kar se da zapletenega vojnega stanja med Hrvati in Srbi.

Evropa skuša gasiti ogenj, ne more ga pogasiti. Ali so torej Rousseaujeva razmišljanja o neki skupni evropski civilizaciji (tudi na politično-pravnem področju) le krasna utopija, kot je bila utopija ženevskega misleca prvotna zamisel o blaženem naravnem stanju človeka?

Take in podobne misli lahko obidejo vsakogar, ki razmišlja o problemu današnje Evrope, njeni usodi, njeni bodočnosti. Morda postanejo misli še bolj aktualne v našem primeru, ko gre za povezavo politične Evrope z našo stvarnostjo danes. In tu morda še zlasti, ko gre za vezi med slovensko zamejsko, manjšinsko stvarnostjo in evropsko problematiko. Jasno, da se danes vedno bolj povezuje z našo slovensko manjšinsko tematiko tudi Slovenija kot država in vsaj v nekem oziru že priznan (vsaj dejansko) partner politične Evrope.

Že večkrat smo se na straneh tega Kolarja zaustavili ob tej problematiki. In tudi če se kdaj morda misli ponavljajo, iznašajo pa vseeno tudi vedno nove teme. Prav tako pomenijo verno sliko delovanja na tem področju v tekočem letu. Zato naj se najprej pomudim ob nekaterih pomembnejših mejnikih v tem oziru, pose-

bej kar zadeva *slovensko manjšinsko prisotnost v politični Evropi danes*.

Znano je, da delujejo v Evropi razne manjšinske organizacije in zveze, ki skrbijo za dejansko operativno povezavo med njimi. Tako je zlasti pomembna Svobodna evropska zveza-Alliance Libre Européenne (ALE), ki povezuje stranke narodnih manjšin v državah dvanajsterice EGS. Tu sodelujejo tako Irci in Bretonci, Škoti in Frizijci, Katalonci in Sardinci, Slovenci in Valdostanci, Furlani in Južni Tirolci, Baski in Korzičani, itd. Zveza ALE ima tudi lepo število izvoljenih evropskih poslancev. Med temi je tudi zastopnik skupne liste »Federalizem« iz Italije, ki povezuje naše manjšine in je v nji tudi slovenska stranka naše dežele.

Vsako leto je najmanj po eno večje skupno zasedanje, ki se odvija navadno na sedežu evropskega parlamenta v Bruslju ali v Strasburgu. Letošnje zasedanje je potekalo ob koncu marca v Strasburgu. Na dnevnem redu je bilo več pomembnih vprašanj. Tako zlasti poročila o posameznih manjšinskih skupnostih, pa še o odnosu z novo stvarnostjo nekdanje vzhodne Evrope. Poleg izrazito manjšinskih strank pa je tej zvezi tudi nekaj av-



Množica za mir
in samostojno
Slovenijo na
Travniku
v Gorici 30.6.91

tonomističnih skupin, tako recimo iz Andaluzije v Španiji ali pa iz severne Italije (Lombardija). Vsekakor gre za dobro koordinirano delo in vzklajanje posameznih interesov in problemov.

Slovenski predstavnik je v imenu SSk jasno podčrtal nekatere aspekte iz sodobnega slovenskega sveta. Ko je — kot vedno — izrazil pričakovanje nad skorajšnjo slovensko zakonsko zaščito pri nas, je nato prešel na sedanja prizadevanja republike Slovenije za demokratično družbo in pluralizem. Posebej je še poudaril potrebo, da uradna politična Evropa, torej EGS, sledi tem procesom in odločno podpre Slovenijo (in tudi Hrvaško) v tem zgodovinskem trenutku. Le tako bo Evropa dejansko postala domovina vseh, ki v njej prebivajo in s tem zlasti postopno sprejela tudi države in narode slovenskega sveta.

Poleg širše evropske povezave v zgoraj omenjenem okviru se odvijajo še druge pobude pri katerih skoraj vedno sodelujejo tudi slovenski predstavniki. Tako recimo letos na kongresu manjšinske zveze FUENS v Budimpešti, tako na raznih srečanjih od Irske do Katalonije.

Veliko pa je pobud v okviru same manj-

šinske povezave v Italiji. Poleg stalnih političnih zasedanj liste »Federalizem« so na programu razne važne kulturno-politične iniciative. Sem sodita dva zanimiva simpozija, na Sardiniji. Tako seminar liste »Federalizem« v mestu glavnem Sardinije Cagliari z nastopom nekaterih vidnih strokovnjakov evropske manjšinske problematike, pa še nastopi manjšinskih predstavnikov o stanju posameznih narodnostnih skupnosti. V mestu Sassari pa predvsem kulturno dvodnevno srečanje z nastopi vseučiliških profesorjev iz raznih evropskih držav in predstavnikov samih manjšin na temo »Evropa na pragu tretjega tisočletja: njena kulturna identiteta«. Povsod seveda s sodelovanjem zastopnikov slovenske manjšine v Italiji.

Veliko bi se dalo še napisati v zvezi s to problematiko, pa tudi o še drugih pobudah (tudi pri nas) o podobnih temah. Danes je Evropa kot politični, socialni in kulturni problem vedno bolj živo prisotna v javnosti in v sredstvih javnega obveščanja. S tem se soočajo tudi razne šolske pobude, kar je še posebno važno, saj je prav študirajoča mladina najbolj poklicana za kasnejša vodilna mesta v družbi. Morda bi se tudi naše šole lahko še bolj



Manifestacija proti
vojni v Sloveniji na
Velikem trgu
v Trstu

vključile v te dejavnosti, saj smo prav na našem področju najbolj izpostavljeni, s tem pa tudi poklicani za aktivno povezovalno med tu živečimi narodi.

Naj tudi zaključim z mislijo francoskega filozofa, ko v nekem drugem delu razmišlja o Evropi (nekateri so pravzaprav postavili prav v 18. stoletje začetek moderne evropske ideje), ko piše: »Vse evropske države predstavljajo nekaj medsebojen sistem, ki jih povezuje v isto vero, z enakim pravom narodov, z navedbami, s književnostjo, s trgovino in z neke vrste ravnovesjem, ki je nujna

posledica vsega tega... Vsi ti vzroki skupno prispevajo k temu, da je Evropa ne le, kot Azija ali Afrika, neka skupnost ljudstev, ki nimajo nič skupnega razen imena, ampak neka realna družba, ki ima svojo religijo, svoje običaje, svoje pravi in celo zakone, od katerih se noben narod, ki jo sestavlja, ne more oddaljiti, ne da bi takoj povzročil motnje.« Tako J.J. Rousseau. Tako pa tudi zahteva današnje Evrope pred vrati tretjega tisočletja, ki bo morala postati vse večja in trdnjša skupnost vseh njenih narodov in vse civilne družbe.

VIDA VALENCIČ

Turistična ponudba in njen možni razvoj na področju Furlanije Julijske krajine

Italija je močno vključena v pojav turizma, tako po utrjenosti tradicije kot po obsegu turističnih tokov. V tej državi takorekoč ni področja, kjer turizem ne bi bil med pomembnimi postavkami gospodarske bilance; nekatere dežele so, kljub kompleksnosti svojega gospodarstva, še posebej prežete s to dejavnostjo: sam severo-vzhod — od Romagne do Tridentinske-Južne Tiroske — beleži polovico turističnih prisotnosti v Italiji.

Koncentracija povpraševanja, pogosti naravnega okolja, veličastnost zgodovinsko-spomeniške dediščine so bili dolga leta ugodni predpogoji za razvoj, še posebej, če k temu prištejemo kapilarno organiziranost območja z mrežo objektov in komunikacijskih poti, kar je omogočilo, da se je turistična dejavnost povsod, vsaj na severo-vzhodu, izognila bremenom vlaganj v infrastrukturo.

Ob teh ekonomsko-teritorialnih elementih pa je potrebno poudariti nekatere povsem socialne in kulturne vidike: prebivalstvo obširnih predelov Italije ima že po tradiciji organizacijske in podjetni-

ške sposobnosti ter sposobnost investiranja prihrankov; organizirano je v skupine, ki jih združujejo družinske, sorodstvene vezi ali tesna etnično-kulturna sorodnost.

Stanje v deželi Furlaniji-Julijski krajini

V deželi Furlaniji-Julijski krajini obstaja velika razlika med hotelskimi obrati v manjših turističnih mestih kot so npr. Gradišče, Sredipolje, Forni Savorgnani in večjih: Lignano, Gradež, Oglej, Piancavallo.

Značilnost hotelskih obratov v naši deželi je skoraj popolna odsotnost velikih hotelskih verig (hotel chains) in večjih turističnih naselij (kot so npr. Club Med in podobni). Hotelski obrati so tu večinoma srednje-manjši, vodeni so družinsko, obratujejo že precej let in jih večinoma označuje pomanjkanje kvalificiranih uslužbencev.

V naši deželi je poleg tega občutiti pomanjkanje večjega »tour operatorja na področju in - cominga«, to pomeni spre-

jemanja in privabljanja tujih gostov v našo deželo. Razumljivo je, da to pomeni tudi zaostajanje za drugimi, turistično razvitejšimi italijanskimi deželami. Večjega tour operatorja torej na področju privabljanja gostov ni, še posebno zaradi premajhnih hotelskih struktur, vendar tudi zaradi previsokih stroškov, ki bi bili potrebni za promocijo naše dežele v Italiji in na tujem. Ti stroški so visoki že po sami naravi možne ponudbe; z izjemo Lignana, Gradeža ter večjih zimskih središč (kot je npr. Piancavallo), bi namreč turistični paketi bili namenjeni samo manjšim zvrstem turizma (torej tudi dražjim): enogastronomski turizem, turizem osnovan na ogledih bojnih polj...

Gorska središča

Gorska središča v naši deželi so se močno razvila še posebno v zadnjem desetletju. Čeprav se je število prenočevanj v tem obdobju skoraj podvojilo, opazamo tudi neravnovesje med hotelskimi strukturami in t.i. »domačimi« strukturami (to je s t.i. »Vikend - hišami«), ki vlada v nekaterih zimskih središčih (tako npr. v Piancavallo), kar pomeni prenatrpanost središča do sobotah in nedeljah.

Bistvena privlačnost gorskih središč je mir, ki ga gore ponujajo utrujenim meščanom. Pomanjkanje znanih in mondenih gorskih središč v naši deželi še potencira ta čut miru, počitnic posvečenih samo oddihu.

Gorska središča torej, namesto novih hotelskih struktur, ki bi obvezno pomenila natrpanost, potrebujejo izboljšanje ob sedanjih hotelskih in nasploh turističnih struktur.

Gorski turizem bi moral poleg tega posvetiti več pozornosti posebno mladim, navdušenim ljubiteljem gora.

Morska središča

Lignano in Gradež (največji, če že ne edini, morski središči naše dežele) gostita večinoma zveste turiste. Morje, ki ga ponujata, je še kar čisto, dolge plaže so skrbno vzdrževane, zabavne turistične točke, nautični servis, čistoča in zelenje, družinsko okolje v manjših holetih, vse to privablja turiste, ki pozabljajo na nemodernost in slabo vzdrževanje majhnih hotelov ter anonimnosti t.i. kamingov, ki so izključno prenočišča. Težko je napovedati, kdaj bo ta turistična ponudba povsem odpovedala, vendar najpazljivejši turistični strokovnjaki že danes zaznavajo ne-



Mladi zbirajo podpise za solidarnost s Slovenijo - v središču Trsta (Portici di Chiozza - fotomladika)

...dovoljstvo pri klasičnem turistu t.i. masovnih morskih središč. Ta tip turista si danes želi še kaj več od samega sonca, plaže in morja; morska turistična središča morajo zato organizirati nove ponudbe na področju zabave, zdravega počitka in prijetnega počutja ob kaki razvedrilni dejavnosti.

Obenem bi morala Lignano in Grado izboljšati svojo hotelsko ponudbo.

Mesta kot turistična središča

Gorica, Pordenon, Videm ter Trst imajo še kar dobro razvito hotelsko strukturo. Še posebno Trst, pa bi potreboval večjo ponudbo hotelov druge kategorije.

V mestih, še posebno v Trstu, prevladuje kongresni in »business-turizem«, ki skupaj privabita v Trst 80 % vseh turistov.

Osrednja kulturno-turistična ponudba v bodoče

Večkrat se je govorilo o možnosti približanja turistov iz obeh velikih turističnih

nih koncentracij, to je iz morskih in iz gorskih središč, v osrednji del naše dežele, ki naj bi ponudil enodnevne ekskurzije ali krajše izlete.

Ne smemo pozabiti na neuspeh podobnih ponudb drugod po Italiji: tako je npr. iniciativa »Turistično-kulturni izleti po južni Italiji«, ponujala neko idealno povezavo med obmorskimi letovišči in večjimi središči, požela kaj malo uspeha.

Več raziskav iz področja turistične ponudbe nam jasno priča da se individualen turist zanima za več vrst turizma, vendar skoraj nikoli istočasno. Kar se npr. naše dežele tiče, se bo turist, ki je na oddihu v kakem morskem letoviščarskem kraju, težko odpovedal trem ali štirim dnevom sonca in morja in obiskal zgodovinske zanimivosti.

Isti turist pa bi bil zelo verjetno zainteresiran za take kulturne ponudbe v kakem drugem letnem času.

T.i. »manjše turistične zvrsti« morajo biti torej ovrednotene kot pomembne same po sebi in ne le kot dodatek ponudbi morskih ali gorskih letoviščarskih krajev.

...izarna v Trstu -
alosten
pomenik
rtvam
acifašističnega
asilja



EVROPSKA SKUPNOST, TRST IN FURLANIJA-JULIJSKA KRAJINA MED VZHODOM IN ZAHODOM

Evropska skupnost se zaveda važnosti vloge, katero imajo Regije, to je samoupravne dežele, pri gradnji Evrope. Že Rimska pogodba, iz leto 1957 poudarja, da je treba »zmanjšati razkorak med raznimi Regijami ter zakasnitev manj favoriziranih Regij«. Gradnja Evrope brez aktivnega sodelovanja Regij, je poudaril predsednik Skupščine evropskih Regij minister Bernini, bi bila zelo klavrna z vidika demokratičnega konsenza; poleg tega bi tvegali, da sedanje državne centralizme zamenja nov, evropski centralizem.

Evropska skupnost podpira tudi Furlanijo-Julijsko krajino in sicer po naslednjih programih oziroma projektih:

— **Program »INTERREG«** (obdobje 1991-93) za kooperacijo z obmejnimi področji izven Evropske skupnosti, npr. s Slovenijo. Osnovna dotacija znaša 45 milijard lir, katerim je treba dodati vsaj enake prispevke države in Dežele same.

— **Program »RENAVAL«** (obdobje 1991-93) za razvoj novih gospodarskih dejavnosti na področjih, katera je prizadel preustroj ladjedelništva, to sta Trst in Gorica. Osnovna dotacija doseže 5,8 milijarde lir, katerim se pridružujejo investicije iz drugih javnih in zasebnih virov.

— **Program »FERS«** (obdobje 1988-91) za področja z industrijo v nazadovanju ter s potrebo po sanaciji okolja; to sta spet Trst in Gorica. Dotacija znaša 12,6 milijard lir in obsega financiranje FERS ter javne in zasebne prispevke.

— **Program FSE** - Evropski socialni fond (v teku je program 1990-92) za zaposlovanje mladincev in dolgotrajno brezposelnih. Dotacija velja 48 milijard lir; v letu 1990 je Furlanija-Julijska krajina dobila 15 milijard lir od Evropske skupnosti ter 13 milijard od Ministrstva za delo.

— **Program PIM** ali Integrirani projekt za Sredozemlje (obdobje 1988-92) v korist deželnega ribištva. V prvi fazi je bilo nakazanih 50,6 milijard lir od Evropske skupnosti, deželne uprave in zasebnikov; za bližnjo drugo fazo bo potrebnih nadaljnjih 20 milijard.

— **Program za gospodarsko in socialno integracijo** nerazvitih področij (obdobje 1990-94). Semkaj spada projekt »Bucaneve« za gorski skupnosti Meduna in Cellina v pordenonski pokrajini. Evropska skupnost in deželna uprava sta odobrili za ta namen 4,5 milijarde lir.

— **Program za melioracijo travnikov** v Alpah in na Krasu (do leta 1994) Skupna dotacija Evropske skupnosti in države znaša 15 milijard lir.

Furlanija-Julijska krajina se mora, če hoče biti most med Vzhodom in Zahodom - vključiti v evropske programe in nacionalne zakone, ki zadevajo pomoč vzhodno-evropskim državam za njihov prehod v demokracijo in tržno gospodarstvo. Prvi tak evropski program je PHARE ali »Poland and Hungary Reconstructin«. Prvotno je bil namreč namenjen samo Poljski in Madžarski, ker sta ti dve državi dokazali največ prizadevanj na poti v demokracijo in tržno gospodarstvo. Kasneje so ga razširili na vso Vzhodno Evropo. Program je odobrilo 24 najbolj razvitih držav Zahoda članic OCSE ali organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj, upravlja pa ga Evropska skupnost.

Finančni instrument za pomoč Vzhodni Evropi je BERS ali Evropska banka za obnovo in razvoj. Pri banki je soudeležnih 39 držav, to je že vsa Evropa razen Albanije, ter Evropska skupnost kot kolektivna članica in BEI ali Evropska banka za investicije. Sofinanciranje sta

zagotovila tudi Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad. Glavnica banke BERS znača 10 milijard ECU-jev ali 15 tisoč milijard lir. Na Evropsko skupnost odpade 51% glavnice in ta vsota se utegne povečati z deležem Vzhodne Nemčije, to je za 1,56%. Združene države imajo 10% in Vzhodna Evropa 11,9%, od tega Sovjetska zveza 6% in Jugoslavija 1,28%.

PROGRAM BANKE BERS IMA TRI GLAVNE CILJE:

- financiranje privatnega sektorja in privatizacije, za kar bo šlo 60% kreditov;
- reforma finančnega sistema Vzhodne Evrope z ustanavljanjem investicijskih fondov in privatnih bank;
- razvoj infrastrukture ali sektorjev, kot so energija, prevozi, okolje in telekomunikacije.

Za prehod Vzhodne Evrope v tržno gospodarstvo — optimistično rečeno — bo potrebnih vsaj 5 do 10 let; to nakazuje sedanje negativno stanje tamkajšnjih gospodarstev. Industrijska proizvodnja je v letu 1990 padla na Poljskem za 24%, v Romuniji za 22%, v Bolgariji za 15%, v Jugoslaviji za 11%, na Madžarskem za 10%, v Češkoslovaški za 4,5% in v Sovjetski zvezi za 1,5%. V tujini so te države imele konec leta 1990 naslednje dolgove: Sovjetska zveza 52 milijard dolarjev, Poljska 48,2 milijarda, Madžarska 21,7 milijard

dolarjev, Jugoslavija 16,017 milijard, Bolgarija 10,4 milijarde, Češkoslovaška 7,9 milijarde ter Romunija 2,3 milijarde.

Vzhodna Evropa mora povečati produktivnost in posodobiti tehnologijo ter po drugi strani zmanjšati inflacijo in brezposelnost. V ta namen potrebuje svežih kapitalov in spodobne manegerje. Zaradi tega se morajo zahodni podjetniki zavedati, da je minil čas čiste trgovine in da je zdaj čas investicij in ustanavljanja mešanih družb na Vzhodu. Potrebne so raziskave tržišča, to je »marketing«, in proučevanje zakonodaje, zlasti o tujih vlaganjih.

Ta temeljna dejstva upoštevajo tako evropski programi kot zadevni italijanski zakoni. Od slednjih so važni zlasti trije: — Zakon št. 49 z dne 26. februarja 1987, ki zadeva naložbe v državah v razvoju, za kakršno velja tudi Jugoslavija;

— Zakon št. 100 z dne 24. aprila 1990, ki ustanavlja SIMEST ali »Società italiana per le imprese miste all'estero«, to je delniško družbo za mešana podjetja v tujini, predvsem v Vzhodni Evropi;

— Zakon št. 19 z dne 9. januarja 1991, ki je dobil ime Zakon za obmejna področja — »La legge sulle aree di confine«.

Popolni naslov zakona št. 19 je naslednji: »Predpisi za razvoj gospodarskih dejavnosti in mednarodnega sodelovanja dežele Furlanije-Juljske krajine, pokra-



Otroški zbor Kresnice (Sv. Ivan v Trstu) vodi s. Karmen Koren na reviji Pesem mladih 1991

jine Belluno in sosednih področij». Za ta namen je odobrenih 786 milijard za dobo 7 let.

GLAVNI CILJI ZAKONA SO TILE:

— **V Trstu** ustanovitev »Centra za finančne in zavarovalne servise ali tako imenovanega »off shore«, to je »Valutne proste luke« z Borzo za kotiranje nekonvertibilnih valut vzhodnoevropskih držav. To kotiranje bo tudi na Borzi v Benetkah. Zadevna dela v Trstu so znana pod imenom »načrt Polis«.

— **V Pordenonu** ustanovitev »Finančne delniške družbe«, ki bo pomagala pri ustanavljanju »joint - ventures« ali mešanih družb v vzhodni Evropi.

— **V Gorici** ustanovitev »Centra za servise in dokumentacijo« v korist trgovskih izmenjav.

— **Financiranja v znesku 100 milijard lir za mejna prehoda pri Fernetičih in v Štandrežu.**

— **Refinanciranje Krožnega sklada za gospodarske pobude v Trstu in Gorici** z zneskom prav tako 100 milijard lir.

— **Perspektive v posebnem Krožnem skladu za obrtništvo.**

— **Prispevki za kulturne izmenjave in narodne manjšine.** Po členu 14 tega zakona, bo slovenska manjšina v Italiji dobila 24 milijard lir, italijanska v Jugoslaviji pa 12 milijard lir.

Z Evropsko skupnostjo je prišlo do diskusije, ali zakon št. 19 krši evropske predpise o svobodni konkurenci. Vsekakor pa je še odprta odobritev izvršnih norm.

Po zakonu št. 100 družba SIMEST nudi italijanskim podjetjem tehnično, upravno, organizacijsko in finančno pomoč, raziskuje tržišča ter lahko sodeluje v omenjenih mešanih družbah v Vzhodni Evropi z manjšinskim deležem do 15% za dobo 4 let. Nudi lahko tudi jamstva za ustanavljanje mešanih podjetij.

Finansiranje z olajšavami daje Banka »Mediocredito Centrale«, ki je soudeleženica pri glavnici družbe SIMEST. Jamstva za investicije poleg tega nudi družba SA-

CE, to je »Sezione autonoma per i crediti all'esportazione« zavarovalnice INA.

Družba SACE je aprila 1991 odobrila jamstva za srednjeročna in dolgoročna financiranja Jugoslaviji za 800 milijard lir ter Romuniji za 100 milijard lir.

Naj zaključim s »**sporazumom o sožitju**«, katerega sta letos sklenili **Gorica in Nova Gorica**. Sporazum med drugim:

— ugotavlja, da so se odprle nove obetajoče priložnosti (možnosti) za skupno rast zahvaljujoč se pomembnim političnim in geografskim spremembam v Evropi, ki so pripomogle k tistemu premeščanju ideoloških in nacionalnih pregrad, za katere sta Nova Gorica in Gorica s svojim trdnimi, intenzivnimi in miroljubnimi odnosi sodelovanja že v preteklosti dajali zgled; — nadalje ceni politični in idejni pomen novih spodbudnih predlogov in možnosti za sodelovanje, ki bodo še bolj ošibili tradicionalni pomen besede »meja« in okrepili tiste individualne in kolektivne vrednote ki nas bodo privedle k evropski viziji naše skupne kulturne in civilizacijske dimenzije.

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

V Rogu

Tihe stopinje
so nas vodile
skozi hosto
pokončnih dreves,
šepetaje molitev
sklenjenih rok,
drug za drugim
do krvavega roba
črnega brezna.

V večer spomin
hrabim mučencem,
svetim trpinom,
sveča gori
za spravo in mir
nad brezumnim dejanjem,
nad človeško slepoto,
nad trdoto srca,
za prihodnost sveta.

Zakladnica kraške flore - botanični vrt »Carsiana«

Kdo od nas še ni občudoval bujne, blesteče lepote jesenske kraške pokrajine? Rdeči, oranžni, rumeni odtenki rujevih listov izstopajo na sivem ozadju kraških skal, tu pa tam se pojavljajo blede zeleni šopi suhe trave. Toda kraška flora ni lepa in zanimiva le v jesenskih mesecih, saj ima vsak letni čas na Krasu svoj čar: od cvetenja pomladi, preko rumenega poletja in slikovite jeseni, do otožne sivkasto-rjave zime. Vse te kromatične odtenke lahko občudujemo na sprehodih po kraški pokrajini, zgoščene pa si lahko ogledamo v edinstvenem kraškem botaničnem vrtu »Carsiana« pri Zgoniku.

Začnimo kar pri imenu tega botaničnega vrta. Nam, Slovencem, zveni to ime tuje, stvar pa zgleda drugače, ko zvemo za izvor tega imena. Mnogokateri poznamo botanični vrt Alpinetum Juliana v Trenti, ki dolguje svoje ime Julijskim Alpam. No, po tem imenu so se zgledovali ustanovitelji našega lokalnega botaničnega vrta in izpeljali ime »Carsiana«. Zanimiva je tudi geneza vrta. Leta 1964 je bil na Tržaški univerzi tečaj zeliščarstva. Med predavatelji je bil znani tržaški botanik prof. Livio Poldini, med slušatelji pa sta bila tudi lekarnarja dr. Stanislav Budin in dr. Gianfranco Gioitti. Na tečaju so navezali prijateljske stike, ki so sloneli na skupnem zanimanju za naravo in tudi po koncu tečaja so se videvali in hodili na skupne botanične ekskurzije. V tistih letih je prihajalo do vedno večjega opuščanja kmetijstva in do urbanizacije Krasa, tako, da se je podoba pokrajine, ki jo je izoblikovala zgodovina prejšnjih stoletij, zelo spremenila in so določene značilnosti začele izginjati. O vsem tem se lahko prepričamo, če se sprehodimo po področjih, na katerih je do nedavnega »kraljevala« narava. Iz teh ugotovitev se je v skupinici zavzetih naravoslovcev porodila zamisel, da bi na kak način skušali oh-

raniti drobec kraškega sveta, ki bi obsegal nekatere poglavitne kraške značilnosti in kjer bi lahko rastle najpomembnejše kraške rastlinske vrste. Od zamisli do uresničitve tega načrta je prišlo po dolgem iskanju primerne zemljišča, za nakup katerega je dal na razpolago finančna sredstva dr. Gioitti. Končno so se odločili za kraško dolino, ki po legi in obliki ustreza zahtevam. Zemljišče obsega približno 5.000 m², vsebuje pa zelo različna geomorfološka področja od vrtače, do naravnih brezen in površinskih kraških pojavov, kot so griže in škarpljišča. Po nekaj letih privatnega upravljanja in ureditve vrta, so se ustanovitelji obrnili do javnih ustanov, da bi dobili nekakšno pokroviteljstvo nad to pobudo. Največ zanimanja je takrat pokazala Tržaška pokrajina, ki še danes upravlja vrt, lastnik zemljišča pa ostaja še vedno privatnik. Skupina pobudnikov skrbi za znanstveno vodenje vrta.

»Carsiana« ni botanični vrt v klasičnem pomenu besede, kjer si lahko ogledamo različne rastlinske vrste, po navadi ekzotične ali redke, ki bi jih sicer ne imeli priliko videti. Smisel »Carsiane« je namreč predstaviti na strnjenem prostoru značilen vzorec kraške flore, zbrati na omejenem prostoru to, kar je v naravi raztreseno. Na približno 1.100 km² Krasa je prisotnih okrog 1.600 različnih rastlinskih vrst, v »Carsiani« pa si na pičlih 5.000 m² ogledamo kar 600 različnih rastlin. Te so zbrane v različnih rastlinskih okoljih, ki so po vrsti, kot si jih v vrtu lahko ogledamo, melišče, kraški gozd in grmovje, kraška gmajna, mediteransko-ilirske stene, področje higrofilskih in jzerskih rastlin, visoka kraška planota, dolina in kraško brezno. Že iz tega naštevanja izhaja, da so bila nekatere okolja potrebna posebne preureditve, zato, da je bila sploh omogočena rast in pre-

živetje določenih rastlinskih vrst. Precej problemov so imeli npr. pri preureditvi dela vrta, katerega so namenili gojenju higrofilnih in jezerskih rastlinskih vrst. Te so nabrali v Doberdobskem in Moščenškem (Sabelskem) jezeru. Zaradi velike prepustnosti kraškega zemljišča so morali tu namestiti velike kadi, v katerih vodna flora dobro uspeva. Podobno problematična je bila tudi ureditev dela vrta, v katerem naj bi rastle rastline visokih kraških planot, in to predvsem zaradi velikih razlik v temperaturi in vlagi med notranjim krasom in našimi kraji. Omislili so si sistem podzemskih vodnih kanalov iz katerih voda izhlapeva in pri tem hladi površinske plasti tal, obenem pa zvišuje količino vlage. To seveda ustvarja primerne pogoje za življenje rastlinskih vrst notranjega Krasa. Zanimiva je tudi dolina v vrtu »Carsiana« in to ne samo z rastlinskega vidika, ampak tudi s fizikalne plati. Kot v vseh kraških dolinah, ki dosega določeno globino, lahko tu opazujemo zanimiv pojav toplotne inverzije, ki omogoča, da se hladen in vlažen zrak zadržuje na dnu doline. Tu srečamo rastlinske vrste, ki praviloma ne uspevajo na odprti kraški gmajni.

Edino »koncesijo« klasični ureditvi bo-

taničnih vrtov predstavlja v »Carsiani« območje, kjer gojijo zdravilne rastline. To se nahaja v neposredni bližini hišice, v kateri si lahko obiskovalci ogledajo zbirko strokovne literature.

Ogled botaničnega vrta »Carsiana« je možen od maja do septembra in vredno ga je obiskati večkrat, saj se flora stalno spreminja in je oblike vrta vsakič različno. Možno je opraviti tudi vodeni sprehod, na katerem dobro pripravljeni vodiči nazorno razlagajo kraške značilnosti vrta, tako z geomorfološkega stališča, kot z botaničnega vidika. Obisk traja približno dobro uro, iz njega pa lahko odnese mo celosten vtis o kraški pokrajini in njenih značilnostih.

Za zaključek naj spet podčrtam dejstvo, da je do ustanovitve tega pomembnega naravoslovnega objekta prišlo na pobudo zasebnikov, ki so v to založili svoj denar, čas in, lahko bi rekli, ljubezen. Iz tega pa izhaja tudi nekakšno navodilo oziroma nauk za vse nas, ki se vsaj v besedah zgražamo nad uničevanjem narave in premajhno občutljivostjo javnih ustanov do teh problemov. Večkrat ni dovolj govorjenje o teh problemih, treba si je tudi konkretno zavihati rokave. Tudi pri majhnih, navidez nepomembnih, problemih.

Pevci iz različnih župnij na Slomškovi proslavi v Nabrežini



Evropa med izzivi in odgovori

1989-1991: LETA IZZIVOV

Osemdeseta leta so potekala tako v Evropi kot v svetu v znamenju ekonomskega razcveta najmočnejših zahodnih veslesil. Občutek moči, ki je zavladal v družbi zaradi naglega ekonomskega razvoja, se je proti koncu prejšnjega desetletja naglo spremenil v občutek dejanske nemoči tako posameznika kot pa vladajočih kadrov. Ekonomskemu razcvetu je namreč sledilo obdobje regresije, kar se je najprej poznalo na samem ekonomskem področju, kasneje pa tudi v obliki socialnih problemov, ki so nastali prav v državah *thatcherizma* ter *reaganizma*. Teoriji, ki sta pri ekonomsko-političnem načrtovanju poudarjali važnost ekonomskega napredka ter sta temu cilju žrtvovali številne točke iz socialnega proračuna, sta temeljili na predpostavki o nezmotljivosti načrtovanja na papirju. Protest javnosti, in to zlasti v socialno najbolj ogroženih središčih Škotske in Walesa, pa je prisilil k dialogu ter kasnejšemu odstopu trde »zelene« premierke, oblasti v ZDA pa se bodo morale resneje ukvarjati z množicami ljudi, ki so ostale brez delavnega mesta in bivališča.

Poleg izzivov, ki so se pojavljali na ekonomskem in socialnem področju, so si prav v tem sorazmerno »posteuforičnem« trenutku države evropske dvanajsterice zadale načrt tesnejšega ekonomskega sodelovanja, ki naj bi ga uresničile leta 1992. Potreba po enotnem zastopanju evropskih interesov s strani evropskih narodov (ali držav?) ter po enotnem evropskem tržišču je bila na dlani, manj jasni pa so bili predpogoji ter pogoji takovrstne unije, ki naj bi ne temeljila izključno na ekonomskem združevanju, pretakanju kapitalov in delavne sile.

Zamisel o evropski uniji je nastajala v resorjih evropske dvanajsterice nekaj

pred znamenitimi spremembami, ki so se zvrstile na evropskem vzhodu v letu 1989. Revolucija na Češko-Slovaškem, reforme na Madžarskem, množičen beg vzhodnih Nemcev na zahod, kateremu je sledil pravi politični samomor vzhodnonemškega političnega sistema ter ponovna spojitev z zahodnim delom, so prispevale k drugačnemu gledanju na evropsko stvarnost oz. na prihodnost. Blokavska konfrontacija je postavila Evropo v podrejen položaj objekta. Povojno pojmovanje evropskega prostora je temeljilo prej na političnem vidiku našega kontinenta kot na bolj preprostih in naravnih geografskih načelih. Evropi kot pojem od Urala do Atlantika je bil primeren slogan za kako politično manifestacijo ali pa kot odgovor na vprašanje pri lekciji zemljepisa. Nepoznavanje dejanskih razmer pri vzhodnih sosedih je bil davek »hladne vojne«, ki ga je Zahod enostransko plačeval sebi.

VPRAŠANJE VZHOD-ZAHOD

Potreba po dialogu na osi Vzhod-Zahod je ena izmed pozitivnih posledic demokratizacijskega toka v vzhonoevropskih državah. Zahodnoevropska pomoč tem deželam poteka danes v sklopu projekta PHARE, v katerega spada tudi zelo zanimiv projekt za mladino TEMPUS. Gre za kratico za Trans European Mobility Scheme for University Studies - Trans-evropski projekt za izmenjavo visokošolskih študentov. Projekt je namenjen v prvi vrsti visokošolcem, tako z Vzhoda kot z Zahoda. Šolanje na Zahodni univerzi naj bi omogočilo zlasti mlajšim študentom ekonomskih in finančnih ved z Vzhoda, da bodo lahko ob povratku v svoje okolje direktno posredovali pridobljeno znanje na zahodnem inštitutu iste pano-

ge, za zahodne študente pa je to priložnost za izpopolnjevanje znanja vzhodnoevropskih jezikov ali pa panog, ki imajo v visokošolskih inštitutih srednje in vzhodne Evrope dobro tradicijo ter mednarodni ugled. V isti projekt sodi še pobuda, ki ni namenjena visokošolskemu študiju, pač pa stikom ter kulturnim izmenjavam med mladimi iz obeh delov Evrope. Gre za zanimiv poskus večjega pretoka mladih v obe smeri, ki je bil v preteklih letih otežkočen bodisi zaradi ekonomskih razlogov, ki so še dandanes odločilnega pomena, zlasti za vzhodnoevropskega najstnika, kot pa zaradi predsodkov, ki jih je ustvarila politična situacija. Projekt je namenjen za letošnje akademsko leto mladim iz držav dvanajsterice ter sovrstnikom iz Poljske, Madžarske, Češko-Slovaške, Jugoslavije ter Bolgarije.

Mladinska dejavnost v vzhodnoevropskih deželah je dandanes izredno živahen ter dinamičen pojav. Željo in potrebo po novih mladinskih organizacijah, ki bi nadomestili bivši monopol državne ter strankarsko obarvane mladinske organizacije, je mogoče zaznati v vseh deželah bivšega sociorealsistema. Organizacije, ki se sedaj pojavljajo na obzorju pokriva-

jo zelo široko paleto zanimanj ter interesov. Nekatere organizacije se kar na novo ustvarjajo, druge pa lahko spet delujejo brez prepovedi, ki jih je narekoval prejšnji režim. Gre npr. za skavtske organizacije, ki so v državah, kot je npr. Poljska, Češko-Slovaška ter Madžarska imela ugledno tradicijo ter številno članstvo.

VPRAŠANJE SEVER - JUG

Med nerešenimi vprašanji, ki jih ima pred seboj rojevajoča se Evropa, spada tudi poglobitev ter drugačno reševanje vprašanj, ki zadevajo ne samo razmerje med bolj in manj razvitimi predeli bodoče evropske skupnosti, pač pa predvsem vprašanja v zvezi z državami, ki bodo potisnjene izven Skupnosti.

Vprašanje priseljencev je postalo vprašanje, ki ne zadeva izključno države, ki so imele kolonije in torej državljane po vsem svetu, kot sta lahko primera Francije in Velike Britanije, pač pa vse ekonomsko razvite dežele, v katere spada tudi Italija.

Pojav temnopoltih prodajalcev raznovrstnih izdelkov na naših cestah ter prizori iz štajerja v Bariju, kjer je več tisočglava množica Albancev zaman iskala zatočišče in delo pri bogatejših jadrani-

Razstava o arh. Viktorju Sulčiču v Buenos Airesu: (od leve) Fedor Sulčič (sin), dr. Irene Mislej, Oscar Molek in njegova žena Amalia Perez, arh. Jure Vombergar, arh. Marjan Eiletz in arh. Alejandro Štoka (marec 1991)



skih sosedih, je že spet *presenetil* javnost.

Vprašanje o učinkovitem odgovoru oz. odgovornosti za taka vprašanja sedaj ta-va med komisijami držav članic skupnosti ter odgovornimi komisijami na nivoju dvanajstorice, ki skuša vzklajevati različne poglede in stališča.

MULTIKULTURALNA DRUŽBA

Ustvarjanje predpogojev za neomejen pretok delavne moči znotraj držav članic Evropske Skupnosti na eni strani ter odpravljanje večnacionalnih umetnih držav na drugi strani Evrope nista povsem antitetična pojava. Predpostavka za tako premiso je dejstvo, da se tudi v vzhodnoevropskih deželah uveljavlja ideja o Evropi narodov, torej dinamičnega dela, ki teži po enakopravnem sodelovanju, ne pa ideja o enonacionalni državi, ki je v takem panevropskem kontekstu zastarela zamisel, h kateri pa se vseeno le zatekajo nekateri. Bojazen pred novim in drugačnim, in sicer tudi na nivoju kulture in medčloveških odnosov, izhaja predvsem iz globoke tradicije vrtičkarstva ter dojemanja stvarnosti le iz domače perspektive.

Življenje v večkulturni in večrasni družbi bo s časom postalo del vsakdana slehernega Evropejca, tako domačina ali priseljenca. Potreba komunikacije v taki skupnosti vsekakor predpostavlja znanje različnih jezikov, miselno širino ter sprejemanje bližnjega ne samo v verskem smislu izraza, pač pa tudi na kulturnem nivoju. Prisotnost številnih kultur in jezikov na našem kontinentu ni ovira, pač pa potencial, ki čaka le na pravičen pristop in ovrednotenje. Manjšinske skupnosti doživljajo že vrsto let Evropo v malem, ki pa, razen redkih izjem, temelji še na predpostavkah pravil enonacionalne države. Prehod iz takega koncepta v idejo Evrope narodov ni le kvantitetni skok, pač pa predvsem kvalitetnejši pristop k tistemu, ki bi lahko označili kot evropska kakovost življenja.

Vprašanje kulture v večjezični skupnosti ni marginalnega pomena. Zato tudi bodoča Evropa, v katero počasi stopamo, ne more in ne sme biti krojena po meri velikih ekonomskih koncernov ter njihovih interesov, pač pa po meri človeka in okolja, v katerem živi.

I.J.

Svetovni slovenski kongres razgovor s predsednikom Bojanom Brezigarjem

Proglasitev slovenske neodvisnosti, vojaški napad na Slovenijo, ustanovitev Svetovnega slovenskega kongresa (SSK). Ti trije dogodki konca junija 1991 so stopili že vsak po svoje v našo zgodovino. Prva dva sta razumljivo zasenčila ustanovitev SSK, vendar bo ta nova povezava slovenstva brez meja nedvomno odigrala veliko vlogo v našem občestvu, če se bodo uresničili načrti ustanoviteljev in številnih navdušenih somišljenikov po vsem svetu.

Za razgovor o SSK smo zaprosili njegovega predsednika Bojana Brezigarja, sicer

deželnega svetovalca Slovenske skupnosti in bivšega župana v Devinu-Nabrežini.

Kljub temu, da je vojaški napad na Slovenijo prizadel spored ustanovnega zasedanja Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani in preusmeril pozornost javnosti na druga vprašanja, gre vsekakor za zgodovinski dogodek. Za prireditev pa je moralo biti tiste dni nekaj izrednega...

Res, bilo je nekaj izrednega. Še dan pred slavnostnim začetkom smo si Svetovni slovenski kongres predstavljali kot

kronanje prizadevanj za osamosvojitve Slovenije. Dva dni po razglasitvi samostojne Slovenije, dan po veličastni slovesnosti pred skupščino, se Slovenci z vsega sveta zberejo v Ljubljani in potrdijo svojo zavzetost, da skupno z matično domovino gradijo novo državo. Scenarij je bil sugestiv, pa čeprav je datum sovpadal res povsem naključno: mi smo ga namreč določili že leto dni prej, datum osamosvojitve pa je bil s plebiscitom, torej z dogodki, ki so se odvijali kasneje. Namesto prazničnega vzdušja smo se znašli v vojni. Tako je starejši udeleženec Kongresa iz Velike Britanije, ki se vsa povojna leta ni vrnil v Slovenijo, s solzami v očeh ugotavljal, da je Slovenijo zapustil v vojni, ko se je vanjo vrnil, pa je našel zopet vojno. Vendar smo Kongres izpeljali do konca; kljub vojni smo nadaljevali z delom, čeprav smo spored skrčili na dva dni. To pa ne pomeni, da je bilo zasedanje skromnejše; odpadlo je pač vse, kar je bilo pripravljeno ob robu Kongresa: koncerti, sprejemi, izleti in drugo, zasedanje samo pa je ostalo neokrnjeno. Tako vsi delega-

ti so vztrajali do konca, še več, nekateri so kljub zaprtim mejam prišli iz tujine šele drugi dan. Rezultat, ki ga ne gre podcenjevati.

Kdo je prvi predlagal ustanovitev SSK, je danes težko reči, saj se javlja več »očetov« in »predhodnikov«. Verjetno je zamisel dozorevala v širokem krogu. Vendar je stvarne priprave izvedel odbor, ki ste mu predsedovali.

Tukaj verjetno ne gre za očetovstvo, ampak za dozorevanje neke ideje, ki je zelo stara. Če prav želimo Kongresu poiskati očeta, potem moramo reči, da je bila to Draga. Na Dragi leta 1989 je bil namreč ustanovljen iniciativni odbor in potem je delo teklo po skoraj uglasjenih tirih. Seveda, priprave so bile zelo zahtevne in so terjale številne napore članov odbora, še zlasti tistih, ki prebivajo daleč od Slovenije; rezultat, ki smo ga dosegli, pa je prav zares rezultat skupnega dela, prizadevanj vseh članov odbora, tudi tistih, ki so se v zadnjih časih od Kongresa oddaljili, med katerimi naj omenim prvega tajnika



Deželni predsednik A. Biasutti in deželni svetovalec SSK Bojan Brezigar v pogovoru s slovenskim zunanjim ministrom D. Ruplom na dan, ko so slrene opozarjale na nevarnost zračnega napada. Poleg delegacije iz FJK sta se obiska udeležili tudi delegaciji iz Veneta in Tridenta-Južne Tirolske.

Vinka Ošlaka, kateremu gre nedvomno posebna zahvala.

Spreminjale so se tudi želje o tem, kaj naj bi SSK predstavljal. Položaj na Slovenskem je bil pač različen pred zmago demokracije in po tem. Kako je zdaj zarisano poslanstvo SSK v pravilih in programu?

Seveda, to lahko glasno povemo. Ideja Kongresa je nastala z željo, da bi se Slovenci, ki živijo po svetu, zavzeli za uvedbo parlamentarne demokracije v Sloveniji. Po prvih demokratičnih volitvah se je ta ideja preoblikovala za samostojnost Slovenije. Po plebiscitu je želel Kongres predvsem usmeriti svoja prizadevanja za mednarodno priznanje Slovenije. Naši člani in naše konference po številnih državah v teh mesecih uspešno sodelujejo pri oblikovanju javnega mnenja v korist Slovenije. Trdno upamo, da bo tudi ta naša tretja naloga v kratkem izčrpana. Vendar Kongres že pripravlja dolgoročne programe, ki zadevajo predvsem dve področji, kulturo in znanost na eni strani, gospodarstvo na drugi. V teh dveh

sektorjih bi bila večja povezava med Slovenci potrebna in koristna; v prihodnjih mesecih bomo oblikovali stvarne predloge za to povezovanje in tako bo Kongres dokončno zaživel z dejavnostjo, ki bi ga morala spremljati nekaj let.

Kako se v SSK uravnovešajo vplivi matice, zamejstva in zdomstva? Kakšna je organizacijska struktura?

Vplivi se uravnovešajo tako, da nihče ne more prevladati. Na zasedanjih, kjer je koristno in potrebno večje kontaktiranje med Slovenci iz matične domovine in Slovenci iz drugih držav, je osnova pariteta, kar pomeni, da je polovica delegatov iz Slovenije. Idealno naj bi to pomenilo, da ima vsak delegat iz Slovenije svojega sogovornika iz tujine. V glavnem odboru pa je stanje drugačno: poleg predsednika, glavnega tajnika in odgovornega za finance zastopajo štirije podpredsedniki Slovenijo, zamejstvo, Evropo in čezoceanske dežele, poleg tega so v odboru predsedniki vseh konferenc, ki so organizirane po posameznih državah. Ta široka reprezentativnost je doslej jamči-

GLAVNI ODBOR SVETOVNEGA SLOVENSKEGA KONGRESA

**PREDSEDNIK
PODPREDSEDNIK**

Bojan Brezigar - Italija
Viktor Blažič - Slovenija
Lojze Dolinar - Avstrija
Jurij Terseglav - Nemčija
Jože Bernik - ZDA

**TAJNIK
ODGOVORNI ZA FINANCE**

Ravel Kodrič - Italija
J. Hočvar - ZDA

PREDSEDNIKI KONFERENC SSK

Argentina - Tine Vivod
Avstrija - Anton Levstek
FJK - Janez Povše
Koroška - Lojze Dolinar
Skandinavija - Jure Piškur (tajnik)
Slovenija - Spomenka Hribar

Avstralija - Marjan Kovač
Francija - Evgen Bavčar
Kanada - France Habjan
Nemčija - Jurij Terseglav
Velika Britanija - Rajko Vatovec

KONFERENCE ZA FURLANIJO-JULIJSKO KRAJINO

Predsednik:	Janez Povše
Odbor:	Bojan Brezigar, Ravel Kodrič, Jože Pirjevec, Maja Lapornik, Davorin Devetak, Sergij Pahor, Marija Češčut, Mirka Brajnik, Darko Bratina, Ivan Sirk, Salvatore Venosi, Aleksij Pregarc, Damjan Hlede, Jole Namor, Renato Quaglia, Giorgio Bianchig.
Nadzorni odbor:	Anton Nanut, Gorazd Vesel, Marij Maver.
Razsodišče:	Stojan Spetič, Mitja Bitežnik, Andrej Bratuž.

la odkrito razpravo, vendar tudi veliko sozvočje pri skoraj vseh vprašanjih, gotovo pa pri vseh, ki zadevajo bodoče delo kongresa.

Za Slovence zunaj Republike Slovenije naj bi »skrbeli« SSK, minister za Slovence po svetu, diplomatska in konzularna zastopstva nove države, Slovenska izseljeniška matica, omrežje izseljenskih duhovnikov... Kaj je specifika SSK?

Seveda, organizacij je kar precej, vendar imajo vse tak ali drugačen prizvok, so bolj ali manj ekskluzivne. Osnova Svetovnega slovenskega kongresa je v dejstvu, da ta organizacija nikogar ne izključuje, ampak je odprta prav vsem Slovencem. Želi torej biti nekakšna povezava na zelo splošni osnovi, brez pretenzij po ekskluzivizmu, vendar na dostojni kulturni ravni, vredni omikanega naroda. Torej ne zbirka gostilniških omizij širom po svetu, ampak organizacija dejanskega soočanja o številnih vprašanjih, ki zadevajo in bodo v prihodnjih desetletjih nedvomno še zadevali Slovence in Slovenijo.

Zakaj je sedež v zamejstvu? Kje in kdaj bo prihodnjič zasedal kongres?

Soglašali smo z mnenjem, da bi še ne kazalo, da bi bil osrednji sedež v Ljubljani ali kje drugje v Sloveniji, vsaj dokler se mednarodne politične razmere dokončno ne ustalijo. Mnenja smo tudi bili, naj bi osrednji sedež ne bil predaleč od Slovenije, kajti osebni, takorekoč vsakodnevni stiki so vendarle potrebni. V začetku je bil sedež v Celovcu, kjer prebiva naš prvi tajnik Vinko Ošlak; po njegovem odstopu smo po sili razmer sklenili, da sedež prenesemo v Trst, kjer je še sedaj. Tu bo ostal do prihodnjega zasedanja, ki bo leta 1994. Ni pa še določeno, kje bo to zasedanje. Obstaja želja in seveda tudi volja, da bi bilo drugo zasedanje v Clevelandu ali v Buenos Airesu zaradi pomena, ki ga imata ti dve mesti za slovensko zgodovino; upam, da bomo to željo lahko uresničili, vendar je vsakomur jasno, da so za to potrebni taki organizacijski in finančni napori, ki jih sedaj ne zmoremo.

KONFERENCE SVETOVNEGA SLOVENSKEGA KONGRESA

Argentina, Avstralija, Avstrija, Francija, Furlanija-Juljska krajina, Kanada, Nemčija, Skandinavija, Slovenija, Velika Britanija, ZDA (se snuje).

Kako se uresničujejo sklepi iz Ljubljane (komunikacija med Slovenci vsepovsod, prodiranje v svetovno javnost, stiki s sorodnimi telesi...)?

Načrti se uresničujejo, pa čeprav počasneje od pričakovanj. Vzrok za to je zelo enostaven: od ljubljanskega zasedanja pa do danes smo bili vsi angažirani predvsem z vprašanji, ki zadevajo mednarodno priznanje Slovenije, z organiziranjem manifestacij, pisanjem resolucij in vsem kar sodi zraven. Tako je tisto praktično kongresno delo nekoliko zastalo. Vendar je bilo v tem času delo za Slovenijo potrebnije.

Kako je s SSK v naši skupnosti, kaj nam lahko prinese?

Mislim, da nam Kongres lahko prinese predvsem več samozavesti. Čutiti moramo, da nismo osamljeni; tako kot so se Slovenci po svetu zavzeli za Slovenijo, tako so pripravljeni se zavzeti tudi za slovensko manjšino, kar je seveda pomembno. Poleg tega nam Kongres lahko prinese več povezanosti, ki jo včasih tako zelo pogrešamo. Da bo jasno: Kon-

gres noče in ne namerava nadomeščati prav ničesar, kar Slovenci v Italiji že imamo, ampak hoče samo pripomoči k temu, da bi lažje delali skupaj.

JOŽE ALEKSII MARKUŽA

Dan svobode

Slovenski človek
se je prebudil
kakor od morečih sanj,
v trdnem upanju
na svetlejšo prihodnost.

Tisočletne
trpke okove
je snel z rok
in jih zmlél
v prah zgodovine.

Zmagoslavno
in veličastno
je zablestela luč svobode,
bratstva, miru
v siju noči.



Skupina mladih
Argentincev
(otroci
slovenskih
staršev) je bila na
obisku na
Goriškem 23. in
24. sept. 1991

Zapustil nas je prof. Maks Šah

Prof. Maks Šah, dolgoletni profesor na slovenskih višjih srednji šolah v Trstu in ravnatelj na Trgovskem tehničnem zavodu Žiga Zois, se je rodil 7. oktobra 1912 v Celju. Umrli je v soboto, 12. januarja 1991, zaradi srčne kapi na poti v tržaško bogoslovje, kjer je zadnja leta učil slovenščino. Pokopali so ga na mavhinjskem pokopališču v torek, 15. januarja. V četrtek, 17. januarja, pa je bila v Peterlinovi dvorani v Trstu žalna seja, na kateri so se rajnega prijatelja in sodelavca spomnili Marij Maver, Marijan Kravos, Miro Opelt in Šaša Martelanc. Urednik Mladike g. Marij Maver se je pokojnika spomnil s temi besedami:

Profesorja Maksa Šaha sem prvič videl na hodniku nižje gimnazije pri Sv. Jakobu v letu 1948 ali 1949. Bil sem še otrok. Mene takrat ni učil, a ko smo se v vrsti sprehajali po dolgem hodniku v velikem odmoru, se mi je vtisnil v spomin: bil je vedno nasmejan in dobre volje, uglajen, eleganten, z robcem, ki ga je zatikal v notranji žep suknjiča, potem ko si je z njim pogladil nos...

Nekoliko bolje sem ga spoznal na višji šoli, na učiteljišču. Učil je zgodovino in zemljepis. Bil je tak kot prej: Uglajen, miren, prisrčen. V pavzah, ko je čakal na zvonjenje, da zapusti razred, je raje stal na dekliški strani in se pogovarjal. Tako je bil gosposki in šarmanten, da sem bil nanj skoraj ljubosumen.

Spominjam se ga še, kako je izven šole bil stalno v družbi mojega drugega drugega profesorja, ki mu veliko dolgujem, profesorja Jožeta Velikonje. Ko pa je ta odšel v Združene države Amerike, sem maturiral. To je bilo kmalu po prihodu Italije v Trst.

Z Maksom Šahom sva se šele tedaj dobro spoznala in spoprijateljila. Z mladimi v Slovenskem kulturnem klubu je Maks tesno sodeloval ob profesorju Jože-



Maks Šah

tu Peterlinu. Neverjetno sta se dopolnjevala. Maks je pomagal v klubu, pri Slovenskem odru, pri Radijskem odru, pri poletnih letovanjih v Ukvah, pri Mladiki. Sprejemal je vedno najbolj nehvaležne težke naloge: blagajniške in tajniške posle, upravo... Spominjam se, kako sva nekoč skozi vse mesto od Ljudskega vrta do avditorija v ulici Teatro romano nosila dolge late za scenerijo neke predstave Slovenskega odra. Ničkolikokrat sem mu pomagal nositi Mladiko na pošto. Nosila sva jo kar v torbah. Redkokdaj si je privoščil prevoz s taksijem.

V Trstu je bil sam. V domovino ni smel in ni mogel. V tujino ga ni vleklo. Vživel se je v te naše kraje. Vedno bolj. A kot begunec ni imel stalnega mesta na šoli. Obiskovali smo ga prijatelji. Tudi ko je bil bolan. Več kot za pet dni pa itak ni smel zboleti, saj bi sicer kot suplent izgubil službo na šoli. Tako on kot toliko drugih. Zato so njegovi prijatelji in stanovski ko-

legi povečini raje odhajali v Ameriko: Jože Velikonja, Vinko Vovk, Jože Suhadolc, France Gorše, Rado Lenček in drugi.

Maks pa je ostal tu, se razdajal in služil narodu, krščanstvu in demokraciji. Pri tem delu sva bila večkrat skupaj. Ob nedeljah pa sva hodila na dolge sprehode po Krasu, po miljskih hribih... Zaključila sva jih ponavadi v kaki gostilni ali v osmici. Takrat sem spoznal, koliko znanja je imel ta moj profesor, ki mi je postal prijatelj. Vso Slovenijo je znal na pamet. Ni ga bilo kraja, ki ga ne bi poznal, ki o njem ne bi znal kaj povedati. In spoznal sem tudi, koliko znancev in prijateljev je imel. Zakaj vsi njegovi dijaki so ga imeli radi in »skozi njegove roke« jih je šlo na stotine, na tisoče.

Nekega jesenskega dne konec šestdesetih let, ob novembrskih praznikih, ko še ni imel italijanskega državljanstva, me je prosil, naj ga prvič spremljam domov, v Celje, »kot priča, če bi se mu kaj zgodilo«. Hotel je obiskati grob svoje mame Barbare. Na žolta drevesa je zapadel prvi sneg. In sva šla. Skozi sveže pobeljeno Kanalsko dolino, preko Koroške do Celovca z vlakom, nato s taksijem do Podrožce in naprej z drugim vlakom do Jesenic. Bil je tako prevzet, da se ni zavedal, ko smo prišli skozi karavanški predor na jugoslovansko stran. Skupaj sva šla na celjsko pokopališče. In ko sva se naslednjega dne vračala po isti poti, sva z avtobusa izsto-

pila najprej na Brezjah, nato pa še v Prešernovi Vrbi.

To je bila nepozabna božja pot.

Kaj vse mi je Maks pripovedoval na tej in naslednjih skupnih poteh: kako je '45 prišel čez Karavanke na Koroško in potem v Italijo... Bil je eden tistih, ki je slučajno ostal živ. In na poti v življenje je pomagal tudi drugim.

Vse drugo je potem šlo po bolj normalnih tirih. Italijansko državljanstvo. Poročka. Šola. In prosvetno delo. A ob vsem tem je bil vedno pripravljen na prijeten klepet.

Pri srcu mu je bilo vse tisto, kar je s kolegi begunci ustvaril po vojni v Trstu. Do konca je pomagal, sodeloval.

In Draga! To je bila njegova velika ljubezen. Vino na vsakoletni Dragi je bilo njegovo, priskrbel in podaril ga je on. Ker Draga je bila zanj pravi praznik. Tu je srečeval svoje stare znance, prijatelje, sošolce, kolege, učence in sodevalce. V Dragi je Maks vsako leto doživel svoj slovenski svetovni kongres. Bil je v stiku s Slovenci po svetu. Bi je za nekatere živa vez med svetom in domovino. Skoraj vse je poznal osebno.

Zdaj Maksa v Dragi ne bo več. Pred njim so odšli že drugi: Jože Peterlin, Franček Križnik, Bogo Senčar. Samo mi, ki smo jih poznali, vemo, kakšno bogastvo smo z njimi izgubili.

K. HUMAR

Monsignor Ivan Kretič

Svojo mladost in srednješolske študije je Ivan Kretič sam opisal v koledarju GMD ob svoji zlati maši leta 1986. Iz njegovih spominov zvemo, da je v otroških letih bil šibkega zdravja in da je doživel tudi kako nesrečo. Piše: »Moji dobri in verni starši niso mene namenili za duhovnika, temveč mojega starejšega brata... Jaz nebogljeni, ki sem bil med vsemi brati

najbolj šibkega zdravja in nesposoben za težja dela, naj bi se izučil za krojača, češ šivanka ni pretežka tudi za najbolj šibkega človeka.« Za duhovnika naj bi šel študirat njegov starejši brat. Toda ta brat je umrl in starši so odločili, da gre Ivan v šole namesto umrlega brata. Tako se je tudi zgodilo.

Iz domačih Tevč na Vipavskem je po

prvi svetovni vojni odšel v Ljubljano k salezijancem na Rakovnik. Sprejeli so ga v tretji razred osnovne šole. Bilo je to kmalu po končani prvi svetovni vojni. Pri salezijancih je opravil pet razredov osnovne šole in nato sprejemni izpit v gimnazijo v Škofovih zavodih v Šentvidu. »V jeseni v Gospodovem letu 1922 se je v škofij-skem zavodu v Šentvidu nad Ljubljano začelo moje študentovsko življenje.«

Za počitnice je prihajal domov in se nato vračal v šolo. Toda v Italiji je oktobra leta 1922 Mussolini prevzel oblast in za nas Slovence so se začeli težki časi, potni list za Jugoslavijo je bilo vedno težje dobiti. Pa je g. Kretič pravil, kako so dijaki skrivaj prehajali čez državno mejo tam nekje pri Črnem vrhu, ko so prihajali domov na počitnice. Nazadnje pa je to postalo prenevarno in je zato končal gimnazijo v semenišču v Kopru.

Po maturi odločitev za bogoslovni študij v Gorici zanj ni bila težka, kot priča razgovor med njim in profesorjem ob

sprejemnem izpitu v gimnazijo. »Od kje pa si doma?« je vprašal profesor. »S Primorskega, iz Italije« sem odgovoril. »Tako daleč si prišel, da bi pri nas študiral?« »Da, g. profesor, za duhovnika.«

V goriškem bogoslovju je bil od leta 1931 do 1935. V duhovnika ga je posvetil nadškof Karel Margotti 6.4.1935 v Ogleju. Novo mašo je pel v svoji rodni župniji Šmarje na Vipavskem, kjer se je rodil 7.7.1911.

Njegova prva služba je bila za vikarja v goriški stolnici, a je tu ostal le nekaj mesecev, kajti nadškof ga je imenoval za kaplana v Cerknem. Na ta kaplanska leta v Cerknem se je najraje spominjal. Toda v Kojskem v Brdih se je spraznilo mesto župnika, kjer je dotedanji župnik Franc Kodrič odšel v Vrtojbo. Na škofiji v Gorici so se spomnili na kaplana Kretiča, ki je bil že tri leta v Cerknem, ter ga imenovali za župnika v Kojskem. Vipavec je tako prišel med Brice. Kojsko je bilo takrat politično nevarno mesto, ker je bilo sedež



Msgr. Ivan Kretič s sobraty ob svoji zlati maši v štivanski cerkvi

občine in raznih fašističnih organizacij, ki so budno pazile, kaj župnik dela in kaj govori. V tem so si vse diktature enake. Poklicali so ga na kvesturo v Gorico. O tem piše sam: »Ko sem bil prvič na zaslišanju na kvesturi v Gorici, me je kvesturin vprašal, če znam brati in pisati, čeprav je vedel, da sem duhovnik in da se moram zagovarjati prav zato, ker sem poučeval otroke.« Obsojen je bil na konfinacijo v Južni Italiji (1939). V Kojskem je bil le dobro leto. Tudi o konfinaciji ni imel slabih spominov. »Maševal sem, pridigal, spovedoval, ker tam le malo pridigajo in spovedujejo« je pravil.

Imel je srečo. Tisto leto je prišel v Rim na uradni obisk jugoslovanski ministrski predsednik Stojadinović. V dokaz prijateljstva je Mussolini izpustil slovenske konfinirance ter internirance. Ivan Kretič se je tako vrnil v škofijo, toda ni smel več v Kojsko; nadškof ga je poslal v Čepovan, kjer je prebil vso vojno (1939/1945).

Bila so to huda leta posebno v hribih, saj je Čepovan skupaj s Cerknim postal po 8. septembru 1943 »osvobodjeno ozemlje«. Z ljudmi je delil dobro in hudo, kot vsi duhovniki takrat, ki so ostali edina priznana »oblast« na vasi. Marsikaj hudega je doživel, vendar o tem ni hotel kaj veliko povedati, še manj pa napisati. Le to je povedal, da je pri njem zadnjič maševal Anton Pisk, upokojeni župnik, ki so ga nato ustrelili dne 28. oktobra 1944, kot »narodnega izdajalca«. Bili so hudi časi, ko so podnevi bili v vasi nemški vojaki ob raznih čistkah, ponoči pa partizani. Povedal je le to, da je bil dvakrat pred nemškimi puškami skupaj z drugimi moškimi.

Ti hudi časi so se potem končali maja 1945. Ivan Kretič si je zaželel več miru in menjati službo, zato je poleti 1945 prišel v Gorico. Tu so takoj našli zanj mesto ravnatelja v novoodprtem Alojzijevišču. Zavezniška uprava je namreč vrnila del alojzijeviškega poslopja, ga za silo popravila in jeseni so se v njem namestili dija-

ki, za ravnatelja pa je bil imenovan Ivan Kretič. Toda razmere so se hitro spremenile.

Februarja 1947 se je zaključila pariška mirovna konferenca, s katero je bilo določeno, da slovenski del Primorske pride pod Jugoslavijo in s tem dve tretjini goriške nadškofije. Nadškof Margotti je bil v skrbeh, kako bi s cerkvenim vodstvom tega dela in o tem obvestil Vatikan s prošnjo, naj to čimprej uredijo. Iz Rima so poslali nadškofu imenovanje dr. Franca Močnika za apostolskega administratorja tega jugoslovanskega dela nadškofije; dr. F. Močnik je bil že od februarja za župnika v Solkanu in istočasno do konca šolskega leta tudi še spiritual v goriškem bogoslovnem semenišču. Dekret za administratorja mu je nadškof izročil par dni pred razmejitvijo, ki je bila 15. septembra 1947. Malo pred tem je prišel v Solkan tudi g. I. Kretič, ker je tudi on želel delati v bodoče med našimi ljudmi na Primorskem. Proti koncu septembra so dr. F. Močnika prvič nasilno vrgli čez mejo in, ko se je vrnil, zopet ponovili isto. Pred drugim izgonom so po pomoti zamenjali Močnika s Kretičem ter najprej vrgli čez mejo njega, ki ga je novi administrator imenoval za župnega upravitelja solkanske župnije. Ker so se zavedli pomote, so nato še bolj brutalno izgnali msgr. Močnika.

Oktober 1947 je tako msgr. Kretič bil znova v Gorici, vendar ne za dolgo, še isto leto so ga poslali v Doberdob.

V Doberdobu je našel župnijo precej na tleh, v narodnem in verskem pogledu. V narodnem zato, ker je fašistična oblast imela namen Doberdob poitalijančiti. Bližu Tržiča je, tam je bila zaposlena večina doberdobskih delavcev, v šoli je bil ves pouk le v italijanščini, če da roko še Cerkev, bi načrt moral uspeti. Kazalo je, da bo uspel, saj je bil leta 1942 imenovan za župnika v Doberdobu don Tarcisio Nardin, dober mlad duhovnik, a ki ni znal nič slovenskega. Toda vojna je te nakane prekucnila. Don Nardin je bil leta 1943 pre-

stavljen v Gorico za stolnega vikarja. Komunistična propaganda med vojno je med delavci v Doberdolu našla še udobnejša tla kot kje drugje. Verski in narodni položaj v župniji torej ni bil rožnat. Toda novi župnik se je vrgel na delo. Začel je z otroki v šoli in z mladino. Zbral je nekaj dobrih deklet in tudi moških in začela se je prosvetna in verska prenova.

V Doberdolu je ostal do leta 1955, ko se je izpraznilo mesto župnika v Devinu. Naprosili so Ivana Kretiča, naj sprejme to novo mesto. In je šel, čeprav s težkim srcem. Najdalj časa je potem ostal tu ob Jadranskem morju (1955-1989), v deželi Lepe Vide.

Župnija Devin je bila in je še bolj danes dvojezična župnija, kjer se slovenski človek vedno bolj utaplja v italijanski večini. Msgr. Kretič se je trudil, da je ustregel enim in drugim, tako v cerkvi kot zunaj nje. Posebno ga je veselilo petje, cerkvenega zbora v cerkvi in še bolj, ko je iz zbora nastal tudi prosvetni zbor, tako moški kot ženski, in posebej še zbor Fantje izpod Grmade.

Upravljal pa je tudi podružnico v Štivanu in Medjo vas.

Dalj časa je pravil, da bo pustil Devin. Po zlati maši (1986) je ostal še tri leta, nakar se je umaknil v Gorico 1989. Pa ni ostal v brezdelju, temveč je rad pomagal, kjer je bilo potrebno. Naslednje leto (1990) je bil imenovan za kanonika goriškega kapitlja in penitenciarja. Rad je sedel v spovednico in čakal na spovedance.

Septembra meseca 1990 sva še bila na Nanosu, ko so posvetili obnovljeno cerkev sv. Hieronima; peljala sva se z avtom, zadnji kos pa peš. Kar čvrsto je hodil. Kdo bi si tedaj mislil, da bo čez nekaj mesecev opešalo njegovo srce? To se je zgodilo dne 11. februarja 1991.

V testamentu je zapisal: »Zaupam v božje usmiljenje. Molite za mir in zveličanje moje duše; telo pokopljite v kraju mojega začasnega pokoja«. Ta zadnji njegov pokoj je bila Gorica. Zato so ga pokopali na goriškem mestnem pokopališču v skupni grobnici duhovnikov. Tam čaka skupaj s sobraty večnega vstajenja.

IRENE MISLEJ

Bara Remec

Ljubljana 12. januarja 1910 - San Carlos de Bariloche 1. marca 1991

Prvi, še predvojni odmevi, ki jih je vzpodbudilo njeno slikarstvo, poudarjajo drznost barvne palete in skicoznost. Mlada umetnica, šolana na zagrebški akademiji - kot večina naših vidnih ustvarjalcev takratnega časa - se je nekajkrat predstavila slovenskemu občinstvu kot svež, nov trenutek. Sama dokaj nekonvencionalna po obnašanju, je povsem resno načrtovala umetniško kariero.

Njen svak dr. Tine Debeljak jo je popeljal še v svet ilustracij, tako je nastala serija izredno zanimivih likovnih zapisov,

ki jih lahko oblikovno in tehnično razdelimo na dve skupini: najprej na tisto, kjer prevladuje črta kot izrazno sredstvo, v drugi pa so grafike, predvsem linorezi in lesorezi. Domala vse Debeljakove prevode iz slovanskih literatur je ilustrirala Bara Remec. Serijo je tudi nadaljevala po odhodu v begunstvo v prvih dneh maja 1945.

Skupaj z očetom, profesorjem in ravnateljem gimnazije Bogumilom Remcem, s sestro Vlado in svakom dr. Tinetom Debeljakom, je odšla na Koroško, potem v



Bara Remec

Italijo in končno še v povsem neznani svet južne celine. V prvih letih argentinskega bivanja je Bara Remec vstopila tudi v tamkajšne umetniške kroge in razstavljal tako skupinsko kot samostojno. Predstavili so jo kot evropsko šolano umetnico v najboljših galerijah v Buenos Airesu. Toda že na začetku 50. let je umetnica doživela usodno srečanje s tisto ameriško kulturo, ki je tlela pod gorami Andov. V takrat rastočem turističnem kraju San Carlos de Bariloche so se naselili Slovenci, predvsem tisti, ki so bili tesno povezani s planinstvom. Ona, ljubiteljica slovenskih gor, je odšla tja na odmor po buenosaireskem vrvežu in je bila očarana. Kot v čudežnem zrcalu je videla gore, doline in jezera, ki so privabila v spomin slovenske pokrajine, toda kako! Tisočkrat pomnoženo, ogromnih dimenzij, neokrnjena divjina. Umetnica je te pokrajine slikala in risala, prva dela so povsem tradicionalna, a kmalu so se sredi pejsažev začeli pojavljati čudni obrazi: indijanski duhovi so vdrlili v njeno slikarstvo. Od takrat se je vsako leto vra-

čala v Bariloche, tam je preživela nekaj mesecev v skromnem ateljeju, kjer so nastajala vedno bolj svojevrstna dela. Z umetniško bero se je, na pragu zime, vračala v Buenos Aires, kjer je razstavljal, tako v argentinskih galerijah kot v slovenski skupnosti. Pozneje je še prepotovala severne pokrajine: Tilcara, v daljni mejni provinci Jujuy, celo v Paragvaj je šla, a jo je svet pragozda manj navdušil. Iz teh severnih pokrajin so mogoče njena najboljša dela, tuši in akvareli, hitre skice golih pobočij, zapuščeni kraji, kjer se sem in tja prikaže ostanek človeškega (pokopališča, kapelice, koče) ali živalskega (lame, okostje, žabe) življenja. Že v šestdesetih letih so njena platna dejansko izgubila večino tradicionalnih lastnosti, perspektive ni, kompozicijo je poenostavila na minimum, simboli in znaki južnoameriških kultur se prepletajo v barvno slikoviti celoti.

Hkrati pa je Bara Remec nadaljevala z ilustracijami, posebno je treba poudariti tiste za poezije Franceta Balantiča. V posmrtni pregledni razstavi leta 1991 v Mestni galeriji v Ljubljani je bilo moč videti njene skice za to knjigo, kjer na kartonu iz odšluzenega koledarja črna linija riše bolečino pesnikove smrti v ognju.

Bara Remec je tudi formirala generacijo likovnih umetnikov, ki danes nastopajo tako v argentinski kot v slovenski skupnosti. Slovenska kulturna akcija je v petdesetih letih ustanovila Umetniško šolo, kjer so poleg Bare Remec poučevali še umetnostni zgodovinar Marijan Marolt, akademski kipar France Ahčin in slikar Milan Volovšek.

Ustvarjalnost Bare Remec se je prvič skromno predstavila v domovini z ilustracijami Izbranih spisov Janeza Benigarja. Knjiga je izšla pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete leta 1988.

Prve slike in akvareli pa so bili razstavljeni leta 1990 v Dolenjskem muzeju v Novem mestu na skupinski razstavi. Po tej

razstavi se je umetnica odločila in privolila v pripravo pregledne predstavitve v Ljubljani. Razstave ni dočakala. Kot vsako leto je od decembra naprej delala v Bariločah, kjer je v mesecih južnega poletja nastala serija pretresljivih slik v črni in rdeči barvi, ki jih je umetnica namenila za razstavo v rojstni Ljubljani.

1. marca 1991 pa je, mirno, v spanju, umrla. Počiva na prašnem pokopališču, v skromnem grobu, od koder se vidijo v daljavi gore, med katerimi je tudi tisti

vrh, ki so ji ga podarili slovenski planinci, Pico Bara.

Razstava, obsegajoča nad sto del, tj. platna, tuše, akvarele in risbe, je uresničila umetničino vrnitev na način, kakor si ga ja ona sama želela, skozi pričevanje del. Bara Remec, umetnica dveh svetov, je v svojem nevsakdanjem ustvarjalnem opusu uresničila sintezo dveh kultur. Dosegla je torej najvišjo stopnjo izrazne moči v človeku-zdomcu, ki je zapustil za seboj rodno okolje in se vključil v nov, neznani svet.

MARKO VUK

Milko Bambič se je poslovil

20. maja 1991 v bolnišnici na Katini pri Trstu umrl slikar, ilustrator, likovni kritik in izumitelj Milko Bambič. Z njegovo smrtjo je pravzaprav odšel še zadnji iz tiste generacija velikih imen primorske likovne umetnosti, v katero prištevamo Lojzeta Spazzapana, Avgusta Černigoja, Ivana Čarga, Vena Piona, Alberta Sirka, da omenjam le najvažnejše. Bambič se sicer nikoli ni tesneje navezal na ta ali kakšen drug krog, marveč je vedno hodil svoja pota. Kljub temu se v njegovi ustvarjalnosti zrcali skoraj celoten spekter različnih stilnih prizadevanj na Slovenskem v razponu več kot sedmih desetletij.

Milko Bambič se je rodil v Trstu 26. aprila 1905, v tem mestu je tudi obiskoval Ciril-Metodovo šolo na Akvedotu. Med prvo svetovno vojno je obiskoval nemško realko v Trstu, od leta 1919 do 1923 pa realko v Idriji. Že kot dijak je posegel v kulturno življenje, s to dejavnostjo je nadaljeval tudi po vrniti domov v Trst k Sv. Ivanu, kjer ga najdemo med vodilnimi člani različnih slovenskih društev. Istočasno je študiral na visoki trgovski šoli Revoltella, zanimal pa se je tudi za tehniko in likovno umetnost. Predvsem pa ga je

že v teh letih javnost spoznala kot spretnega risarja in ilustratorja. Zavestna opredelitev za slovenstvo in antifašizem, vse to je Bambiča tako zaznamovalo, da mu je pretila aretacija, zato je leta 1927 zapustil Trst in se naselil v Ljubljani. Po



Milko Bambič

krajšem bivanju v Zagrebu, kjer je bil soustanovitelj podjetja Reklamografika, se je ponovno naselil v slovenski prestolnici in tu ostal do jeseni 1943, ko se je odločil za vrnitev na svoj dom pri Sv. Ivanu v Trstu. Tu je prebival do svoje smrti in z ustvarjalnim prispevkom pomembno obogatil slovensko kulturo na Tržaškem.

V svojem umetniškem razvoju je Bambič prišel s klasično zastavljenim realizmom v Rendičevi zasebni slikarski šoli v Trstu, dotaknil se ga je tudi impresionizem, na idrijski realki pa ga je Spazzapan navdušil za futurizem. V dvajsetih letih našega stoletja je Bambič ustvaril vrsto po formatu drobnih del, ki že sodijo med najvažnejše dokumente zgodovinske slovenske umetnostne avantgarde. Kasneje se je njegov slogovni izraz omilil in pristal v mehko ugašenem realizmu, po zadnji vojni pa srečamo pri njem tudi odmeve socialističnega realizma. Socialno poudarjene risbe iz petdesetih let izpričujejo njegovo izrazito naravnost v humanizem, poskusil pa se je tudi v abstraktni umetnosti.

Ob vsej raznoliki kulturni dejavnosti je Bambič samega sebe smatral predvsem za ilustratorja, saj sedaj postaja jasno, da ga zlasti v obdobju med obema vojnama

lahko upoštevamo kot enega najpomembnejših okraševalcev mladinske literature na Slovenskem. Še posebej pa je kmalu postal opazen med bralci knjig Goriške Mohorjeve družbe in je za to založbo že leta 1926 opremil z risbami znamenito slovensko berilo Kolački. Ilustriral je tudi molitvenik Kam greš?, s svojimi hudo mušnimi risbami pa se je otrokom tako priljubil, da se pogosto srečujemo z njegovimi ilustracijami v reviji za šolarje Novi rod. S primorskimi založbami je sodeloval tudi po umiku v Ljubljano, zlasti z Goriško Mohorjevo družbo in Goriško matico, najdemo pa ga tudi med ilustratorji knjig celjske Mohorjeve družbe.

Že v tridesetih letih, v času bivanja v Ljubljani, si je prizadeval za uvajanje kvalitetnega večbarvnega tiska v slikanice in revije, namenjene otrokom. Te izkušnje je po vojni koristno izrabil pri ilustriranju revije Galeb, šolskih učbenikov in pri izdelovanju političnih plakatov. Prav slednja zvrst, namreč plakati, dokazuje Bambičev estetski nazor, saj mu umetnost ni pomenila same sebi namen, marveč jo je pojmoval v socialni in humanistični funkciji. Vedno pa mu je poglavitna bila narodova korist, temu imperativu je podrejal vse svoje napore,



M. Bambič je ilustriral otroško knjigo Kolački, ki jo je izdala GMD 1926

kamor sodijo tudi publicistika, izdelovanje karikatur, delo v prosvetnih društvih, predavateljsko udejstvovanje.

Bambičevo več kot tri desetletja trajajoče pisanje likovnih kritik, v katerih je spregovoril domala o vseh likovnih ustvarjalcih na Primorskem, slovenskih in italijanskih, pa je dokaz njegove enakovredne nadarjenosti za besedno in upodabljaljoče izražanje. Če k temu prištejemo še njegovo poznavanje številnih evropskih jezikov, čut za glasbeno umetnost in tehnično-iznajditeljske sposobnosti, potem se pred nami pojavlja pravcati »uomo universale,« kakršni v sedanjem času ozkih strokovnih specializacij izginjajo iz naše srede.

Podpisani sem imel to srečo, da sem v zadnjih letih ob preučevanju njegovega življenjskega dela mojstra Bambiča tudi po človeški plati поблиže spoznal. Pri tem se mi je vedno znova potrjevalo njegovo

izrazito intelektualno presojanje ljudi in pojavov, saj je svet opazoval z distanco in rahlo ironijo, a pogostokrat s hudomušnostjo in brez vsakršnih slabih naklepov. Ni mu bilo za bogastvo in slavo, ker če bi hotel, bi svoje sposobnosti bogato vnovčil, tako pa mu je v življenju šlo za ohranitev lastne avtonomne drže in duhovne svobode. Do ljudi različnih prepričanj je bil enako odprt, prav tako je s svojim strokovnim in umetniškim prispevkom ustregel založnikom različnih idejnih usmeritev. Posebno nagnjenje pa je vedno čutil do mladinske ilustracije, tako da je tik pred smrtjo, aprila 1991, nastala njegova poslednja serija, namreč domiselne risbe za libretto otroške opere Radovana Gobca Trije muzikanti, ki je bila izvedena v Katoliškem domu v Gorici.

Njegove spretnosti roke so se za vedno ustavile, čopiči, peresa, krede in svinčniki pa obležali zapuščeni v ateljeju, a med nami ostaja njegov neponovljiv opus.



M. Bambič: oprema Bevkove knjige

STANKO JANEŽIČ

Vse imamo

Imamo skalovite planine,
igrive griče in vdane doline,
imamo kodravo sinje morje
in mavrično sijoče obzorje.

Imamo tršate ponosne gorjance
in plahe ponižne dolance
in mnoge prešerne ljudi
brez zamer in brez skrbi.

Všeč so nam veselice,
žlahtna vina in lepotice,
trobenta, harmonika, ples,
pesem in vrisk do nebes.

Vse imamo in še več,
v rokah držimo zmagoviti meč,
sebe in vse svoje bomo branili
in se svoje slovenske sreče veselili.

Politik in časnikar dr. Matej Poštovan

Po daljšem bolehanju je v nedeljo, 22. septembra 1991, umrl v katinarski bolnišnici, časnikar in politik dr. Matej Poštovan. Tri dni prej je dopolnil 79. leto. Kar 16 let je preživel v Trstu, tako da je svoje najboljše moči in velike sposobnosti daroval primorskemu zamejskemu občestvu, čeprav je v Trst došel z idejno podobo, poklicno sposobnostjo in političnim čutom, ki si jih je pridobil v predvojni Sloveniji. V Trstu se je povsem vključil v družbeno, kulturno in politično stvarnost ter bil v šestdesetih letih med ustanovitelji in voditelji narodno-obrambne politične stranke Slovenske skupnosti. Zadnja leta zaradi bolezni ni zahajal v družbo, vendar je bil do konca povsem na tekočem glede dogajanja v zamejstvu in v matični Sloveniji. Z zadoščenjem je dočakal demokracijo v Sloveniji, ponovno politično angažiranost tudi kristjanov, oživitve dnevnika Slovenec, kateremu je bil urednik.

MLADA LETA

Dr. Matej Poštovan se je rodil 19. septembra 1912 v Ivanjševcih pri Gornji Radgoni posestniku Jožetu in Alojziji Veberič. Oba sta bila domačina in rojena leta 1885. Izvirni priimek je bil Poštovan, kot ga nosijo še sorodniki in kot ga najdemo na dokumentih vse nekako do leta 1944, ko se že pojavlja nova oblika, menda sad napačne, ki pa se je obdržala.

Osnovno šolo je obiskoval v Negovi, klasično gimnazijo pa v Mariboru. Končal jo je leta 1933 z ocenami »odlično« v vseh predmetih z izjemo nemščine in matematike, pri katerih je imel oceno »prav dobro«. Nato se je vpisal na pravno fakulteto v Ljubljani. Diplomiral in doktoriral je leta 1939. Da bi se jezikovno izpopolnil, je opravil daljša potovanja leta 1934 v Nemčijo, leta 1936 in 1937 pa v Francijo. Ob slovenščini je obvladal srbohrva-

ščino, angleščino, italijanščino, francoščino in nemščino, kar je potem koristno uporabil v svojem poklicu.

Že zelo zgodaj se je vključil v katoliško dijaško in akademsko življenje. Na univerzi je bil med voditelji akademskega kluba Straža okoli dr. Lamberta Ehrlicha, dve leti odgovorni urednik »Straže v viharju« in med voditelji Slovenske dijaške zveze. Štiri leta je vodil Vincencijevo konferenco za akademike. V letih 1934-36 je bil tudi predsednik Akademске zveze, ki je povezovala katoliška akademska društva. Posebno ponosen je bil na dejstvo, da je s prijateljem dr. Cirilom Žebotom preko dr. Antona Korošca izposloval v Beogradu odločilno finančno podporo za izgradnjo Narodne in univerzitetne knjižnice.

V BEOGRADU IN PRI SLOVENCU

Še preden je doštudiral, ga je dr. Korošec povabil v Beograd, kjer mu je bil več mesecev za tajnika, ko je on bil predsednik senata. Nato so ga poklicali k vojakom, politični mentor pa mu je priskrbel mesto urednika pri Slovencu v Ljubljani.

Pri osrednjem dnevniku je bil dr. Poštovan v službi od avgusta 1940 do maja 1945. Najprej se je ukvarjal z notranjo, med okupacijo pa z zunanjo politiko. Med vojno je dnevno pripravljel pregled novic, ki so jih oddajali po radiu Angleži in Amerikanci, kar je glavni urednik Ruda Jurčec uporabljal za ilegalni vestnik, namenjen le zelo ozkemu krogu.

Dr. Poštovan je bil prozavezniško usmerjen, vendar vidno ni bil nikjer angažiran. Znašel pa se je v skupini dvanajstih uglednih osebnosti iz Ljubljane, ki jih je general Rupnik 11. septembra 1944 poklical k sebi in jih opomnil: »Memento Varšava, memento Pariz!« Opozoril jih je, da ji bo imel za osebno odgovorne, če bo

prišlo tudi v Ljubljani do kakega upora. Dr. Dinko Puc je bil že naslednjega dne aretiran, nekateri kasneje.

V gestapovski zapor pa je dr. Poštovan prišel zaradi posebne izdaje Slovenca 4. maja 1945, ki je slavnostno poročala o tajnem zasedanju na Taboru večer prej in o Zedinjeni Sloveniji ter vladi Narodnega odbora.

Zasliševali pa ga niso le o tem, temveč tudi o prej omenjenem ilegalnem vestniku, kot tudi o predvojnem članku proti preganjanju Judov v Nemčiji, zaradi katerega sta bila že takrat reagirala nemški konzul in Völkischer Beobachter. V celici je bil z dr. Vitom Kraigherjem in drugimi, ki so bili potem ubiti pri Turjaku. Še protestiral je, ko so jih odvedli, ker je mislil, da gredo v svobodo... Kraigher mu je v celici napovedoval, da bo moral po vojni delati nekaj »pokore«, ker se sicer ni boril proti partizanom, a ni bil njihov.

TEŽKE PREIZKUŠNJE

Nemci so dr. Poštovana izpustili 7. maja in takoj se je z ženo, ki je bila v osmem mesecu nosečnosti, umaknil na Koroško. Pri Borovoljah je bil med zadnjimi, ki so mogli do Angležev pred partizansko zaporo. V Celovcu se je Angležem javil kot svak bivšega ministra dr. Mihe Kreka. Poročil se je bil namreč z uradnico Anico Krek (roj. 26. julija 1919 v Bohinjski Bistrici) v kapeli Zavetišča sv. Jožefa v Ljubljani 11. junija 1944.

Pred partizanskim zavzetjem mosta preko Drave, torej pred glavnim valom vojakov in beguncev, ki so se umaknili na Koroško, se je znašlo v Celovcu od 500 do 600 Slovencev. Dr. Poštovan je dosegel, da so Angleži dali na razpolago stražo in 40 tovarnjakov, da bi se begunci pomaknili v Italijo. To se je menda zgodilo 10. ali 11. maja. Preko Beljaka je šla skupina v Videm, po nekaj dneh pa v taborišče Monigo.

Dr. Poštovan se je z ženo pomaknil v Rim k svaku dr. Mihumu Kreku. Ta ga je

sprejel z značilnim vzklikom: »Kaj ste delali v Ljubljani...« Dr. Krek je bil namreč kritičen do marsikatero medvojne poteze v Ljubljani, vendar je ostal dosledno solidaren s somišljeniki, v Rimu pa je ogromno delal za begunce.

Že 4. julija 1945 so dr. Poštovana vzeli v službo Angleži, ki so ga po treh mesecih poslali v Trst kot slovenskega urednika zavezniškega tiskovnega urada AIS.



Matej Poštovan

V Rimu se mu je 6. julija 1945 rodila Roža Marija, ki jo je krstil p. Anton Prešeren, DJ. Vendar so prišle kmalu težke preizkušnje. Hčerka je zbolela za meningitisom, nato je zbolela žena. V Koledarček slovenskih emigrantov 1946 si je dr. Poštovan na veliki petek 19. aprila 1946 zabeležil: »zlata Rožca zbolela« in »strašni dnevi«. Pri mesecu maju piše: »Črni mesec za našo družino.« In še zapiše: 10. maja »Rožček umrčkal«, 15. maja »mamica zbolela«, 23. maja »mamica šla v sanatorij«, 29. maja »mamica visi med življenjem in smrtjo«. Šele 22. julija je žena Anica vstala iz postelje, a bolela je do smrti 8. oktobra 1954.

Sam dr. Poštovan tudi ni bil zdrav. Imel je kostno jetiko, leta 1972 ga je prizadela pareza, katere posledice je nosil do konca, še kasneje je imel resne težave z očmi.

V letih 1948-49 se je zanimal za izselitev v Kanado in se že dogovarjal s kanad-

sko škofovsko konferenco, da bi sodeloval pri katoliškem tisku, vendar je ostal v Trstu.

ČASNIKAR V TRSTU

Od avgusta 1945 do julija 1949 je bil dr. Poštovan urednik, od decembra 1947 tudi glavni urednik za slovenske informacije pri AIS.

Po odhodu zaveznikov je dobil službo na radiu. Najprej je še naprej nadziral slovenske sporede, začel je nato sestavljati preglede tiska in postal urednik v časnikarskem oddelku.

Dne 1. julija 1972 je bil prvi slovenski urednik, ki je v službi napredoval.

Ravno njegovi pregledi tiska so ostali marsikomu v spominu zaradi suverene uporabe mednarodnega tiska, jasnosti in široke razgledanosti.

S 1. februarjem 1973 je postal odgovoren za programski odsek Radia Trst A. Na tem mestu je ostal do upokojitve 19. septembra 1977. V teh letih pa je bil že bolehen in radio je z reformo burno spreminjal svojo podobo.

Dr. Poštovan pa je pisal politične in socialne članke tudi za Slovenskega Primorca, Katoliški glas in nekatere revije. Veliko je predaval, zlasti o družbenem

nauku Cerkve, ki mu je strokovno zelo sledil. Predaval je tudi na Študijskih dnevih v Dragi leta 1966 in 1967.

POLITIČNO DELO

Že ob obnavljanju slovenskega javnega življenja po vojni v Trstu najdemo dr. Poštovana med vidnimi delavci, zlasti med tistimi, ki so hoteli nekomunističnemu delu prebivalstva zagotoviti kulturno in politično prisotnost. Takrat se je prvič trajneje zgodilo, da so tudi slovenski katoličani v Trstu dobili družbeno težo, pa čeprav so morali temu utirati pot zlasti na Goriškem vzgojeni javni delavci in pa politični begunci iz osrednje Slovenije.

Že na ustanovnem občnem zboru Slovenske krščanske socialne zveze v Trstu, ki jo je ustanovil duhovnik Peter Šorli, je imel dr. Poštovan 1. avgusta 1948 načelni govor, v katerem je poudaril, kako je katoliška verska misel reševala slovenski narod v zgodovini. V sam odbor stranke se ni vključil. Polnokrvno se je posvetil politiki, potem ko je dobil italijansko državljanstvo in ko so dozorele nove razmere.

Na 3. občnem zboru Slovenske katoliške skupnosti (poznejšega Slovenskega ljudskega gibanja), ki jo je g. Šorli ustanovil po razkolu v Slovenski krščanski



Na 25. Reviji zborov ZKPZ govori dr. Zorko Harej, ob njem nagrajeni pevci Fantje izpod Grmade.

socialni zvezi, so člani 27. junija 1962 namesto dotedanjega tajnika Šorlija izvolili dr. Poštovana (na naslednjem občnem zboru, 3. marca 1968, ga je nasledil dr. Drago Štoka).

Bil je poseben zgodovinski trenutek. Na levi je prišlo do razpusta z matičnim režimom povezane stranke, kar je naznanjalo nevarnost opuščanja skrbi za zamejstvo. V samostojnih, med sabo polemичno razporejenih in ne posebno močnih političnih skupinah pa je prišlo do zamenjave generacij. Za občinske volitve leta 1962 v Trstu je prišlo do koalicije med Slovensko demokratsko zvezo, Slovensko katoliško skupnostjo, Slovensko krščansko socialno zvezo in Skupino neodvisnih Slovencev. Iz tega je nastala stranka Slovenske skupnosti — najprej kot paritetična koalicija, nato kot enotna stranka, ki jo poznamo še danes.

Kot tajnik SSK so se prve čase po tri mesece vrstili dr. Poštovan za SKS, Dušan Černe za SKSZ, dr. Jože Škerk za SNS, za SDZ pa prej dr. Branko Agneletto, nato pa Saša Rudolf. Ob zvestobi demokraciji in pluralizmu je bil takrat poudarjen na-

rodnozdrževalni element slovenske pluralistične stranke kot glasnice ljudi, ki se nočejo asimilirati, ki želijo biti subjekt, povezovalac in akter tudi v splošnem političnem življenju.

Uspehi niso izostali: povečanje števila glasov, izvolitev prvega pokrajinskega svetovalca, prve, uspešne deželne volitve leta 1964 itd. Da mora biti manjšina subjekt, so dr. Poštovan in ostali utemeljitelji SSK razlagali ne le italijanski večini, temveč tudi režimu doma. Že v leto 1966 se ga navezovanje stikov z oblastmi v Sloveniji z zahtevo, da morajo voditi do zamejstva narodno in ne ideološko politiko. To je bil tudi čas odločitve za vstop SSK v levosredinsko koalicijo na Tržaškem. Leta 1965 je dr. Poštovan na strankini seji med zagovarjanjem vstopa dejal, da gre za dogodek, ki ga bo zgodovina naše manjšine nujno zabeležila.

Vse to je imelo v naslednjih letih svoj razvoj, prineslo je napredek in tudi znatna razočaranja. To dobo bo šele treba temeljito popisati. V tem popisu pa bo blestela tudi podoba dr. Mateja Poštovana.

MARTIN JEVIKAR

Odšli so...

PISATELJICA MARIJA MISLEJ

Dne 10. decembra 1990 je nepričakovano umrla v Nabrežini pri Trstu pisateljica in učiteljica Marija Mislej. Rodila se je sicer v Benetkah 14. nov. 1936, kjer je bil njen oče železničar, nižjo gimnazijo in učiteljske A. M. Slomška pa je dovršila v Trstu. Učila je v vseh vaseh Tržaške pokrajine in v mestu, nekaj let tudi v Trbižu. Otrokom se je posvečala s srcem in jim poleg znanja vcepljala tudi srčno kulturo, narodno zavest in jih usmerjala v življenje.

Pisati je začela v dijaških Literarnih va-

jah in že v 3. raz. nižje gimnazije priobčila povest *Beda*, v 3. razr. učiteljskega pa kmečko dramo v treh dejanjih *Slepec*. Ko



Marija Mislej

je začela 1957 izhajati v Trstu Mladika, se je je oklenila in jo vrsto let zalagala z novelami in črticami. Tako je dozorela do knjige črtič, ki jo je izdala skupaj z Ireno Žerjal v samozaložbi z naslovom *Morje, ribe, asfalt* (Trst 1976). Potem je izdala še šest knjig črtič, vse v samozaložbi v Gorici, ker ni našla založbe. To so: *Blesk*, 1978, *Mirijade*, 1982, *Lampare*, 1984, *Burja in kamni* (skupaj z Žerjalovo in N. Švaro), 1987, *Izmik*, 1988, *Žarišča*, 1989.

Mislejeva je zajemala iz svoje občutljive notranjosti, ustvarila si je svoj svet idealov, ki pa jih ne najde med ljudmi, zato je razočarana in nesrečna. Ne najde stika s soljudmi, edino med otroki se počuti srečna. Rada zahaja v naravo in jo v idiličnih barvah prenaša v knjige. Piše pa tudi o slovenskih razmerah v zamejstvu, o razlaščanju zemlje, odtujevanju in hlepenju po materialnih dobrinah. Tako je poustvarila del tukajšnje stvarnosti.

POLITIK IN ČASNIKAR DUŠAN HREŠČAK

Dne 2. januarja 1991 je umrl v Trstu politik in časnikar Dušan Hreščak, ki se je rodil 14. dec. 1909 v Lokvi pri Divači. Njegov oče Alojz je bil šolnik in so ga večkrat kazensko premestili, zato se je družina selila iz kraja v kraj. V Idriji je hodil v meščansko šolo, v Gorici v Istituto Commerciale, toda že maja 1937 so ga zaradi političnega delovanja obsodili v Rimu na 27 let in en mesec zapor. V raznih zaporih je ostal 10 let in 3 mesece, po vrnitvi v Trst so ga izgnali v Jugoslavijo, ker je dobil oče jugoslovansko državljanstvo. V Ljubljani je 1941 maturiral na Trgovski akademiji in prevajal za banovino. Februarja 1942 so ga Italijani internirali v Gonars, od tod v Renicci (Arezzo) do sept. 1943. Odšel je v partizane in delal kot časnikar v uredništvu Ljudske pravice.



Dušan Hreščak

Maja je prišel Hreščak v Trst in bil v uredništvu Tanjuga, potem je prevzel tiskovni urad PNOO, od nov. 1945 do sklenitve mirovne pogodbe je bil odgovorni urednik Primorskega dnevnika; k njemu se je vrnil v jeseni 1948 in ostal do maja 1965. Od 1967 do upokojitve 1975 je delal v tiskovnem oddelku dežele F-Jk. V Trstu je Hreščak ves čas politično delal, bil v glavnem odboru NSZ, po njenem razpustu pa v tržaški federaciji PSI. 1962 je bil na listi PSI izvoljen v tržaški občinski svet. Z levosredinsko koalicijo je 1966 postal prvi slovenski odbornik v zgodovini tržaškega občinskega sveta. Dogodek je zbudil silno protislovensko kampanjo desničarskih krogov v Trstu, zlasti Piccolo je posvetil zadevi celo stran. 1965 in 1971 je bil na volitvah potrjen in bil vrsto let odbornik z različnimi funkcijami. Ves čas se je trudil, da bi utrdil odprtost do slovenske manjšine. Delaven pa je bil tudi na kulturnem področju in bil več let predsednik Glasbene matice.

ZOBOZDRAVNIK DR. STANISLAV PAVLICA

Ko je bil na obisku pri sinu v Bologni, je 20. jan. 1991 umrl tam dr. Stanislav Pavlica, zobozdravnik in starosta zamejskih zdravnikov v Trstu. Rodil se je 26. maja 1893 v Rihemberku, doštudiral, toda zaradi fašizma in vojne si je mogel urediti življenje šele leta 1950, ko je prišel v Trst, odprl zobozdravniško ambulanto in v njej opravljal poklic preko 90. leta starosti. Pridobil si je velik ugled, ker je bil resen, vesten in velik strokovnjak.

Pavlica je ves čas v Trstu delal v Slovenskem dobrodelnem društvu, ki so ga ustanovili člani in somišljeniki Slovenske demokratske zveze v Trstu 14. aprila 1948. V SDD je bil celo vrsto let predsednik in dosegel velike uspehe. Sprva se je društvo opiralo samo na članarino in prispevke podpornikov, pozneje je dobivalo tudi deželno podporo. Prirejalo je tudi zabavne prireditve, med leti 1951 in 1969 elitni Slovanski ples v hotelu Excelsior. Z nabranimi sredstvi je prirejalo počitniške kolonije v Žabnicah, potem pri Repentabru, v Devinu in zadnja leta v Nabrežini. Počitniškim kolonijam so pridružili vsakoletna miklavževanja z obdarovanji in podeljevanje podpor potrebnim



Stanislav Pavlica

dijakom. Počasi si je SDD s pomočjo dr. Pavlice pridobilo nekaj lastne imovine v stanovanjih, zemljišču v Nabrežini in v drugem.

Dr. Pavlica je bil tudi častni predsednik Slovenskega zdravniškega društva v Trstu.

PISATELJ JOŽE KRIVEC

V Buenos Airesu v Argentini je umrl 10. maja 1991 pisatelj Jože Krivec, doma v Verejah (Ptuj), v vinorodnih Halozah, kjer se je rodil 16. marca 1916. Gimnazijo je dovršil na Ptuj, pravo na ljubljanski univerzi 1942, leto pozneje je doktoriral. V službi je bil pri Ljubljanski pokrajini, maja 1945 je preko Koroške odšel v Italijo in živel v begunskih taboriščih v Monigu, Serviglianu in Senigalliji. V Argentino se je izselil jan. 1948, si v Buenos Airesu uredil življenje, družino in se posvetil kulturemu in prosvetnemu delu.

Krivec je začel pisati že v gimnaziji črtice, ki jih je zajemal iz rodni Haloz. Tu so živeli še koloni, ljudje, ki so za gospodarje obdelovali vinograde, za plačilo pa so stanovali v gospodarjevi viničariji in prejeli nekaj pridelkov in malo denarja. Bili so reveži, s številnimi otroki, boleznimi, pokrajina je bila lepa, običaji značilni. Krivec podaja te svoje ljudi in kraje z realističnimi potezami, z veliko ljubeznijo in skrbjo za njihov obstanek. Najboljše črtice je zbral v knjigi *Dom med goricami*, ki je izšla 1942. Zanj je dobil Prešernovo nagrado ljubljanske občine.

V taborišču je poučeval na begunski gimnaziji v Serviglianu in Senigalliji, nov. 1945 pa je bil med glavnimi pobudniki ustanovitve leposlovne revije *Svet in dom*, ki jo je urejal in vanjo pisal ter je redno izhajala do preselitve v Argentino. Tu je bil kulturni referent pri osrednjem Društvu Slovencev, zapisovalec in ocenjevalec prireditev in knjig v tedniku Svo-



Jože Krivec

bodna Slovenija, profesor na srednješolskem tečaju, večletni predsednik Pisateljske družine France Balantič, odbornik Slovenske kulturne akcije, predavatelj in govornik na številnih prireditvah po slovenskih kulturnih domovih.

Ob vsem tem pa je pisal črtice, ki jih je po spominu zajemal iz Haloz. Rodna deželica se mu je pred očmi prikazovala »vsa v sladkem grozdju, dišečem moštu, z veselimi ljudmi in petjem klopotcev«. Te črtice in nekatere o drugi svetovni vojni, o življenju v taboriščih in v novem svetu je zbral v knjigi *Pij, fant, grenko pijačo!*, ki je izšla 1978 pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu.

Opisoval pa je tudi argentinsko življenje, kjer ni idilike in romantike, ampak samo trdo delo za preživetje. Najobsežneje je prikazal argentinsko življenje v ciklu *Pod cordobskim soncem*, ki je izšel v reviji Duhovno življenje, a ga ni sprejel v knjigo.

Krivec je veliko napravil, da se je v Argentini ohranil slovenski jezik in narodna zavest.

IGRALEC SILVIJ KOBAL

V Trstu je umrl 20. maja 1991 gledališki igralec Silvij Kobal, doma iz Idrije, kjer se je rodil 10. junija 1928. Šolal se je v Idriji in Tolminu (1941-43) in igral na odru Marijine družbe, kjer se je zelo uveljavil. Zato ga je Prosveta takoj po vojni poslala v Gorico na dvomesečni igralski tečaj, ki ga je vodila Nada Gabrijelčičeva. Po tečaju se mu je odprla pot v SNG v Trstu, kjer je ostal. Bil je samouk, zato je veliko bral in se sam izobraževal, obiskoval pa je tudi notranjo gledališko šolo SNG, ki sta jo v prvih povojnih letih vodila R. Nakrst in M. Sancin.

Kobal je bil nadarjen za karakterne vloge, ki jih je izdelal do podrobnosti. Najlaže se je vživljal v vloge preprostih ljudi, ki jih je življenje premetavalo med dramo in komedijo. Najbolj je zaživel v mediteranskih tipih ironično-dramatične narave, znal pa se je sprostiti tudi v nezadržani komiki. Tuje mu tudi ni bilo vživljanje v psihoanalizo, kar je dokazal v naslovni vlogi v Svevovi Zenovi izpovedi. Ljubil je preprosto, notranjo igro. Odi igral je celo vrsto naslovnih vlog v domačih in svetovnih dramah. Veliko je nastopal v mladinskih igrh, na sloven-



Silvij Kobal

skem in italijanskem radiu Trst, prav tako v TV igrah in nadaljevanjih.

Dobil je več priznanj in nagrad: za vlogo Dolgin (Fo, Arhangeli niso avtomati) 1962 prvomajsko nagrado ZDUS, isto nagrado 1965 za dve vlogi v Slovenskem večeru. Borštnikovo nagrado pa je dobil 1971 za vlogo Cvirna (Jaka Štoka, Moč uniforme).

RADIJSKA NAPOVEDOVALKA SAVINA REMEC

Dne 14. junija 1991 je umrla v Trstu radijska napovedovalka, igralka in kulturna delavka Savina Remec, ki se je tudi rodila v Trstu 9. maja 1939. Dovršila je učiteljske A.M. Slomske 1956, nato je obiskovala dramsko šolo SNG v Trstu in bila v sezonah 1958-60 v istem gledališču šepetalka in igralka manjših vlog. Leta 1961 se je vpisala na AGRET v Ljubljani in študirala igralsko umetnost tri semestre, zaradi družinskih razmer se je morala vrniti domov. Januarja 1963 je postala napovedovalka na Radiu Trst A, kjer je ostala skoraj do smrti.

Na Radiu je sodelovala kot recitatorica in poustvarjalka pri neštevilnih literarnih in otroških oddajah, prav tako je nastopala v dramskih oddajah. Leta 1963 je bila med ustanovitelji eksperimentalne dramske skupine Gledališče mladih, ki pa se ni vkoreninilo. Leta 1966 je bila med ustanovitelji Zaliva, 1968 Slovenske levice.

Prvo pesem je objavila v Mladiki 1964, od 1966-70 v Zalivu, potem je pesništvo opustila in se posvetila gledališkim kritikam, poročilom in zapisom, ki jih je priobčevala tudi v reviji Dan. Z izrednim poslušom je gojila slovensko govorno besedo in bila mnogim v zgled.

Sredi dela jo je napadla neozdravljiva bolezen, prestala je vrsto operacij in upala v uspeh. Upanje in dobra volja sta jo spremljali do smrti.



Savina Remec

ARHITEKT DUŠAN SVETLIČ

Dne 23. maja 1991 je umrl v Milwaukeeju v ZDA arhitekt Dušan Svetlič, ilustrator, slikar, publicist, kulturni, družbeni in društveni delavec, doma iz Trsta, kjer se je rodil 28. oktobra 1904. Po nižji klasični gimnaziji v Ljubljani je maturiral na Tehnični visoki šoli na gradbenem oddelku, nato je študiral arhitekturo na Tehnični visoki šoli v Brnu na Češkem, študij pa je zaključil pri arhitektu J. Plečniku v Ljubljani. V službi je bil pri mestnem glavarstvu v Ljubljani, kjer je skrbel za regulacijo Ljubljanske in mesta, izdelal pa je tudi načrt mesta v merilu 1:10.000. Že ob 7. leta starosti je pripadal sokolski organizaciji, pozneje je bil scenograf lutkovnega gledališča Sokol I, prevajal lutkovne igre, bil pobudnik in sourednik lista Sokolski kutkar ter tajnik Jugoslovanske lutkarske zveze.

Dne 3. septembra 1945 je z ženo in hčerko odšel v Italijo in živel v raznih tabori-

šči. V Senigalliji je delal kot ilustrator v slovenski begunski osnovni šoli, v Bartlett pri lutkovnem odru kot scenograf, pisatelj lutkovnih iger in režiser. Pri Slovenski skavtski četi je lastnoročno tiskal z linorezom skavtske poštne znamke kot doplačilne znamke na italijansko poštino. V višjih razredih slovenske gimnazije je poučeval prostoročno risanje ter izdeloval ilustracije za slovenske begunske prireditve. Ilustriral je mladinsko povest Mirka Kunčiča *Cmokec Poskokec*, ki je izšla pri Celovski Mohorjevi družbi 1947. V Bagnoliju se je poskušal tudi v pesništvu pod psevdonimom Goričar.

V jeseni 1949 je prišel Svetlič v ZDA in se najprej ustavil v mestu Forest City, kjer je naslikal na svilo velik oltarni zastor, v mestu Carbondale pa je priredil

prvo samostojno slikarsko razstavo. Končno se je za stalno naselil v Milwaukee in bil v tovarni uradnik do upokojitve. Tu se je vneteje ukvarjal s slikarstvom in imel dve razstavi. Najbolj ga je zanimalo krajinarstvo, baval pa se je tudi s keramiko. Kot ilustrator je sodeloval pri listu in koledarju *Ave Maria* (Lemont), pri *Sokolskem vestniku* in pri *Minnesotskem zvonu*. Pri slovenskem kulturnem društvu Triglav je bil scenograf in po njegovem osnutku so zgradili v društvenem parku spominsko kapelico protikomunističnim borcem. Pomagal je pri slovenski radio-uri Vlada Kralja, delal pri Sokolu ter bil član glavnega in izvršnega odbora Slovenske demokratske stranke v zdomstvu. Bil je dober človek, vedno odprtih rok za sorojake.

M.M.

PROSVETNA DEJAVNOST NA TRŽAŠKEM V SEZONI 1990-91

Že lani smo na začetku tega poročila napisali nekaj besed o slovenskem kulturnem centru na Donizettijevi ulici, kjer imajo sedež predvsem naše kulturne organizacije Slovenska prosveta, Zveza cerkvenih pevskih zborov, Društvo slovenskih izobražencev, Slovenski kulturni klub, uredništvo Mladike, Černetova knjižnica in druge. Čeprav je bila zadruha lastnik celotnega prvega nadstropja v hiši na št. 3, kjer sta večja in mala dvorana, knjižnica in uradi, je z leti postalo jasno, da bo treba misliti za naprej, saj so se posamezni arhivi organizacij večali, večala se je tudi dejavnost in nastajale so nove pobude, ki so potrebovale prostor (Klub prijateljstva idr.). Že lani smo torej na tem mestu poročali o nakupu stanovanja v drugem nadstropju. Treba je bilo zato nekaj poguma in drznosti. Vedeli smo, da sami tega napora ne bomo zmogli. In res so naši člani in prijatelji prisko-

čili na pomoč predvsem s pobudo, ki smo ji dali ime AKCIJA 10.000. Nekateri so se obvezali, da bodo v ta kulturni sklad darovali vsak mesec 10.000 lir. S to akcijo in s podporo 50 milijonov lir iz Sklada za Trst smo krili že toliko stroškov, da smo si upali stanovanje v drugem nadstropju zasesti. Vanj so se preselili Knjižnica Dušana Černeta, nekateri uradi in pobude, za katere v prvem nadstropju ni bilo ne dovolj miru ne prostora.

SKUPNE POBUDE

V tem seznamu, ki zaobjema čas od septembra 1990 do septembra 1991, naj najprej omenimo nekaj prireditev, pri katerih je sodelovalo več organizacij, ki so članice Slovenske prosvete ali pa tudi ne. Seveda moramo na tem mestu najprej omeniti že tradicionalno Prešernovo proslavo. Tudi lani so glavno manifestacijo

pripravili skupaj Zveza kulturnih društev, Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosveta. Proslava je bila v Trstu in v Gorici. Pri tržaški prireditvi, ki je bila v Kulturnem domu, je sodeloval zbor Vesela pomlad z Opčin, govornica je bila pisateljica Ivanka Hergold, scenarij pa sta pripravila Marij Čuk in Sergij Verč. Prireditev je bila v Kulturnem domu 8. feb. 1991.

Izreden odmev je imela tudi osrednja Prešernova proslava Slovenske prosvete in Društva slovenskih izobražencev v Trstu. Ta je bila v ponedeljek, 11. februarja in na njej so podelili že tradicionalne literarne nagrade revije Mladika in priznanja Mladi oder. Govornik je bil prof. Peter Močnik, pel je Dekliški zbor Glasbene matice, recitirala pa je Matejka Maver.

Naslednja skupna pobuda, ki je pomenila tudi nekaj višek organiziranosti na kulturnem področju v pretekli sezoni, je bil koncert »Gallusovo zvočno bogastvo« ob 400-letnici Gallusove smrti. Koncert so izvajali skoraj vsi pomembni mladinski pevski bori na Tržaškem in njihovi dirigenti. Ta koncert je pomenil izredno glasbeno doživetje, saj so nekatere skladbe izvajali celo 24-glasno. Koncert je bil 17. maja v stolnici sv. Justa, nakar so ga ponovili še naslednja dva dneva v Gorici in v Čedadu. V jeseni pa so koncert ponovili še na Sv. Gori, v ljubljanski stolnici, v Celovcu in v Kopru.

4. KOROŠKI DNEVI NA PRIMORSKEM

Kulturna izmenjava med Koroško in Primorsko je lani dosegla številko osem. Tolikokrat so se namreč kulturne skupine naših organizacij podale na pot na Koroško oziroma na Primorsko. Koroški obisk na Primorskem je bil lani okt. 1990 od 6. do 13. oktobra. Zaključil pa se je 21. oktobra, ker se je moral koncert o Miklovi Zali zaradi zasedenosti Kulturnega doma v Trstu pomakniti za teden naprej. V teku koroških dni so naše zamejstvo obi-

skali Glasbena šola na Koroškem, igralec Polde Bibič in glasbenik Gabrijel Lipuš z otroško predstavo »Juri Muri v Afriki« in kar trije koroški zbori, ki so skupaj izvedli kantato Antona Nagela »Pesem o Miklovi Zali«. V okviru Koroških dnevov na Primorskem je bila v Peterlinovi dvorani v Trstu tudi zanimiva razstava o arhitekturi Roža, Podjune in Zilje, ki sta jo pripravila Majda in Peter Fister.

RAZSTAVE

Poleg že omenjene razstave o arhitekturi na Koroškem, ki je bila v Peterlinovi dvorani oktobra 1990, naj za kroniko zabeležimo še razstavo Milka Bambiča za poplavljenca v Sloveniji, bogato skupinsko razstavo o slikarskih tednih v Svečah na Koroškem, ki jo je pripravilo prosvetno društvo Kočna iz Sveč in slikarsko in fotografsko razstavo, ki jo je pripravil Slovenski kulturni klub ob sklepu likovnega natečaja ob priliki Prešernovega praznika.



Tržaški škof Bellomi gost DSI v Trstu (fotomladika)

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je gotovo najbolj delavna kulturna skupina na Tržaškem, saj traja njegova sezona neprekinjeno od oktobra do junija in je poleg tega, kot kaže, skupaj s Slovenskimi kulturnim klubom, ki deluje v istih prostorih, ostal še edina kulturna skupina, ki redno deluje v tržaškem mestnem središču. Oglejmo si na kratko njegovo lansko devetmesečno sezono.

Majda in Peter Fister: Arhitektura na Koroškem (video in razstava) (8.okt.1990); Dr. Ljubica Podboršek o problemih slušno prizadetih (15.okt.1990); Tine Debeljak, ml. o kulturnem življenju v Argentini (22.okt.1990); Dr. Janko Prunk: 29. oktober po 72-tih letih (29.okt.1990); p. Marko Ivan Rupnik: »Ignacijeva spreobrnitev v luči sodobnosti« ob 500-letnici rojstva sv. Ignacija in 450-letnici Družbe Jezusove (5.nov.1990); Okrogla miza o slovenski šoli: Nada Pertot, Aldo Štefančič, Danilo Sedmak (12.nov.1990); Okrogla miza o kraških parkih: Igor Jogan in Peter Močnik (19.nov.1990); Bojan Ravbar o škofovski sinodi v Rimu in o liku duhovnika v današnjem svetu (26.nov.1990); Dr. Andrej Vovko: O Jožetu Lovrenčiču ob stoletni-

ci njegovega rojstva (3.dec.1990); Predstavitve knjige Jožeta Peterlina: Slovensko tržaško gledališče 1945 - 1975 (17. dec. 1990); (M. Jevnikar, Jože Babič) (17.dec.1990); p. Marko Mohorič (21.dec.1990); Društvo Kočna iz Sveč in odprtje razstave (7.jan.1991); Drago Ulaša o knjigi: France Pernišek: »Zgodovina slovenskega Orla« (14.jan.1991); Drago Čepar: Zdrava družina - močna država (21.jan.1991); Dr. Drago Ocvirk: Krščanska izhodišča za človeško družbo (28.jan.1991); Marjan Jevnikar: Filmi s potovanj (4.feb.1991); Dr. Anton Stres: Napredek in ohranitev stvarstva (18.feb.1991); Tit Turnšek: Gospodarska problematika republike Slovenije (25.feb.1991); Duško Jelinčič: Alpinistična ekspedicija Alpe Jadran na Himalayo (4.mar.1991); Srečanje z DEMOS-om iz Kopra in Nove Gorice (11.mar.1991); Srečanje s časnikarji Primorskega dnevnika (18.mar.1991); Škof Lorenzo Bellomi (25.mar.1991); Nagrada Vstajenje: Duško Jelinčič: Zvezdne noči (prof. Marta Vozlič) (8.apr.1991); Podoba našega otroka - prvi rezultati raziskave na osnovnih šolah na Tržaškem (E.Susič, D. Sedmak, M. Kravos) (22.apr.1991); Alojz Rebula: Novi Kocbekovi dnevniki (29.apr.1991); Helena Bizjak: Bioenergija in zdravje (6.maj



Minister za šolstvo
Republike Slovenije
dr. Peter Vencelj - gost DSI
(fotomladika)

1991); Anton Stres: Centesimus Annus (13.maj 1991); O manjšinah v Evropi (20.maj 1991); Film Jožeta Babiča: Pogreb (27.maj 1991); O muslimanih v Kopru (imam Resin Maslić) (3.jun.1991); Srečanje z ministrom Petrom Vencljem (10.jun.1991); Gallus Consort: Skladbe Dine Slama ob izidu laserske plošče in kasete (17.jun.1991).

V pregled kulturnih večerov DSI spada tudi večer, ki ga je društvo pripravilo pod pokroviteljstvom Sveta slovenskih organizacij. Dne 10. decembra 1990 so namreč v Peterlinovi dvorani počastili za njihovo osemdesetletnico oziroma petinosemdesetletnico tri zamejske ugledne ustvarjalce: pesnico Ljubko Šorlijevo, slikarja Milka Bambiča in skladatelja Ubalda Vrabca. Pri slovesnosti je sodeloval moški zbor od Sv. Antona v Trstu, odprli pa so tudi razstavo slik jubilaranta Milka Bambiča.

DRAGA 91

Po 25. jubilejni Dragi se je marsikdo spraševal, za kakšno smer se bodo organizatorji odločili po četrto stoletja »svo-

bodnih mikrofonov« in po zmagi demokracije v Sloveniji. Draga 91, torej šestindvajseta, je pokazala, da organizatorji živijo današnji utrip in da sledijo kulturnemu in političnemu dogajanju doma in v svetu. Lanska DRAGA se je začela v petek, 30. avgusta, s predavanjem prof. Justina Stanovnika iz Ljubljane, ki je govoril o današnji filozofski misli in je svojemu predavanju dal naslov »Lectio difficilior«. V soboto, 31. avgusta, je hrvaški pisatelj Vlado Gotovac podal pretresljivo pričevanje hrvaškega kulturnika v sedanjem razponu »Hrvatske med Mediteranom in Srednjo Evropo«. Za njim je še isti popoldan predaval dr. Peter Tancig, slovenski minister za znanost, o »perspektivah slovenske znanosti«.

V nedeljo, 1. septembra zjutraj, je po maši, ki jo je daroval pod šotorom zlato- mašnik škofov vikar dr. Lojze Škerl, govoril jezuit pater Marko I. Rupnik na temo »Vizija iz kaosa«. Drago je v nedeljo popoldne zaključila okrogla miza o viziji bodoče države Slovenije, pri kateri so sodelovali predstavniki strank: Janko Prunk za Socialdemokratsko zvezo Slovenije, Janez Podobnik za Slovensko kmeč-

Pogled na udeležbo okrogle mize Draga 91 - predstavniki slovenskih političnih strank (fotomladika)





Minister za kulturo
dr. Andrej Capuder na
Dragi 91 (fotomladika)

ko zvezo - Ljudstvo stranko, Ivan Bizjak za Krščanske demokrate Slovenije, Borut Pahor za Stranko demokratične prenovе, Fran Golja za Slovensko liberalno stranko, Vojko Vovk za Socialistično stranko Slovenije in Tone Peršak za Slovensko demokratično zvezo. Tudi Drage 91 so se kot lani udeležili ugledni gostje, med njimi minister za kulturo Andrej Capuder in minister za Slovence po svetu Janez Dular.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

SKK je za DSI gotovo najbolj delavna skupina Slovenske prosvete in pripravlja kulturni program, ki krije praktično celo sončno leto. V sezoni od oktobra do junija prireja redne sobotne sestanke z družabnimi večeri, kulturnimi srečanji in podobno. Koledar za sezono 1990-91 beleži sledeče večere:

Družabnost (29.sept.1990); Ali je slovenska šola slaba? (6.okt.1990); Ivo Bevk, tajnik SKD iz Kopra: Sedanji trenutek v Sloveniji in Jugoslaviji (13.okt.1990); Občni zbor (20.okt.1990); Družabnost (27.okt.1990); Izlet v Benetke in ogled razstave (3.nov.1990); Martinovanje in film za poplavlence (10.nov.1990); Srečanje z mladimi predstavniki DEMOSA

(17.nov.1990); O rasizmu in film (24.nov.1990); Miklavževanje (1.dec.1990); Lučka Susič: Kaj je narobe z našo slovenščino? (15.dec.1990); Manica Maver o Wellsu (12.jan.1991); Srečanje z mladimi študenti iz Argentine (19.jan.1991); Psihologinja Jana Hosta: Ljubezenski problemi doraščajočih fantov in deklet (26.jan.1991); Pustna družabnost (2.feb.1991); Delo v krožkih (9.feb.1991); Prešernova proslava (lit. in slik. natečaj) (16.feb.1991); Sergij Canciani »o Litvi« (23.feb.1991); Dr. Viljem Ščuka (2.mar.1991); Filmi Marjana Jevnikarja (9.mar.1991); Tekmovanje - kvizi (16.mar.1991); Film (23.mar.1991); Kam na univerzo? (6.apr.1991); Filmi Marjana Jevnikarja (13.apr.1991); Alojz Rebula o Edvardu Kocbeku (20.apr.1991); Film (27.apr.1991); Zora Tavčar: Srečanje s pesnikom Tonetom Pavčkom (4.apr.1991); Jože Pirjevec: Zgodovinske osnove srbohrvaškega spora (11.maj 1991); Družabnost (18.maj 1991); Film (25.maj 1991); Kam na počitnice? (1.jun.1991); Družabnost (8.jun. 1991).

Pri SKK moramo vsaj omeniti tudi dva natečaja, ki ju že vrsto let prirejajo ob slovenskem kulturnem prazniku 8. februarja. Gre za literarni in likovno-fotografski natečaj, za katera vlada med mladimi čla-

ni in prijatelji kluba precejšnje zanimanje.

Konec avgusta 1991 (od 28. do 30.) je bil pred Drago v šotoru, ki so ga postavili že v začetku tedna, prvi Tabor mladih, ki ga je pripravil mladinski odbor Slovenske prosvete. Taboru so dali naslov »Slovenski Diogen po evropskem Babilonu«. Kulturna ponudba te prireditve je bila izredno pisana in pestra. Tako so pripravili kar dva koncerta (kantavtor Adi Smolar in glasbena kupina Shalom) ter predavanja in intervjuje. Mladi so prvi dan intervjuvali (Osebnost pod drobnoogledom) publicista Iva Žajdela, psihologinjo Jano Hosta in urednika Slovenca Andreja Rota. Predaval pa je Ivan Štuhec. Tabor je bil nekako nadaljevanje in krona Družbene delavnice, o kateri poročamo v nadaljevanju.

DRUŽBENA DELAVNICA

V okviru delovanja SKK lahko omenimo še pobudo, ki je bila sicer nekoliko širša in je zajela nečlane, a je doživela precejšnje zanimanje in uspeh. To je bila Družbena delavnica, pri kateri so kot predavatelji sodelovali sociologa Darko Bratina in Emidij Susič, psiholog Danilo Sedmak, pater Marko Rupnik in drugi.

Družbena delavnica je bila odprta od novembra do marca in ji je sledilo povprečno okrog 20 mladih.

MLADI ODER

Tekmovanje Mladi oder, ki ga prireja ta vsako leto Slovenska prosveta in Zveza slov. kat. prosvete iz Gorice za amaterske igralske skupine in za šole, je bilo v pretekli sezoni že šestnajsto. Da je bila ta pobuda potrebna in smiselna dokazuje že vsakoletna udeležba številnih skupin. Natečaj Mladi oder ni tekmovalnega značaja, ker so pri njem nagrajeni vsi, ki pripravijo v sončnem letu kako prireditev. Pomeni pa spodbudo za mlade in priznanje odraslim za delavnost. Lani so priznanja Mladi oder razdelili na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani 11. februarja. Podeljena pa so bila takole:

V tretji kategoriji: osnovni šoli France Bevk z Opčin, osnovni šoli Fran Saleški Finžgar iz Barkovelj, srednji šoli Fran Erjavec iz Rojana, liceju France Prešeren iz Trsta ter Četrtri skavtski četi iz Rojana in od Sv. Ivana; v drugi kategoriji: mladinski igralski skupini prosvetnega društva Hrast iz Doberdoba, igralski skupini »Oder 90« iz Gorice, dramski družini pro-



Na Prešernovi proslavi na sedežu DSI govori prof. Peter Močnik (1991) (fotomladika)

svetnega društva Francišek Borgia Sedej iz Števerjana, igralski skupini Tamara Petaros z Opčin, gledališkemu krožku Slovenskega kulturnega kluba in »skupini žena« prosvetnega društva Mačkolje iz Mačkovelj; v prvi kategoriji: dramski družini prosvetnega društva Štandrež, Šentjakovski dramski družini iz Trsta in amaterskemu odru Jaka Štoka s Proseka in Kontovela.

MLADIKA

Lani je Mladika zaključila 34. letnik, kar za zamejsko revijo, ki izhaja s prostovoljnim delom urednikov, gotovo ni malo. Poleg tega gre zabeležiti, da je ta edina slovenska revija v italijanskem zamejstvu lani tudi povečala obseg in je vse leto izhajala na 32 oziroma 40 straneh namesto na prejšnjih 24. To povečanje obsega je bilo nujno potrebno zaradi dveh prilog, ki izhajata redno: to sta Merkujeva študija Svetniki v slovenskem imenoslovju in mladinska priloga Rast. V 34. letniku je bilo tudi nekaj rubrik v nadaljevanjih, zaradi česar je bilo povečanje obsega nujno (Spomini na Koroška dr. M. Poštovana, Spomini na Plečnika arh. V. Lenarčiča). Mladika je lani skupaj s Knjižico Dušana Černeta izdala Bibliografijo argentinskega tiska, II. del. V sozaložbi z Družino pa intervjuje Zore Tavčar s pomembnimi Slovenkami in Slovenci. Mladika je tudi razpisala 19. literarni natečaj za prozo in poezijo. Za poezijo sta bila nagrajena Vladimir Kos iz Tokya (1.nagrada) in Franjo Franči iz Pirana (2.nagrada). Za prozo pa je komisija nagrajila Dolores Terseglav Štrucelj z Reke (1.nagrada), Franja Frančiča iz Pirana (2.nagrada) in Janeza Kolenca iz Gotne vasi pri Novem mestu (3.nagrada).

NAGRADA »VSTAJENJE« IN SKLAD DUŠANA ČERNETA

Nagrado Vstajenje, ki jo vsako leto podeljuje poseben odbor pod predsedstvom prof. Martina Jevnikarja, so lani podelili

časnikarju Dušku Jelinčiču za knjigo »Zvezdne noči«. Denar za nagrado je kot vedno širokogrudno prispevala openska Hranilnica in posojilnica. Nagrado iz Černetovega sklada pa je lani prejel priljubljeni prosvetni delavec in pevovodja zbora Fantje izpod Grmade Ivo Kralj. Podelitev je bila 21. aprila na sedežu zbora v Devinu.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

O knjižnici Dušana Černeta, tej izredno dragoceni ustanovi, ki hrani gotovo najbogateljšo zbirko zdomskega tiska na svetu, ne bomo poročali na široko. Kdor bi hotel o tej ustanovi več informacij bi moral slediti biltenu, ki ga od časa do časa tiska Mladika na svoji zadnji notranji strani. Knjižnica sodeluje s podobnimi ustanovami v Sloveniji in po svetu. Lani pa je izdala dragoceno Bibliografijo argentinskega tiska - časopisi.

RADIJSKI ODER

Ta igralska skupina, ki je včasih delovala predvsem na radiu Trst A, je lani pripravila vsaj dve pobudi izven radijskega medija, ki zaslužita vso našo pozornost. Prva pobuda je tečaj lepe govorice, katerega je obiskovala lepa skupina mladih in ga je vodila Matejka Maver. Tečaj je bil mišljen kot šola lepega in pravilnega slovenskega govora. Na koncu so tečajniki pripravili nastop, na katerem so pokazali rezultate večmesečnega dela. Druga zelo pomembna in važna pobuda RO je bila gledališka sezona za otroke z imenom Srečanja na vrvicah - Pet ur sanj z lutkami. Šlo je za pet predstav lutkovnih skupin, ki so se takole zvrstile: 13. januarja je Lutkovno gledališče Ljubljana podalo pravljičico Svetlane Makarovič »Korenčkov palček«. 10. februarja je Lutkovno gledališče Papilu iz Ankarana pripravilo predstavo »Zlata ribica« v priredbi Maje in Braneta Solce. 10. marca je Lutkovna skupina Zoom iz Ljubljane nastopila s

predstavo »Kozle« po J. Bitencu. 14. aprila je skupina Lutk čez cesto iz Kranja pripravila predstavo Ljubomira Fedelka »Fidl fadl«. 12. maja pa je Lutkar Cveto Sever iz Kranja podal »Rdečo kapico«. Te lutkovne predstave za otroke so bile za Tržaško prijetna novost in upati je le, da bo igralska skupina RO pri tej pobudi vztrajala.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza cerkvenih pevskih zborov usklajuje delo cerkvenih in tudi nekaterih drugih zborov, ki se ukvarjajo s posvetnim petjem. Delo ZCPZ je predvsem dragoceno pri nekaterih skupnih pobudah, ki jih posamezne glasbene skupine ne bi mogle izvesti. To so večji skupni nastopi ali tečaji. Naj na tem mestu naštejemo nekaj pomembnih večjih prireditev, ki jih je pripravila ZCPZ. Vsakoletni in že tradicionalni božični koncert je bil 13. januarja v stolnici pri Sv. Justu. Tokrat ga je izvajal mešani pevski zbor iz Vrtojbe. Revija otroških in mladinskih pevskih zborov »Pesem mladih« je bila v Kulturnem domu v Trstu v nedeljo, 17. marca 1991. Na reviji je nastopilo enajst mladinskih zborov. Tradicionalna revija pevskih zborov

je bila prav tako v Kulturnem domu v Trstu v nedeljo, 16. decembra 1990. Bila je to jubilejna 25. revija, zato so na njej izročili posebna priznanja zborom, ki so nastopili vsaj dvajsetkrat. Na reviji je o poslanstvu ZCPZ govoril njen predsednik dr. Zorko Harej. Zveza je pripravila svoj tradicionalni seminar za pevce od 11. do 17. avgusta v Modestovem domu v Celovcu. ZCPZ je lani za božič izdala zbirko božičnih skladb Zorka Hareja, ki so jo predstavili 28. decembra 1990 v Peterlinovi dvorani v Trstu.

SLOVENSKA GLASBENA ŠOLA

Ta ustanova povezuje glasbene skupine, ki delujejo v župnijskih domovih, in skrbi za njihovo glasbeno vzgojo. Zato ne prireja večjih skupnih glasbenih prireditev, ampak pomaga predvsem krajevnim glasbenim šolam, ki vzgajajo naraščaj.

DOBRODELNE USTANOVE

Na Tržaškem delujejo že vso povojno dobo kar tri dobrodelne ustanove: Slovensko karitativno društvo SLOKAD, Slovenska Vincencijeva konferenca in Slovensko dobrodelno društvo. Vse tri se v glavnem ukvarjajo z dobrodelnostjo, vendar pa sta

Počastitev treh jubilarov (L. Šorli, U. Vrabec, M. Bambič) v Peterlinovi dvorani med govorom prof. Borisa Pahorja, v ozadju zbor od Sv. Antona v Trstu (fotomladika)



se zadnja leta vsaj Vincencijeva konferenca in SDD odločila tudi za kulturno ponudbo starejšim osebam. Zato sta osnovala Klub prijateljstva, ki deluje v Peterlinovi dvorani, kjer prirejajo razna srečanja, predavanja, kulturne popoldneve in podobno. Za obiskovalce Kluba so lani priredili tudi nekaj izletov.

SKLEP

Naj na koncu tega nepopolnega in skromnega pregleda kulturne dejavnosti na Tržaškem omenimo vsaj še dve prireditvi. Svet slovenskih organizacij je ob 50-letnici OF pripravil v soboto, 4. maja,

na sedežu pevskih zborov v Devinu okroglo mizo, pri kateri so sodelovali pisatelj Alojz Rebula in Boris Pahor, zgodovinarji Branko Marušič, Slavica Plahuta, Peter Stres in Jože Pirjevec ter predsednik slovenskega parlamenta dr. France Bučar. 7. maja 1991 pa je Slovenska skupnost pripravila v Peterlinovi dvorani v Trstu dobro obiskano okroglo mizo o Tigru in Danilu Zelenu. Pri njej so sodelovali Alojz Zidar, Vlastja Simončič, Lida Turk in Boris Pahor. 12. maja pa so slovesnost pripravili v Ribnici in položili venec na kraju, kjer je padel Danilo Zelen, prva žrtev oboroženega protifašističnega upora.

FRANKA ŽGAVEC

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1990/91

Prosvetno in kulturno delo na Goriškem je v pretekli sezoni bilo bogato, razvejano in raznoliko. Gre za dejavnost Zveze slovenske katoliške prosvete in posameznih včlanjenih društev, skupin in zborov, katerim je glavna skrb kulturna rast naše skupnosti ter ohranjanje slovenske identitete in krščanskih načel. Tem zahtevnim nalogam so številni in neutrudni člani posvetili dober del svojega prostega časa.

Delovanje se je odvijalo na zborovskem, koncertnem, dramskem, predavalnem in rekreativnem področju. Pomemben jubilej smo v tej sezoni praznovali v Štandrežu, kjer je društvo ob 25-letnici delovanja pripravilo niz prireditev in izdajo bogate publikacije o Štandrežu.

Najbolj živa in razširjena oblika kulturnega dela v naši Zvezi pa je **zborovsko petje**. Devet odraslih pevskih zborov je v različnih zasedbah oblikovalo in bogatilo delovanje skozi celo sezono. Mimo Cecilijanke, kjer so že itak naši zbori jedro

revije, so zbori posredno predstavljali Zvezo in slovensko manjšino na italijanski Cecilijanski, ki se vsako leto odvija v cerkvi sv. Ignacija; sodelovali so na reviji Primorska poje, ki je v pretekli sezoni potekala v dveh sklopih, pa še na revijah in srečanjih, ki jih prireja USCI ali druge sorodne ustanove in zbori.

Oblikovanje in priprava samostojnega celovečernega sporeda pa zahteva večji napor. V pretekli sezoni so tak koncert pripravili MPZ L. Bratuž iz Gorice, MPZ Hrast iz Doberdoba in MPZ iz Podgore. MPZ Hrast je svoje resno delo dokazal tudi na reviji Cori d'autore, zavidljivo nastopal na tekmovanju Coro vivo in na tekmovanju v Belgiji, kjer se je pomeril z zbori na evropski ravni. Uspešno je bilo delovanje MPZ iz Števerjana, ki je bil nagrajen na festivalu nabožne glasbe na Bledu, kar mu je omogočilo gostovanje v Rimu in kasneje še snemanje na televiziji Ljubljana. Razveseljiv podvig beležimo tudi pri zboru iz Podgore, ki je v tej sezo-

Mešani zbor
»L. Bratuž«
iz Gorice pred
cerkvijo v
Drežnici
(12.5.1991)



ni izvedel veliko nastopov in gostoval tudi na Dunaju.

Tudi **prirejanje koncertov**, je ustaljena oblika kulturnega dela Zveze. Lepo število se jih je zvrstilo po naših dvoranah in cerkvah, na katerih so nastopili tako zamejski glasbeni poustvarjalci kot iz matične domovine.

Zasluge **na dramskem področju**, ima prav gotovo dramska družina iz Štandreža, ki nepretrgano deluje že toliko let in je tudi v tej sezoni redno uprizorila nova

gledališka dela. Letos pa se še posebno veselimo nove gledališke skupine, ki se je poimenovala Oder 90 in deluje v mestu pod okriljem društva M. Filej. Za sabo ima že nekaj uspešnih nastopov. Tudi mlajši vsaj enkrat letno nastopajo v Doberdobi, Rupini in Podgorici. Želja po izpopolnjevanju v gledališki umetnosti pa je obrodila tečaja v Štandrežu un Števerjanu.

Kulturne večere, s predavanji, predstavami knjižnih izdaj, spominskimi večer-

Prizor iz komedije
Gospod Evstahij z
Goriške v izvedbi
članov prosvetnega
društva »Štandrež«



ri goji predvsem goriško društvo M. Filej. V pretekli sezoni pa so tudi v Podgori priredili nekaj takih srečanj.

Narodno zabavna glasba, je priljubljena predvsem v Števerjanu, kjer je 31. avgusta in 1. septembra potekal 21. jubilejni festival z enkratno in vsestransko uspešno prireditvijo med borovci.

Baletno umetnost za enkrat gojijo v okviru društva Štandrež.

Redno so se odvijali ustaljeni **prazniki**, kot so praznik pomladi v Doberdolu, Praznik rrtalje v Rupi in Praznik špargljev v Štandrežu. Vodstva društev pa skrbijo tudi za družabnost med člani. Nekateri prirejajo izlete, drugi počitnice v Žabnicah, tretji pa družabne večere.

V mesecu marcu nas je razveselila prva številka informativnega biltena z okvirnim programom vseh prireditev, ki so se odvijale v Katoliškem domu in v okolici. Za njegovo realizacijo imata zasluge Anka Černic in Marjan Markežič.

Neprecenljivo je delo vseh tistih članov, ki nad 10 let pripravljajo dnevne oddaje na Ljudskem radiu.

V pretekli sezoni je Zveza samostojno pripravila nekaj večjih pobud. Izdala je kaseto pod naslovom »**S pesmijo od Brd**

do Krasa« s posnetki naših zborov. Pri projektu je sodelovalo osem zborov z dvema pesmima primorskih skladateljev. Predstavitve kasete, ki je izšla v tisoč izvodih, je bila v dvorani Katoliškega doma 24. septembra 1990.

32. revija Cecilijanka, se je odvijala v polno zasedeni dvorani Katoliškega doma 24. in 25. novembra 1990. Nastopilo je 19 zborov. Poleg domačih so nastopili zbori sorodnih organizacij ter gostje s Tržaške, Koroške, Kanalske doline in Slovenije.

Dne 13. decembra 1990 je Zveza počastila 100-letnico rojstva Franceta Bevka. Večer so oblikovali prof. Janez Dolenc s predstavitvijo Bevkovih legend, ki jih je izdala GMD v Gorici, Stane Raztresen z odlomkom iz Čedermačeve pridige, tenorist Dušan Kobal, dekliški zbor Alenka, recitatorji in gojenci Slovenskega glasbenega centra Emil Komel. Režiral je Franko Žerjal, tekste iz legend pa je izbrala Vida Bitežnik. 200-letnici smrti glasbenega genija W. A. Mozarta se je Zveza poklonila v soboto 13. aprila v Katoliškem domu s koncertom izbranih religioznih del. Nastopal je zbor Consortium musicum iz Ljubljane pod vodstvom dr. Mirka Cudermana. Na izjemnem koncertu so



Consortium musicum, orkester in solisti ob nastopu za Mozartov koncert v Katoliškem domu v Gorici, (levo spredaj) dirigent dr. M. Cuderman (13.4.1991)

sodelovali tudi solisti in orkester. 400-letnici smrti velikana naše glasbene umetnosti Jakobusa Gallusa pa se je Zveza poklonila jeseni.

Živahno in redno je sodelovanje Zveze s KKZ iz Celovca. Dokaz so redne izmenične prireditve na Koroškem in tu pri nas. V mesecu oktobru so se odvijali Koroški dnevi na Primorskem. V Gorici so gostovali Glasbena šola, lutkovna skupina in zbori s kantato o Mikovi Zali. Vsa zadnja leta gostujejo koroški zbori na naši Cecilijanki, naš zbor pa zastopa Zvezo na reviji Koroška poje.

Dobri dolgoletni stiki nas vežejo s Slovensko prosveto iz Trsta, prav tako je plodno in vzajemno sodelovanje med ZCPZ iz Gorice in Centrom Emil Komel. Vsa zadnja leta sodelujemo z italijanskim združenjem USCI. Tudi z ZSKD smo imeli nekaj srečanj. Skupno smo letos pripra-

vili 8. februarja osrednjo Prešernovo proslavo v Kulturnem domu v Gorici. Sad skupnih prizadevanj tostran in onstran meje je bila Bevkova proslava v Zakojci. Zvezo sta zastopala MPZ iz Podgore in dramska skupina iz Štandreža. Posredno je bila Zveza zastopana tudi na Srečanju goriških ljubiteljskih gledaliških skupin, kjer sta nastopile dramska skupina iz Štandreža in Oder 90.

Tudi z osrednjimi organizacijami v Ljubljani je več stikov. 21. septembra 1990 nas je obiskal in si ogledal naše prostore minister za Slovence po svetu dr. Dular.

Z zadovoljstvom gledamo na opravljenno delo in obenem si želimo da bi ideali, ki so nas vodili skozi tri desetletja, nam bili še vnaprej spodbuda pri opravljanju kulturnega poslanstva na Goriškem.

M.T.

Srebrni jubilej za Fante izpod Grmade

»Ko se danes spominjamo vsega, kar smo hoteli in kar smo morda načrtovali, menim, da nismo nikoli precenjevali svojih zmogljivosti. Prepričan sem, da smo bili vedno iskreno veseli vsake še tako preproste, toda lepo in doživeto zapete pesmi, zlasti, ker se je naša pesem oglašila v kraju, kjer je pomenila in še pomeni važno obliko slovenske prisotnosti in dejavnosti«. Tako je v brošuri, ki so ga »Fantje izpod Grmade« izdali za jubilejni koncert ob 25-letnici delovanja, napisal njihov pevovodja Ivo Kralj. V teh besedah so dejansko strnjeni vsa zgodovina in vse sporočilo pa tudi uspehi tega pevskega zbora, ki od leta 1966 deluje v Devinu, združuje pa pevce od Jamelj, preko Štivana in Devina do Sesljana, Cerovelj, Mavhinj, Slivnega in še Nabrežine ter Sv. Križa.

Zbor je nalašč vedno skrbel, da je imel

kar se da širok in uporaben repertoar, tako da je lahko nastopal v raznih okoliščinah in da skorajda ni vasi na Primorskem, kjer ne bi pel. Prav tako pa je tudi veliko nastopal v drugih krajih Slovenije, na Koroškem, v Milanu, Rimu, Stuttgartu in v Švici. »Fantje izpod Grmade« so v svoji 25-letni dejavnosti priredili nič koliko kulturnih večerov, gostovanj gledaliških skupin, koncertov in razstav, ljudske praznike in to v vseh vaseh, od koder prihajajo pevci. Pomembna prelomnica za zbor in sploh za slovensko kulturno delovanje na tem predelu devinsko-nabrežinske občine je bila pridobitev lastnega sedeža. Septembra leta 1985 so namreč predstavniki tega zbora in »Dekliškega zbora Devin« predlagali devinsko-nabrežinski občinski upravi obnovo zapuščenega rastlinjaka na vrtu devinskega otroškega vrtca.



Pevovodja Ivo Kralj se ganjen zahvaljuje za nagrado iz Črnetovega sklada (f. Križmančič)

Po letu dni so na županstvu v Nabrežini podpisali pogodbo za 20-letno uporabo omenjenega rastlinjaka, če sami obnovijo ruševino. Z obnovitvenimi deli so člani zbora začeli 2. januarja leta 1987, že 31. decembra pa je v novem sedežu bilo silvestrovanje, z januarjem pa je zbor začel z rednimi vajami v novih prostorih. Istočasno so se dela še nadaljevala, slovesnost ob odprtju sedeža pa je bila 13. novembra leta 1988. Ta zgradba je julija 1990 postala last devinskih pevskih zborov. S prispevkom Sklada za Trst sta jo zbora, ki sta medtem ustanovila zadrugo »Grmada - Devin«, odkupila od devinsko-nabrežinske občine.

Obnovljeni bivši grajski rastlinjak ob občinskem vrtcu v Devinu je tako postal dom, v katerem vadita tudi »Dekliški zbor Devin«, ki bo letos slavil 20-letnico delovanja in otroški zbor »Ladjica«; ob tem pa imajo v teh prostorih redne sestanke tudi skavti. V novem domu se vrstijo razne prireditve, okrogle mize, razstave in predstavitve knjig, dvorana torej ne služi le potrebam devinskih pevskih zborov, ampak je na razpolago tudi za dejavnosti, ki jih prirejajo druge organizacije ali društva, kar pomeni obogatitev za celotno slovensko skupnost.

Med pomembnimi kulturnimi dogodki minule sezone, ki so bili v teh prostorih, velja omeniti okroglo mizo ob 50-letnici OF, ki jo je na temo »Primorski Slovenci in OF« priredil Svet slovenskih organizacij in pri kateri je sodeloval tudi predsednik slovenske skupščine dr. France Bučar ter še podelitev nagrade iz Sklada Dušana Črneteta, ki je bila 21. aprila.

Ta podelitev pa je bila za »Fante izpod Grmade« še toliko bolj pomembna, ker je nagrado prejel njihov pevovodja Ivo Kralj iz Slivnega, ki zbor vodi od vsega začetka. V utemeljitvi je bilo poudarjeno, da je bila Ivu Kralju nagrada podeljena kot priznanje za delo, ki ga vse življenje opravlja iz ljubezni do slovenske narodne skupnosti, v znamenju treh vodilnih načel Sklada, in sicer slovenstva, krščanstva in demokracije. V obširni utemeljitvi, med samo slovesnostjo podelitve, pa je v imenu Sklada prof. Zorko Harej poudaril, da je ime Iva Kralja zaslovelo »v vlogi dirigenta zbora »Fantje izpod Grmade«, o katerem pravimo, da si polno zasluži ime pevskega zbora zaradi razpoložljivosti, številnih nastopov na različnih prireditvah in ob različnih priložnostih. Tudi zaradi splošnih kulturnih prizadevanj nam ta zbor pomeni svetilnik slovenstva na tem zahodnem robu sloven-

ske zemlje, kamor premočno silijo valovi italijanstva».

Podelitev nagrade iz Černetovega sklada Ivu Kralju pomeni torej posredno

tudi priznanje četrstoletnemu delovanju tega pevskega sestoja, ki s svojim poslanstvom vztraja na bregovih sinjega Jadrana.

hj

Slomškov dom v Bazovici

Že od leta 1964 obstaja v Bazovici pri Trstu »Slomškov dom«, društvo, ki deluje v okviru domačega župnišča. Dom je bil zgrajen na pobudo župnika msgr. Marjana Živica, ki je še danes srce in duša društvene dejavnosti. »Slomškov dom« je nastal z namenom, da bi nudil domači mladini kraj, kjer se lahko srečuje s sovrstniki, se igra, kjer lahko goji šport, glasbo in se tudi kulturno izobražuje. »Ker je škof A. M. Slomšek za nas Slovence največji vzgojitelj, smo sklenili, da naš dom posvetimo prav njegovemu imenu«, nam je dejal župnik Živic.

Od svojega nastanka dalje je bilo življenje v »Slomškovem domu« nadvse živahno. Društvo je tedaj imelo tudi svoj odbor, ki je redno prirejal razna srečanja, izlete, predavanja in zabave za mlajše

člane skupnosti. V dom so redno zahajali tako osnovnošolski otroci kot tudi mladina. Nekateri so igrali odbojko in košarko na lepo urejenem društvenem športnem igrišču, otroci so peli v pevskem zborčku, ki obstaja še danes, drugi so poslušali predavanja, obiskovali glasbeno šolo, sodelovali pri organizaciji raznih prireditev in proslav in še bi lahko naštevali.

Za kroniko naj omenimo le nekaj najpomembnejših dejavnosti »Slomškovega doma«, ki jih res ni malo. Povedati je treba, da je v domu delovala zelo dobro organizirana glasbena šola, na kateri so pučevali klavir, kitaro, trobila in harmoniko. Redno je bilo vanjo vpisanih približno 35 mladih. Ta šola je obstajala kako desetletje. V okviru župnijskega doma v



Nekdaj uspešni ansambel »Kondor« je igral v Slomškovem domu

Bazovici je nekaj let deloval tudi ansambel narodnozabavne glasbe »Kondor«, ki je nastopil marsikje in je bil tudi nagrajen na znanem festivalu v Števerjanu. Sestavljali so ga člani, stari od 17 do 18 let. Poleg tega je treba še povedati, da je v »Slomškovem domu« nekaj let deloval tudi otroški vrtec. Župnik Marjan Živic se je obenem zanimal in prizadeval za kulturno dejavnost. Da bi svoje male župljane spodbudil k branju, je v domu odprl knjižnico s knjigami za otroke in mladino. Knjižica deluje še danes, čeprav se je na žalost poslužuje bolj malo mladih, in je v njej mogoče dobiti tudi nekaj zadnjih novosti s knjižnega tržišča. »Knjižnica seveda danes ni tako urejena, kot nekoč«, je z obžalovanjem rekel župnik Marjan Živic, »ker vsega dela sam ne zmorem. Potreboval bi nekoga, ki bi mi pomagal pri knjižničarskem delu. Težko pa je danes dobiti ljudi, ki bi bili pripravljeni žrtvovati svoj prosti čas...«

Omenimo naj še, da je »Slomškov dom« od svojega nastanka dalje redno organiziral Prešernovo proslavo, Slomškovo proslavo, Miklavževanje, pustne zabave, novoletne plese itd. V prvih letih svojega obstoja je prirejal tudi prvomaj-

sko slavlje, ki je bilo v tistih letih edina slovenska šagra pri nas. Več let je v »Slomškovem domu« potekal tudi tečaj za slovenske zaročene iz vse tržaške škofije, gospodinjska šola za dekleta, da drugih dejavnosti sploh ne omenjamo.

V okviru »Slomškovega doma« deluje od leta 1964 dalje tudi otroški zborček »A.M. Slomšek«. V njem sodelujejo otroci stari od 7 do 14 let. V začetku je zbor štel kar 50 članov, danes pa jih je okrog 20. Otroški zborček iz Bazovice od vedno redno nastopa na raznih zborovskih revijah, na zadnji reviji Pesem mladih pa je dobil tudi priznanje »za zvestobo«, saj je bil na tej reviji neprekinjeno prisoten kar 25 let. Mali pevci iz Bazovice in okolice imajo poleg tega za sabo tudi nekaj samostojnih nastopov, predvsem na raznih proslavah in prireditvah v domači vasi.

Po sili razmer je moral »Slomškov dom« danes precej okrniti svoje delovanje. Največja težava, pravi župnik Živic, je v tem, da je zelo težko dobiti sodelavce, ki bi bili pripravljeni delati v društvu. Tisti, ki imajo voljo do dela, so se v veliki večini posvetili športu, »za kulturo in vzgojno dejavnost pa je, kot kaže, vsaj tu pri nas, bolj malo navdušenja«. »Slom-



Na Predmeji so na stoto obletnico rojstva pisatelja Narteja Velikonje odkrili spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši; spregovoril je tudi prof. Bojan Bratina.

škov dom« danes nima več svojega odbora. Skoraj vse društveno delo sloni na župnikovih ramah, občasno pa mu za kake večje prireditve priskočijo na pomoč nekateri župljani. Kljub temu pa dejavnost v tem župnijskem domu še ni zamrla. Poleg zborčka, ki zelo redno deluje, potekajo v društvu vsak teden tudi srečanja mladih s filmi, diapozitivi, predavanji ipd., najmlajši člani pa občasno pripravijo tudi kako igrice.

Za konec je župnik Živic dejal sledeče: »Vedno upam, da se bodo mladi ljudje »zbudili«, to pomeni, da bodo začutili potrebo po delu v korist skupnosti. Za ohranitev naše dejavnosti je namreč potrebno veliko požrtvovalnega dela...«

SLADKOSNEDNA PANDA

TRŽAŠKI SKAVTI V DELOVNEM LETU 1990/91

V zadnjih letih se je skavtizem na Tržaškem zelo razvil. Tudi v delovnem letu 1990/91 je bila potrjena ta težnja, saj se je število članov še povečalo. Trenutno delujejo skavtske skupine v skoraj vseh vaseh od Mačkolj do Devina, žal pa ni še nobene skupine v zgoniški občini. Poleg stalnega naraščanja števila članov je velik poudarek na kvaliteti, posebno pa na formaciji voditeljev. Že v začetku delovnega leta je pokrajinsko vodstvo postavilo pogoje, ki so potrebni da lahko mlad skavt postane voditelj. Zahtevani pogoji so: polnoletnost, enoletno pripravništvo pri že usposobljenih voditeljih in specializacije v eni izmed skavtskih strok. Obenem pa je bil dan velik poudarek metodologiji dela v veji roverjev in popotnic. Poleg tega je bila sestavljena delovna skupina, ki bo v kratkem pripravila osnutek delovanja v tej veji, kar bo za vodilo ne le voditeljem, ampak tudi rover-



Skavtska prisega

jem in vodnicam v službi bližnjemu. Velikega pomena je tudi štiridnevni tabor za voditelje, kjer so zbrani pripravili večletni načrt delovanja v tej veji. Celotno delovanje pa je spremljalo skavtsko glasilo Jambor, ki je v lanskem delovnem letu žal zašlo v manjšo krizo. Kljub težavam, ki so spremljale izhajanje Jambora, je le ta objavljal zanimive članke, ki so zaobjemali najrazličnejša področja, poročila in zapise o delovanju že opravljenega dela.

Kot običajno se je skavtsko delovno leto začelo z začetkom šolskega leta. Že na začetku so se skavti zbrali na tradicionalnem že 42. Marijanskem shodu. Ob tej priliki je potekalo tudi prvo skavtsko srečanje po taborih, ki je bilo posvečeno nagrajenanju najboljših vodov na taboru in obujanju spominov s taborov.

V oktobru so se voditelji posameznih vej zbrali na raznih sejah in pregledali

stanje v organizaciji ter se pripravili na redni občni zbor. Na tem občnem zboru so izvolili nove organe tržaškega dela Slovenske zamejske skavtske organizacije. Načelnika Marijana Jevnikarja, načelnico Bruno Ciani in tajnika Marijana Kravosa so na njihovih mestih zamenjali Teo Kralj, Ana Batagelj in Stojan Pahor. Novo, pomlajeno vodstvo, se je takoj spoprijelo z delom in navezalo stike z goriškimi in koroškimi skavti ter obiskalo skavte v Sloveniji.

Delovanje je nato potekalo po vodih do Božiča, ko so se vsi skavti zbrali na božičnih srečanjih, ki jih je vsaka veja organizirala za svoje člane. V adventu se je velika večina skavtov in skavtinj aktivno vključila v zbiranje pomoči za Slovenijo, ki jo je v začetku novembra hudo prizadelo neurje. Veliko skupin je po župnijah pripravilo miklavževanja, ki se jih je udeležilo veliko otrok.

Med božičnimi počitnicami se je večje število višješolcev udeležilo zimovanja v Srednji vasi, ki ga je kot običajno organiziral g. Tone Bedenčič in je bilo namenjeno tudi ne skavtom.

V februarju je bilo delovanje posebno živo v veji izvidnikov in vodnic, ki so se udeležili velike igre ob dnevu spomina (ta

dan se skavti po vsem svetu spominjajo rojstva ustanovitelja skavtizma Roberta Baden Powela), medtem ko je bilo za vse veje na sporedu pustovanje. Pred veliko nočjo so bila na sporedu še srečanja, ki so služila kot priprava na veliko noč. Medtem ko so se izvidniki in vodnice podali na dvodnevni izlet v Želimlje in tako združili duhovnost z razvedrilom, so ostale veje imele svoji pripravi na veliko noč v Trstu. Veja roverjev in popotnic je pripravila tudi tradicionalni križev pot na Repentabru, ki je bil namenjen tudi ne skavtom.

Pred jurjevanjem so tržaški skavti in skavtinje gostovali skavte iz Gorice, Koroške in Slovenije ob priliki skavtskega srečanja, ki je letos potekalo na stadionu 1. maja v Trstu. Na sporedu so bile tipično skavtske igre, ki so ves dan potekale v prijateljskem vzdušju.

28. aprila so skavti in skavtinje na jurjevanju, sprejeli v svoje vrste nove skavte in skavtinje, ki so se na ta dan pripravljali vse leto in so predhodno opravili potreben izpit. Letošnje jurjevanje je bilo v Šempolaju, obljubilo pa je 60 novih skavtov in skavtinj. Kljub mrazu in dežju so vsi zbrani (bilo jih je okoli 400) sodelovali pri maši. Popoldne pa so bile na sporedu igre in razvedrilo.



Del skavtskega voda v devinsko-nabrežinski občini

Poleg teh srečanj je bilo delovanje v veji izvidnikov in vodnic zelo razgibano posebno po posameznih četah, saj so povsod opravili precej podvigov glede na potrebe kraja.

Po jurjevanju so se začele priprave na tabore. Zaradi nestabilnih razmer v Sloveniji so vsi tabori bili na avstrijskem Koroškem. Najprej so odšli na pot udeleženci potovalnega tabora, ki so del tabora preživeli v trbiških gorah, drugi del pa v Vogrčah. Potovalni del tabora je motilo deževno vreme. Taboru je načelovala Darija Smotlak. Nato sta bila na programu tabora za vejo izvidnikov in vodnic, ki so se utaborili v Selah pri Borovljah (načelnik Francesco Biancuzzi) in v Svinči vasi (načelnik Mitja Ozbič). Zadn-

ji so odpotovali volčiči in veverice in so nasledili izvidnikom in vodnicam, ki so taborili v Selah. Taboru je načelovala Katja Superina. Med taborom volčičev in veveric so voditelji veje izvidnikov in vodnic taborili v Svinči vasi in pripravljali dolgoročni načrt za delovanje v tej veji. Vsi tabori so odlično uspeli. Skupno je letos preživelo počitnice pod šotori približno 200 skavtov in skavtinj s Tržaškega.

Poleg tega ne gre pozabiti na taborno šolo, ki je važen mejnik v formaciji vsakega voditelja.

Delo v skavtski organizaciji je bilo v letu 1990/91 uspešno. Trud voditeljev je obrodil sadove, čeprav je pot h kvaliteti, ki so jo izbrali tržaški skavti in skavtinje, naporna in zahtevna.

MODRI SOKOL

DELOVANJE SGS-a V LETU 1990/91

Pretekla skavtska sezona je bila za goriške skavte zelo pomembna, saj jo je označevala prelomnica v načinu delovanja.

Po občnem zboru, ki se je odvijal na Lokvah, so voditelji SGS - a preoblikovali organizacijo in spremenili metode dela v starostnih vejah. Gre namreč za treznejšo odločitev za skavtizem, kot službo v duhu evangelija preko Baden-Powellove metode. Taka vzgojna pot bi privedla mladega človeka do Odhoda, to je v zrelo samostojno krščansko osebo, sposobno svobodne in odgovorne izbire. Zato se je organizacija odločila za čimvečjo povezanost posameznih vej, da bi tembolje zagotavljala enotno napredovanje posameznika v organizaciji. Tak preobrat je povzročil nemalo novosti.

Prvič je v zgodovini SGS-a začel redno delovati klan, v katerem se enkrat tedensko zbirajo roverji in popotnice (od 17. do 21. leta). Ker je življenje v klanu zadnja faza skavtske formacije, so se člani posvetili iskanju smernic osebne rasti v luči treh pomembnih elementov roverizma in

sicer poti, skupnosti in službe. Veliko pozornosti so posvetili službi, saj brez nje si ni mogoče zamisliti skavtske rasti. Vse to iskanje so konkretizirali na potovalnem taboru v Karniji, kjer so v cerkvi svečano podpisali listino klana.

V lanski sezoni se je redno začel zbirati tudi noviciat. Tu so se novinci roverji in popotnice pripravljali za prestop v klan. Zbirali so se na tedenskih sestankih, kjer so se seznanjali z načeli roverizma. Njihove dejavnosti v teku leta so bile v glavnem ločene od dejavnosti klana. Poleti so imeli svoj potovalni tabor, ki se je zaključil v Reziji na taboru izvidnikov in vodnic. Novinci roverji in popotnice so prestopili v klan septembra v sv. Petru v Karniji.

Veliko novosti je bilo tudi v veji izvidnikov in vodnic. Voditelji so se odločili za novo metodo dela. Posamezni vodi naj bi letne dejavnosti izvajali na podlagi podvigov. To metodo je uporabljal že sam Baden-Powell, ker sili mladega človeka v spoznavanje lastnih sposobnosti in pod



**Tabor SGS - Režija 91 - vod
Bobrov pred lastnim
privzdignjenim šotorom**

vodsvom voditeljev dosega cilje, ki so zanj primerni. Naštevane vse podvige bi bilo dolgovezno. Omenimo le, da so Bobri na taboru dvignili šotor za 1 m. 70 cm. Dejavnost vodov pa je bila usmerjena tudi v spoznavanje okolja in v direktnem posegu, kjer je bila potreba. Po dolgem zimskem delu in pripravi je tudi tabor v Režiji zelo dobro uspel. Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti na rangerje, ki so se redno srečevali z voditelji in tako omogočali uspešno delovanje vodov.

V prelomno obdobje je stopila tudi veja volčičev in volkuljic. Da bi lažje pristopili k najmlajšim so se voditelji odločili, da malo spremenijo potek sestankov. Le-

tošnji sestanki so potekali v »džungli« ob branju Mowglijevih zgodbic in igri. Na tak način se otroci zblížajo in v igri popolnoma sprostijo. Veja VV je priredila tudi skupne celodnevne igre (love), na katerih so mladi stopili v neposreden stik z naravo. Tabor pa so preživeli v Žabnicah v koči sv. Jožefa, ki se je za priložnost spremenila v »čudežno deželo«. Tu so v veselju preživeli teden dni.

Po raznih vejah je bilo še veliko dejavnosti, ki pa jih sicer tu ne naštevamo.

Nedvomno je delavno leto 1990/91 bilo zelo plodno in uspešno. SGS je globoko zaorala na novi poti, ki jo vodi v vedno večjo kvaliteto.

**Odrski prizor na
Materinskem dnevu v
župnijski dvorani
v Nabrežini**



30 let športnega združenja Olympia

Lani je preteklo 30 let od ustanovitve prvega slovenskega večnamenskega športnega društva po zadnji svet. vojni. Dne 24. marca 1961 se je v dvoranici Marijine družbe na Placuti (edine dvorane, ki je bila tedaj v lasti in na razpolago slov. katoliški skupnosti v Gorici!) zbralo na pobudo prof. Martina Krannerja (ki je tedaj poučeval telovadbo na slov. srednjih šolah v Gorici) in ob pomoči pokojnega duhovnika prof. Mirka Fileja (takratnega predsednika Slov. kat. prosv. društva in člana odbora za Kat. dom.) čez 60 mladih in nekaj starejših na ustanovnem in prvem občnem zboru. Od mladih je bilo mnogo gojencev zavoda »Alojzijevevišče«, nekaj pa jih je bilo iz »Dijaškega doma«.

IME IN PRAVILA

Ta prva skupščina si je izbrala ime Športno Združenje Olympia in sprejela društvena pravila (statut), (ki jih je Kranner pripravil in razložil). Pred sprejetjem pravil je imel Kranner uvodno besedo o namenu in programu društva. Med drugim je dejal: »... V areni in na športnih ste-

zah smo vsi brez razlike športniki in atleti, brez razlike kakršnega političnega ali ideološkega prepričanja smo v javnem življenju... žal se marsikje šport izrablja in zlorablja v drugotne nešportne namene... Tudi v nekaterih demokratičnih državah, žal, prihaja do nešportnosti in se pojavlja šovinizem, ki nasprotuje in ovira delo društev narodne manjšine... Vendar pa je treba poudariti, da morata tudi športno društvo in športno udejstvovanje sloneti na nekaterih temeljnih naravnih etičnih načelih, mimo katerih ni mogoče iti in brez njih ni mogoče delovanje v družbi. Moralna načela, dostojanstvo in pravice osebe ter koristi družbe kot celote so v lestvici vrednot višji kot športna tekma sama. Vest, vera ter narodna zavest in narodni ponos so višji in zvišnejši ideali kot športna slava. To sem vam hotel poudariti, da boste razumeli, da nepolitičnost v športu ni mišljena kot koncesija v škodo avtonomije tega ali onega; da nepolitičnost v športu ni mišljena kot verska indiferentnost ali celo v škodo vernosti; da ni mišljena kot nekaka narodna



Olympia - ekipa mladincev

brezbrižnost: skratka, nepolitičnost naše-
ga društva ni neka krinka, pod katero bi
se uničevale naše verske, moralne in na-
rodne svetinje, ampak je jasno stremljen-
je mladih in dobromislečnih, ki so izbrali
isto pot in isti cilj: zdrav duh v zdravem
telesu. Tak je bil naš namen, ko smo sno-
vali to društvo. Vsakdo je svoboden, da
ta namen sprejeme in pristopi ali pa ne...
Društvo ni samo študentovsko kot ni sa-
mo neštudentovsko, temveč bo skušalo
dobiti v svoje vrste vse zdrave, poštene in
delavoljne mlade sile iz mesta in z deže-
le, ki bi se hotele športno udejstvovati ali
se udeleževati zdrave in prave rek-
reacije...«

PRVI ZAČETKI

Ta program je bil podlaga za delo med
mladino, ki jo je novo društvo začelo zbi-
rati v prostorih nastajajočega kulturno
prosvetnega središča »Katoliški dom« v
Drevoredu XX. Septembra. Prav gradnja
nove dvorane in ostalih pritikin je bil
važen dejavnik, ki je dal povod za ustano-
vitev lastnega športnega društva. Odbor
KD je že od začetka imel v načrtu zgradi-
tev odprtega igrišča za odbojko in uredi-
tev terena za nekatere discipline lahke
atletike in je to uresničil.

Bili so pa še nekateri dejavniki, ki so

pripravljali pot in omogočili, da je Olym-
pia mogla kaj kmalu delovati in se vklju-
čiti tudi v uradno športno udejstvovanje.

Tak dejavnik je bila zasilna »telovadni-
ca«, ki jo je na predlog prof. Krannerja
in s formalno prošnjo leta 1951 ustanovl-
jenega SKPD, katerega odbornik je bil in
ki je v program vključil tudi zanimanje za
možnost športnega udejstvovanja mladi-
ne pripravil takratni direktor podporne
ustanove UNRA pokojni župnik Marjan
Komjanc. V stari stavbi kompleksa KD ta-
koj, ko je bilo poslopje leta 1954 kuplje-
no, je v njem namestil tudi nekaj orodja.

Se pomembnejši dejavnik pa je bila
srednja šola in šolski Športni odsek. Te-
lesnovzgojni profesor Kranner je že od le-
ta 1948 uvedel odbojko in lahko atletiko
v šolo in ju po letu 1951 začel načrtno va-
diti v okviru omenjenega uradnega ŠO, ki
je imel v programu tudi notranje tekme
in še tekme na pokrajinski in deželni rav-
ni. Tako so imeli mnogi bodoči »olimpij-
ci« (pa tudi bodoči člani »Doma«) priliko,
da so mogli pokazali in meriti svoje mo-
či in sposobnosti.

Zaradi skromnih finančnih sredstev,
pravzaprav brez finančnih virov in fon-
dov, kar pa sta nadomestili zagnanost in
volja pobudnikov, kljub raznim formalno-
stim za uradno delovanje, ki imajo dolo-
čene roke in zahtevajo svoj čas; se je



Na akademiji Olympije
1967: priznanje
M. Hirschegegarjevi



Olympia 1962: (od leve) H. Pelicon, A. Cussigh, E. Anselmi, J. Prinčič; (stojijo) D. Pintar, V. Devetta, M. Terpin in D. Paulin

delovanje društva v prvem koledarskem letu vršilo le v notranjem krogu ali v prijateljskih tekmah. Tako je že jeseni 1961 bilo izvedno društveno tekmovalje v nekaterih disciplinah lahke atletike in to na zemljišču KD.

Prav nič čudno ni, da je program novonastalega društva (ki je slonel na moralnih, »krščanskih in narodnih načelih« vzbudil nasprotovanje in zavist tako od strani šovinistične skupine večinskega naroda kot tudi od nekega ideološko nasprotnega dela zamejske javnosti, ki ni imel za Olympijo nikakega priznanja. Tudi uradna matična domovina s svojo marksistično ideologijo društva dolgo vrsto let ni hotela priznati in je njegovo dejavnost celo ovirala vse do leta 1979/1980.

NAGRADE IN PRIZNANJA

Prav Olympia pa je bila prvo slov. goriško društvo, ki je navezalo tako neuradni kot uradni stik z matično domovino. Dne 1. maja 1962 se je na odprtem igrišču pri KD vršila prijateljska odbojkar-

ska tekma z moštvo iz Kanala. Dne 11. novembra istega leta pa je organizirala uradni mednarodni turnir, na katerem so nastopila moštva O.K. Kanal, iz Trsta Bor in Gasilci in Olympia. Tekme so igrali v telovadnici na Katerinijevem trgu v Gorici in nagrajevanja so se udeležile najvišje športne oblasti. Turnir bi se sicer moral izvesti v veliki telovadnici UGG, toda na predvečer je odbor UGG na pritisk italijanskih šovinističnih krogov telovadnico odpovedal in le na izrecno osebno posredovanje goriškega župana se je moglo igrati v telovadnici Umetniške šole.

Težave in ovire so nastale takoj po prvem letu tudi od strani vodstva zavoda Dijaški dom. Ravnatelj dr. Peter Sancin, s katerim je imel Kranner naslednjega dne po ustanovnem občnem zboru v prisotnosti urednika Gorazda Vesela razgovor glede dovoljenja za delovanje njegovih gojencev v Olympiji, je dovolil, da se gojenci, ki bi tako želeli, lahko včlanijo v Olympijo (nekateri so bili že navzoči na občnem zboru in izvoljeni v odbor).

Gojenci Dijaškega doma so prišli v sestav prvega Olympijinega odbojarskega moštva ter tekmovali v atletiki. V sezoni 1961/62 je odbojarska ekipa Olympije postala pokrajinski prvak in tako naslednje leto 1962/63 igrala v višji deželni C-ligi. Spomladi 1963 pa je bilo ustanovljeno društvo Dom s sedežem v Dijaškem domu. Ravnatelj DD je tedaj prepovedal svojim gojencem delovanje in članstvo v Olympiji, ki se je morala zaradi tega odpovedati nadaljevanju prvenstva in je nazadovala. Gojenci, bivši igralci Olympije, ki so izstopili, pa so vstopili v ekipo Doma, ki je tako mogla začeti tekmovali. Naj bo povedano, da je Domova odbojarska dejavnost trajala samo dve leti, nakar je zamrla in spet začela delovati po 4 letih!

Na prvem občnem zboru, katerega zapisnikar je bil Peter Komac, je bila - kot je določeno v pravilih - soglasno izvoljena lista 7 odbornikov (Slavko Bratina, Mladen Uršič, Martin Kranner, Majda Sfiligoj, Pavel Čampa, Poldo Devetak, Antonija Calligaris); mladinci pa so izvolili - vedno po določenih pravil - dva svoja zastopnika (E. Anselmi in Jože Cej); kot zastopnik Oratorija D. Savij - tako določa statut - je vstopil Mirko Filej kot deseti odbornik. V prvi nadzorni odbor so bili izvoljeni Bruno Bensa, Ivo Bolčina in Venko Devetak, v razsodišče pa Hadrijan Corsi, Aleš Cussigh in Ivica Gruden. Na prvi seji 28. marca 1961 se je novi odbor takole konstituiral: predsednik in športni vodja M. Kranner, podpredsednik M. Filej (med letom je odstopil in je funkcijo prevzel M. Uršič), tajnik S. Bratina, blagajnik P. Čampa, gospodar J. Cej (ta je bil med letom izključen), ref.za propagando M. Uršič, ref.za mladino E. Anselmi, ref.za odbojko je postal P. Devetak (med letom je odstopil in ga je nadomestil Marjan Terpin), za atletiko pa E. Anselmi.

Takoj v sezoni 1961/62 se je Olympija včlanila v državno odbojarsko zvezo in tudi v lahkootletsko ter spomladi 1962 še v namiznoteniško.

PRVE EKIPE

Prvo odbojarsko ekipo so sestavljali: Anselmi Ernest, Cussigh Aleš, Devetta Vojko, Paulin Damjan, Pelicon Hilarij, Pintar Danijel, Prinčič Jože in Terpin Marjan. Prvi trener je bil M. Kranner, ki je treniral člansko in mladinske ekipe do leta 1968/69. On je tudi treniral lahkootlete, te pa vse do leta 1980, ko je dejavnost te sekcije zamrla. Prvo moško odbojarsko ekipo so v naslednjih letih vadili še naslednji trenerji: Roman Leotta, Franko Nardin, Guido Neubauer, Mirko Špacapan, Dušan Carli, Metko Tušar in zadnja leta Vojko Jakopič. Zaradi vedno večjega števila odbojarskih kategorij, zlasti mladinskih in v miniodbojki, so bili v pomoč trenerjem še odborniki Olympije: Marko in Štefan Cotič, Albert Devetak, Darij Maraž, Mauro Kuštrin in Ivan Sussi.

V prvih letih je bilo delovanje Olympije težko in polno žrtev, pa tudi polno zanosu ter razvejano in plodovito. Ime Olympia je postalo znano; na športnem področju, je bilo sinonim aktivnosti in športnih dosežkov. Iz njenih vrst so izšli športniki-atleti, ki so se odlikovali na deželni in tudi na državni ravni. Naj bodo omenjeni lahkootleti: Edi Podberšek (krogla, disk, predvsem pa met kladiva) državni prvak in udeležba na olimpijskih igrah; Ernest Anselmi (kratke proge in daljina); Dušan Švab (zapreke); Robert Bertolini; Marij Kozlin; Mirko Špacapan; Albert in Tomaž Devetak (srednje proge); Klavdij Vogri (deseterobj); Silvana Perše. Na področju odbojke je Olympia v prvih petih šestih letih bila vsakoletni prvak v mladinskih kategorijah in nekajkrat tudi deželni prvak; tudi zadnja leta je vsaj v eni od številnih mladinskih skupin v pokrajini in v deželi na prvem mestu s pravico udeležbe v meddeželni fazi.

Ko je bila uvedena še miniodbojka (mladi izpod 13 let), so deški olimpijci bili večkrat med najboljšimi v pokrajini, pa tudi v deželni fazi so se odlikovali. Prav tako so najmlajši želi uspehe v okviru

Mladinskih iger, ki vključujejo osnovnošolske otroke. Športne oblasti so postale pozorne na dejavnost Olympije in so jo večkrat nagradile. V prvem desetletju je društvo kar trikrat prejelo odličje in denarno nagrado.

Članska ali prva moška ekipa je takoj po prvem letu napredovala, nato zaradi izstopa igralcev gojencev Dijaškega Doma padla v nižjo pokrajinsko kategorijo, po nekaj letih je spet napredovala; v zadnjem desetletju je za eno sezono napravila kakovosten skok v državno C-1 ligo; danes se udeležuje prvenstva v deželni C-2 ligi. Nastopala je torej s spremenljivimi rezultati po svojih možnostih in zmožnostih. Doživljala je vzpone in padce v agonističnem pogledu kot se to dogaja vsakemu amaterskemu društvu, pri katerem se po naravnem demografskem nihanju menjavajo generacije športnikov in ki se mora ubadati s finančnimi problemi. Mirno pa se more trditi, da je za razmah in kakovost slovenske moške odbojke Olympia veliko napravila, saj so se vrstile mnoge sezone, ko je glede na število in udeležbo svojih moških ekip v raznih prvenstvih bila med prvimi v deželi. Število njenih odbojgarskih ekip pa se je še povečalo, ko se je ustanovila še ženska sekcija, kajti tu-

di dekleta so nastopala s prvo ekipo in vsaj v eni mladinski ekipi in še v miniodbojki.

NASLEDNJE DESETLETJE

Udejstvovanju v odbojki in atletiki se je v sezoni 1971/72 pridružilo še smučanje (februarja 1972 se je Olympia včlanila v FISU kot prvo slov. goriško društvo po vojni). Ta sekcija deluje še danes, čeprav po občnem zboru leto 1988 manj aktivno in manj uspešno; to je bila do leta 1988 edina sekcija, ki je vključevala tudi pripadnike italijanske narodnosti in prav to je bil argument in formalni vzrok, da ni na 15. občnem zboru bil več vključen v listo kandidatov odbornikov prof. Kranner (in tako od 1988 po 27 letih ni več odbornik Olympije). Sekcija je imela že od prvih let poleg italijanskih tudi nekaj perspektivnih mladih slovenskih smučarjev tekmovalcev v alpskih disciplinah (Robert Bertolini, Marko Kranner, Alenka in Marjetica Vrtovec, Simon Spazzapan). Največ uspehov in zadoščenja pa so dali tekmovalci v smučarskem teku, kjer so izstopale ženske, pa tudi tu Slovenke (Veronika Tominec - eno leto je bila v skupnem seštevku »maratonskih tekov« najboljša v Italiji -, Ada Gajer, Barabara Konzutti in druge).

Olympia - nagrajevanje
Under 15 v novi telovadnici
KD v Gorici, govori trener
prof. Martin Kranner.



Prav v teku se je Olympia kot skupina v t. i. Trofeji dežel tri leta po vrsti uvrstila na deželni ravni na drugo mesto med 14 nastopajočimi (ona kot nižinsko društvo je premagala celo vrsto društev z gorskega območja) in je zato nastopala v državni fazi.

Se eno športno disciplino je uvedla Olympia. Februarja leta 1976 se je uresničila dolgoletna želja prof. Krannerja in ustanovljena je bila rokometna sekcija, spet kot prvo slovensko društvo v vsej deželi. Odgovorni tehnični vodja je bil A. Devetak, trener pa je bil iz Nove Gorice, seveda brez uradne vednosti tamkajšnjih športnih oblasti. Sekcija pa je žal zaradi tehničnih težav - manjkala je primerna velika telovadnica in na Goriškem ni bilo drugih rokometnih ekip - delovala samo dve sezoni.

Zelo razvejana in uspehov polna je bila udeležba »olympijincev« na raznih lahkoatletskih, odbojgarskih, namiznoteniških in smučarskih tekmah vsedržavne športne zveze »Centro Sportivo Italiano«, v katero je bilo društvo včlanjeno že od leta 1962 pa vse do leta 1985. Fantje in dekleta vseh kategorij so na teh tekmah mnogokrat zasedli prva mesta kot posa-

mezniki pa tudi kot moštva in se odlično odrezali tudi na državni ravni: v atletiki n.pr. E. Podberšek, M. Špacapan, A. Devetak; v smučanju n.pr. Marjan in Marko Kranner, Franc Mermolja, Niko Kocjančič, Peter Lovišček, Ivan Plesničar in drugi.

MEMORIAL IN POKAL

Veliko organizacijskega dela in denarja je bilo vložnega v dve pomembni in odmevni športni manifestaciji: v »Memorial Mirko Filej« in v odbojgarski turnir »Pokal Peter Špacapan«. Memorial je bil prvi organiziran jeseni 1962 v spomin na prvega podpredsednika in pobudnika za ustanovitev SZ Olympije. Prvo leto je obsegal odbojko, lahko atletiko in namizni tenis. Naslednji Memoriali pa so vključevali še nove in nove panoge, tako je osmi leta 1969 imel v programu še streljanje z zračno puško, kolesarjenje, balinanje, nogomet, igro »med dvema ognjema« za najmlajše in celo košarko; tudi številčno je bil največji: vseh udeležencev je bilo čez 300. Atletske tekme so se vršile kot uradna prireditev FIDAL-a na stadionu na Rojcah, odbojka pa na odprtem igrišču v



»Pokal Peter Špacapan«
- izročitev nagrade.

KD. Memorial je imel velik odmev v goriški športni javnosti, bil cenjen v uradnih športnih krogih in povzdignil ime Olimpije. Zadnji 13. Memorial se je vršil leta 1975; v »sivih letih« 1977-1980 je bila organizacija prekinjena in se ni več obnovila. Namesto njega so bili organizirani turnirji odbojke sicer manj obširni in manj zahtevni.

Odbojarski turnir »Pokal Peter Špacapan« se je prvi vršil junija 1970 kot manifestacija v spomin maja 1970 tragično preminulega vsestranskega atleta in odbornika. Od tedaj se redno letno vršijo - bilo jih je že 22 - in so postali glede na število nastopajočih in kvalitetno najodmevnejša tovrstna prireditve na Goriškem.

Omembe vredna je tudi »I. folklorno - telovadna akademija«; tudi ta je bila po zadnji vojni prva te vrste na Goriškem. Vršila se je 11.6.1967 v veliki dvorani KD. Zasnoval jo je prof. Kranner; mnoge točke je pripravila Marija Hirschegger iz Buenos Airesa, ki se je tedaj mudila v Gorici na obisku pri sorodnikih. Poleg telovadnih točk (pripravil Kranner), simboličnih vaj (priredila Hirscheggerjeva), nastopa skavtov (vodila Snežica Černic) in petja (nastopil oktet Planika) je navdušila še folklorna skupina v gorenjskih narodnih nošah, ki je izvajala ljudske pleske (sestavila Hirscheggerjeva). Ta skupina je še dve leti delovala in pod vodstvom Marije Žgavec nastopala tudi izven Gorice.

NOVA TELOVADNICA

Naravno je, da sta se ideja in pobuda za zgraditev lastne telovadnice rodili in izoblikovali prav v okviru Olimpije, ki je najbolj čutila potrebo po njej. V odborih in na občnih zbora se je o tem razpravljalo.

Na 6. občnem zboru 17. decembra 1972 je podpredsednik Kranner uradno predlagal navzočemu predstavniku KTD dr. K. Humarju, da bi se lotili gradnje telovad-

nice ob KD in ta je izjavil, da je KTD pripravljeno, da bi z novim odborom Olimpije podrobneje obravnavali to zadevo. V naslednjih letih so odborniki aktivno sodelovali v odboru za gradnjo in za zbiranje denarnih sredstev. Telovadnica je bila uradno odprta septembra 1987 in slavnost je bila združena s športno manifestacijo. V 30 letih delovanja SZ Olimpije so prispevali k njeni rasti in uspehom:

Predsedniki:

Martin Kranner (prvi predsednik in nato še dve poslovni dobi do 4. obč. zbora 10.4.1969 ter v 13. posl. dobi od novembra 1987 do julija 1988).

Ivan Černic (v 4. posl. dobi od 1969 do 5. obč. zbora 19.12.1970).

Marjan Visintin (tri posl. dobe od 1970 pa do 8. obč. zbora 1.2.1976).

Karlo Bresciani (dve posl. dobi od 1976 do 10. obč. zbora 1.10.1981).

Jože Vrtovec (štiri posl. dobe od 1981 do 13. obč. zbora 26.7.1988).

Mirko Spazzapan (sedanji predsednik že drugo posl. dobo od 1988 dalje).

Podpredsedniki:

Mirko Filej in Mladen Uršič (od 1961 do 1962).

Marjan Vižintin (od 1962 do 1969).

Martin Kranner (od 1969 do 1988).

Športni vodje: M. Kranner (od 1961 do 1988).

S. Komjanc (od 1988 do danes).

Tajniki:

Slavko Bratina (od začetka 1961 do 1969).

Emil Valentinčič (od 1969 do julija 1970).

Marija Žgavec (od 1970 do aprila 1971).

Marjan Černic (od maja 1971 oz. od 5. obč. zbora in vse do 10. obč. zbora 1.10.1981).

Manuela Primožič (od 1981 do 1983).

Barbara Rustja (od 1983 do 1988).

Simon Komjanc (od 1988 do danes).

In sneg je pobelil naš dol

Nekje pod Krimom, ob sivozelenem potoku se med drevjem skriva domačija, v njej osamela izba s kmečko prijaznostjo, polna veselih spominov in neizpolnjenih želja, s preperelim razpelom v kotu in s pajki, ki s tankimi nitkami vežejo božjo podobo nekdanje preteklosti z novo prihodnostjo. Tam še vedno visi kot v okras stara stenska ura, ki z dolgim svetlobakrenim nihalom enakomerno tiktaka v gluho tišino, sedaj pač odmerja nov čas...

Nekje, daleč od tod, je v širni pampi ob južnoameriškem mestu nov dom z belimi zidovi, podnevi ga obseva moreča vročina, ponoči blaži prijeten hlad. Postavil si ga je Peter, potem ko mu je kruti čas pred mnogimi leti vzel rodno domačijo v domovini. Misli se mu prepletajo z nekdanjimi težkimi dnevi in zdi se mu, da razločno sliši, kako mu od nekod stara ura še vedno prinaša zatrte spomine njegove neizpete mladosti pred petdesetimi leti.

Naslonjen na okno Peter gleda v prostrano daljavo. Pred očmi se mu ponujajo obrisi andskih gora, a jih ne vidi, kajti v srcu mu lebdi privid domačih planin. Sanja v stepski vročini, sanja o svojih ljudeh, ki jih je moral nekoč zapustiti, o svojem rodnem domu in pri tem čuti, kako se krajem okrog Sv. Ane in Žalostne gore že bliža zima. Morda je sneg že pobelil barjanske vrhove, morda po zamočvirjeni planjavi otroci v decembrski mrzloti že nabirajo mah za jaslice...

Petru nehote preskoči misel na nove kraje in nove ljudi: Lepa si, Mendoza, dežela sonca in grozdja, objema te širna ravan brez zakoličenih meja, skopa z izviri voda, a bogata z vinsko trto, kjer si gavči počivajoč ob čredah raje natakajo v glinaste posode njeno opojnost kot pa izvirno plehko studenčnico. Tu so doma poskočne melodije barvitega ljudstva, ki

s plesom in petjem zaključuje svoj delovni dan.

Lepa si, nova domovina, a ljubša mi je moja nekdanja, kjer so se v zameglenih jesenskih dneh jelše pogovarjale z brezami in hrasti. Tja so v mesečnih nočeh prihajale iz krimskih gozdov vile in rajale zavite v meglice, da so še psi utihnili v čarobni mesečini in so se čule pesmi, ki so jih fantje peli v podoknicah svojim dekletom.

Stenska ura je Petru že zdavnaj odbila ta čas in že se je znašel kot osivel dedek sredi svojih vnukov, ki se na večer zgrinjajo okoli njega ter mu še vedno čebļajajo po naše. Včasih Petra obiščejo tudi sosede in znanci z isto usodo potopljene domovine. Tedaj v prijetni družbi prikipi iz njihovih src domača pesem. Ubrano se zliva z melodijo bližnjega okolja, le včasih krikne v večerno tišino kot izpoved: Jaz sem Kranjčičev Jurij, ha, ha..., a že trenutek nato se umiri v otožno pritajenost: Gor čez jezero...

Tedaj se približa Petru vnuk Andrej in ga vpraša:

»Stari ata, povej, kje je bil nekoč tvoj dom?«

»Daleč, vnuček moj, onkraj oceana, kjer je sedaj zima, kjer morda ta trenutek sneži, kjer so potoki zamrznjeni, kjer se fantiči, taki kot ti, sankajo.«

Vnuček ga posluša, gleda, a ne razume do kraja, saj v svojem življenju še ni doživel snežnega dne. Petru pa pogovor prikljče v spomin staro domačijo, v njej izbo s stensko uro in z zibko v kotu, kjer se je nekoč sklanjala mlada mati, ko mu je pela uspavanke. Bil je to čas, ko so naše matere rodile še doma. Ob uri pričakovanja je oče poklical strino Micko iz vasi. Ko je prišla, je iz velikega cekarja

razložila na mizo ob postelji babiško opremo in čakala, kdaj se bo oglasila štorclja.

K Štrukljevim je prišla sedemkrat. Očetu so ob tem čestitali, mlada mati pa je v mislih izbirala botre, a ni imela težav. Zahostnikov stric in teta sta se ponudila sama. Nista imela svojih otrok, pa sta si hotela družinsko veselje ustvariti pri bližnjih sorodnikih. Oče Jože je za ta srečni dogodek zaklal kokoš, da se je otročnica okrepila s toplo juho, uslužna botra pa je prinesla rumeno pogačo, da so se starejšim otrokom kar smejala usta od sreče. Dobili so bratca, pa še pogačo povrh.

Taka je bila nekoč idila ob rojstvu otroka na deželi, je sanjaril Peter. Ne vem, kaj so si tedaj mislili naši starši. Verjetno niso klicali štorclje na ogled, ker naj bi ugotavljali, da smo Slovenci majhen narod in da potrebujemo naraščaj. Nikakor ne. Nenavadna ptica je pač prišla in pustila v hiši nov blagoslov in nove težave.

Štrukljeva družina pa je s tem naraščala in bližnji Fajtov breg nad vasjo je za zimsko veselje skoraj vsako leto dobil novega smrkavega sankaja. Brž ko je mrzel sever pred božičem nametel dovolj snega, že se je začelo za vaško otročad na bregu novo življenje. Po šoli so se sankali in

drsali, da so jim lica kar žarela od toplote in šele pozno v večer so se prezebli vračali domov, da so na veliki zakurjeni lončeni peči pregnali iz otrplih lic utrujenost in s koruznim kruhom iz lačnih želodčkov nadležno lakoto. Srečni časi zimskega sankanja na Fajtovem bregu! Se je v mislih veselil Peter, ko je v sebi začutil mladostni utrip svojega srca.

Prešerna misel brezskrbne razposajenosti pa se mu je začela nenavadno hitro izmikati, zbledela je na obzorju in se nazadnje prevesila v novo podobo. Pred seboj je zagledal obraz bledečnega študenta. Prvi hip se ni znašel, mladenič z ironičnim nasmeškom na ustnicah ga ni razveselil, prej vznemiril in začudil:

»Adolf?«

Prihajajoči je nemo prikimal in komaj slišno dejal:

»Prišel sem te obiskat.«

»V mojo tujino?«

»Dežela je lepa in bogata, družino imaš, ne smeš se pritoževati,« ga je blagohotno spodbujal prišlek.

Peter je preslišal besede, kajti nenavadni obisk je pritegnil njegovo pozornost.

»Kje sva se zadnjič videla?«

Pevski zbor iz
Doberdoba na
Mozartovi proslavi
v nabrežinski cerkvi



»Med vojno, kot osmošolca, ko sva v istih klopih prebiralala latinske in grške klasike.«

Peter je brskal po spominu, pred njim se je vedno bolj nakazovala nekdanja stvarnost:

»Seveda, Adolf, proletarski sin, kot mladega študenta te je oče dal v verski zavod, ki pa ti je kmalu postal pretesen. Tvoj nemirni duh je iskal nova pota, ogrel si se za tedaj prepovedane mesijanske ideje ruskih revolucionarjev.«

»Dober spomin imaš«, si je Peter dopovedoval sam sebi.

»Nekoč sem ti pravil... Kje je bilo že to?« ga je prekinil skrivnostni gost.

»V Tivoliju, v mestnem parku nedaleč od najine gimnazije, kjer sva se kot vlakarja nekega majskega popoldneva potepala, ko sva čakala na telovadno uro. Ti si mi razlagal o novem boljšem svetu, kjer ne bo krivic in zapostavljanj, kjer bo delovni človek delil sebi in drugim pravi kruh... Jaz sem te brez besed poslušal.«

»Naša ideja bo osvojila svet. Ustvarili bomo nov družbeni red, ne samo pri nas, ampak v vsej Evropi. Kdor se bo temu uprl, bo uničen,« si smelo napovedal.

Peter je še vedno molčal.

»Zakaj ne govoriš?« se je vznemiril sošolec.

»Hude čase napoveduješ, Adolf.«

»Revolucijo.«

Šla sta proč od ljudi. Adolf je segel v žep in iz njega potegnil stisnjeno pest, nato jo skrivnostno odprl in pokazal prijatelju naboje za strelno orožje ter jedko dejal:

»To je za tiste, ki ne razumejo novih časov.«

Peter je obnemel in ker ni ničesar pripomnil, je sogovornik nadaljeval:

»Vem, da sem te presenetil. A še nekaj ti povem. Kot bo novi red doživel zmago-slavje, bo tudi propadel, ker ne bo mogel uresničiti svojih ciljev. Čez sto let ga bodo ljudstva zavrgla, mnogi tudi preklinjali.«

Apostol novega mesijanstva, bledični študent iz Zasavja, je izrekel te besede s preroškim izrazom in iskričih oči. Čas pa je tedaj šele napovedoval vojno viхро pri nas.

Peter, pretresen nad doživetjem minulih let, je iskal znani obraz, a ga ni bilo, izginil je, kot je prišel.

»Kje si, Adolf? Za svoje ideale si žrtvo-



Slovenski center
za glasbeno
vzgojo Emil
Komel 1991 -
profesorji in
gojenci

val življenje. Bil si pač večni idealist, a vrtinec vojne ti ni prizanesel. Naj bi bila tudi tvoja žrtev narodu v blagor... A tudi jaz ti po tolikih letih sporočam: Zmotil si se, Adolf, zmotil, ne samo sto let je minilo od zmagoslavja tvoje ideje, mnogo prej, te je prehitel čas. Le zakaj toliko nepotrebnih človeških stisk, trpljenja, krvi...«

Peter še vedno sloni na oknu in v ušesih mu odmeva radijski glas: Berlinski zid je padel, Ljudje bežijo na Zahod, Ljudstva zahtevajo svobodo in delo, Ceausescu je prejel svoje plačilo...

Nekje je ta hip december, nekje tiktaka stara stenska ura, nekje sneži, sneži, sneži...

BRUNA PERTOT

Če obujamo zgodbe o ljudeh

Prebudila sem se, kot da sem z neba padla v svoje telo. Začutila sem roke, noge, glavo. Ležala sem neznano kje. A oči nisem mogla odpreti in govoriti tudi ne. Vendar sem zelo razločno slišala dva glasova ob sebi, ki sta me še bolj vlekla iz čudovitega stanja popolne sreče in je spomin nanjo bleдел bolj in bolj. Zelo dolgo je trajalo, preden sem spoznala Zdenkin, moško zakajeni, in pa Stankin, v mačje predenje zaviti glas. Ko sem tako nekaj čas poslušala, sem razumela, da se nevesti prepirata. Zdenka je napadala, Stanka se branila. Potem je napadla tudi ona.

»Brez oporoke je odšla, draga moja.«

»Bo. Pazi: bo. Ni še. In dokler ni...«

»Je ali ni. Vselej je govorila, da bo, kar je zlatega, preprog in kristalov za naju. Se pravi za njenega sina, zame in njegove otroke. Da ali ne?«

»Še nikoli nisem o tem nič slišala. Zame je to čisto navadna kraja.«

»Ti, pazi, kaj zineš. Še nočoj stopim do doktorja Bombona.«

»Do koga?«

»Do odvetnika, ne? Bom znala ali ne ščititi svoje pravice?«

»Kaj pa denar in hranilne knjižice?«

Stalo me je neopopisen umski napor, da sem se spomnila, kaj je denar in kaj hranilna knjižica. »Moj Bog, le kaj se dogaja?« sem se mučila. Nato bi bila na vsak

način hotela povedati, da so te presvete hranilne knjižice pod cvetlično vazo, pravzaprav pod pladenjčkom cvetlične vaze v leseni bajtici, kjer prezimujejo lončnice: tretja od leve proti desni. Potem sem se spomnila, kako sem jih skrivala, menda pred tatovi. Hotela sem se smeja ti. Da da, smeja ti se, prav od srca. V navalu življenja, ki me je oblił in v želji po smehu sem premaknila noge in glavo. Nenadoma sta glasova utihnili. Nato je Zdenka zastokala: »Nasmehnili se je.«

Stanka pa, ki tega ni opazila, ker je gledala bolj njo, kot mene, jo je zavrnila: »Nisem vedela, da si nevrotik.« Nato sta me dolgo opazovali in molčali in Zdenki se je zaletelo, da ni mogla do sape. Ko jo je vendar zajela, je svakinjo pomirjujoče poučila: »Sicer, tudi, ko bi se recimo nasmehnili, bi ne bilo nič posebnega. Je samo igra živcev, trzlaj, preden nastopi smrt. Človek bi rekel, da se resnično smehlja. Vidiš, to je smrt. Morda pa vidi celo svojega Boga, ki je v njega tako zaupala.«

»Si prepričana?«

»Prepričana. Zdravniki so zdravniki in v tem se ne zmotijo.«

»Ah, bodi no že tiho! Ne vidiš, da odpiram oči?«

»Oči, da, da, oči. Mami, ma-ma«, se je sklonil do mene prelepi Zdenkin obraz.

Resnično sem bila odprla oči in ju pogledala, nato sem jih nemudoma zaprla, zato da ne bi videla ničesar več. Nekaj se je bilo torej zgodilo, zaradi česar sem morala umreti, tam, takoj in nepreklično. Zanimivo je bilo, da me je to spoznanje pustilo povsem ravnodušno. Celo veselila sem se, če naj bi se vrnila v tiste čudovite pokrajine, skozi katere me je nosilo, preden sem prišla k sebi. Začela sem se pogrezati v prijeten polsen, prepričana, da se iz njega ne bom več prebudila. Iz velikanske daljave mi je zdaj prihajal Stan-kin glas: »Kaj ti nisem rekla? Samo živčevje.«

Prebudil me je val toplote in ptičje žvrgolenje. Ko sem odprla oči, je namesto nevest sedel ob meni neznanec in me držal za roko, kot da se pozna od vedno: »Tako zelo sem se bal, da mi ne bi ušla.«

»Ušla? Bodi... bodite usmiljeni, pa mi povejte, kam naj bi jaz ušla... Pa še to: sva mar tukaj, ali tam? Vidite, ni mi jasno. Ste morda moj angel varuh? Nisem si predstavljala, da so angeli kot navadni smrtniki.«

Vzel je vrtnico iz vaze ter mi jo dal pod nos: »Jaz sem tisti, ki ste mu nekega temnega in deževnega večera skočili naravnost pod kolesa, takole s pločnika dol in ob rdečem semaforu.« Počasi se mi je pričel prižigati spomin: »To pomeni, da sva tukaj. Hm.«

»Pa ne da vam je žal?«

»Je,« sem gledala skozenj, želela sem si videti onkraj, od koder sem se pravkar vrnila, a ni mi bilo dano več.

»Bo še tudi tukaj lepo,« me je stresel za roko. Ubogi Robert. Seveda, tistega zakletega deževnega večera sem se spustila v dir čez cesto, zato da bi ujela avto-bus. Kot da ne bi potem imel privoziti še drugi in tretji. In to se je zgodilo meni, ki sem previdna tudi pri požirku vode!

Tudi Robert se je poškodoval. Od vsega pa mu je ostala samo komaj opazna brazgotinica na bradi. K meni je zahajal vsak dan: skraja, da bi vedel in videl, ali

me bo, ne da bi bil kaj kriv, imel ne vesti, nato pa zaradi vzdušja, ki je naju prevzemalo, ko sva bila skupaj.

»Rad bi vedel, kam se ti je tako zelo mudilo«, mi je rekel enkrat pozneje. »Sicer pa sem osebno prepričan, da se je moralo zgoditi. Kako bi sicer midva lahko prišla skupaj! Jaz Matuzalem in ti, moja dražestna Matuzalemka,« me je stisnil k sebi. »No, veš kaj? Če dva spadata skupaj, se nazadnje le najdeta, pa čeravno pod kolesi avtomobila.«

»Lahko bi se spoznala v gledališču, lahko bi tam na asfaltu zadobila samo nekaj prask, lahko bi poteklo vse manj travmatično! Ne pa tako, da sem morala takorekoč potovati v onostranstvo in nazaj.«

»Za dve praski bi se pa jaz še obrnil ne, prav gotovo bi te ne obiskoval vsak dan in rože sem in rože tja z očmi prilepljenimi na monitor, da vidim, se boš, ne boš odločila, da ostaneš! Veš kaj je mene vse to stalo!«

»Da da da, vse to vem. Bil si, oprosti, reči bi morala si: moja sreča v nesreči, pravzaprav v nesrečah. Zamislila sem se skozi zavese, ki jih je veter nosil sem in tja po sobi in pomislila, kako bi bilo, ko bi ga ne bilo. Ko sem okrevala in je zunaj naraščala pomlad, mi je Zdenka prinesla nekaj obleke. S koncem čevlja je nekaj risala v tla in tudi njene sicer lepe oči so bile tam, na tleh ko mi je morala nazadnje le povedati, da so v moji odsotnosti tatovi odnesli prav vse iz stanovanja. »Prav vse,« je zaključila. Ker ni bila povsem neobčutljiva, je dodala: »Gospod Robert se je ponudil, da pride po vas.«

»On?«

»Da. Kaj je takega? Nam je prav, ker bi še nocoj odpotovali. Jaz, mama, otroci.«

»Kaj pa Stanka?«

»So že v Istri, na obali. Morala bi se vrniti samo po vas.«

»A ne, to pa ne. Saj lahko pokličem taksi, pa grem.« Bila je olajšana. Jaz pa tudi. Sinov tako in tako nisem videla, ker bi podjetje utrpelo preveč škode, ko bi se bila vračala domov. Vrnila bi se samo za

pogreb. Tako pa so zdaj lahko šli na počitnice, jaz pa domov, kamor sem si vse bolj in bolj želela.

Ko sva z Robertom prestopila prag, nama je zastal dih: hiša je bila resnično prazna, tiha, neobgljena. Izginile so stenske slike, ki so jo prej krasile, odšla je posoda, stroji, nakit, obleke, posteljnina, zavese in preproge, cvetlične vaze in kristali. Ostalo je le nekaj masivnega pohištva in ogromni beli divan v salonu, kamor sva se vsedela. Skozi velika steklena vrata sva gledala na travnik, ki ni bil več travnik, temveč neka domača do pasu segajoča savana in se je iz nje iztegovala razstava rdečih vrtnic popenjavk.

»Noben potres ni tako strašen, da ne bi na nekdanjem mestu mogli ustvariti nekaj novega,« me je Robert stisnil k sebi. »Pojdiva,« me je nato dvignil čez pas. Nisem vprašala, kam. Me tudi ni zanimalo. Popeljal me je seveda na svoj dom, kjer sem počasi prihajala k sebi ter zlagala kamenček ob kamenček, da bi dobila popoln mozaik tega, kar se je bilo zgodilo. Od tedaj sva vedno skupaj. In, čez šest mesecev sva se poročila: on Matuzalem in jaz Matuzalemka, ki sva videla vse svoje potomstvo vstati združeno zoper to poroko in vpiti v zboru ogorčenja: »Starima se je zmešalo.«

»Pa sva prenesla vse z nasmeškom, občutenim: dokler se ni poglelo, sprejelo in pozabilo, kot vse. In zdaj sva tu. Iz umetniško izrezljanega okvirja na steni gledava na najin skupni dom, oba v poročni obleki, v slapovih cvetja, ki sva jih dobila od prijateljev in znancev, ki so kljub najinemu molku izvedeli za zvezo.

»Kam pojdeva danes? sem ga vprašala, danes.«

»Na sprehod, ne?«

»In jutri? Tudi jutri, če bo sončno. Zvečer pa v gledališče.«

»In potem?«

»Potem na kratko potovanje. Lahko pa tudi dolgo, če boš le hotela.«

»Potem bo zima in bova gledala na morje, kako ga peni burja in preletavajo galebi.«

Danes naju je obiskala prijateljica. Sprejela sva jo s čajem in domačo potico.

»Dovolita, da vajino zgodbo napišem?« je začela.

»Kakoo, kaj vam ne pride na um?« si je Robert pobral naočnike z nosu in jo pogledal: »Koga neki utegne zanimati?« Po grizljaju potice pa je dodal: »No. Navsezadnje ne rečem, da bi mi ne bilo všeč. Toda, vidite, zgodbe, posebno napisane, so

Zbor srednje šole
Ivan Trinko iz
Gorice poje na Mali
Ceciljanki pod
vodstvom Stanka
Jericija



čudna zadeva. Zakaj bi jih budili v življenje, ko so enkrat pozabljene? Kaj meniš ti?» me je pogledal.

»Menim, da je lepo, če obujamo zgodbe o ljudeh. Če jih kdo napiše, jih prikliče v življenje, Zakaj pa ne?«

»Le kaj vas skrbi? V zgodbi je tako, da je vse eno, če je ona Božena ali Sonja, Izpremeniti se da barvo las, hišo prenese mo s planote na obalo, iz mesta v predmestje in obratno.«

»Glej no!« jo je pogledal Robert.

»Vse to se da tako zelo lepo pomešati in izpremeniti, kot barve na platnu. Zaman bi vaju skušal kdo prepoznati.«

»Razumem. Vendar potem jaz bi ne bila več jaz, se vama ne zdi?«

»O, bi, bi. Samo nekoliko drugačna. Zgodba pa bi le bila vajina. Toliko sem o tem razmišljala.« Nato se je zamislila; hotela je še nekaj vprašati, se je premislila.

»Nekaj ste želeli dodati, morda vprašati.«

»Ne ne.«

»Veste, vsi me izprašujejo, zakaj nisva dala izbrisati mojega imena, ki ga je družina dala vtisniti na nagrobnik, ko sem bila vendar še živa,« sem se nenadoma spomnila.

»Kako? Tega mi pa niste nikdar omenili,« je nesla sredinec in kazalec k ustom. »To! Še nikoli nisem sišala kaj tako... tako nenavadnega... In... in ga niste dali izbrisati?«

»Ne. Nisem hotela, Saj bo tako in tako nekoč moralo biti napisano, tja med imena mojih. Ne bodite prizadeti.«

»Hm. In vi?«

»Nisem bila prizadeta. Tudi takrat ne. Otroci, neveste: vse smo jih naučili, le kako jim je ravnati s smrtjo ne. Tako je bila daleč, tako lepo nam je bilo, da še na um nam ni padlo, da bi se z njo ukvarjali. Umirali so drugi, mi pa ne.«

»In zato so...?«

»Da. Zato so uredili vse, tudi ime.«

»Ne sodite jih, saj jih še jaz nisem.«

»Saj jih ne.«

»Popolnoma nepripravljeni so bili, ko sem jih postavila pred dejstvo. Zato so hoteli urediti čim prej: da bi potem lahko bežali proč od vsega tega, proč v sonce in življenje.«

Robert je še nalil čaja in se zanimal: »Pa kaj vam bo ta najina zgodba, te najine in drugih zgodbe?«

»Ne veste, kako je lepo hoditi po teh stezah in cestah s pripovedno culo na rami in v culi čutiti zoreče popisane liste in pero in čarobno svetilko, ki sveti v zgodbe ljudi in vidi tja, kamor ne seže nevesče oko.«

»Ha. To pa je že pesem. Da, da to je pesem«, je bil Robert vžičen in mene je obšlo ljubosumje.

Poslovili smo se z okusom po orehih in čokoladi. Iznad Opčin se je že vzpenjal Mars, veličasten in velikanski. Naslonila sva se na okno in prisluhnila večeru. Kako je že rekla? Da kadar vsi spimo, si dimniki pripovedujejo naše zgodbe in skrivnosti, tiste grde, pa tudi one lepe in burja jih potem raznaša na vse strani. Samo uloviti jih je treba in preliti v črke, zato da živijo dalje.

Tako se nama je zdelo, kot da drobce najine zgodbe nosi veter preko streh in sprejemnikov in da ne bo niti eden izgubljen.



KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1992

1. **KOLEDAR 1992**
 2. **LJUDJE IN ZANKE** - Narte Velikonja
 3. **SIMON IZ RUTA** - Jožko Kragelj
 4. **PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON** - 17. snopič
 5. **MOJA DOBA IN PODOBA** - Andrej Marušič
- Knjiga iz zbirke »Naše korenine«

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18

34170 GORICA - GORIZIA

Italia - Italy (Europe)

CENIK KNJIG GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V ZALOGI

(1 ameriški dolar je zaradi nihanja valute vreden od 1.185 do 1.220)

Albrant Marta, DOLGA NOČ ČAKANJA, povest	LIR 3.000
Beličič Vinko, MED MEJNIKI, črtice	4.000
Beličič Vinko, PRELISTAVANJE POLDAVNINE, spomini	7.000
Bevk Francè, LEGENDE	10.000
Carli Lukovič Alojz, ZADNJI DNEVI V OGLEJU, roman	8.000
Ceglar Ludvik, JANEZ MADON, biografski roman	10.000
Curk Tončka, DEČEK Z GORNJEVIPAVSKEGA, resnična zgodba	6.000
Dobraczynski Jan, REDNIK (2 dela), povest	12.000
De Wohl Luis, ZEMLJA JE OSTALA ZA NAMI, povest	4.500
GMD, ZBORNİK 1974, ob petdesetletnici	4.000
GMD, SLOVENCİ IN KATOLIŠKA CERKEV	5.000
GMD, KRATKA ZGODOVINA CERKVENIH ZBOROV	3.000
GMD, GOVOREČI BANKOVEC, antologija slov. humoristične proze	4.000
Jaklič-Šolar, BARAGA, življenjska pot	3.000
Janežič Stanko, TRŽAŠKI OBRAZI, zgodbe	3.000
Janežič Stanko, ZEMLJAKI, črtice	5.000
Janežič Stanko, RADOST ŽIVLJENJA, duhovne misli	3.000
Jezernik Maksimilijan, RIM-ATENE-NAIROBI, potopis	4.000

Jeza Franc, NEVIDNA MEJA, fantastični spisi	7.000
Jeza Franc, SPOMINI IZ TABORIŠČA, avtobiografija	10.000
Jurčič Josip, DESETI BRAT, roman	3.000
Kanduš-Piščanc Z., NA OBALAH MORJA, roman	5.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GORIŠKE NADŠKOFIJE	5.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GMD	5.000
Kobal Andrej, SVETOVNI POPOTNIK (II. del), spomini	7.000
Kobal Andrej, SLOVENEK V SLUŽBI F.B.I., biografska povest	8.000
Kozar Lojze, PAJKOVA MREŽA, povest	3.500
Kragelj Jožko, MOJA TOLMINSKA, črtice	5.000
Krivos Josip, KUŠTRA GLAVA, črtice	4.000
Kunčič Jože, PISANI VRTILJAK, pesmi za mladino	3.500
Lavrenčič-Pregelj, VALENTIN STANIČ, življenjepis	4.500
Luciani Albino, SPOŠTOVANI, pisma	6.000
Makuc Dorica, »IN GNOJILI BOSTE NEMŠKO ZEMLJO«	15.000
Martelanc Saša, MELODIJA, črtice	7.000
Martelanc Saša, VETER IZ LJUBIH DALJAV, črtice	6.000
Mikulič Fortunat, INTERNATITIS, kronika vojne	5.000
Močnik Hubert, SPOMINI IN IZKUSTVA, kronika učitelja	5.000
Pertot Bruna, DOKLER MARELICE ZORIJO, črtice	6.000
Piščanc Zora, ANDREJKA, roman	6.000
Piščanc Zora, BLAGOVESTNIKA SLOVANOV, roman	10.000
Pregelj Ivan, GLORIOSA, povest	3.500
Premrl Franc, JANEZ IN MAJDA, povest	3.500
Saksida Zora, MAMI, (I. in II. del), povest	5.000
Saksida Zora, ZLATE SLIVE, pripovedke	5.000
Strojninkova Štefa, JASTREB KROŽI, roman	8.000
Šegula Frančišek, PETDESET DNI PO JUTROVEM, potopisi	4.000
Trench Sally, POKOPLJITE ME V ŠKORNJIH, povest	5.000
Ukmar Jakob, MARIJOLOGIJA, nauk o Mariji	5.000
Vauhnik Miloš, PE-FAU, spomini - I. in II. del	16.000
Werfel Franz, BERNARDKINA PESEM, roman	8.000
PRIMORSKI SLOVENSKE BIOGRAFSKE LEKSIKON	
(od I. do XVI. - posamezni snopič)	12.000 - 15.000
KOLENDARJI GMD (letnik)	10.000 - 12.000
Sedejev simpozij v Rimu 1988	15.000
Missiev simpozij v Rimu 1988	15.000
Mahničev simpozij v Rimu 1990	17.000
Vloga Cerkve v slovenskem kulturnem razvoju 19. stoletja	15.000
SVETA GORA 1538-1989, »NAŠE KORENINE«	12.000

Iz življenja Cerkve

Centesimus Annuus - Ob Stoletnici (Rafko Valenčič)	28
Papež v Sloveniku (M. Jezernik)	34
Slomšek ponovno zaživel (JM)	37
Krekov simpozij v Rimu (L. Bratuž)	40

Razprave in pričevanja

Slovenci po svetu in delo izseljenskih duhovnikov (S. Čuk)	42
Opravičilo dr. Francu Močniku (Franc Rupnik)	49
140 let celovške Mohorjeve družbe (Rafaela Böhm)	54
Proglasitev slovenske neodvisnosti in blagoslovitev lipe svobode (Miloš Rybař)	59
Karantanija in Irski misijon (Joško Šavli)	61
Slovenska župnija Sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu (Karel Ceglar)	72
Slovenci na Koroškem (R.B.)	75
Goriški muzej v Novi Gorici (S. Čuk)	77
Imena pričajo (Polde Verbovšek)	79
Procesije v Sv. Križu pri Trstu od 1894 do 1958 (Jože Kunčič)	83
Marijina božja pot na Trsatu (S. Čuk)	87
Sevka (Joško Šavli)	96
Ob stoletnici rojstva Filipa Terčelja (Z. Harej)	98
Italijanska slovenistika (Robert Petaros)	100
Ivana Sorman - Zorman (Lojze Škerl)	104

Dežela Furlanija-Juljska krajina in Evropa

Evropa in Slovenci (Andrej Bratuž)	105
Turistična ponudba in njen razvoj na področju F-Jk (Vida Valenčič)	108
Evropska skupnost, Trst in F-Jk med vzhodom in zahodom (Egidij Vršaj)	111
Zakladnica kraške flore-botanični vrt »Carsiana« (Marija Brecelj)	114
Evropa med izzivi in odgovori (Peter Rustja)	116
Svetovni slovenski kongres (I.J.)	118

Spominski zapisi

Zapustil nas je prof. Maks Šah (M.M.)	123
Monsignor Ivan Kretič (K. Humar)	124
Bara Remec (Irene Mislej)	127
Milko Bambič se je poslovil (Marko Vuk)	129
Politik in časnikar dr. Matej Poštovan (Ivo Jevnikar)	132
Odšli so... (Martin Jevnikar)	135

Prosvetno delo in skavtizem

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1990-91 (M.M.)	140
Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1990/91 (Franka Žgavec)	148
Srebrni jubilej za Fante izpod Grmade (M.T.)	151
Slomškov dom v Bazovici (hj)	153
Tržaški skavti v delovnem letu 1990-91 (Sladkosnedna Panda)	155
Delovanje SGS-a v letu 1990-91 (Modri Sokol)	157

Športna dejavnost

30 let športnega združenja Olympia (M. Kranner)	159
---	-----

Pripovedni spisi

In sneg je pobelil naš dol (Ivan Artač)	166
Če obujamo zgodbe o ljudeh (Bruna Pertot)	169

Pesmi

Taborni kres (Stanko Janežič)	36
Jutro (Stanko Janežič)	41
Čudež rojstva - Slovenija 25. junija 1991 (Ljubka Sorli)	60
Nerazodetje (Stanko Janežič)	82
Hvalnica Svobodi (Stanko Janežič)	95
Navadni psalm (Jože Aleksij Markuža)	103
V Rogu (Jože Aleksij Markuža)	113
Dan svobode (Jože Aleksij Markuža)	122
Vse imamo (Stanko Janežič)	131